tct 1759

MAGYAR

KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

GRSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

ÚJ FOLYAM. V. KÖTET.

1897-IKI ÉVFOLYAM.

ANACIK GYES-TANÍTÓRENDI FŐGIMNÁZIUM TANÁRI KÖNYVTÁRA

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA
1897.

GRSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
Kiadjan Kereszteknek
1956 Ev. 178 sz.

V. KÖTET, 1. FÜZET. ÚJ FOLYAM. 1897 JANUÁR—MÁRCZIUS.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

1897. ÉVI FOLYAM.

I. FÜZET.

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA.
1897.

TARTALOM.

Lap

Fraknói Vilmos. Miklós modrusi püspök élete, munkái és könyvtára. (Két melléklettel.) ... 1

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára az 1896. évben ... 24

Kollányi Ferencz. Monumentum actorum comitialium provinciae Hungariae Salvatoris ... 33

Dr. Illéssy János. Az egyetemi könyvtár megvizsgálása 1780-ban ... 45

Magyar Könyvesház. (Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához.) Erdélyi országgyűlési törvényczikkek az Erdélyi Múzeum könyvtárában. *Ferenczi Zoltántól* ... 51

Tárcza. Levéltári vita az országgyűlésen ... 57

Évnegyedes jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának állapotáról 1896 október 1-től deczember 31-éig ... 83

Az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtára 1895-ben ... 88

A szegedi Somogyi-könyvtár 1895/96-ban ... 90

Szakirodalom. A magyar könyvkiadók milleniumi könyvjegyzéke. Ism. *E—r.* — Magyar könyvészet. 1895. Ism. *Barcza Imre.* — Fernand de Mély et Edmund Bishop, Bibliographie générale des inventaires imprimés. Ism. *Á. A.* — Gustav A Seyler, Illustriertes Handbuch der Ex-libris-Kunde. Ism. *E—r.* — Folyóiratok Szemléje. I. Hazai folyóiratok. (Egyetemes Philologiai Közlöny, XXI. 2—3.), Erdélyi Múzeum, XIV. 1—2., Grafikai Szemle, VI. 12. — VII. 2., Irodalomtörténeti Közlemények, VI. 4. — VII. 1., Századok, XXX. 10. — XXXI. 2.) Ism. *D. Gy.* II. Külföldi folyóiratok. (Archivalische Zeitschrift. VI., Centralblatt für Bibliothekswesen, XIII. 12. — XIV. 2—3., Deutsche Litteraturzeitung, XVIII. 1—7., Institut International de Bibliographie, Bulletin, I. 6*b*., Revue des Bibliothèques, VI. 11—12., Revue internationale des Archives, des Bibliothèques et des Musées, I/2. Bibliothèques, 2., Rivista delle Biblioteche e degli Archivi. VII. 1—4.) Ism. *H. S.* ... 92

Vegyes Közlemények. Miniszteri köszönet. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának költségvetése. *(Sz.)* Az »Egyetemes Philologiai Közlöny« története. *(e.)* Magyar Gyűjtők Lapja. *(Sz.)* † W. N. du Rieu. *(e.)* Zeitschrift für Bücherfreunde. *(e.)* Régi Magyar Könyvtár. *(e.)* A könyvtári tisztviselők czímei. *(e.)* Guttenberg születésének 500-ik évfordulója. *(e.)* Bastard munkája a miniatürökről. *(Sz.)* Hazai antiquariusaink jegyzékei. *(V. E.)* ... 108

A Magyar Könyvszemle

előfizetési díját 1896 deczember 16-tól 1897 márczius 15-ig beküldték:

Az 1895. évi folyamra: Budapesti egyetem történelmi szemináriuma, Budapesti V. ker. áll. főreáliskola.

Az 1896. évi folyamra: Apponyi Sándor gróf, Aradi állami tanitóképző, Ballagi Aladár, Bayer József, Budapesti egyetemi olvasókör, Budapesti egyetem tört. szemináriuma, Budapesti V. ker. áll. főreáliskola, Budapesti ref. főgimn. olvasóköre, Bunyitay Vincze, Csaplár Benedek, Csávolszky József, Csuday Jenő, Dedek Crescens Lajos, Dévai áll. főreáliskola, Emich Gusztáv, Fiumei tengerészeti hatóság, Gond Ignácz, Gyárfás Tihamér, Győri áll. tanitónőképző, Gyulai Béla, Horváth Emil, Jeszenszky Alajos, Kammerer Ernő, Katz Gusztáv, Kerfel József, Keszthelyi gróf Festetich-könyvtár, Keszthelyi gazdasági iskola, Kiss Áron, Knauz Nándor, Kókai Lajos, Kolozsvári unit. főiskola, Kovács Eduárd, Losonczi áll. főgimnázium, Lőcsei kath. főgimnázium, Magyar Tud. Akadémia könyvtára,

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

TARTALOM.

1. ÉRTEKEZÉSEK, ÖNÁLLÓ KÖZLEMÉNYEK.

Lap

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára az 1896. évben ... 24

Dr. Áldásy Antal. IV. Kelemen pápa egy regestakötete a Magyar Nemzeti Múzeumban. (Egy melléklettel és a szöveg közt három ábrával.) ... 137

Dr. Bartha József. »Tóldalék.« Egy ismeretlen szótár a nyelvújítás idejéből ... 184

Dr. Dézsi Lajos. A berlini kosztüm-múzeum könyvtárának szakrendszere ... 279

— Heyden Sebald Formulae cz. művének egy ismeretlen kiadása 341

Erdélyi Pál. A British Muzeum és könyvtára ... 113, 225

— A második nemzetközi könyvtári konferenczia Londonban ... 326

Esztegár László. A brüsszeli második nemzetközi bibliografiai konferenczia ... 266

— A brüsszeli határozatok ... 334

E. L. Pulszky Ferencz. (Nekrolog.) ... 315

Ferenczi Zoltán. Erdélyi országgyűlési törvényczikkek az Erdélyi Múzeum könyvtárában ... 51

Fraknói Vilmos. Miklós modrusi püspök élete, munkái és könyvtára. (Két melléklettel) ... 1

Dr. Gyalui Farkas. A strassburgi egyetemi és országos könyvtár ... 351

Dr. Illésy János. Az egyetemi könyvtár megvizsgálása 1780-ban ... 45

— Mathesy István váczi püspök könyveinek leltára 1591-ből ... 276

— Verseghy és az egyetemi nyomda ... 337

Kanyaró Ferencz. Nehány szó régi naptárainkról ... 180

Kereszty István. Folyóiratok a könyvtárban ... 321

Kollányi Ferencz. Monumentum actorum comitialium provinciae Hungariae Salvatoris ... 33

Kropf Lajos. Bihisti török krónikája ... 246

M. S. Könyvtártörténeti adalék ... 277

Ráth György. A Korvina önálló könyvkötési stilusa. (A szöveg közt három ábrával.) ... 250

Dr. Rupp Kornél. A Ráday-könyvtár ... 173

Thallóczy Lajos. Tvartkó király oklevele Hervoja nagyvajdasága felől 159

2. TÁRCZA.

Lap

Levéltári vita az országgyülésen ... 57
Évnegyedes jelentések a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának állapotáról 1896. október 1-től 1897. szeptember 30-ikáig 83, 191, 297, 392
Az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtára 1895-ben ... 88
A szegedi Somogyi-könyvtár 1895/96-ban ... 90
A Magyar Tud. Akademia könyvtára 1896-ban ... 198
A budapesti m. kir. tudomány-egyetem könyvtára 1896-ban ... 200
A kötelés példányok ügye az országgyülésen ... 283, 372
Az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtára 1896-ban ... 395
A szegedi Somogyi-könyvtár állapota 1896/97-ben ... 397

3. SZAKIRODALOM.

A Budai Könyvtár Közlönye. Ism. *E—r.* ... 403
A Budai Könyvtár-Egyesület harmadik évkönyve. Ism. *E—r.* ... 403
A Magyar Könyvkiadók milleniumi könyvjegyzéke. Ism. *E—r.* ... 93
Dézsi Lajos. Heyden Sebald Gyermeki beszélgetéseinek latin-magyar szövege 1531-ből. Ism. *Dr. Melich János* ... 303
Dziatzko (Karl). Sammlung Bibliothekswissenschaftlicher Arbeite.n Ism. *Esztegár László* ... 210
Gáspár Lajos. A Lobkowitz-kódex nyelvi ismertetése. Ism. *Dr. Bartha József* ... 205
Heller Ágost. Az Elischer-féle Goethe-gyüjtemény katalogusa. Ism. *(e)* 208
Kardos J. Czelesztin. A keszthelyi kódex alaktana és mondattana. Ism. *Dr. Bartha József* ... 205
Magyar Könyvészet. 1895. Ism. *Barcza Imre* ... 98
Magyar Nyomdászok Évkönyve 1896 és 1897. Ism. *(e)* ... 403
Mazzatinti G. Gli archivi della storia d' Italia. Vol. I. Ism. *Á—y* ... 306
Mély (Ferdinand de-) et Edmond Bishop. Bibliographie générale des inventaires imprimés. Ism. *Á. A.* ... 99
Repertorium Germanicum. IV. Band I. Ism. *Áldásy A.* ... 307
Récsey Viktor. Brevis historia archivi archiabbatiae O. S. B. de S. Monte Pannoniae. Ism. *—y* ... 402
Seyler (Gustav A.) Illustriertes Handbuch der Ex-libris-Kunde. Ism. *E—r.* ... 100
Soudier (Henri Le.)- Bibliographie Française. Ism. *E—r.* ... 405
Thewrewk Emil (Ponori) elnöki beszédei. Ism. *E—r.* ... 401
Veinstein-Hevess Kornél. A Jordánszky és Érdy kódex. Ism. *Dr. Bartha József* ... 205
Zeitschrift für Bücherfreunde. I. Ism. *E—r.* ... 212

*

Lap

A »Toldalék« nyelvujításai. *Zolnai Gyulától, Dr. Bartha Józsefválaszával.* ... 405

*

Folyóiratok Szemléje. I. Hazai folyóiratok. (Egyetemes Philologiai Közlöny. Erdélyi Múzeum. Grafikai Szemle. Irodalomtörténeti Közlemények. Századok.) Ism. *D. Gy.* II. Külföldi folyóiratok. (Archivalische Zeitschrift. Centralbatt für Bibliothekswesen. Deutsche Litteratur-Zeitung. Le Bibliographe Moderne. Revue des Bibliothèques. Revue internationale des Archives, des Bibliothèques et des Musées. Rivista delle Biblioteche e degli Archivi. Zeitschrift für Bücherfreunde). Ism. *H. S.* ... 102, 214, 440

*

4. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Miniszteri köszönet ... 108
A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának költségvetése. *(Sz.)* ... 108
Az »Egyetemes Philologiai Közlöny« története. *(e.)* ... 109
»Régi Magyar Könyvtár«. *(e.)* ... 110
»Magyar Gyüjtők Lapja« ... 110
† W. N. du Rieu. *(e.)* ... 110
»Zeitschrift für Bücherfreunde«. *(e.)* ... 111
A könyvtári tisztviselők czimei. *(e.)* ... 111
Gutenberg születésének 500-ik évfordulója. *(e.)* ... 112
Bastard munkája a miniatürökről. *(Sz.)* ... 112
Hazai antiquariusok jegyzékei. *(V. E.)* ... 112
† Szilágyi István. *(D. L.)* ... 219
Szinnyei József kitüntetése. *(e.)* ... 221
Előléptetések a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában ... 221
Szilágyi Sándor ünneplése. *(e.)* ... 221
Gróf Apponyi Sándor kitüntetése ... 222
A köteles példányokról szóló törvényjavaslat a képviselőház előtt. *(—rr.)* 222
A magyar irodalom husz éves statisztikája. *(c.)* ... 222
A brüsszeli nemzetközi bibliografiai értekezlet. *(—rr.)* ... 223
Az iparművészet 1896-ban *(—rr.)* ... 223
Asbóth Oszkár dolgozata az 1494-iki glagol misekönyvről ... 223
Magyar Kritika ... 223
Thaly Kálmánnak válasz. *(Dr. Schwarz Ignácz.)* ... 224
Kérelem. *(Révész Kálmán.)* ... 224
Magyar bibliografiai társaság ... 316
Múzeumi könyvtári tisztviselők tanulmány utai ... 318
A budapesti egyetemi könyvtár forgalma ... 318
Haza került Korvin-kódex ... 319
A jászóvári könyvtár. *(e.)* ... 319
Kereskedelmi és ipari közkönyvtár. *(R.)* ... 320

Lap

Érdújhelyi Menyhért kutatásai. *(R.)* ... 320
Az 1898. évi költségvetés ... 411
Az exakt tudományok egyetemes repertóriuma ... 411
A pragmatika szankczió eredeti példánya. *(e.)* ... 412
Cheltenhami Corvin-kódexek. *(E. P.)* ... 413
A csiksomlyói nyomda. *(e.)* ... 414
A nyomdatermékek köteles példányai. *(e.)* ... 414
A nyomdász czimer. *(e.)* ... 415
A kolozsvári kódex. *(R.)* ... 416
Junker Károly újabb dolgozatai. *(e.)* ... 416
Valentinus Pannonius. *(R.)* ... 416

*

Név- és tárgymutató. Szerkesztette *Dr. Esztegár László* ... 417

*

MELLÉKLET:

A hazai hirlapirodalom 1897-ben. I. A magyar hirlapirodalom *Id. Szinnyei Józseftől* II. A hazai nem magyar nyelvű hirlapirodalom *Kereszty István*-tól ... 1—38

MIKLÓS MODRUSI PÜSPÖK ÉLETE, MUNKÁI ÉS KÖNYVTÁRA.

FRAKNÓI VILMOSTÓL.

(Két melléklettel.)

Kivételes sokoldalúság jellemzi Miklós modrusi püspök életpályáját. Több mint két évtizeden át főpapi széken ült, s e közben mint diplomata Magyar-, Bosnyák- és Olaszországban, mint várkapitány és kormányzó, sőt még mint hadigályák parancsnoka is, a pápai állam különböző tartományaiban működött. Munkás író híres szónok volt; könyvtára maradványaiban pedig tudományos szellemének és műízlésének tanúbizonyságait hagyta ránk.

Nem magyar. Szláv faj sarja volt. Dalmáciában született. Azonban a magyar korona alá tartozó két egyházmegyét kormányozott: II. Pius pápától Magyarországba. Mátyás királytól Velenczébe küldetett követségbe; hazánk politikai és tudományos köreivel szoros kapcsolatban állott.

Érdemes tehát, hogy éppen mi foglalkozzunk vele, egyéniségét, pályáját és tudományos munkásságát megvilágosítsuk.[1]

I.

Miklós püspök családi neve Mačinjain.[2] Cattaroban született a XV. század első negyedében.

Egyik munkájának bevezetésében említi, hogy Velenczében Pergolai Pálnak, a bölcsészet hírneves tanárának volt tanítványa;

[1] A dalmáciai régibb és ujabb egyház- s irodalomtörténeti munkákban csak gyér részleteket találunk róla feljegyezve.

[2] Ő magát »Nicolaus Machinensis de Chatero« nevezi 1461 október 8-ikán kelt oklevelében. (Farlati, Illyricum Sacrum. IV. k. 108. l.) Családi nevét szláv kiejtésben Mačinjainnak írja Sladovič, 143. l.

és mint tanulótársát nevezi meg Bragadine Domokost.[1] Ez utóbbi közös mesterüknek. 1451-ben bekövetkezett halála után, a tanszéken utóda lett; a miből következtethetjük, hogy ő is, Miklós püspök is több esztendővel 1451 előtt hallgatták Pergolai Pál előadásait.

Miklós a bölcsészetből és a hittudományból tudori fokozatot birt,[2] a mit valószinűleg a páduai egyetemen nyert el.

A cattaroi egyházmegye papjainak sorába lépett. Mint »klerikus«, vagyis a kisebb egyházi rendek fölvétele után, a vegliai egyházmegyében kapott javadalmat; Ferencz vegliai püspök ugyanis a birtokában levő beschai apátságot átengedte neki. Az évet, a mikor ez történt, nem állapíthatjuk meg.[3] Általán Miklós lakóhelyét, tevékenységét az 1457-ik év végéig nem ismerjük. Ekkor zenggi püspökké lett és a deczember 14-iki consistoriumban nyerte el a pápai megerősítést.[4]

Kineveztetését kétségkívül a Frangepánok pártfogásának köszönhette. Egyikük, Márton gróf, a pápánál kieszközölte, hogy a szerény jövedelmet nyújtó püspöki javadalom mellett a topuszkai apátságot elfogadhassa és birhassa.[5] Ellenben a beschai apátságról le kellett mondania.[6]

Egyházmegyéjét három évig kormányozta. Ebből az időből egyetlen egy emlék sem maradt fönn, melyből működésére világosságot vethetnénk.[7]

1461 márczius 9-ikén II. Pius pápa a modrusi püspökségre

[1] Erről alább tüzetesen szólunk.

[2] Az idézett 1461. évi oklevélben »sacrarum litterarum doctor«, zenggi püspökké kineveztetése alkalmával a római jegyzőkönyvben »artium et theologie doctor« czimet visel.

[3] Ugyanis az átengedést III. Calixtus említi 1457 deczember 15-iki bullájában, melylyel azt az apátságot Savelli Jánosnak adományozza. Theiner, Monumenta Slavorum Meridionalum. I. k. 430. l.

[4] Acta Consistorialia, 72 k. 81. l. a vatikáni levéltárban.

[5] Ezt II. Pius pápa 1461 május 7-iki bullájából tudjuk.

[6] Ezt a fentebb idézett 1457 deczember 15-iki bullából tudjuk.

[7] Farlati (id. m. IV. k. 129. l.) azt jegyzi fel róla, hogy 1459-ben a II. Pius pápától egybehivott mantuai kongresszuson a csanádi püspökkel és Frangepán Istvánnal a bosnyák király követségének tagja volt. Ez azonban nem állhat meg. Frangepán István a magyar király követségéhez tartozott. (Mátyás külügyi levelei. I. k. 9. l.) A bosnyák király követe pedig a traui Testa Miklós volt. (Regesta Supplicationum, 751. k. 242. l. a vatikáni levéltárban.)

helyezte őt át.[1] a mely mellett — ismét Frangepán Márton gróf közbenjárására — a topuszkai apátságot tovább is megtarthatta.[2]

A modrusi püspökség azonos volt a régi korbáviaival, melynek székhelyét csak néhány hónap előtt (1460 június 4-ikén) tette át II. Pius Modrus városába, a hol Miklós püspök megtelepedett. Itt állít ki 1461 október 8-ikán oklevelet, melyben Lascho grófot a tized-fizetéstől fölmenti.[3] És itt lett a következő évben áldozata erőszakos merényletnek, a mit éppen a püspöki szék áthelyezésének ténye vont rá.

Korbávia a hasonnevű hatalmas grófi család, Modrus a Frangepánok székhelye volt; az áttétel tehát ezek érdekében történt, és amazok szemeiben súlyos sérelemnek tűnt fel. Mivel pedig Miklós püspök a Frangepán dinasztia híveihez tartozott. — sőt talán az áttétel egyik tényezője volt — ezzel a Korbáviai grófok ellenséges érzületét vonta magára.

Az 1462. év tavaszának végén Korbáviai Károly gróf. testvére János felhívására. hajdúit a püspökre küldötte, s őt mint foglyot egyik várába hurczoltatta. De csakhamar megindúltak szabadonbocsátása iránt a tárgyalások.

A grófok azt követelték Miklóstól, hogy a püspöki széknek Korbáviába visszahelyezését, vagy pedig az ő területük számára külön püspökség felállítását eszközölje ki a pápánál; azonfelül pedig még a feloldozást is az egyházi büntetésektől, a miket az elfogatás tényével magokra vontak.

Mivel pedig Miklós püspök iránt bizalmat nem tápláltak azt kívánták. hogy érette barátja a zárai érsek kezességet vállaljon, vagyis esküvel kösse le magát, hogy a mennyiben a fogoly, miután szabadságát visszanyerte. a két föltételt nem teljesiti. őt a kezes a grófok kezeibe visszaszolgáltatja, s ha ezt tenni nem birná. helyét ő maga foglalja el a börtönben.

Az érsek, erre nézve megkerestetvén. (1462 július 7-ikén) a grófokhoz intézett levelében kijelentette, hogy a kezességet el nem vállalhatja, mert ehhez kegyura és souverainje a velenczei szenátus beleegyezését nem adná; de késznek nyilatkozott arra, hogy a püspököt szabadon bocsátása után az elvállalandó köte-

[1] Acta Cameralia. 80. k. 135. l.

[2] II. Pius pápa 1461 május 7-iki bullája a vatikáni regestákban.

[3] Farlati közli, id. h. IV. k. 108. l.

lezettségek teljesítésére fogja inteni, egyúttal jelezte, hogy a grófok a főpap szabadonbocsátásával a pápának és Velenczének kedves dolgot cselekesznek.[1]

Ugyanakkor II. Pius pápa is interveniált. Felszólítására a velenczei köztársaság, 1461 július havában, Stella Domokos titkárt küldötte a grófokhoz. Ezek most azt kívánták, hogy a kezességet a köztársaság vállalja el. A pápa ajánlatára, a signoria teljesitette az óhajtást, Stella a kezességi nyilatkozatot augusztus második felében kiállította.[2]

A pápai bullát, mely a Korbáviai grófokat és hajdúit az egyházi büntetésektől feloldozta, Miklós püspök már előbb kieszközölte.[3] De a második feltételben elvállalt kötelezettségnek megfelelni elmulasztotta. A modrusi püspökség viszonyaiban változás nem állott be.

Valószínűleg ez a körülmény késztette Miklós püspököt arra, hogy miután ellenségeit le nem fegyverezte, előlök kitérjen. Elhagyta egyházmegyéjét, melyet azután többé nem keresett föl.

Rómába ment, hol bizonyára értékes összeköttetései voltak a pápai udvarnál. II. Pius bizalmát és becsülését rövid idő alatt ki tudta vívni. Negyedfél hónappal szabadon bocsátása után fontos diplomacziai küldetéssel bizatott meg. Mint pápai legátusnak Bosnyákország királyához kellett mennie, hogy őt a fenyegető török támadással szemben erélyes ellenállásra késztesse; azután pedig hivatva volt a szomszéd uralkodókat arra serkenteni, hogy a bosnyák uralkodót hathatós segítségben részesítsék,

Az 1462-ik év deczember közepe táján, huszonöt tagból álló kisérettel indúlt útnak.[4]

[1] A két kiadatlan levél a római Barberini-könyvtár Maphaei Vallaressi episcopi Jadrensis epistolae czímű (XXIX. 153 jelzetü) XV. századbeli papir-kéziratában találtatik a 197., 199. lapokon.

[2] Diplomatiai Emlékek Mátyás korából, I. k. 186. l.

[3] II. Pius 1462 augusztus 13-iki bullája a vatikáni regestákban. 507. k. 298. l.

[4] Az 1462 deczember 10-ikén kelt pápai útlevél általánosságban mondja, hogy »ad plures variasque mundi partes« küldetik. (Vatikáni regesták, 508. k. 4. l.) A deczember 11-ikén Miklós püspökhöz intézett pápai irat szerint a követ Boszniába »ac ad alios circumstantes principes et proceres« küldetik; a rábizott feladatot a pápa nem jelzi, hanem utal egy más iratra és élőszóval adott utasitására. (Katona, Historia Critica. XIV. k. 501. l.)

Bosnyákországi követségéről az egykorú emlékek hallgatnak. Azt sem tudjuk, hogy mikor és mennyi ideig tartózkodott a bosnyák király udvaránál.[1]

Az 1463-ik év elején Miklós püspök Magyarországba jött, s s itt hosszabb időt töltött. Ezt az ő saját elbeszéléséből tudjuk. A góthok hadjáratairól írt könyvében az oláhok kerülvén szóba, felemlíti, hogy a hírhedt Drakul vajdát, mint Mátyás király foglyát, alkalma volt többször látnia, mikor »mint II. Pius pápa követe« Magyarországban időzött.[2]

Itt diplomacziai erőfeszítésekre egyáltalán nem volt szüksége. Ugyanis Mátyás király már korábban el volt határozva arra, hogy Bosnyákország megmentésére sereget vezet, s hozzáfogott a hadgyűjtéshez.[3]

A pápai követ mindazáltal szükségesnek látta, hogy a hadjárat megindítását bevárja. Szabad idejét arra használta föl, hogy tudományos hajlamainak éljen.

Ifjú korában, az olasz főiskolákban, a hittudomány és bölcsészet terén alapos képzettséget szerezvén, ezt a közpályán is tanulmányaival fejleszteni nem szűnt meg. A szellemi érdekek közössége természetszerűen szoros kapcsolatba hozta a magyarországi tudományos körökkel, különösen azokkal a magas műveltségű főpapokkal, kik ez idő szerint a királyt környezték, első sorban Zrednai Vitéz Jánossal, a váradi püspökkel. És ennek meghívását követve, hosszabb ideig tartózkodott a váradi püspöki palotában.

Később egyik munkájának élén, Vitézhez intézett ajánló levelében, hálásan emlékezik meg »arról a mindenekfölött boldog és felejthetetlen télről, melyet ő nála, Váradon, számos tudós körében, hires írók számtalan munkáival ékeskedő könyvtárában időzve, legderültebben és legkellemesebben eltöltött.«

[1] Gobelinus XV. századbeli római történetíró feljegyzi, hogy Miklós püspök a bosnyák királyt a szultánnal fennálló szövetség felbontására és erélyes hadi készületekre birta. (Katona, id. m. XIV. k. 502. l.) De ez az eredmény a korábbi pápai legátusok érdeme volt.

[2] Erről a munkáról alább tüzetesen szólunk. Drakul vajdát Mátyás 1462 végén hozta Budára.

[3] Ezt tudjuk a velenczei dogének 1463 január 15-ikén magyarországi követéhez és Mátyáshoz írt leveleiből.

Éppen annak a munkának, melyet ez az ajánlólevél előz meg, kidolgozására Váradon nyert ösztönt. Egy alkalommal ugyanis a váradi tudós körben az eszmecsere tárgyát az a kérdés képezte: vajjon az emberi elme egészen magára hagyatva, az isteni kinyilatkoztatás hozzájárulása nélkül, képes lett volna-e fölismerni az ember végczélját, mely Isten örök látásában áll?

A modrusi püspök azt vitatta, hogy igenis képes lett volna. Mivel pedig a jelenlevő többi tudós férfiak arra utaltak, hogy a hittudományi írók általán az ellentétes álláspontot foglalják el: kinyilatkoztatta, hogy ő a saját nézetének oltalmazására külön munkát fog írni.

Igéretét csakhamar teljesitette. A kész munkát azután II. Pius pápának mutatta be és néki ajánlotta. Utóbb pedig egy példányát, Vitézhez intézett ajánlólevéllel ellátva, Magyarországba is elküldötte.[1]

Vitéz barátsága megnyitotta Miklós püspök előtt az utat Mátyás kegyeihez. A modrusi főpap váratlanúl szerepet cserél. Megszűnik pápai legátus gyanánt működni, és a magyar király szolgálatába lép. Ez ugyanis még ugyanazon (1463.) év szeptember havában, Bosnyákország megmentésére indúlván, pétervároradi táborából megbízást ád Miklós püspöknek, hogy mint az ő követe, Velenczébe menjen, itt Magyarország és a köztársaság között szövetség kötésére ajánlatot tegyen, egyszersmind a hadjárat czéljaira pénzsegélyt eszközöljön ki.

A doge október 13-ikán fogadta a követet. Előterjesztésére azt a választ adta, hogy a köztársaság a szövetség megkötésére kész, de pénzsegélyt nyújtani nem képes.[2]

Ezzel a sovány eredménynyel Miklós püspök azonnal visszatét küldőjéhez, kit november végén jajczai táborában keresett föl.[3]

Itt azután egy időre nyomát elveszítjük. Ujból csak a következő (1464.) év szeptember havában találkozunk vele.

[1] A II. Piusnak és Vitéz püspöknek ajánlott kéziratokat alább ismertetjük. A Vitézhez intézett ajánlólevelet kiadta Abel Jenő, Adalékok a humanismus történetéhez Magyarországon. (Budapest, 1880.) 167. l.

[2] Diplomatiai Emlékek Mátyás korából. I. k. 242. l.

[3] Ezt a dogénak 1463 deczember 31-ikén magyarországi követéhez intézett leveléből tudjuk. U. ott, 258. l.

Valószínű, hogy az év elején a Bosnyákországból Budára visszatérő király környezetében volt és udvaránál időzött több hónapon át.

Magyarországi tartózkodásának szomorú végét Galeotti »Mátyás király bölcs és tréfás mondásairól és tetteiről« 1486 táján irt munkájában, külön fejezetben adja elő.

»Miklós modrusi püspök — úgy mond — Pius pápától Magyarországba küldetvén, Mátyás királyhoz jött, s a rábizott ügyek elintézése végett a telet Budán tölti vala, hol a király kitűntető szívességében és bőkezüségében részesült . . . Kedves arczú, nyájas, ékesszólású, kellemes magatartású férfi vala; azonban a bárányból alatt farkas lappangott. Mézes-mázos szíveskedésével, udvarias álnok tettetésével, viperai ölelgetésével, júdási csókjaival Magyarországnak csaknem valamennyi főurát rászedte. . . . A királynál azzal igyekezett magát behizelegni; hogy majd az egyik, majd a másik főurat vádolta be. A király végig hallgatta őt, s úgy tett, mintha mindent elhinne neki . . . A püspök abban a föltevésben, hogy a király szívét meghódította, s a maga részére hajlitotta, mind merészebb lett, s a gyanúsitást olyanokra is kiterjesztette, kiknek szívességeiben részesült . . . E közben az ország nagyjai Budán gyűlést tartván . . . a király a jelenlevő Miklós püspököt félreszólította és megkérdezte: kész-e az uraknak szemébe mondani a vádakat, a miket ellenök emelt. A püspök azon hiedelemben, hogy a király nem fogja szavánál fogni, igennel felelt. De Mátyás király őt az ország gyülekezetébe vezette. Itt az ideje — igy szólott hozzá, — bogy véghez vidd, a mit óhajtasz; mondd meg nyiltan, a mit nekem gyakran sugdostál fülembe, fedezd föl az incselkedést és árulást, a mivel az urakat vádolod. A püspök látván a méltóságos arczú urakat, kik iránta mindig jóindulatot tanúsítottak, őt tisztességgel és szívességgel elhalmozták, s a kikről soha semmi rosszat nem hallott, egész testében remegni kezdett, lesütött szemekkel, összekulcsolt kezekkel állván, néma maradt. Ekkor a király ezeket a szavakat intézte hozzá: Ha a szent atya iránti tiszteletem nem tartana vissza, megmutatnám, mikép illik elbánni a követekkel, kik egyenetlenség magvait hintik, ártatlan urakat főbenjáró veszedelemnek tesznek ki. Azonban most már országomat azonnal hagyd el; ha két nap alatt nem távozol, példát mutatok rajtad, a melyből az egész

világ megértheti, hogy Mátyás király a gonosz indulatú ármánykodásokban kedvét soha sem találja. Mire a követ haladék nélkül elutazott.« [1]

Ez az elbeszélés több részlete nem egyez meg a tényekkel. Miklós püspök pápai követ minőségében cselszövényeket nem indíthatott meg, Mátyás őt mint pápai követet az országból ki nem utasíthatta; mert — fentebb láttuk — mint pápai követ olyan ügyesen viselte magát, hogy a király őt a maga diplomacziai szolgálatába vette át. Ha tehát Miklós püspök, cselszövények miatt, az országból kiutasíttatott, ez csak is akkor történhetett meg, a mikor már a király szolgálatában állott. Természetesen nem lehetetlen, hogy Miklós püspök fondorkodó ember volt, és Mátyástól, ki a szinpadi jelenetek barátja volt, hatásos módon leáleztáztatott. De Galeotti elbeszélése a részletekben a belső valószínűtlenség és túlzás benyomását teszi. Abban, a mint általán Galeotti egész munkájában, a képzeletnek sok része van.

Nem szabad felednünk, hogy akkor, mikor ennek az esetnek történni kellett, 1464 nyarán, Galeoti nem tartózkodott Magyarországban, a hová hosszú távollét után csak a következő évben tért vissza. Ekkor hallotta azt, a mi elbeszélésében valóság, de husz esztendő múlt el, a míg azt irodalmilag feldolgozta.

Az egész elbeszélésben szembetünő módon előtérbe lép az író ellenszenve Miklós püspök személye iránt, és az a szándék, hogy emlékezetét megbélyegezze.

Galeotti felemlíti munkájában, hogy mikor 1478-ban eretnek tanok hirdetése miatt, Rómába az inquisitio itélőszéke elé idéztetett, ott »sok elkeseredett ellenségre« talált.[2] Lehet, hogy ezeknek egyike volt az akkor ott tartózkodó Miklós püspök.

Azonban bármennyit irjunk a gyülölettől sugalmazott fantázia rovására; az elbeszélésnek szükségképen volt valódi alapja.

Az kétségtelen, hogy Miklós püspök 1464 nyarán elhagyta Magyarországot. És hogy távozásra valamely kellemetlen esemény, szenvedett kudarcz kényszerítette, abból következtetjük, hogy soha többé a magyar korona területére nem tért vissza, hogy összeköttetése Mátyás királylyal végképen megszakadt, tőle sem

[1] XIII. fejezet.

[2] A XXVII. fejezetben.

előkelőbb főpapi javadalomra nem mozdittatott elő, sem kedvezésben vagy megbizásban nem részesült.

II.

II. Pius pápa halála után, 1464 szeptember 16-ikán II. Pál foglalta el szent Péter székét. Már harmad napra Miklós módrusi püspököt a viterboi vár kapitányává nevezte ki.[1]

Valószinű, hogy Miklós a velenczei származású pápával, vagy családja egyik tagjával korábbi időktől összeköttetésben állott. Igy magyarázható meg, hogy oly hamar megnyílt előtte a közélet új tere.

Viterboban a várparancsnok teendői bizonyára kevéssé vették igénybe idejét, és elég érkezése volt, hogy hajlamait követve, hittudományi és bölcsészeti tanulmányait folytassa, sőt azok irodalmi értékesítésével is foglalkozhassék.

Nagy munkába fogott. Az emberi lélek indulatait egyenként készült tárgyalni, összes vonatkozásaikban és hatásaikban, külön kimerítő értekezést szentelve mindegyiknek. A kellemeset a hasznossal egyesítendő, szándéka volt a munkát olyan előkelő férfiúnak ajánlani, a ki pártfogásával az ő előmenetelére befolyást gyakorolhatott. Ezt Barbo Márk vicenzai püspökben, II. Pál pápa öccsében találta föl.

Be sem várta az egész munka elkészülését; 1466-ban azt a részt, a mely a szomorkodók vigasztalásának módját tárgyalja, külön könyv gyanánt bocsátotta közre. Az ajánló levélben említi, hogy dolgozata »véletlenül« jó barátok kezeibe jutván, ezek sürgetéseinek enged.

»A vigasztalásról« szóló könyve — mint ajánló levelében kiemeli — lényegesen különbözik Boetius, Seneca és Isidorus híres munkáitól, Cicero, Szent-Ágoston, Cziprián, Jeromos és Nagy-Szent-Bazil leveleitől, melyek ugyanezen tárgynak vannak szentelve. Ezek az írók ugyanis »mesteri ügyességgel járnak el a vigasztalók tisztében; de másoknak, hogy ezt a hivatást szintén sikeresen betölthessék, oktatást nem nyujtanak.«

Ezt az oktatást adja ő meg. Miután az első fejezetben a vigasztalásra szoruló egyének lelki állapotát éles lélektani meg-

[1] Az 1464 szeptember 18-iki kinevezésről szóló hivatalos feljegyzés a vatikáni regesták 544. kötetében, 186. l.

GERARDI DE SENIS LECTURA IN PRIMUM LIBRUM SENTENTIARUM.

Miklós modrusi püspök kódexe a római Biblioteca Angelica-ban.

SZÉCHENYI
KÖNYV
TÁR

ALFONSI TOLETANI LECTURA IN PRIMUM LIBRUM SENTENTIARUM.

Miklós modrusi püspök kódexe a római Biblioteca Angelica-ban.

OSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

figyelés világosságánál bemutatta, a másodikban a vigasztalás négy módozatát adja. Ezek a következők: a szomorkodót meggyőzni arról, hogy az eset, a mi érte, tulajdonképen nem szerencsétlenség; hogy szerencsétlenségnek nem lehet tekinteni azt, a mi mindenkit vagy sok embert ér; továbbá felvilágosítani az emberi élet nyomorúságos voltáról, és a halált úgy tüntetni föl, mint a mely minden bajtól megszabadít. A további fejezetekben folytatja a vigasztalás forrásainak kijelölését: úgy mint bebizonyítani, hogy a bánkódót a baj saját bűne következtében, vagy Isten akaratából érte; kimutatni, hogy milyen oktalanság bánkódni azon, a mit megváltoztatni nem birunk; a bánkódó figyelmét a bajtól elterelni és más felé irányozni, a Megváltó szenvedéseit állítani elő; stb.

Ezen fejtegetésekben lépten-nyomon rengeteg olvasottság jelei tűnnek föl. A görög és latin klasszikusok, a szent-irás és a szent-atyák könyveiből vett példák és idézetek képezik a munka tartalmának túlnyomó részét.

Egy helyen magyarországi vonatkozással is találkozunk. A hol ugyanis azt fejti ki, hogy ámbár a szegények kiválóan Isten kedveltjei, ilyenek a gazdagok között sem hiányoznak és példa gyanánt felhozza Ábrahámot, Izsákot, Jákobot, Józsefet, Dávidot, Ezechiást, Nagy-Konstantint, utánuk a középkori uralkodók sorából csak »Magyarország dicsőséges két királyát« Szent-Istvánt és Szent-Lászlót nevezi meg.[1]

Miklós püspök az ajánlólevélben kiemeli, hogy a mikor a tervezett nagy munka egészen elkészül, ebbe a bánkodók vigasztalásáról szóló könyvet bele fogja illeszteni. Azonban ezt a nagy tervet nem valósíthatta. A munka többi részeinek nem találjuk nyomát.

Viterboi állásában 1468 elejéig működött Miklós püspök. Talán éppen Barbo Márk, ki 1467-ben második felében bibornoki méltóságra emeltetett, eszközölte ki, hogy szélesebb hatáskör jutott neki osztályrészül. Ascoli város és területe kormányzója,

[1] A munka bibliografiai ismertetése alább következik. — Glubich (Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmatia, 190 l.) említi, hogy ezen munka egy kéziratát a század elején »il professore Evasio Leone« Corfuban találta, s hogy azt 1817-ben Modenában közrebocsátani készült; de csak vázlatát (il programma) nyomatta ki.

egyúttal Farfa vára kapitánya lett, évi 600 forint fizetéssel.[1] Két év múlva pedig, 1470 október 31-ikén Fano, Sinigaglia, Mondovi, Monteflora és Mondaini kormányzóságára helyeztetett át, a korábbi fizetés meghagyásával.[2]

Ebben az állásban találta őt II. Pál halála. Az új pápa, a Rovere családból származó IV. Sixtus, nem kevésbbé, mint előde, méltányolta Miklóst; de új működési tért jelölt ki neki. Azonnal trónralépte után hajóhadat kezdett szervezni, oly czélból, hogy a török birodalom ellen rég tervezett támadó akcziót megindítsa. Főparancsnokká Caraffa Olivér bibornokot nevezte ki. A gályák egy részét Miklós modrusi püspök vezérlete alá helyezte, és őt utasította, hogy a nápolyi király hajóhadával egyesülvén, azonnal kelet felé induljon. Arról, hogy megtörtént-e az egyesülés, és ha igen, mi volt az eredmény, — nincs tudomásunk.[3]

Azt szintén nem állapíthatjuk meg, hogy a következő négy esztendőben Miklós püspök milyen hivatalt töltött be. De hogy tekintélyes állást foglalt el, erről eléggé tanuskodik az, a tény hogy mikor 1474 január 5-ikén a pápa unokaöccse Riario Péter bibornok meghalt, ő bizatott meg a gyászbeszéd megtartásával.

Ebben a beszédben abból indul ki, hogy a régi irodalomban a gyászbeszéd két formája volt használatban: a szónok vagy dicsőítette az elhunytat, vagy vígasztalni iparkodott az élőket. Az utóbbira ő, lesujtva maga is e veszteség súlyától, nem képes. Ellenben az előbbit könnyű feladatnak találja.

E szerint hozzáfog a huszonnyolcz évet ért főpap dicsőítéséhez. Kezdi kiváló szellemi képességeivel, melyek között jóstehetségét különösen kiemeli, és igazolására több esetet hoz föl. Azután szól a fényről, a mit kifejtett — udvara majdnem 500 személyből állott, — bőkezűségéről, államférfiui bölcseségéről és igazságosságáról. Megemlékezik áldozatkész buzgóságáról, a mit

[1] Az 1468 február 5-iki kinevezés és utalványozás a vatikáni regestákban, 542 k. 203 l., 544 k. 1 l.

[2] Regesták, 543 k. 67 l.

[3] Wadding (Annales Ordinis Minorum XIII. k. 463. l.) idézi IV. Sixtus pápa levelét, melyben a nápolyi királyt felhívja, hogy hajóhadát a Miklós püspöktől vezérelt gályákkal egyesítse. A pápai hajóhad történetirója, Guglielmotti, (Storia della marina pontificia. Roma, 1886. II.) erről az akczióról semmit sem tud.

templomok építésében, helyreállításában és ékesítésében tanusított. Végül elmondja, hogy milyen nyugodtan, bátran ment a halál elé. A szónok zárszavai: »Isten adta, Isten elvette, legyen áldott az ő szent neve!«

Ez a mű szorosan egyházi beszédnek nem tekinthető, mert a zárszavak kivételével, vallásos momentumokat nem tartalmaz. A humanista irodalom termékeihez szintén nem sorolható, mert a klasszikus mintákat utánozni meg nem kisérli, azokból idézeteket, példákat nem kölcsönöz. A valódi ékesszólás melegét és szépségét, a gondolatok emelkedettségét sem találjuk benne.

Mindazonáltal a kortársak jobb véleményben voltak róla. A gyászbeszéd hat nyomtatott kiadásban látott napvilágot, az egyik nyolcz esztendővel megtartása, kettővel szerzőjének halála után.[1]

Ugyanazon időtájt, a mikor a gyászbeszédet tartotta, irta meg a gótok hadjáratairól szóló munkáját,[2] melyben ezen hódító nép eredetét és viszontagságait ismerteti.

A bevezetésben a gót népektől egykor lakott területek későbbi lakóit is megemlíti, ezek között az oláhokat. kiknek »Wlachi« nevét a római Flaccustól származtatja (!). Elmondja róluk. hogy »most« 12,000 oláh fegyveres harczol a török seregben Uzon Hasszán persa fejedelem ellen; azután Drakula oláh vajdát. kit mint Mátyás foglyát látott, jellemezi. Ezt a részletet íme itt közöljük:

Ex his nunc Turcus immanissimus christianorum hostis adversus Usonhasanum Persarum ac Medorum regem duodecim pugnatorum millia mercede conduxisse dicitur; siquidem inter Hunorum Turcorumque regna constituti. modo istorum, modo illorum studia sequuntur. Homines infidi, latrociniisque rapinisque dediti, intestinis laborantes seditionibus et mutua inter se cede ferocissime sevientes.

[1] Ezek közül ötöt sorol fel Hain, Repertorium Bibliographicum. (Stuttgart, 1831.) II. k. I. rész. 491. lap. A hatodikat ismerteti Hellebrant Árpád. A Magyar Tud. Akadémia könyvtárában levő ősnyomtatványok jegyzéke. 312. l. Én a római Biblioteca Angelica *Z/vv. CCCCXXXVIII/12.* jelzetű példányát használtam, mely kis negyedrétü nyolcz levelen, »Oratio in funere Reverendissimi domini D. Petri Cardinalis sancti Sixti habita a Reverendo patre domino Nicolao epo modrusiensi« czimmel, év és hely nélkül jelent meg.

[2] A munka kidolgozásának időpontját meghatározhatjuk abból a helyből, a hol említi, hogy akkor folyt a háboru a törökök és Uzon Hasszán perzsa fejedelem között.

Horum tyrannum Draculum, nomine quo ipsi demonem appellant, dum Pii secundi pontificis maximi apud Hunorum regem legati essemus, captivum vidimus, non quidem procero admodum corpore, sed membroso sane ac valido, truci vultu atque horrendo, pregrandi et adunco naso, inflatis naribus, tenui et modice rubenti facie, in qua glaucos patentesque oculos extantia opido cillia vallabant, et nigrantia multo vilo supercilia minaces ostentabant; abrasis preterea genis mentoque omni, superiorum labiorum parte dumtaxat excepta, tumentia tempora teste molem augebant, taurinum collum, erectam cervicem latis constebat humeris, ad quos subnigri crispantes capilli pertinebant. Narrabat rex fidem facientibus notariis, qui descriptioni intendebant, quadraginta hominum millia promiscui sexus atque etatis, quod contrarie factionis essent, jussu ipsius per exquisita supplicia paulo ante necata; hos curruum confractos rotis, illos detracta pelle viscera nudatos, alios vero ignibus impositos subjectisque assatos prunis, alios trans caput, trans pectus ac alios, nonnullos per umbilicum, aliquos ab imo sedis, quod dictu quoque foedum est, per media viscera ad summum os stipitibus transfixos, et ne ullum deesset sevitatis argumentum, matribus utroque in ubere infixos palos atque in illis natos impositos aliosque aliis dirissimis exemplis per varia prius tormenta excrutiatos quecunque immanissimi tyranni seva crudelitas potuit excogitare.

III.

1475-ben Miklós életpályáján újból fordulat állott be. Spoleto, Todi és Amelia városok kormányzójává neveztetett ki.[1] Ugyanezen esztendőben a pápa kegye egy más téren is feléje fordult. A Dalmácziában fekvő scardonai püspökséget nyerte tőle adományul, oly módon, hogy ezt adminisztrátori czimmel birtokolva, a modrusi püspökséget is megtarthatta. A scardonai javadalmat Miklós püspök négy esztendeig birta; 1479-ben önként lemondott róla.[2]

Spoletoi kormányzóságának idejéből maradt fönn tőle az egyházi ügykörbe tartozó egyetlen ismert irata, mely azt hirdeti, hogy szülőföldjétől távol, diplomacziai, politikai és katonai tevékenysége közepett, anyanyelvéhez való ragaszkodását megőrizte. A glagolit betűkkel ó-szláv nyelven írt rendelet a modrusi káp-

[1] Kinevezésére vonatkozó adatok a vatikáni levéltár »Armar. 29. Tom. 37.« jelzésü kötetben, a 37., 72. és 94. lapokon.

[2] Acta Cameralia, 83 k. 84 l. 84 k. 236. l. a vatikáni levéltárban.

talanhoz van intézve, az ó-szláv lithurgiának a modrusi egyházmegye területén fönntartása érdekében.[1]

1478 elején másodízben vált meg a politikai pályától, és Rómába költözött. Az év kora tavaszán IV. Sixtus pápa nehéz diplomacziai küldetéssel bízta meg. Flórenczbe küldötte, hogy ott a köztársaság kormányától fogságban tartott Riario Rafael bibornokot kiszabadítsa. Igyekezeteit nem koronázta siker.[2]

Ebből az időből birjuk Miklós püspöknek egy szorosan véve hittudományi munkáját is, mely a zsoltárokat egyenként tárgyalja: mindegyiknek szerzőjét állapítja meg és tartalmát ismerteti.

Ezt a munkát Fascolo Angelo feltrei püspöknek (1464—1488.) ajánlotta, ki ezen munka megirására megkérte, a mikor egy alkalommal hivatalos székhelyéről fontos teendők elintézése végett Rómába menvén, itt vele találkozott. Miklós püspök elfoglaltsága miatt és azért is, mivel a szükséges könyvkészlet akkor nem állt rendelkezésére, a kívánságnak azonnal eleget nem tehetett: de mihelyt haza könyvtárához került. (in mee bibliothece potestate constitutus) a föladatot megoldotta.

Ennek a könyvtárnak jelentékeny része a Szent-Ágoston-rend római központi könyvtárában (Biblioteca Angelica) mai napig fönmaradt.

Nyolcz kézirat Miklós püspök czímerét viseli, mely veres alapon ágaskodó rókát, jobbról-balról arany csillaggal tüntet föl. Három kéziratban a másolók (a Hollandiából származó Leck Hugó és Dachaui Hugó) feljegyezték, hogy a Miklós püspöktől megrendelt könyvek leirásával mikor készültek el: 1469 október 8-ikán. 1470 október 3-ikán és ugyancsak 1470-ben a nap megjelölése nélkül.

Ezek a kéziratok a scholasztika bölcsészet és hittudomány alapvető munkáit tartalmazzák: névszerint: négy Aristoteles munkáinak, kettő Aquinoi Tamás nagy művének kommentárjait, egy Duns Scotus és egy Hales Sándor hittudományi munkáját.

Figyelemreméltó, hogy Miklós püspök az ő könyvkészletét nem a flórenczi és római könyvmásoló-intézetekben szerezte be,

[1] A dátum hiányzik. A püspök spoletoi kormányzónak czímezi magát. Kiadta a rendeletet Kukuljević, Acta Croatica. (Zágráb. 1863.) 107.

[2] Ezt a pápa említi 1478 május 25-iki brevéjében. Raynald, Annales Ecclesiastici. X. k. 58. l.

a melyek gyártmányaikkal egész Európát, s hazánkat is elárasztották. Mindjárt első tekintetre szembetünő a különbség ezek és Miklós püspök könyvei között. Amazok gömbölyű olasz betűkkel vannak írva, ezek mind szegletes betűket, ú. n. barát-írást mutatnak, a milyen éjszaki Németországban és Németalföldön divatozott. Mint láttuk, két hollandiai másoló megörökítette nevét három kéziratban. A többi öt kézirat szintén vagy tőlük, vagy ismeretlen honfitársaiktól származik. Az egyik kéziratban a másoló megjegyzi, hogy Rómában végezte a másolás munkáját. Valószinű, hogy a többi is ott iratott.

A Szent-Ágoston-rend római könyvtára, mely ezt a nyolcz kéziratot őrzi, egész hosszú sorozatát bírja még az olyan kéziratoknak, a melyek ugyanazt a külső jellemet, ugyanazon másolók írását tűntetik föl. Valószínű, hogy ezek nagy részben szintén Miklós püspök könyvtárának alkatrészei, amit azonban, czímer és feljegyzés hiányában, biztosan megállapítani lehetetlen.

Miklós püspök kéziratai eredetileg a Szent-Ágoston-rend azon kolostorában voltak, mely a S. Maria del Popolo nevezetű templom mellett áll fönn. Ennek kétségkívül végrendeletében hagyományozta Miklós püspök, a mit abból következtethetünk, hogy ezt a templomot választotta végső nyughelyéül.

Halála időpontját pontosan nem határozhatjuk meg. Csak annyit tudunk, bogy utódját a modrusi püspöki székre 1480 május 29-ikén nevezte ki a pápa.[1]

A S. Maria del Popolo templomot IV. Sixtus pápa, ki azt családja számára temetkezési helyül szemelte ki, kevéssel előbb (1477-ben) épitette át a renaissance épitészet egyik remekévé. Művészi díszitésének munkája, melyben Pinturicchio, Sansovino és Rafael működtek közre, még azután is soká folyt.

Miklós püspök síremléke a kolostor egyik folyosójában helyeztetett el, a honnan a jelen század elején, épitkezési átalakítások alkalmával, eltávolíttatott és nyom nélkül eltünt.

Szerencsére Farlati lejegyezte és fentartotta három distichonból álló sokat mondó föliratát, melyben egyik tisztelője ékesszólását és tudományosságát annyira magasztalja, hogy őt Illiricum nagy szülöttje: Szent-Jeromos mellé helyezni méri.

[1] Acta Cameralia. 82 k. 96. l. 83 k. 67. l.

D. O. M.

Quem nullum latuit studium, vis nulla loquendi,
Urna tegit celebrem quantula Nicolaum.
Hic meruit post te Hieronyme laudes,
Alter honos et spes Illyris ora tibi.
Occidit an vivit praesul, Parca improba? Vivit.
Non timet ut rapiat parva Modrusa decus.

IV.

Miklós püspök irodalmi munkái.

1.

A Szent-Domokos-rend római könyvtárában (Bibliotheca Casanatensis. »B. IV. 13.« jelzettel.) őrzött XV. századbeli hártya-kézirat.

Negyedrétű 20 levél, 140×210 mm. Dísztelenül. apró gömbölyű olasz betűkkel írva. festett kezdőbetük nélkül. Egyedüli ékessége az első lap alján látható czímerpajzs, a mely fekete alapon fehér kettős-keresztet foglal magában.

1. l. Az ajánlólevél, ily czímmel: »Nicolai episcopi Modrusiensis ad sanctissimum dominum Pium papam II. de mortalium felicitate incipit.«

2. l. A munka czíme: »Nicolai episcopi Modrusiensis ad sanctissimum dominum Pium papam II. dialogus de felicitate humana feliciter incipit.«

Más szerzőktől származó kéziratokkal a XVIII. században kötötték össze.

2.

A bécsi cs. és k. udvari könyvtárban (Cod. lat. 2431.) őrzött XV. századbeli hártya-kézirat.

Negyedrétű 36 levél, 160×240 mm. Gömbölyű olasz betűkkel írva. Festészeti díszt nélkülöz. A kezdőbetük számára a másolótól hagyott üres hely mindenütt betöltetlenül maradt.

1. l. Ajánlólevél: »Reverendissimo in Christo patri et domino Johanni Dei gratia episcopo Waradiensi Nicolaus episcopus Modrusiensis salutem.«

2—3. l. A pápához intézett ajánlólevél. (Ugyanaz. mint az 1. számú kéziratban.)

3_b.—36_b. l. Az 1 számú kéziratban foglalt irodalmi mű, a melynek szövege külön címet itt nélkülöz.

A 36—37. lapokra IV. Eugén pápa egyik bullája van leírva, a mely azonban a munkával semmi összefüggésben nincs.

3.

A római Corsini-könyvtárban őrzött (127 számmal jelölt) XV. századbeli papír-kézirat. Negyedrétű 95 levél. 172×230 mm. Gömbölyű olasz betűkkel írva. Minden festészeti díszt teljesen nélkülöz. A kezdőbetűk helye üresen maradt. A szövegben sűrűn fordulnak elő javitások, melyek a szerzőtől eredhetnek.

1. l. »N. episcopi Modrusiensis de bellis Gothorum liber primus incipit.«

20. l. A lapszélen, veres tintával: »N. episcopi Modrusiensis de bellis Gothorum liber primus explicit, incipit secundus.« (A szövegben a két fejezet nincs elválasztva.)

43_b. l. »Liber tertius.«

Az 59. l. üresen maradt.

A 60. l. a szöveg mondat közepén, csonkán kezdődik, amiből következtethetjük, hogy az a szöveg, aminek az 59 levelet kellett volna betölteni, kihagyatott.

60. l. »N. episcopi Modrusiensis de bellis Gothorum liber tertius explicit. Incipit liber quartus.« Ebből a negyedik könyvből csak ez az egy oldal van meg, melynek alján a szöveg csonkán szakad meg. Mennyi hiányzik a könyvből, s vajjon a munkának több könyve is volt-e, nem határozhatjuk meg.

61. levelén egy más dolgozat szintén mondat közepén csonkán kezdődik. A levél élére XVII. századbeli kész a munka tartalma után címét feljegyezte: »De humilitate.« Ugyanez a kéz a 80. levél élére írta: »De fructibus humilitatis.«

A 84_b. lapon ez a dolgozat csonkán, befejezetlen mondattal végződik. Vajjon ez Miklós püspök, vagy más szerző műve, nem állapithatjuk meg.

85. levelén egy harmadik dolgozat élére helyezett ajánlólevél áll. Czíme számára üres hely hagyatott, mely betöltetlenül maradt.

86—95. l. Isocrates két beszédének (De regia vitae institu-

tione) latin fordítása Veronai Guarinotól. A XVII. század folyamán kötötték egybe a három munkát.[1]

4.

A római vatikáni könyvtár (Cod. Urbinatensis 586. lat. jelzetű) XV. századbeli papír-kézirata. Nyolczadrétű 48 levél, 140×210 mm. Cursív betűkkel írva. Egyetlen festett egyszerű kezdőbetű és egy czímer ékesíti, különben minden egyéb diszt nélkülöz. A kékre festett czímerpajzsot három arany gerenda szeli át, a legfelsőben apró fekete sas látható. A czímer kétségkívül Fascolo Angelus feltrei püspöké, a kinek a munka ajánlva van. Az ajánlólevélnek az 1 lapon veres betűkkel írt czíme ez: »Domino Angelo Feltrensi pontifici N. episcopus Modrusiensis s. d. p.«

A 2. lapon czím nélkül kezdődik a munka. Ujabb kéz a következőkép formulázta a tartalom után a czímet: »De titulis et auctoribus psalmorum.« Kötése új.

5.

A vatikáni könyvtár XV. századbeli papír kézirata. (Cod. Vaticanus 5139.) Nyolczadrétű 124 levél, 160×240 mm. Gömbölyű olasz betűkkel írva. A lapszéleken veres tintával tartalomjelző szavak vannak feljegyezve. Hat kezdőbetű és a czímlapon püspöki föveget viselő két czímer képezi ékességeit. Ezeknek egyike II. Pál pápa családjáé, a Barboké: kék alapon ezüst oroszlán, melyet ezüst gerenda hasít át; a másik Miklós püspöké: veres alapon ágaskodó sárga róka.

Az 1. lapon az ajánlólevél, melynek czíme: »N. episcopi Modrussensis ad dominum Marchum Vicentinum praesulem liber de consolatione feliciter incipit. Prologus.«

3. l. A munka czíme: »Opus consolationis et primo quidem qualiter affecti sunt, qui egent consolatione.«

21. l. Új fejezet: »Quomodo aut quibus rationibus sit consolatio.«

53. l. »Finis prime rationis consolandi. Incipit secunda.«

66. l. »De tertia ratione consolandi.«

[1] A könyv táblájára a XVIII. században írt czímlap Miklós püspököt azonosnak tartja Sagundinus Miklós XV. századbeli híres humanistával. Ez a feltevés teljesen alaptalan. Ugyanazon időben, a mikor Miklós püspök a modrusi széken ült, Sagundinus a velenczei köztársaság titkára volt.

88$_b$. l. »Finis tertie rationis consolandi. Incipit quarta.«

97. l. »Finis quartae rationis, quinta incipit feliciter.«

123$_b$. l. A szöveg végén: »In arce Viterbiensi secundo[1] Pauli[2] editum scriptumque vestro nomine R. Pat. domine.«

Ez a kolofon a könyvmásolótól származik, a ki megnevezi magát a könyv régi táblájának borítékjára írt versben, melyet a vicenzai püspökhöz intéz:

Hoc tibi digne pater Leonardus scripsit habendum.
Edidit antistes Modrusiensis opus.
Scriptor eius servus semper devotus utique est,
Quodque sui domini sis memor usque rogat.
Nec mirare sui domini si commoda querit,
Nam que sunt domini iudicat esse sua.

Ez a vers most egy uj tiszta lapra van ráragasztva. A kézirat ugyanis új kötést kapott.

6.

A müncheni királyi könyvtár papír kézirata. (Cod. Lat. 461.) Negyedrétű 209 levél, 209×155 mm. A Schedel Hartmann kezétől származó kolligátum a friesek történetére vonatkozó feljegyzéseken, Andreas Brentius nehány művén kivül, a pápákhoz küldött egyes követeknek 1471—1490 évek között Romában különböző alkalmakkor elmondott beszédeit (köztük Vetési László 1474-iki ismeretes üdvözlő beszédét) tartalmazza; a 204—205. levelek közé két ősnyomtatvány: Oratio Cassandrae pro Bertucio Lamberto (Velencze, 1488.) és Enee Silvii Historia Bohemica (H. és év n.) van beékelve.[3]

A legtöbb darab. végén, H. S. (Hartmannus Schedel) betükkel és három helyen az 1490. évszámmal van szignálva. Az utolsó darab kolofonja (209^b l.): »Scripsi Hartmannus Schedel doctor anno domini 1492. in vigilia pasche Nüremberge. Laus Deo.«

A 129$_a$. —138$_a$. leveleken van Miklós püspöknek Riario Péter bibornok felett elmondott beszéde. Felirata: »Oratio in funere

[1] Talán ki van hagyva »anno«.

[2] Talán ki van hagyva »secundi«.

[3] Egykoru kötésének előtáblája keskeny hártyalapon a következő czi-

reverendissimi domini domini Petri cardinalis sancti Sixti habita a reverendo patre domino Nicolao episcopo Modrusiensi.«[1]

Kezdődik: »Cum in omni funebri celebratione« szavakkal. Vége: »Sit nomen domini benedictum. Amen.« És alatta: »Laus Deo.«

V.

Miklós püspök czímerével ékesített kéziratok a római Angelica könyvtárban.

1.

551. számú XV. századbeli papir-kézirat. 354×240 millim. Terjedelme: ívrétű 280 levél, két hasábban írva.

Tartalmazza a XIV. századbeli Sienai Gellért, Szent-Ágoston-rendű szerzetestől (megh. 1336 körül): »Lectura in primum sententiarum« czímmel, Aquinói Tamás nagy hittudományi munkája első könyvének magyarázatát.

Az első lap gazdagon van díszitve. Aranyban és élénk színekben ragyogó lapszéldíszítmények: levelek, virágok és madarak veszik körül. Nagy kezdőbetű belsejében Szent-Ágoston alakja van előállítva. A lap alsó részén két arany gyűrűbe és babérkoszorúba foglalva áll a czímer-pajzs, mely fölött két oldalt N. betű (Nicolaus) látható. A csucsos pajzs felső része kék alapon fehér püspöki infulát, alsó része veres alapon szürkére festett ágaskodó rókát, jobbról-balról arany csillaggal, tüntet föl. A czímerpajzst környező külső aranygyűrűt virágkehelyből kiemelkedő két angyal tartja egyik kezével, míg a másikkal trombitát tart szájához.[2]

A munka szövegének végén ez a kolofon olvasható:

»Explicit lectura primi libri sententiarum edita a fratre

met viseli: *Historia Frisie. Expugnatio Malace. Orationes obedienciales et funebres Rome habite. Historia Bohemica a Pio edita etc.* A kézirat leirását l. Catalogus Codicum manuscriptorum Bibliothecae Regiae Monacensis. III. k. I. rész, 94—95. l.

[1] A müncheni királyi könyvtár kéziratának katalogusa (id. h.) ezt mint Ferrici Péter bibornok felett elmondott gyászbeszédet veszi jegyzékbe. A tévedés onnan ered, hogy a kolligátum előző darabja Ludovicus Imolensis minoritának az 1478 szeptember 25-ikén Rómában elhunyt spanyol Ferrici bibornoka felett elmondott beszédét tartalmazza, a ki szintén Szent-Sixtus bibornoka czímét viselte. A két beszéd czime aztán igy került a katalogusba: »f. 123. Ludovici Imolensis in funere Petri Ferrici cardinalis oratio . . . f. 129. Nicolai episcopi Modrusienis oratio *in eiusdem* funere habita.«

[2] Lásd első mellékletünket.

Gerardo de Senis sacre pagine baccalario ordinis fratrum heremitarum sancti Augustini. Scriptum est per me Hugonem de Leck de Hollandia Traiectensis diecesis ad instantiam reverendissimi domini Nicolai episcopi Modrusiensis civitatis Asculique gubernatoris anno domini M° CCCC° LXIX decima octava die mensis octobris in die sancti Luce etc. Deo gratias semper.«

A munka szövegében sem javítás, sem jegyzet nem találtatik. Kötése új.

2.

537. számú XV. századbeli papír-kézirat. 430×287 mm. Terjedelme: ívrétű 410 levél, két hasábosan írva.

Tartalmazza az angol Hales Sándor XIII. századbeli szent Ferenczrendű szerzetes, párisi hírneves hittanár hittudományi munkájának második könyvét: »Summe Theologice liber secundus.«

Ez a könyv két részre oszlik, mindegyiknek fényesen díszített külön czímlapja van.

Az első könyv czímlapján a C kezdőbetű könyvet tartó aggastyán alakját tartalmazza. A lapszél levelekből és virágokból van összeállítva.

A lap alján Miklós püspök czímere van alkalmazva, mint az 1. számú kéziraton, azzal a különbséggel, hogy az angyalok repülő mozgásban, trombiták nélkül vannak festve.

A 211. levelen a második czímlapot arabeszkes díszítmények környezik, melyekhez hasonlókkal az egyszerűbb Korvin-kódexekben gyakran találkozunk. A lap alján ujból előfordul a czímer, de angyalok nélkül.

A kolofon így hangzik:

»Hec lectura finita Rome prope sanctum Petrum, ad instantiam reverendissimi domini Nicolai episcopi Modrusiensis per me Hugonem Dordraci alias Leck de Hollandia, Traiectensis dyocesis anno domini M° CCCC° LXX. die III. mensis Octobris etc.«

Kötése új.

3.

561. számú XV. századbeli papír-kézirat. 345×235 mm. Két kolumnában, barátbetűkkel írva. Terjedelme ívrétű 84 levél.

Tartalmazza Szászországi Albert Szent-Ágoston-rendű szerzetes (megh. mint halberstadti püspök 1394.) kommentárjait Aristoteles »De coelo et mundo« czímű munkájáról.

A címlapon fényes kezdőbetűbe Aristoteles nagy képe van festve. A lapszél levelekből és virágokból készült. A lap alján Miklós püspök címere, a pajzstól jobbról-balról N. E. (Nicolaus episcopus) betűk állanak.

A kézirat végén ez a kolofon: »Expliciunt questiones supra librum de coelo et mundo a venerabili philosofo magistro Alberto de Saxonia. Deo gratias. Scripta per me Georgium de Dachaw, anno etc. 1470.«

Kötése új.

4.

549. számú XV. századbeli papír-kézirat. 350×250 mm. Két hasábosan, barátbetűkkel írva. Terjedelme ívrétű 132 levél.

Több munkát tartalmaz:

1—70. l. »Questiones in XVI. Aristotelis libros de animalibus.«

71—76. l. üres.

77—82. l. »Gerardi de Brolio Claromontani canonici questiones de generatione et corruptela.«

83—97. l. »Questiones super quatuor Metheororum Aristotelis.«

98—99. l. »Questiones de memoria et reminiscentia.«

99^b—112. l. »Questiones de somno et vigilia.«

112^b—128. l. »De motu animalium.«

128^b—132. l. az index.

Csak az első címlap van kezdőbetűvel, lapszéllel és címerrel díszítve.

Kötése új.

5.

553. számú XV. századbeli papír-kézirat, 345×242. mm. Két hasábosan, barátbetűkkel írva. Terjedelme ívrétű 117 levél.

Tartalmazza a vicenzai származású Thienaeus Gaëtanus paduai tanár (megh. 1465.) ily című munkáját: »Expositio librorum Aristotelis de anima.«

A címlap fényes kezdőbetűvel, lapszéllel, címerrel van díszítve.

A szövegben sűrűn fordulnak elő lapszéli jegyzetek, melyek valószínűleg Miklós püspöktől származnak.

Kötése új.

6.

559. számú XV. századbeli papír-kézirat. 345×246 mm. Két hásábosan barát-betűkkel írva. Terjedelme ívrétű 103 levél.

Tartalmazza Duns Scotus hírneves párisi tanár »Questiones quodlibeticae XXI.« című munkáját, melynek végén a következő kolofon olvasható: »Explicit Quodlibet magistri Johannis Scoti de ordine fratrum minorum, Deo gratias. Da michi, te rogito, premia pro merito.«

Az első lap fényes kezdőbetűvel, lapszéllel, Miklós püspök czímerével van ékítve.

Kötése új.

7.

560. számú XV. századbeli papír-kézirat. 350×252 mm. Két hasábosan, barátbetűkkel írva. Terjedelme ívrétű 120 levél.

Több munkát tartalmaz:

1—110. l. Az utrechti Marsilius ab Inghen (megh. 1396) ily című munkája: »Questiones super libris Aristotelis de generatione et corruptione.«

111—113. l. »Questiones quatuor de longitudine vite.«

114—115. l. Az angol Peckam János canterburyi érsek (megh. 1292.) munkája: »Summa de esse et essentia.«

117—120. l. »Aristotelis de proprietatibus clementorum.«

Az első czímlap fényes kezdőbetűvel, lapszéllel és Miklós püspök czímerével van díszítve.

Kötése új.

8.

577. számú XV. századbeli papír-kézirat. 417×295 mm. Két hasábosan barátbetűkkel írva. Terjedelme ívrétű 207 levél.

Tartalmazza a spanyol Alfonso Vargas Szent-Ágoston-rendű szerzetes (megh. mint badajosi püspök 1366-ban) ily című munkáját: »Lectura super primo libro sententiarum.«

A czímlap fényesen kezdőbetűvel, lapszéllel és Miklós püspök czímerével van díszítve, A lapszél kiválóan értékes miniature munka, renaissance-ízlésben: fenyőtobozt tartó angyalok, érczkorongon kis kutya, mezőn száguldó vadállat és virágok váltakoznak.[1]

Kötése új.

[1] Lásd második mellékletünket.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA AZ 1896. ÉVBEN.

A lefolyt év úgy a gyarapodás mennyisége, mint a végzett könyvtári munkálatok által a legeredményesebbek közé tartozott. Az előbbi tekintetben kétségtelenül sokat köszönhetünk az ezredéves orsz. kiállítás történelmi főcsoportjának; az az üdvös munkásság, mely történelmi emlékeink felkutatása körül ez alkalomból országszerte megindúlt, a könyvtárra nézve is eredményes volt; a nyomdai termékeknek a nagy nemzeti ünnep alkalmából kiadott hosszú sorozata rendkívüli gyarapodást biztosított; míg másrészt az a körülmény, hogy a felhalmozódott munka meggyőződésére a könyvtári tisztviselők száma kettővel, a szolgáké pedig egygyel szaporíttatott, azon kedvező helyzetbe hozta a könyvtárat, hogy az évet kevesebb hátralékkal zárhatta le és módjában volt a begyűlt tetemes anyagot sokkal nagyobb mértékben feldolgoznia könyvtárilag, mint ez a megelőző években lehetséges volt. De még ez állandó munkaerő-szaporodás sem tette az ideiglenesen alkalmazott díjnokokat nélkülözhetőkké, mert mint az alábbi részletezésből kiderül, az évi szaporodás mennyisége nem volt teljesen feldolgozható s a könyvtár még távol áll attól a kívánatos kortól, hogy az ott egybegyűlő anyag beérkezte után rövid idő, két-három hét alatt könyvtárilag teljesen feldolgozva álljon a tudomány és a kutatók rendelkezésére.

A lefolyt történelmi nevezetességű évben rendezett országos kiállítás a könyvtár tevékenységét nagy mértékben vette igénybe. Úgy a kiállítás előmunkálataiban, mint az anyag egybegyűjtésében nagy része volt. A nagyméltóságú miniszterium engedélyével magán a kiállításon 340 darabra menő nyomtatványnyal, kézirattal és oklevéllel vett (61,002 forintnyi becsértékben) részt. A könyvtár felügyelete alatt a Magyar Nemzeti Múzeum épületében másolási iroda rendeztetett be, hol a kiállításra beküldött írott és nyomtatott anyag egybegyűjtetett, lajstromoztatott; a történelmileg nevezetesebb darabokról másolatok, kivonatok készültek, a begyűlt bibliografiai és diplomatikai darabok legbecsesebbjei lefényképeztettek, pecsét-packolatok gyűjtettek stb. E munkálatok nagyobb mértékben csak az ezredéves orsz. kiállítás bezárta után indúl-

hatván meg, azok az év végéig be nem fejeztettek s még nem állapítható meg véglegesen az az anyag, melylyel ily módon a könyvtár a nagyméltóságú miniszterium külön gondoskodása által nagy mértékben gyarapodott.

A könyvtárban évek óta mutatkozó nagy helyszűkén a bejáró folyosó bebútorozása, új állványok beszerzése és a termeknek czélszerűbb beosztása és elrendezése által lőn ideiglenesen segítve. Ez által egy dolgozó helyiséggel több áll a kutatók rendelkezésére, a használat és felügyelet megkönnyíttetett, a még rendelkezésre álló hely jobban kihasználtatott. E nagy munkálat következtében a könyvtári 120 szaknak csaknem mindegyike áthelyeztetett, revideáltatott, mi a személyzet munkásságát fokozódott mértékben, a hivatalos időn túl hónapokon át igénybe vette.

A személyzeti létszámban történt változásokat illetőleg megemlítendő, hogy a Szamota István halálával megüresedett könyvtári segédi állásra 1896 február 20-dikán dr. *Esztegár László,* az 1896. évi költségvetésben újonnan szervezett két segédi állásra pedig dr. *Melich János* és dr. *Bartha József,* végül az újonnan szervezett szolgai állásra *Kunyik Nándor* neveztettek ki. Ez idő szerint a könyvtári alkalmazottak létszáma: 13 tisztviselő, 4 díjnok, 1 laborans és 5 szolga.

A könyvtár tisztviselői közül dr. *Erdélyi Pál* segédőr a Magyar Nemzeti Múzeum megfelelő rovatából nyert anyagi segélylyel hosszabb tanulmányútat tett Német- és Angolországba, mely alkalommal kivált a British Museum szervezetét és könyvtárának kezelését tette tanulmány tárgyává. Hivatalos kiküldetésekben vettek részt: *Fejérpataky László* igazgató-őr és *Schönherr Gyula* levéltárnok Sopronban a gróf Széchenyi család levéltárának átvétele és Bécsben az állami levéltártól megszerzendő pecsétlenyomatok érdekében; az előbbi és *Erdélyi Pál* segédőr Komáromban a Thaly család, és *Schönherr Gyula* Marosvásárhelyen a gróf Bethlen család levéltárának átvétele czéljából.

A könyvtár folyóirata, a Magyar Könyvszemle, az elmúlt évben $26^1/_2$ ívnyi terjedelemben látott napvilágot; változatos bibliografiai tartalma mellett részletesen adott számot a könyvtár beléletének minden nevezetesebb mozzanatáról és ismertette annak anyagát. Mellékletképen közzétette a könyvtárba beérkező köteles

példányok alapján az 1896. évi magyarországi hírlapirodalom részletes jegyzékét.

A beérkezett és elintézett hivatalos ügyiratok száma 628-ra rugott.

A könyvtár egyes osztályainak állapotáról az alábbiak számolnak be:

I. A *nyomtatványok osztálya* évi gyarapodása a nyomdai köteles példányokból 5113 drb, ajándék útján 1412 drb, vétel útján 1055 drb, csere útján pedig 1 drb. Összesen 7581 drb és ezenkívül 3792 drb apró nyomtatvány.

E számoz adandó még az 1895. évben megvett Lanfranconiféle könyvtár anyagából (4759 darab) a Magyar Nemzeti Múzeumi könyvtár részére kiválasztott és teljesen feldolgozott 3182 kötetnyi anyag; úgy hogy az 1896. év nyomtatványi gyarapodása együttvéve 14,555 darab.

A mi a köteles példányokat illeti, konstatálandó, hogy a föltüntetett szám korántsem adja vissza az 1896. év folyamán hazánk területén megjelent sajtótermékek teljes mennyiségét; ennek oka az 1848. évi XVIII. törvényczikk hiányosságában és azon kevésbbé gondos ellenőrzésben rejlik, melyet egyes, kivált nagyobb törvényhatóságok annak végrehajtása fölött gyakorolnak. E körülmény valóban égető szükséggé teszi a köteles példányok beküldése tárgyában a viszonyoknak megfelelő új törvény alkotását.

A nyomtatványi osztályt a legnagyobb ajándékban dr. *Mészáros Károly* részesítette, ki 6000 forintért néhai Horvát Árpádnak mintegy 4500 kötetből álló nagybecsű könyvtárát megvevén, azt a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozta, oly kikötéssel, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum szabad kiválasztása után fennmaradó anyag az Eötvös József kollégium és a budapesti tudomány-egyetem bölcsészeti karán létesített szemináriumok könyvtárai között osztassék szét. A könyvtár feldolgozása most lévén folyamatban, még nem állapítható meg, hogy az mily mértékben fogja gyarapítani a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárát.

Ajándékok által még a következők gyarapították a nyomtatványi osztályt: dr. Áldásy Antal (6 drb), az Állatvédő-egyesület igazgatósága. Ambrozovics Béla (2 drb), Ásványi Lajos (2 drb),

az Athenaeum részvénytárs. igazgatósága (32 drb), Babik József, Balch Willing Thomas Philadelphiából, Béke-egyesület (orsz. —), Békefi Remig (3 drb), Benel Ferencz (4 drb), Bernáth Isván, Bonta József, Bonnange Ferdinand Palaiseau-ból, Brázay Kálmán, a budapesti kereskedelmi és iparkamara, Carles C. Buenos-Ayres-ból, Colin Armand Párisból, Crocker Uriel Bostonból, Csánki Benjamin, Cserny Simon (5 drb), Csuday Jenő (9 drb), Czeppel József, Dessewffy Arisztid, Dévay József, Dudás Gyula (7 drb), Dvorzsák János (89 drb), Éble Gábor, az Egyesült fővárosi takarékpénztár, Érdujhelyi Menyhért, Farkas Anna (30 drb), Farkas Emőd, Fejérpataky László (45 drb), Ferenczy József (2 drb), Fialovszky Lajos (4 drb), Flatt Károly (2 drb), a Franklin-Társulat (3 drb), Fülep J. György (4 drb), Garda Samu, Garzsó Gyula (4 drb), Gebé Andor, Goll János (25 drb), Gombos Ferencz, Gyürky Ödön (5 drb), Hahnekamp György, Harsányi Sándor Clevelandból, Hauser Pál, Hazslinszky Károly (24 drb), Hippich István, br. Hornig Károly, Hornyánszky Viktor, Horváth Géza (9 drb), Horváth Jenő (9 drb), Istvánffi Gyula (2 drb), Jagič V. Bécsből, Józsa Oszkár (2 drb), Jung főesperes Edinburgból. Kaiser Ferdinand, Kanitz Arisztid, Károlyi Árpád, a Kazatelna szerkesztősége, Kéry Gyula, Kocsis István, Komáromy Lajos, Kovács Kálmán, Kőrösi József, Lampel R. könyvkereskedése (11 drb), Loubat herczeg Párisból (5 drb), Lowell-Putnam Mary Bostonból (5 drb), Löw Immanuel, Lundstedt Bernát Stockholmból, a Magyar kisdednevelés és népoktatás szerkesztősége, Major Gyula (15 drb), Mand Bernát, Melich János, a Mercantil Library társaság S.-Franciscoból, Mito Demetrius Berlinből, a Le Monde Moderne szerkesztősége Párisból, Némäti Kálmán, Ortvay Tivadar, Pálffy Gyula, a Pallas-Lexikon szerkesztősége, Paulovics István (2 drb), Peisner Ignácz, Pelikán Krizsó, Pulszky Ferencz (2 drb), Radnóti Dezső (4 drb), Récsey Viktor, Reizner János, Rombauer Rodrik St. Louisból, Simonyi Zsigmond, Singer Fülöp (15 drb), Spiegler Gyula, Storch Emil Bécsből (19 drb), Szádeczky Lajos (12 drb), Szalay Imre (29 drb), gróf Széchényi Miklós, a Szegzárdi takarékpénztár, Szendrei János, a Szent Család kis követe szerk. (12 drb), dr. Szinnyei József (4 drb), id. Szinnyei József (105 drb), Szokolay Hermin, Telkes Simon (2 drb), a Temesvári takarékpénztár, Thaly Géza (4 drb), Toldy László (2 drb), Tóth Mike, a Tört. és Rég. Értesítő szerkesztősége,

Urbán I. Juvenál, Vágner József, Várady Gábor, Varjú Elemér (8 drb), Végh Arthur, Winkler Lajos, Zábrák Dénes, Zachár Gyula (4 drb), gr. Zichy Jenő, Zirczi apátság.

Könyvvételekre a könyvtár 3712 frt 79 krt fordított. A megszerzett legnevezetesebb ritkaságok a következők: Silvestre, Universal paleography, London 1849. (425 hollandi frt); Speculum vitae beati Francisci, Velencze 1504. (100 frt); Michael de Hungaria, Sermones tredecim. 1480. (63 frt); a Gothaischer Hofkalender múltszázadi hat kötete (176 márka); Armee-Bulletin 1848/9. Nro. 1—42 (150 márka); Kausler, Atlas der merkwürdigsten Schlachten (225 márka); Sikriiul de aur, szászsebesi oláh nyomtatvány 1683-ból (150 forint); Potocki, Atlas archeologique (50 rubel); Comestor, Historia scholastica, 1473. (24 frt); Deutsche Reichstagsakten (170 márka) stb.

Csere útján az innsbrucki tartományi levéltárból a »Capitula concordiae inter Fridericum imperatorem necnon Mathiam regem Hungariae« című ősnyomtatványnak ritka szép érintetlen példánya jutott a könyvtár tulajdonába, melyért külföldi vonatkozású oklevélanyagából két tiroli vonatkozású középkori oklevelét adta.

A nyomtatványi osztályt a lefolyt év alatt az olvasó teremben 10,934 látogató vette igénybe, kik 23,155 művet használtak; kikölcsönzés útján pedig 1036 egyén 2308 művet vett ki házi használatra. E számokban azonban a könyvtár belső helyiségeit látogató kutatók használata belefoglalva nincs.

A végzett munkát illetőleg felemlítendő, hogy egy év alatt 3374 műről készült czímlap és 7025 mű osztályoztatott. (A megelőző 16 hónap alatt 4509 műről készült czímlap és 5422 mű repertorizáltatott.) E számok eléggé bizonyítják, hogy a meglevő munkaerő még mindig nem elégséges arra, hogy az évi szaporodásnak megfelelő eredményt mutathassunk fel. A fenti számokban bennfoglaltatik 471 mű, mely mint a Horvát Árpád-féle könyvtárból a Magyar Nemzeti Múzeum részére kiválasztott anyag első része, könyvtárilag teljesen feldolgoztatott. Kötés alá adatott 821 mű 1189 kötetben; a folyóiratok kiegészítése ügyében pedig 53 reklamáczióra 27 esetben sikerült eredményt elérni.

II. A *kézirattár* évi növekedése vétel útján 27 drb, ajándék útján 7 drb, áthelyezés útján (a könyvtár és a Magyar Nemzeti

Múzeum egyéb osztályaiból) 31 drb, összesen 65 drb kézirat és 4 drb fényképmásolat. Kéziratok vásárlására 832 frt fordíttatott.

A növekedés legnevezetesebb darabjai: Galeotti »De homine« című művének XV. századi kódexe, melyet a híres humanista Vitéz Jánosnak ajánlott; Fr. Raynerius tractatusa: »Summa de catharis et leonistis« (XV. század.); Nyéki Vörös Mátyás imádságos könyve 1625-ből; Schweiger Salamon 1584-ből való Reisebeschreibungja (a Lanfranconi könyvtárból); Hajnóczy József 47 drbból álló levelezése; Kisfaludy Sándor »Franczia fogságom« című eredeti naplója; Menartsdorf szepesi község 1588—1866. eredeti jegyzőkönyve; báró Podmaniczky Frigyes naplójegyzeteinek XV-ik kötete stb.

A kézirattárat ajándékokkal gazdagították: Bajai Béla, Dévay József, Madarász Gyula, br. Podmaniczky Frigyes és Schönherr Gyula.

A kézirattárban 206 kutató fordult meg, kik 519 kéziratot használtak.

A végzett munkákból kiemelendő, hogy a középkori kéziratoknak eddig nélkülözött inventáriuma elkészült. A Pesty Frigyes-féle levelezés, mely 314 írótól 1106 levelet foglal magában, teljesen rendeztetett és a levelekről 316 czédula iratott. Régibb és újabb szerzeményekről 876 czédula készült és osztatott be. Kötés alá adatott 49 kézirat 64 kötetben. Az év folyamán szerzett kéziratok könyvtárilag mind feldolgoztattak, úgy hogy e tekintetben hátralék nincs. A régi növedéknapló rekonstruálása az 1886. évtől az 1890. évig befejeztetett, úgy hogy csak az 1892. év végéig terjedő korszak van hátra, melynek feldolgozásával az egész kézirattár teljesen rendezve fog a tudomány rendelkezésére állani.

III. A *hírlapkönyvtár* évi gyarapodása: köteles példányokban 871 évfolyam 54.017 számmal, ajándék útján 21 évfolyam és 27 egyes szám, vétel útján 5 évfolyam 233 számmal, áthelyezés útján 6 hirlap 577 számmal. Összesen 905 évfolyam 54,894 számmal. Hirlapok vásárlására 12 frt 50 kr fordíttatott.

A szerzemények közt a legbecsesebb Sturm Albert ajándéka, ki a Futtaki Gyula által szerkesztett Budapester Correspondenz 1875—1895. évi teljes folyamával gazdagította a könyvtárat. A minden valószínűség szerint egyetlenegy példányban létező teljes sorozat a könyvtár legértékesebb szerzeményei közé tarto-

zik. Ajándékozók voltak még: Gulyás Ferencz, Wagner-Juhász Margit és id. Szinnyei József, ki a hirlaposztály kézikönyvtára számára 11 kötetnyi segédkönyveket ajándékozott.

A hirlapkönytár helyisége, a már tarthatatlan túltömöttség miatt kibővíttetvén, a nagymértékben szaporodó anyag egyelőre elhelyezést nyerhetett; e munkálatok az egész gyüjtemény gyökeres ujjárendezését és áthelyezését tették szükségessé; mi azonban a hirlaposztály használatát a hónapokig tartó munkálatok daczára rövid időre sem akadályozta meg, úgy hogy azt 1256 egyén látogatta, kik 3255 kötet hirlapot használtak.

Egyéb végzett munkákból kiemelendő, hogy köttetett 436 kötetnyi hirlap; átnézetett 1178 hirlap 38,329 száma, czéduláztatott 181 hirlap 663 évfolyama. A hiányosan beérkező évfolyamok kiegészitésére 500 levéllel 3575 hirlapszám reklamáltatott meg, melyek közül az év végeig 2037 szám küldetett be, s igy a reklamálás kielégítő eredménynyel járt.

IV. A *levéltári osztály* ajándék útján 851 drb irattal, 2 drb nyomtatványnyal, 5 drb fényképpel; vétel útján (1202 frt értékben) 1390 drb irattal, 6 fényképpel s 4 negativval és 6 pecsétmásolattal s ugyanannyi negativval, csere útján 471 drb irattal; letétemény útján a gróf Széchényi és gróf Bethlen család nagy levéltárain kivül 3698 irattal, együttvéve a két, még nem részletezhető nagy családi levéltár iratain kivül 6439 darabbal gyarapodott.

A szaporodás a törzslevéltár (t. i. Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonat képező anyag) egyes csoportjai közt a következőkép oszlik meg: Középkori oklevél 152 drb, azok másolatai 9 drb; újkori oklevél 1826 drb; levél 437 drb; czéhlevél 19 drb; czímerlevél 10 drb; 1848/9-es irat és nyomtatvány 217 drb; gr. Széchényi Istvánra vonatkozó iratok 58 drb; genealogiák és vegyes iratok 19 drb; oklevelek s pecsétek fényképei s azok negativumai 15 drb, pecséthasonmások s azok negativumai 12 darab.

Ajándékokkal a következők gazdagitották a levéltárat: Adorján Lőrincz, Bánóczy Miklós, Bartha József, Benel Ferencz, Czerny Béla, Dessewffy Arisztid, Hegedűs Ferencz, Hesz Elek, Inkey János, Kovács Károly, Madarász Gyula, Meggyessy Zsigmond, Melich János, Mészáros Károly, Neuszl Francziska, Schönherr Gyula, Spúr János, Stephani Albert, Szalay Imre, Széky Géza, gróf Teleki Sándor, Tettey Nándor, Varjú Elemér, Weinwurm Antal.

A letétemények terén örvendetes eredmény mutatkozott a lefolyt év alatt, a mennyiben ez évben kerültek a Magyar Nemzeti Múzeumba a gróf Széchenyi családnak 17 ládányi anyagot kitevő iratai s a gróf Bethlen család marosvásárhelyi ágának 7 ládát kitevő levéltára, mely a már ott elhelyezett bethleni levéltár kiegészítéseként jutott a könyvtárba. E két nagyterjedelmű levéltár anyagáról részletesebb kimutatás még nem adható, mert azok helyszűke miatt eddigelé kicsomagolhatók és rendezhetők nem voltak. Ezeken kívül ez évben kerültek a Magyar Nemzeti Múzeumba a Széchy-szigeti Thaly családnak 2061 drbra, a Zombat családnak 723 dbra és az Alapi Salamon családnak 662 dbra terjedő levéltárai, melyekkel együtt a Magyar Nemzeti Múzeumban örök letéteményként elhelyezett levéltárak száma 34-re emelkedett. Ezeken kívül pótló küldeményekkel kiegészítést nyertek a Dobos, Máriássy és Görgey családoknak már régebben itt elhelyezett levéltárai.

A letéteményezett levéltárak közt a Thaly családén kívül, mely 330 drb mohácsi vész előtti oklevelet (köztük 15 darab Árpádkorit) foglal magában, a legbecsesebb kétségtelenül a gróf Széchenyi családé, mely különösen a család nagy történelmi alakjaira, Széchenyi Györgyre, Pálra, Ferenczre és Istvánra becses adatok gazdag tárhazát rejti magában. A Magyar Nemzeti Múzeum örömmel és büszkeséggel vette őrizetébe a nagynevű család iratainak gondozását, mert ezzel háláját rója le a család azon fennkölt gondolkozású sarja iránt, kinek alapíttatását és létezését köszöni.

Egyéb megszerzett nagyobb gyűjtemények közül kiemelendő: a Bossányi család egyik ágának levéltára, mely 1251-től kezdve 1134 drb oklevelet foglal magában; továbbá gróf Széchenyi Istvánnak 58 darabból álló családi levelezése, közte egy eddigelé ismeretlen emlékirata, melyet 1835-ben Metternich herczeghez intézett; igen becses az 1848/9-iki magyarországi lengyel legiónak 74 darabból álló irattára, melyet a Magyar Nemzeti Múzeum Halle müncheni antiquártól vétel útján szerzett meg.

Egyes nevezetes darabok közül felemlítendő: Joan Dan moldvai vajdának 1423-ban kelt ó-szláv oklevele, melylyel a brassaiaknak Moldvában kereskedelmi szabadalmakat ád; Jakab és Kozma soproni curialis comeseknek XIII. századi évnélküli kiadványa, mely a levéltárnak legkisebb oklevele; az 1848/9-iki III. hadtestnek tábori működési pénztárnaplója stb.

Kiemelendők azon pecsétmásolatok és oklevélfényképek, melyek az ezredéves országos kiállítás alkalmából az 1071. évtől kezdve a legkiválóbb darabokról készültek. Ezeknek egybegyűjtése az 1896. évben még be nem fejeztetvén, a gazdag gyűjtemény még nem részletezhető.

A levéltárat a lefolyt év alatt 73 kutató látogatta, kik 6530 iratot és nyomtatványt és 3 pecsétlenyomatot használtak. Külső használatra 92 térítvény alapján kiadatott 1146 irat, 15 nyomtatvány, 43 pecsétlenyomat és 5 fénykép.

A végzett munkákat illetőleg megemlítendő, hogy az újonnan letéteményezett családi levéltárak közül teljesen rendeztettek a Thaly, Salamon és Zombat családokéi, valamint a kiegészítésképpótlólag idekerült levéltári anyag. A nagyterjedelmű Balassa levéltár rendezése még mindig folyamatban van. Ellenben a gróf Széchenyi és az újonnan idejutott gróf Bethlen-levéltárak rendezése az elhelyezésre szükséges helyiség hiánya miatt megkezdhető nem volt. E szükségen legközelebb a Magyar Nemzeti Múzeumi épület földszintjén megürült és levéltári czélokra átengedett lakás berendezésével történik segítség.

Az 1848/9-iki mozgalmakra, valamint az emigráczióra vonatkozó levéltári anyag és a proklamációk gyűjteménye teljesen rendeztetett. Ez anyag gazdagságát mutatja azon körülmény, hogy a törzsgyűjtemény darabjai a 10.000-et megközelítik, tartalmukra nézve pedig elsőrangú fontosságúak.

A gyűjteményt kiegészíti az olaszországi magyar legiónak mintegy 6000 darabra tehető irattára, melynek rendezése és felállítása megkezdetett.

Ha ehhez még hozzávesszük a vétel útján megszerzett Kossuth Lajos-féle iratok, továbbá a Magyar Nemzeti Múzeumban lévő Görgey-levéltár gazdag anyagát: kétségtelen, hogy e történelmi korszak emlékeinek legteljesebb tárháza a Magyar Nemzeti Múzeumban van.

Újjárendeztettek és új elhelyezést nyertek a Tunyogi-gyűjtemény iratai (8 fiókban); az év folyamán érkezett járulékok (az említett két nagy családi levéltár híjjával) teljesen feldolgoztattak; és végül felemlítendő az, hogy az ezredéves kiállítás okleveleinek kiválasztása, rendezése, továbbá a lemásolandók kijelölése a levéltár munkásságát nagy mértékben vette igénybe.

MONUMENTUM ACTORUM COMITIALIUM PROVINCIAE HUNGARIAE SALVATORIS.

Kollányi Ferencztől.

A gyöngyösi ferenczrendiek könyvtárában a fentebbi czim alatt őrzött XVI. századbeli latin kézirat egyike a hazai ferenczrendiek Üdvözitőről nevezett tartományának történetére vonatkozó legfontosabb forrás munkáknak. A kézirat a rend történetirói előtt ismeretes volt már a régebbi időben is. Legalább Fridrich »Historia seu compendiosa descriptis Provinciae Hungariae S. Salvatoris« czimü 1758-ban megirt munkájában[1] sok oly adatot közöl, amelyeket minden valószinüség szerint ebből a kéziratból meritett. Hivatkozni azonban nem hivatkozik rá, és egyébként sem történik felőle emlités — legalább tudtunkkal sehol. Pedig a kézirat ismerése nélkül, a magyar ferenczrendiek ujabbkori történetét nem lehet megirni, annyira fontos és érdekes adatokat szolgáltat éppen a rend beléletére, szervezetére és kormányzására vonatkozólag. Némi csekély szolgálatot vélünk tehát tehetni hazai egyháztörténelmünk müvelőinek, ha az alábbiakban a kézirat rövid, inkább bibliografiai ismertetését adjuk.

A kézirat teljes czime: »*Monumentum actorum comitialium provinciae Hungaria Salvatoris saeculi XVI. ab anno videlicet 1531 usque ad 1595. His a recentiore scriptore additae sunt nonnullae res postea gestae in comitiis nempe usque ad 31. annum saeculi XVII.*« Utánna van még irva: *Colligatum denuo Cassoviae 6. Octobris A. D. 1764.*« Mindez később, hihetőleg 1764-ben a kötés után lett bejegyezve, a tulajdonképpeni szöveget megelőző egyik tiszta lapra. Az egész szöveg 124 beirt lapra terjed, közben azonban vannak tiszta lapok is, úgy hogy a munka összesen 239 lapra terjed. Az irás apró minuskula — legalább a XVI. századbeli, és majdnem valamennyi káptalan végzéseinek közlésénél változik. Sőt néha egy egy tartományi gyülés történetét és határozatait is ketten irják le, az egyik az elejét, a másik a végét.

Az első lapon háromféle irást is látunk. A két legfelső sor, más és más kéztől, inkább probatio calami-képpen lett oda vetve.

[1] Megjelent Kassán, 1759-ben.

Az egyikben »*Magnum nomen Domini Emmanuel*« és két olvashatlan szó, a másikban: »*ponuntur nostri ternionum.*« Csak ezután kezdődik a tulajdonképpeni szöveg, ezzel a fejezetczimmel: »*In nomine domini. Amen. Hec est tabula diffinitionis congregationis totius provinciae Hungariae Salvatoris. 1531. decima Marcii in dominica Letare in conventu S. Spiritus Waradiensis concelebratae.*« Ez után következik a káptalani ülésen történtek leirása. Elvan mondva, hogy a tartományfőnök letevén hivatalát, annak rendje és módja szerint megválasztották az uj tartományfőnököt, a kusztoszok kusztoszát, és a Tartományi diskretust. Majd a tartományi tanácsosok névsora következik, s az egyes kolostorokba házfőnökökül megválasztottak nevei, azon kissebb kerületek szerint való sorrendben, a melyekre kusztódia néven az egész tartomány ősi időktől fel volt osztva. A 3. oldalon legfelül ujabban ez lett odairva: »*praetermisit scriptor custodiam Jenöiensem.*« És csakugyan, csak az esztergomi, bányai, ozorai, pataki, szlavóniai, a szentléleki és a szécsényi kusztódiákban történt személyi változásokat találjuk felsorolva. A szécsényi végére szintén ujabb bejegyzéssel ezt irta valaki »*num. 56.*« Vagyis ennyi volt mindössze a kolostorok száma, Az egyes kusztódiákba kiküldött vizitátorok és a káptalani tanácskozáson részt vettek nevei után, ugyancsak későbbi irással van feljegyezve: »*vocales* (szavazati joggal birók) *50 universim.*« Végre a 10. oldalon folytatólag a káptalani végzések 16 pontja következik, a melyekben a legkülönbözőbb belügyekre vonatkozó intézkedések foglaltatnak.

Látni való, hogy mindez nem egyéb, mint a tartományi gyülés jegyzőkönyve, a melyet a szerzetnek ezzel megbizott valamely tagja irt össze a gyülés lefolyása alatt, hivatalos használatra, a rend kebelében való megörzés czéljából. Amit bennük olvasunk, azok bizony nem valami világra szóló fontosságú dolgok. A szerzetesi élet apró cseprő ügyei, változásai, a rend vezetőségének a viszonyokhoz mért intézkedései stb. De a hely és személynevek közlései, a megadott számok, mindmegannyi elsőrendü és feltétlen hitelességü adatokká válnak a történetiró kezében, a káptalani határozatok és végzések közt pedig, számtalan igazán jellemző, a kort élesen megvilágitó, kulturtörténeti szempontból megbecsülhetetlen tudósitásokat találunk.

Négy üres lap után, a 17. oldalon, ugyanazon kézvonással

mint az elöbbeniek, van leirva az 1533. év június 1-jén, pünkösd ünnepén Gyulán megtartott tartományi gyülés. A sorrend ugyanaz, mint a megelőző káptalané; előbb jönnek a személyi változások, azután a tisztviselők névsora, a hozott határozatok. A házfőnökök névsorában idegen kézzel beirt javitások vannak. Igy a gyöngyösi házfőnök Kopacs János neve mellett ezen szavakat olvassuk: »*Gregorius de Zatha, ut in actis capituli an. 1535.*« A kolozsvári házfőnök Katona Pál neve mellett: »*Mathias de Horhi, vide acta anni 1535.*« A váradi házfőnök Ároktövi Balázs neve mellett: »*verius Joannes de Kopács.*« A szegedi házfőnök Sári Ferencz neve mellett: »*r. Petrus de Ujlak.*« A kusali házfőnök Remetinczi Miklós neve fölé pedig *Balatinczi* van irva.

A ki e későbbi bejegyzéseket eszközölte, kiakarta igazitani a jegyzőkönyvben szemébe ötlő hibákat. Ilyen volt pl. az is, hogy Katona Pál egyidejüleg mint gyulai és kolozsvári házfőnök szerepel. A javitásnál az 1535. évi káptalan adatai után indult. A kiigazitás értékéből azonban sokat le von az a körülmény, hogy az 1535. évi jegyzőkönyvbe is több tollhiba került bele. Igy a kolozsvári házfőnök, akit a javitó Katona Pál helyére irt, az 1535-iki házfőnökök névsorában Katona Pál néven fordul elő, mig a káptalani tanácskozáson részt vettek közt, mint ilyen, Horhi Mátyás szerepel. Remetinczi Miklós nevét szintén az 1535. évi névsorból javitja ki Balatinczira. Ámde hol a biztositék arra nézve, hogy az utóbbi a helyes és nem az előbbeni?

A 21. oldalon »*ordinata ejusdem capituli*« felirással adatnak a gyülési határozatok 16 pontban, az eddigiektől eltérő irással. A 23—26. oldalon a káptalani tanácskozók és a kirendelt vizitátorok nevei vannak felsorolva. A 26. lapon valaki latinul megállapitja, hogy az 1533- és 1535-iki káptalanok idejében összesen 57 házfőnök volt, 1531-ben pedig, ha az 1533-iki jegyzőkönyvből hozzávesszük a kihagyott jenői kusztódiát, még 63-an voltak. Tehát 1533-ban már 5 hely nincs feljegyezve a jegyzőkönyvbe, ugymint: Csákán, Perecske, Hunyad, Sellye és Homonna. Ide van még irva Szent-Lélek is, de ez áthuzatott. A 27. lapon kezdődik a már ismertetett sorrendben az 1535 január 24-én Gyöngyösön megtartott káptalani ülés leirása, ugyanazon kéztől, amely az 1531-ikit gészen, az 1533-ikit pedig részben jegyezte. Itt tiltja meg először a szerzeteseknek a tartománygyülés a lutheránus

szerzőktől származó könyvek olvasását, még pedig kemény büntetés terhe alatt, mert a szabály ellen vétő egy havi börtönt kapott.

A 41. oldaltól az 1537 május 20-án Berényben megtartott káptalan irásai olvashatók. A 45. lapon az erdélyi kusztódiához tartozó rendházak elszámlálása közé be szurta valaki: »*omisit scriba Thergovisiensem.*« A 49. oldalon szintén idegen kézzel beirva: »*Hic jam guardiani 52.*« Az 51. lapon pedig ugyanaz, aki az 1533. évi káptalanhoz irta a bejegyzéseket, Császma János neve fölé ezt irja: »*fuit Blasius de Arokthö.* Az 53. oldalon lent ugyanazon kéztől irva: »*universe 18.*« Az 55. lapon a káptalani végzések soroltatnak fel két részben. Először 10 pont ezen a czimen: »*ordinata ejusdem capitoli*«. Itt a 2. mellé 1, a 7. mellé 3 és a 8. mellé 4 van a lap szélén jegyezve anélkül, hogy a számozás ezen megváltoztatása a tartalomból megmagyarázható lenne. Ugyancsak az 55. lapon, ahhoz az iráshoz nagyon hasonlóan, a melylyel az első oldalon a »*magnum nomen domini Emmanuel*« van felirva, találjuk ezt bejegyezve: »*nullae enim mensalis adhibetur illis, qui se dicunt esse infirmos, propterea, qui in hoc defectuosus extiterit guardianus, officio privetur*« és még néhány olvashatlan sor. Mellette pedig magyarul: »*Ezt érdemlett volna az vak váradi frater.*« Mindez a káptalan egyik intézkedésére vonatkozik, amely a betegek lelkiismeretesebb ápolását szorgalmazza. Az 56. lapon: »*Determinationes capituli praefati*« felirással, a végzések másik fele következik. A 10. ponthoz, amely megengedi, hogy a báthori orgonista, ha elvált törvényesen feleségétől és a nő letette az önmegtartóztatás fogadalmát, felvétessék a rendbe, máskéz oda irt: *Tunc poterant divortio celebrato inter se et uxorem uxorem*« (sic) s manupropria jegy van befejezésül. Az 57. és 58. lap felirata: »*Registrum super attinenciis capituli anno domini 1542 Waradini celebrati ibidem reservatis.*« Az egyenkint elszámlált tárgyak sorában a »*Piccaria*« föle ujabban ezt irta valaki: »*pocula*«.

Az 59. lap ezzel kezdődik: »*Christi nomine invocato. Amen.*« Ezután az 1542-iki káptalan alkalmából a tartományfőnök által kirendelt misézők, hitszónokok, előimádkozók, ételhordók stb. nevei vannak 8 oldalon keresztül felsorolva. Ennek tulajdonképpeni folytatása azonban csak később a 73. lapon következik,

amelynek kettős felirata is van. Fennt XVII. századbeli irással: »*Acta Capituli Provinciae S. Salvatoris Anno 1626, in Civitate S. Caesar. Majestatis Zakolcza 30 Julii.*« A káptalan aktái azonban csak a kézirat végén a 236. lapon közöltetnek. Közvetlenül alatta pedig ezt a czimet olvassuk egykorú irással jegyezve: »*Acta capituli provincialis provinciae hungariae Salvatoris 1542 in festo videlicet sacratissime Purificationis B. M. Virginis Waradini secunda die Februarii concelebrati.*« Az ez alkalommal történt személyi változások elsorolása után a 78. oldalon a káptalan 20 végzése következik »*Ordinata ejusdem capituli*« czim alatt négy lapon keresztül, nagyrészt az elpusztitott zárdákra és az azok felépitésére vonatkozó terveket illetőleg. A 20. végzés azonban a lap végén csonkán marad, mivel a tulsó oldalon az 1629-iki káptalanról szóló feljegyzések olvashatók.

Még előbb, a 69. lapon, mely e szavakkal kezdődik: »*Ultimo die fratribus omnibus in ecclesiam congregatis legitur etc.*« egy négy oldalra terjedő beszéd közöltetik, amelyet a tartományfőnök a káptalan befejeztével az egybegyültekhez intézett. Valaki újabban a beszéd elején ezeket jegyzi fel: *NB. Hae pagellae verosimiliter ad comitia anni 1579. pertinent, v. ad 1574-tum, cum habeant mentionem custodum.*« Az illető azonban minden valószinűség szerint tévedett. Az 1579-iki tartománygyűlés irásai jóval később, a 201. lapon vannak feljegyezve, még pedig úgy, hogy itt és a következő 202. lapon a szokott sorrendben jönnek egymás után a személyi változások, a 203. oldalon pedig ily felirással: »*Decreta ejusdem Zakolcziensis Capituli*« közöltetnek a káptalani határozatok. Itt ismét figyelmeztet a bejegyző: »*Huc spectare videntur binae pagellae superius actis 1542 compingentis incuria mixta.*« Azonban ha a két irást egybevetjük, meg fogunk róla győződni, hogy a kevés hasonlatosság daczára más más kéztől származnak. Másrészről még azon okból sem tartjuk valószinünek, hogy a beszéd ide tartozik, mivel a 202. és 203. lap közé az ismert és általában megtartott sorrendnél fogva nem illeszthető be, máshová pedig még kevésbé helyezhető el.

Még kevésbé lehet azt mondani, hogy a beszéd az 1574-iki káptalan jegyzőkönyvéhez tartozik, mely a 188. oldalon közöltetik. Ez ugyanis a rendi tanácsosok, házfőnökök és egyéb tisztviselők névsorának felsorolása után azzal végződik, hogy a káptalan

határozatilag kimondja, miszerint a temetések czimén befolyt pénz Gyöngyösön a templom szükségleteire fordítandó. Igaz, hogy ez csak egy végzés, de a megszokott rendnek megfelelő helyén közöltetik. A lap végén két más és más kéztől származó figyelmeztetést olvasunk. Az egyik, a régebbi keletü, igy hangzik: »*verte duo folia, si recto ordine sequuta legere intendis.*« Ennek igazsága van, mert a kötés alkalmával, az 1574. és 1576-iki káptalanokról szóló feljegyzések közé az 1544-iki gyülés jegyzőkönyve tétetett. A másik a már általunk ismert kézvonású iró ismétli itt is: »*vide binas pagellas actis comitiorum an. 1542. mixtas.*« Ámde eltekintve attól, hogy nem hihető, miszerint együvé tartozó dolgot, amikor az 1574-iki káptalani végzés után egy fél lap tisztán maradt, külön lapra vezetett volna be a jegyző, a két irás közt való külömbség sem engedi, hogy a beszédet ide tartozónak vegyük. Úgy látszik, a beszéd inkább egy általános, a gyülések befejezésekor elmondani szokott buzditás, s mint ilyen, külön is lett a kéziratba beiktatva, és csak a kötés alkalmával keverték el eredeti helyéről.

A 71. oldalon az 1629. évi június 30-án Szakolczán megtartott tartománygyülés alkalmával kirendelt kiszolgáló személyzet van felsorolva. A rákövetkező lapon azonban már ezt találjuk: »*Anno 1539. celebratum est capitulum Budae in conventu S. Joannis in festo sacratissimae Penthecostes. In quo eligitur in ministrum provinciae R. P. Frater Matthias de Horhy, et est in ordine undecimus.*« Az irás azonban semmi esetre sem egykorú. A káptalan lefolyásáról sem tudósit tovább egy szóval sem, hanem a lap többi része üresen áll. Itt következik azután az előbb emlitett 73. lap a kettős felirással.

A 83. lap ismét figyelmeztetéssel kezdődik: »*Capitulum anni 15+44-ti vide circa finem.*« Folytatólag egykorú irással az 1629-iki szakolczai káptalan aktái, ezek közt a 71. lapon már közölt személyzet névsora is újból és teljesen leirva, a rendi tanácsosok és házfönökök nevei bezárólag a 86. lapig.

Négy üres lap után a 91 oldalon az 1635. évi tartománygyülés változásait és végzéseit találjuk feljegyezve. Itt a szöveg közben, kétségkivül nem sokkal a beirás után bejegyzett több érdekes kiigazitásra bukkanunk. Igy mindjárt a 91. lapon e szavakat: »*potioribus vocalium suffragantibus votis in ministrum provincialem electus est rdus pater Joannes Baptista a Terugia,*

antehac hujus provinciae custos et pater« igy javitja ki az illető: áthuzza a *potioribus* szót és törli a *patert* is, hozzá tevén magyarázatul: *pater provinciae non appellatur, qui autem officio tali non est functus.*« Miután pedig a kézirat irója megörökiti a megejtett választások eredményét, s mintegy dicséretképpen kiemeli, hogy: »*in triennio provincialatus dicti patris ad professionem recepti sunt fratres numero 60*« — a jóakaratú javitó nemcsak kitörli az egész mondatot, hanem alája irja: »*mentitur in collum fecit apostatas sacerdotes 2, laicos 3.*«

A 94. oldalon az ugyancsak Galgóczon, 1638 november 6-ikán megtartott káptalanra vonatkozó feljegyzéseket olvassuk, ugyanazon kéztől irva, mint az előbbenit. Az ismeretlen javitó itt ismét kifejezést ad Terugiai János iránt érzett jóindulatának. A káptalan krónikása ugyanis ezeket irja: »*laudabiliter aeque ac utiliter expleto triennio provincialatus reverendi patris Joannis Baptistae a Terugia, consensu patrum in ministrum provincialem electus est rdus pater Ambrosius Snarsky SS. Theologiae lector generalis. In custodem electus est rdus pater Joannes Baptista a Terugia lector jubilatus et provinciae pater.*« A javitó kitörli a *laudabiliter* szót s föléje irja: *infeliciter*; az *utiliter* elé egy *in* szócskát tesz; a *consensus* fölé pedig ezt jegyzi: »*quatuor consenserunt extranei.*« Végre a lapra élére irja: »*in custodem malitiose et fraudulenter intrusus pater Terugia.*«

Az ellenszenv ezen megnyilatkozása a két tartományfőnök iránt, nem valamely kissebbségben maradt, választási joggal bíró rendtag elkeseredéséből fakad. Az az erős idegenkedés, mely az ismeretlen javító szavaiból és eljárásából kiérzik, s amelylyel a két tartományfőnök nevét még az utókor előtt is megbélyegezni kivánta, csak viszhangja azoknak az éles ellentéteknek, amelyek ekkor a rend kebelében fennállottak.

Néhány év óta ugyanis, a Rómából kiküldetni szokott s úgynevezett általános vizitátorok befolyása és törekvése folytán, mind többen jutottak be az idegenek közül a magyar tartomány intéző tanácsába. Hogy többet ne emlitsünk, Terugiai János már 1630-ban kusztosz lett. Essei Fulgens pedig ugyanekkor diffinitor; mindkettő a legfontosabb és legelőkelőbb tisztségek egyike. 1635-ben az első már tartományfőnök lesz, a második pedig lector és diffinitor.

1638-ban megjelent Galgóczon a tartományi gyülésen Csumar

Mihály, az osztrák és német tartományok zárdáinak általános vizitatora, hogy a tanácskozásokat vezesse. Az ő jelöltje a tartományi főnökségre Essei Fulgens volt. Ez azonban nem jelent meg idején a káptalanon. Effeletti boszuságában Csumar elhagyta a tanácskozás szinhelyét, maga helyett Taurisi Pált, a Szűz Máriáról nevezett magyar tartomány idegen származású főnökét rendelvén helyettesül. Ennek elölülése mellett, a súlyra és befolyásra erősebb idegenek mesterkedéseinek segitségével, miután több magyar szerzetest szavazati joguktól erőszakosan megfosztottak, ez alkalommal is idegen ember, a már emtített lengyel Snarsky Ambrus kerül a tartományfőnöki székbe, a másik főtisztséget pedig, az általános rendi káptalanon a tartományt képviselő kusztoszságot Terugiai Jánosra ruházták. Sőt Snarsky még ezzel sem érte be, hanem mint tartományfőnök minden igyekezetét oda irányozta, hogy utódjául ismét idegen származású választassék. Ennek keresztülvitelében azonban őt a halál megakadályozta. [1]

Áz idegenek iránt érzett ellenszenv, a jogaik megnyirbáltatása által felkeltett elégedetlenség s a folytonos háttérbe szorittatásból származó elkeseredettség adta tehát valamely mérges magyar rendtagnak kezébe a tollat, s iratta vele a kéziratba az ellenséges megjegyzéseket.

A 95—96. oldalon a káptalani választások és határozatok olvashatók. A 98—99. lap üres. A 100. oldalon csak ezt a néhány sort találjuk: »*Anno 1544 celebratum est capitulum provinciae in conventu S. Spiritus Varadini in festo sacratissimi penthecostes, in quo eligitur minister R. P. T. Emericus de Tuis, et est in ordine 13. Numerus fratrum totius provinciae 490.*« Az irás azonban nem egykorú, hanem úgylátszik XVIII. századbeli. A 101. lapon kezdődnek az 1546 június 13-ikán megtartott káptalan aktái. A 106. oldalon, az általunk már jól ismert kéztől ezt a figyelmeztetést találjuk: »*visitatores sunt scripti post acta anni 1554.*« A 107—110. lapokat káptalani végzések töltik be. A 111—115. lapon vannak felirva az 1548 május 20-ikán megtartott tartománygyülés változásai, határozatai. A 116—117. l. *attinentia capituli 1548.* és a kirendelt vizitátorok névsora. A 118. l. üres. A 119. lapon veszi kezdetét az 1550 május 25-ikén összeült káptalan jegyzőkönyve.

[1] Fridrich i. m. 45. l.

A megejtett választások eredményének közlése után, a 123. oldalon az ismeretes újabbkori kézvonással fel van jegyezve: »*conventus 30.*« Erre következnek a káptalani határozatok, amelyeknek második pontja akként hangzik, hogy étkezés idején az öregek úgy, mint a fiatalok, sorszerint olvassanak fel. Úgy látszik, ugyanaz, aki az 55. oldalon teszi meg megjegyzéseit, szólal meg itt is abban a figyelmeztetésben, hogy ezen rendelkezés nem vonatkozik azokra, akik dicséretes módon működnek, mint a szerzet rendes hitszónokai. A 125. l. az egyik káptalani végzés egy régebbi káptalani tilalmat újít fel a lutheránus könyvek olvasására vonatkozólag, a másik pedig arra nézve intézkedik, hogy a házfőnökök hivatalvesztés terhe alatt ne merészeljenek a zárdákban gyermekeket tartani, legfeljebb az össze koldult bárányok legeltetése czéljából. Valaki a lap szélén — a nélkül, hogy tudni lehetne melyikre vonatkozik a kettő közül — megjegyzi: »*ordinatio esset bona si servetur.*« A 127. l. a vizitátorok névsora, a 128. l. »*Registrum super attinentiis capituli.*«

A 129—137. lapokon találjuk az 1552 május 15-iki tartománygyülésre vonatkozó feljegyzéseket. A 138. oldalon csak ez a czimirat áll: *Acta capituli provincialis provinciae Hungariae Salvatoris 1554 concelebrati.* A voltaképpeni jegyzőkönyv a megválasztott tisztviselők neveinek elszámlálásával a 139. lapon kezdődik s tart a 143. lapig bezárólag. A 144—45. oldalon »*Registrum super attinentiis capituli*« felirás alatt el vannak számlálva a káptalan használatára őrzött evő eszközök, edények, és egyéb tárgyak. A jegyzékben néhány magyar szót is találunk: *hausoria cuprea = merythe; cochlearia cribrata = rostas kallan; manutergia ad lavatorium magna = kendekezkene; mensalia non lota = szenjes; manutergia menzalia = aztalkezkene; manutergia ad extergendos pedes = láb mosso kezkene, manutergia ad abluendum caput = fe mosso.* A 148. oldal üresen áll, a 149-iken az 1546. évi vizitátorok névsora közöltetik és *attinentia capituli.* Az 150—1. lapot szintén a vizitátorokul kiküldöttek névsora tölti be, de hogy melyik évből, nem határozható meg. Az ismert javító oda irja: »*videtur pertinere ad annum 1539.*« Nem lehetetlen.

A 152. oldalon az áll: *In nomine domini. Amen. Haec est tabula diffinitionis congregationis solius provinciae Hungariae 1558. octava Maii in dominica Cantate post pascha in conventu*

nostro Gyöngyösiensi concelebratae.« Ismert kézvonású javitónk ezt a megjegyzést füzi a czimhez:

»*A. 1556. Hoc protocolum dedit ansam aliis documentis ponendi an. 1558. Sed sequens capitulum suadet annum 1556.* Ebben tökéletesen igaza van; az 1558 csak tollhiba lehet, mert káptalant rendes körülmények közt csak minden harmadik évben tarthattak a ferenczrendi szerzetesek. Az 1556-iki tartománygyűlés aktái a 152. laptól a 155-ikig bezárólag terjednek. Ugyanitt kezdődik az 1559 april 3-ikán Gyöngyösön tartott káptalan leirása, és tart a 159. lapig, ahol a végén ezt olvassuk: »*visitatores instituti.*« A névsort azonban nem találjuk itt, sőt a következő 8 oldal is üres. A 168. laptól a 170-ikig bezárólag találjuk az 1561 június 19-ikén Liptóban ülésező gyűlés jegyzőkönyvét. A 169. oldalon az ismert irással ez van bejegyezve: »*quardianus de Meggyesallja Andreas de Zantho, ut habent alia manuscripta.*« Egy üres oldal után a 172-iken az 1565 február 2-ikán megtartott gyöngyösi gyülés irásai következnek. A 176. oldalon ezt olvassuk: »*Fratres ad studendum et ad superiora loca deputati.*« Javitónk hozzá adja: »*nempe Szakolczam M. SS. Somlyaiana.*«

A 177—78. oldalon az 1567-iki káptalanról van szó, de a többieknél feltalálható hitelesség és pontosság hijával. Az illető, aki a bejegyzést tette, igy ad számot eljárásáról: Ez időben Tövis Imre tartományfőnök Szakolczán székelt, s a folytonos zavargások miatt nem mehetett Gyöngyösre a káptalant megtartani. Megbizta tehát helyettesét Czerögi Benedek gyöngyösi hitszónokot, hogy tartsa meg a gyülést és azon ejtsék meg szokott módon a választásokat. Ez azután meg is történt. Az irónak azonban sem a káptalanon nem lehetett megjelennie, sem pedig a hivatalos okiratokhoz hozzáférnie, ez okból csak hallomás után jegyezte fel az egyes tisztségekre megválasztottaknak neveit.

Egy üres lap után a 180 oldalon kezdődnek az 1570 márczius 5-ikén Gyöngyösön egybegyült káptalan aktái. A 188—191 l. a már említett 1574-ki szintén gyöngyösi gyülés iratai.

A 192. oldalon ismét egy régebbi, az 1544 június 1-jére összehitt káptalan jegyzőkönyvét találjuk.

A 194. oldalon szó van arról, hogy Bethlen Gábor megakarta valahol telepiteni a szerzeteseket, és e végből azt igérte nekik, hogy ellátásukról maga fog gondoskodni. A káptalan ily

alakban nem volt hajlandó elfogadni az ajánlatot, attól tartván, hogy az alapító halálával a rendtagok nem tudnának megélni. Valaki — nem ugyan egykorú, de nem sokkal ujabb irással — oda jegyezte: »*non fuit intentionis hujus Gabriel Bethlen*« — valószinűleg azt értvén alatta, hogy majd lett volna Bethlennek arra gondja, hogy a barátok az ő halála után is megtudjanak élni.

A 195—200. lapokon az 1576-iki gyülés története van leirva. A római rendfőnök meghatalmazottja. Alvarez Mihály, 1575 decemberben havában tudatta Tövis Imre tartományfőnökkel, hogy január vagy február havában Szakolczán, esetleg Galgóczon részt akar venni a megtartaudó káptalanon. A tartományfőnök ugyan akkor már elküldötte Gyöngyösi Imrét, hogy az erdélyrészi atyákat vizitálja meg, és hivja össze őket egyuttal Gyöngyösre káptalanra, nehogy azonban mulasztás vádja érje, most haladéktalanul intézkedett, hogy késedelem nélkül jőjjenek mindannyian. Alvarez csakugyan megjött január 26-ikán. Várt egész február 13-ikáig, de az erdélyiek még mindig késtek. Miután tovább már nem maradhatott, a káptalan megtartását rábizta Tövis Imrére, és elutazott.

A 201—203. l. az 1579-iki szakolczai káptalan aktái. A 204—207. l. az 1581-iki gyöngyösi gyűlésre vonatkozó feljegyzések. Az utóbbi, határozatainak utolsó, 12. pontjában elrendeli, hogy minden konventben legyen könyvtár, nehogy a szerzetesek a könyveket nagy fáradsággal, költséggel és a könyvek rongálásával kénytelenek legyenek egyik zárdából a másikba szállitani. A könyvekről jegyzék készitendő, hogy mindenki tudhassa, mily munkákat találhat a könyvtárban.

A 208—210. l. az 1583-iki gyöngyösi káptalan jegyzőkönyve. A 211—213. l. az 1586-ikié, melyet szintén Gyöngyösön tartottak meg. A 214—215. l. 1589-iki, a 216—218. l. az 1592-iki gyöngyösi gyülésekre vonatkozó feljegyzések. 1595-ben ujból Gyöngyösön gyülnek össze (218 l.), de már a következő évben a betegeskedése miatt lemondó Zelevéni Pál tartományfőnök helyett új választást eszközölnek. A krónikás feljegyzi egyuttal azt is, hogy a magyarok ez évben elfoglalják Hatvant és elpusztitják, a török pedig Egert támadja meg, és megveri a kereszténeket Keresztesmezőn.

A 219. lapon, az iró tollhibájából, a megtartott káptalan mellett 1699. évszám áll. Miután a gyülést ugyanaz a tartományfőnök hivta össze, a kit 1596-ban választottak meg, kétségkivül 1599-et akart irni. A bejegyzés valószinűleg utóbb történt, amit

abból is következtethetni, hogy a tartományfőnök megválasztatásán kivül, az ott történtekről nincs említés téve.

A 220. l. az 1602-iki gyöngyösi káptalan aktái. A feljegyző néhány személyi változás után elbeszéli, hogy 1604-ben a szerzetesek a Bocskay mozgalmak következtében kénytelenek voltak Galgóczról menekülni, 1605-ben pedig a német katonaság elpusztitja szakolczai zárdájukat.

1608-ban Morvaországban Hradison tartják meg a tartománygyülést. (221 l.) A tartományfőnök kénytelen öt frátert Lengyelországba küldeni nagy veszélyek közt, tanulmányaik elvégzése czéljából. Az ismert kézvonásu javitó hozzá füzi: »*Plura manuscripta Somlyaiana et tabula ejusdem capituli.*«

Az 1612-iki káptalant ismét Hradison tartják meg február 3-ikán (222—225 l.), de már a következő évben, 1613-ban Gyöngyösön gyüléseznek. (225—227 l.)

Érdekes feljegyzéseket találunk az 1616-iki szakolczai káptalan irásai közt. (227—230. l.) Ezen lázadás ideje alatt, irja a krónikás — az adventi időben üstökös jelent meg az égen, és majdnem négy hétig volt látható. Ennek rettenetes következményei lettek. Ugyanis egész Europa eretnekei fellázadtak az egyház és II. Ferdinánd ellen. A csehek egy kálvinistát választottak magoknak királyul, Frigyes rajnai választófejedelem személyében, a magyarok pedig Bethlen Gábort, és borzasztó vérontás következett be négy egész esztendőn keresztül. Ez okból hat évig nem is lehetett káptalant tartani.

Amint az irásból kivehető, mindezt, az 1595-iki káptalan aktáitól kezdve, ugyanegy kéz jegyezte be a kódexbe. A 231—235. l. az 1622-iki szakolczai tartománygyülés jegyzőkönyve. A 235. lapon néhány személyi változást találunk az 1626-iki káptalanból. A 236. oldalon más kéz ujból leirja az 1626-iki káptalan lefolyását, és közli az összes választások eredményét. A lap végén megjegyeztetik: »*Capitulum a. 1628 quaere circa medietatem libri.*« A 237. oldalon az 1630 május 15-iki szakolczai gyülésről olvasunk néhány csekélyebb jelentőségü tudósitást, mig a 238. lapon az 1631 május 21-iki szakolczai tartománygyülésre vonatkozó kevés feljegyzést találunk. A lap végén ez áll: »*compactum 6. Oct. 1764. industria P. V. B.*« Végre a 239. oldalon még ezt a figyelmeztetést olvassuk: »*Capitula anni 1635. et. 38. vide circa medium.*«

AZ EGYETEMI KÖNYVTÁR MEGVIZSGÁLÁSA 1780-BAN.

Dr. Illéssy Jánostól.

A hazai könyvészet és könyvtárügy multjának földeritése a »Magyar Könyv-Szemle« egyik feladatát képezvén, bizonyára nem lesz érdektelen hazai könyvtáraink ma már egyik legnagyobbikának: a m. kir. tud. egyetemi könyvtárnak egy évszázaddal ezelőtti adminisztrációjával, állapotával, küzdelmeivel megismerkedni. E részben becses adatokat szolgáltatnak az egyetemi tanácsnak a Nagy-Szombatból alig egy év előtt Budára helyezett könyvtár megvizsgálásáról szóló jelentése és a m. kir. helytartótanács kebelében fennállott tanulmányi bizottságnak e jelentéshez füzött észrevételei.[1]

Az egyetemi tanács 1780 június 29-ikén tartott ülésében elhatározta, hogy a felügyelete alatt álló egyetemi könyvtár kezelését, állapotát megvizsgáltatja. A vizsgálat foganatosításával *Szabó András* rektor elnöklete alatt a kari dékánokat, u. m. *Verza Gábort*, *Makó Pált* és *Molnár Jánost* bizta meg, a kikhez még *Erdélyi József* a nemzeti iskolák budai kerületének felügyelője csatlakozott.

A kiküldöttek, mielőtt munkához láttak volna, július 1-én összeülvén, a könyvtár ügyében régebben kibocsátott királyi rendeleteket, a könyvtár kezelését előíró szabályzatot tanulmányozták át s aztán irásban felszólitották a könyvtár praefectusait, hogy a megejtendő vizsgálatra határnapot tűzzenek ki, akkorra a szükséges hivatalos iratokat készítsék elő s a vizsgálat alatt az egész személyzet legyen jelen.

A vizsgálat napja július 10-ikére lőn kitűzve s azon a már megnevezett egyetemi tanárokon kívül a könyvtár részéről részt vettek *Lakits*, *Pray*, *Bretschneider* prefektusok, *Wagner*, *Schönvisner* könyvtárőrök, továbbá az irnokok és szolga.

Mielőtt érdemleges tárgyalásba bocsátkoztak volna, a könyvtár összes személyzete azzal a panaszszal járult a vizsgáló bizottság elé, hogy ámbár a könyvtár alapszabályának I. fej. 2. §-a értelmében a könyvtári személyzet fizetését az egyetemi nyomdától kapja s jóllehet ugyanezt az intézkedést a helytartótanács 1778

[1] Orsz. Levéltár. Acta litter. miscell. An. 1760 fasc. 2.

február 22-iki intézvénye is megerősíti: mindazáltal jól megérdemelt fizetésüket *Folger* nyomdai igazgató halála óta alig, vagy éppen nem kapják. 1779-ben 7 hónapig, azután ismét 4 hónapig, a most folyó esztendőben pedig 6 hónapig nem kapták fizetésüket. Nem hihetik, hogy ő felsége annyira haszontalannak és feleslegesnek tartaná az ő működésüket, hogy fizetésüket be akarná szüntetni; azt se hihetik, a mivel a nyomda védekezik, hogy a nyomda pénzszűkével küzködik.

A kiküldöttek sajnálatukat fejezték ki e szomorú tény felett, miről nekik is van tudomásuk, mert az egyetemi tanács több izben tett e tárgyban fölterjesztést. Mindenesetre újból kérni fogják, egész tekintélyük latba vetésével, a helytartótanácsot, hogy a mennyiben az egyetemi nyomdai alap elégtelen a könyvtári tisztviselők fizetésére, azt más alapból eszközölje.

Ezután a könyvtár prefektusai a helytartótanács 1780 január 7-ikén kibocsátott rendelete ellen támasztott észrevételeiket terjesztették elő. A hivatkozott rendelet ugyanis arra utasítja az egyetemi könyvtárt, hogy a feloszlatott szerzetes házak könyvtárairól készült jegyzékekből szerkesszenek össze egy általános katalogust abból a czélból, hogy a több példányban meglevő könyvek a kir. akadémiák és gimnáziumok közt szétoszthatók legyenek. A prefektusok ezt az univerzális katalogust helytelennek, sőt kivihetetlennek tartják. Elsőben is még nem küldték be minden rendház könyvtárának a jegyzékét; a miket beküldtek: azok sem egyformán irattak össze; egyikben a szak, melybe tartozik, nincs megjelölve, másikban a kiadás helye és ideje hiányzik s különben is annyira hemzsegnek bennük a hibák, hogy a gyakran vaskos terjedelmű jegyzékek felülvizsgálata s rendszeres egészbe öntése temérdek időt igényel s még akkor se fog megfelelni a kitűzött czélnak, mert annak a megállapítása, hogy az akadémiák és gimnáziumok tanítási anyagukhoz mérten milyen szakbeli könyveket igényelhetnek, — alig lehetségesek. Ezek a tanintézetek a modern fejlődött tudomány forrásai levén, a kor szinvonalán álló kézikönyvekkel el vannak látva: a régi, túlhaladott tartalmú könyveknek semmi hasznát se veszik. És ha ezt az általános jegyzéket mégis minden áron el kell készíteni, az legjobb esetben is igénybe vesz három esztendőt, az alatt pedig a könyvtár gondozása és folyó ügyeinek ellátása szünetelni kénytelen.

A bizottság ez érveléssel nem ért egyet, hanem maga is kívánja, hogy a felső hatóság rendelete teljesíttessék; ennélfogva utasította a praefectusokat, hogy a munkához azonnal fogjanak hozzá s annak előhaladásáról havonként jelentést tegyenek.

Ezután a régiség-gyüjteményt vizsgálta meg a bizottság a *Schönvisner István* készítette jegyzék alapján. A régiség-gyüjtemény ismertetése nem tartozván szorosan e folyóirat terrenumához, csak röviden említem meg, hogy az a könyvtár-épület egy előszobájában talált elhelyezést 2 szekrényben s 4 állványon. Nehány görög és római fém- és kőemléken, ékköves gyűrűkön kívül jobbára régi pénzeket tartalmazott, melyek a pozsonyi és nagyszombati jezsuita kollégiumoktól vétettek el.

Ezután a könyvtár prefektusai javaslatot terjesztettek a bizottság elé a könyvek beszerzése és kiegészítése tárgyában. E javaslat a következőket tartalmazza:

1. Azok a könyvek, melyeknek első részei már meg vannak a folytatólagos részekkel, mihelyt azok megjelennek, egészittessenek ki, különben csonkán maradnak s hasznavehetetlenekké válnak, vagy később drágábban szerezhetők be.

2. Minden valamilyen fontosságú könyvből, a mely Budán, vagy az országban bármely nyelven megjelent, egy példányt a nyomdász tartozzék ingyen beküldeni az egyetemi könyvtárba. Ez iránt királyi rendelet eszközlendő. Ez a szokás Európaszerte a kir. könyvtáraknál általános. Nálunk még az egyetemi nyomda se tesz neki eleget.

3. Az 1778 május 29-iki helytartótanácsi rendelet értelmében az eltörölt szerzetes-rendek könyvei az egyetemi könyvtárba szállítandók, hogy a csonkák kiegészíthetők, a hiányzók megszerezhetők legyenek.

4. Gondoskodni kell alapról, melyből a régi, értékes könyvek, melyek bármely európai könyvtárnak díszei s milyeneket a külföldiek bármi áron megvásárolnak, megszerezhetők legyenek és pedig mielőbb, míg teljesen el nem kallódnak.

5. Állandóan járatni kell a megjelent könyveket hirlelő ujságokat, hogy azok alapján a könyvtári szabályzat 5., 6. és 8. §§. értelmében a könyvtár czéljainak megfelelő könyveket be lehessen szerezni.

6. Szintúgy figyelemmel kell kisérni a tömegesen eladásra

kerülő könyvek jegyzékeit. Egyszersmind gondoskodni kell erre a czélra szolgáló állandó pénzalapról, mert a mostani eljárás mellett, hogy a könyvtár az egyetemi tanácshoz, a tanács a helytartótanácshoz, ez meg Bécsbe fordul engedélyért: könnyen megesik, hogy a liczitáczió ideje elmúlik.

7. A könyvtári szabályzat 10. §-a értelmében a könyvtárnokoknak nemcsak a hasznos és szükséges könyvek, hanem a kéziratok megvétele is kötelessége. Ennek a könyvtárnokok a kellő anyagi erő hiányában alig tehetnek eleget, mert a becses kéziratokat aranynyal fizetik; mégis gondoskodni kellene, hogy a könyvtár végre megkaphassa a Hevenessy-gyűjteményt, mely 5000 frtra van becsülve s királyi igérettel 1770 óta az egyetemi könyvtárnak adva, de a mely, nem tudni mi okból, több mint féléve Pozsonyban tartatik.

A könyvtárnokok legfőbb panasza tehát, hogy igen csekély anyagi segedelem áll rendelkezésükre. A könyvtár dotáczióját ekkor csupán az az évi 500 frt volt, a mit az egyetemi nyomda tartozott volna fizetni, de még ezt se fizette rendesen. Innen van azután, hogy pl. Pray György 1777- és 1778-ban, tehát két év alatt csak 443 frt 41 krt fordíthatott könyvek vásárlására; ebből 100 frtot a jénai liczitáczión költött el. Ezen a liczitáczión a vásárlásokat Benczur pozsonyi tanácsnok eszközölte s számlája a következő volt:

	tallér	szász garas
Luitprandi Ticinensis opera omnia in fol.	2	—
Hadriani Valesii Notitia Galliarum in fol.	5	—
Troisdeni Scriptores X. rerum Anglicarum in fol.	11	16
Caludeni Scriptores reliqui Anglici in fol.	6	4
Mathaei Parisii Historia major Angliae in fol.	8	20
Nostisii Chronicon in fol.	5	—
Scriptores rerum Moscovitarum in fol.	5	16
Georgii Chiakor, secretarii regii epistola de morbo et obitu Stephani Bathory regii Poloniae in 4-o ...	—	16
Abul-Pharai Historia Orientalis in 4.	7	—
Epistolae Petri de Vineis in 8.	3	—
Joannis Nadány Florus Hungaricus cum Joanne de Zermegh in 12.	4	12
Georgii Haneri sen. Historia eccl. Transilv. in 12.	4	6

Az 500 frt dotációnak még az ishátránya, hogy az csupán az egyetemi tanárok használatára szükséges könyvekre fordítható s nem a könyvtár, hanem az egyetemi tanács kezelése alatt áll. Minthogy pedig úgy az egyetemi tanács, mint a kiküldött vizsgáló bizottság akarata az, hogy ez a dotáczió továbbra is a szokott módon használtassék fel, ennélfogva a könyvtárnokok azt javasolják, hogy a más nemű könyvek beszerzésére létesíttessék egy időleges és egy állandó alap. Az időleges alapot a többes példányok értékesítéséből gondolnák létesíthetni. Ezen a czímen mintegy 6000 frtra lehet számolni. Az állandó alap teremtése iránt ő felsége kegyelmes intézkedését várják. Erre lehetne fordítani az egyházi javakból befolyó tizedpénzt, mely nemrégiben az egyetemnek ajándékoztatott. Ebből, vagy más megfelelő alapból lassanként annyira lehetne fejleszteni a könyvtárt, hogy az, mint a művelt Európában, nyilvánossá, a nagy közönség által hozzáférhetővé válhassék.

A vizsgáló bizottság kérdésére, hogy az egyetemi tanács rendeletének a katalogizálás egységes rendszerének kidolgozása iránt mennyiben tett eleget a könyvtár? — azt felelik, hogy a külföldi királyi könyvtárakban szokásos materiális és exempláris katalogusokat fognak készíteni, hanem ez a munka éveket vesz igénybe.

Ezután megvizsgálta a bizottság, hogy a kezelési szabályzat miként tartatott be? s meggyőződött, hogy a könyvtár a megszabott időben nyitva szokott lenni; vendégek is megfordultak a könyvtárban inkább kuriozitásból, mint olvasás kedvéért: olvasás czéljából nehány katholikus s alig 7—8 más vallású látogatta; olvasásra maga a könyvtárterem használtatik, mert a könyvtárterembe vezető, erre a czélra rendelt előszoba még nincs kellőleg berendezve. Általában a rendelkezésre álló helyiségek nem engedik meg a könyvtár nyilvános használatát. Mindennek daczára azt a kis szobát is, mely a könyvtárral kapcsolatban áll s melyet Lakits prefektus használt, az akadémia igazgatója az akadémiai ifjúság számára külön tanulószobának elfoglalta, úgy hogy az ott elhelyezett kéziratokat el kellett távolítani.

A bizottság úgy oldotta meg a kérdést, hogy a szobát meghagyta a tanulók használatában s a kéziratok elhelyezésére záros szekrényeket helyeztetett belé. Nem engedte meg továbbá azt, hogy a szolga a könyvtár épületében lakást kapjon, noha azt a könyvtári szolgálat kívánatossá tette.

A könyvtár tisztviselői kérik, hogy a szabályzat II. fej. 11. §-ának azon rendelkezése alól, hogy az ujonnan nyomtatásban megjelent s a könyvtárba beküldött könyveket birálják meg, mint hatáskörükbe nem tartozó, különben is emberfeletti munka alól mentessenek fel.

Azt is előterjesztik a könyvtár tisztviselői, hogy a szabályzat III. fej. 1. §-ának, mely a heraldika, diplomatika stb. tanítását kötelességükké teszi, az anyagi segély hiánya miatt nem tehettek eddig eleget. Schönvisner tartott ugyan a joghallgatóknak előadást az érmészetből, de fáradságának jutalmát még nem látta.

A bizottság a segélyezés iránti kérelmet jogosnak találta s azt pártolólag terjesztette az egyetemi tanács elé. Az iránt is rendelkezett, hogy a szenátus szólítsa fel a tanárokat, hogy a szabályzat III. fej. 2. §-a értelmében a megszabott időn túl maguknál tartott kikölcsönzött könyveket szolgáltassák vissza. Az iránt is rendelkezett a bizottság, hogy jövőre ne csak egy termet, hanem a többi, rendesen használt szobákat is fűtsék.

Ellenben megtagadta a tisztviselők azon kérését, hogy a csütörtöki nap szabad legyen, és pedig azért, mert akkor szünetelvén a tanítás, a tanároknak leginkább van szabad idejök a könyvtár használatára.

Még egy pár kisebb ügy letárgyalása után a vizsgáló bizottság befejezte működését.

A vizsgálat lefolyásáról felvett jegyzőkönyvet az egyetemi tanács a tanulmányi bizottság elé terjesztvén, ez azt november 7-ikén beható tárgyalás alá vette. A tanulmányi bizottság jobbára a kiküldött vizsgálók, illetőleg az egyetemi tanács véleményét fogadta el s igy bizony édes kevés történt a könyvtár és gondozói javára.

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

(Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához.)

ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉSI TÖRVÉNYCZIKKEK AZ ERDÉLYI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

FERENCZI ZOLTÁNTÓL.

Horváth Ignácz a Magyar Könyvszemle 1895. évi folyamában a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárából 41 erdélyi országgyűlési törvényczikket közöl, mint adalékot Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának I. kötetéhez. Közleményét az Erdélyi Múzeum könyvtárából 14 újabb adalékkal egészítem ki; mindannyira gróf Kemény József gyűjteményéből került a könyvtár birtokába, s a híres gyűjtő nevét viselő, *Codex authenticus articulorum diaetalium Transilvaniae* című kolligatumban őriztetik.

1.

[391.] *Nagy-Szeben, (1612.)*

ARTICVLI DOMINORVM | *Regnicolarum trium nationum Regni Tranſylvaniae, &* | *partium ei ſubiectarum, in Comitiis eorum generali* | *bus & Civitate Cibinienſi* ad 15. diem May | Anno Domini 1612. indictis | ac celebratis concluſi.

2r. A—C_2=sztlan levél.

Datum | in praedicta Civitate nostra Cibinienſi, die vigesimo quinto Menſis | Maj, Anno Domini, Milleſimo Sexcenteſimo duodecimo ſupra notato.

2.

[392.] *Kolozsvár, (1619.)*

ARTICVLI DOMINORVM RE- | GNIGOLARVM TRIVM NATIONVM REGNI | Transyvaniae & partium Hungariae eidem ſubjectarum, in Comitiis | eorum Generalibus & Civitate Alba-Iulia ad diem quintum Menſis | Maij, Anno Domini. Milleſimo Sexcenteſimo | Decimo-Nono indictis Celebratis | Concluſi.

2r. A_8=8 sztlan levél. (A 8-dik levél üres.)

Datum in prae- | dicta Civitate noſtra Alba-Iulia, die vigeſima ſexta Menſis Maji. An- | no Domini Milleſimo Sexcenteſimo Decimo-nono.
Impreſſum Claudiopoli, Typis Heltanis | Per Ioannem R. Makai.

3.

[393.] *Gyulafejérvár, (1629.)*

ARTICVLI DOMINORVM REGNICOLARVM TRIVM | nationum Regni Transylvaniae, & partium Hungariae eidem annexarum in Generalibus eorum Comitijs. in Civitate Alba-Iulia, ad diem octavum | Mensis Aprilis. Anni Domini 1629. indictis celebratis conclusſi.

2r. A_4=4 sztlan levél.

Datum in praescripta Civitate noſtra Alba Iulia, die vigeſi ma quarta Menſis Aprilis. Anno Domini Milleſimo Sexcenteſimo vigeſimo Nono.

4.

[394.[*Gyulafejérvár, (1633.)*

ARticuli Daminorum Regnicolarum trium | nationum Regni Tranſsylvaniae, & partium | Hungariae eidem annexarum, in Generalibus | eorum Comitijs ad diem vigesimum quartum Aprilis. | Anni Domini Milleſimi Sexcenteſimi Trigesimi tertij, | in Civitatem ALBAM-IVLIAM in dictis celebratis, univerſi ipſorum voto concluſi.

2r. 2 sztlan levél.

Datum | Civitate noſtra ALBA-IVLIA die decima tertia, | Menſis Maij. Anno Domini Milleſimo Sexcentesimo | Trigeſimo tertio.
FEIER-VARAT | Niomtattatot Lignicei IACAB. | Fejedelem Vrunk Könyvniomtató és | Compactora által. Anno 1633.

5.

[395.] *Gyulafejérvár, (1644.)*

ARTICULI | DOMINORUM | Regnicolarum, trium nationum Regni | TRANSYLVANIÆ, ET PARTIVM HVNGARIÆ | eidem annexarum, in Generálibus eorum Comitiis, ALBÆ | IVLIÆ, ad diem 3. Menſis Ianuarij, Anni Domini | 1644. indictis celebratis, | concluſi.

2r. A—C_2=6 sztlan levél.

Datum | in Civitate noſtra Alba Iulia, die decima | tertia Menſis Ianuarij, Anno Domini | Milleſimo Sexcenteſimo Quadrageſimo | Quarto ſupra ſcripto.

6.

[396.] *Gyulafejérvár, (1646.)*

ARTICULI | DOMINORVM | REGNICOLARVM TRIVM NA- | TIONVM REGNI TRANSILVANIÆ, & PAR- | tium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum Comitiis | ALBÆ IULIÆ ad diem Decimum primum Menſis Martii, | Anni Domini Milleſimi Sexcenteſimi ſexti, indictis. celebratis, concluſi.

2r. A—B_2—C_1=5 sztlan levél.

Datum in Civitate noſtra Alba Iulia die vi- | geſima ſeptima Menſis Martii, Anno Do- | mini Milleſimo Sexcenteſimo Quadrage- | ſimo ſexto

7.

[397.] *Gyulafejérvár, (1647.)*

ARTICULI | DOMINORVM | REGNICOLARVM TRIVM NA- | TIONUM REGNI TRANSYLVANIÆ, & PAR- | tium Hungariae eidem annexarum in Comitiis eorundem Generali- | bus, Civitatem ALBAM IULIAM, ad diem Decimum ſextũ Menſis | Martii, Anni Domini Milleſimi Sexcenteſimi Quadra- | geſimi ſeptimi, indictis, celebratis | Concluſi.

2r. A—B_2—C_1=5 sztlan levél.

Datum in Civitate noſtra Alba Iulia die | decima Menſis Aprilis, Anno Domi- | ni Milleſimo Sexcenteſimo Quadrage- | ſimo ſeptimo.

8.

[398.] *Gyulafejérvár, (1664.)*

ARTICVLI DOMINORVM | REGNICOLARVM TRIVM NATIONVM | regni Transylvaniae, & partium Hungariae eidem annexarum in Gene- | ralibus eorum Comitiis in Oppidum Nagy Schink, Anni praeſen- | tis Milleſimi Sexcenteſimi Sexageſimi quarti, ad diem | ultimum Menſis Januarii proximè praeteriti | indictis, celebratis, | concluſi.

2r. A—D_2=10 sztlan levél.

Datum in Oppiodo Nagy | Schink, die vigeſimo quarto Menſis Januarii,[1] *Anno Domini | Milleſimo Sexcentiſimo Sexagesimo quarto.*

9.

[399.] *Gyulafejérvár, (1665.)*

ARTICVLI DOMINORVM MA- | GNATUM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM | regni Transylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum, in Generali eorum Congregatione, ad diem 10. Menſis | Sept. Anni 1665. in Caſtrum Radnoth indicta | & celebrata concluſi.

2r, A—B_2=4 sztlan levél.

Datum in Caſtro noſtro Radnoth, die 16 Menſ. Sept. Ultima | videlicet Congregationis noſtrae, Anno 1665.

(Szövegzáródísz.)

10.

[400.] *Gyulafejérvár, (1667.)*

ARTICVLI DOMINORVM MA- | NAGTUM (sic!) *ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM | Regni Tranſylvaniae, Partiumque Regni Hungariae eidem | annexarum, in Generali eorum Congregatione, ad diem quin- | tum Mensis Januarii, Anni Milleſimi Sexcenteſimi | Sexageſimi Septimi, in Civitatem Maros-Vá- | sárhely indicta & celebrata con- | cluſi.*

2r. A—C_4=12 sztlan levél.

Datum | in Civitate nostra Maros-Vásárhely, die quarta Mensis Fe- | bruarii, ultima videlicet Congregationis noſtrae Generalis, | Anno Domini Milleſimo Sexcenteſimo Sexageſimo ſeptimo.

[1] Világosan hiba: *Februarii* helyett.

11.

[401.] *Kolozsvár? (1669.)*

ARTICVLI DOMINORVM MA- | GNATUM ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM | Regni Tranſylvaniae, Partiumque Hungariae eidem annexa- | rum in Genneralibus eorum Comitiis ad diem vigeſimum- | quintum Menſis Januarii Anni praeſentis Milleſimi Sex- | centeſimi Sexageſimi Noni, ex edicto Celſitudinis Prin- | cipalis in Civitatem Albam Juliam indictis & | celebratis concluſi.

2r. A—B_2 C_4=8 sztlan levél.

Datum | ALBÆ JVLIÆ die 25. Menſis Januarii | videlicet die Congregationis noſtrae. Anno Domini | Milleſimo Sexcenteſimo Sexageſimo | Nono.

12.

[402.] *Kolozsvár, (1682.)*

ARTICULI DOMINORUM MAGNATVM | ET NOBILIUM TRIUM NATIONUM REGNI | noſtri Tranſylvaniae & partium Hungariae eidem annexarum, in | Generalibus eorundem Comitis, ad diem 17. Menſis Februarii, | Anni praeſertis (sic!) *1682. in Oppidum noſtrum Fogaras, ex | edicto noſtro Principali indictis & celebratis* | concluſi.

2r. A_6=6 sztlan levél.

Datum in Oppido noſtro Fo- | garas, *die 14. Mensis Martii, ultimâ videlicet, die Congregatio- | nis nostrae,* Anno Domini, *Milleſimo Octua- | geſimo Secundo praenotato.*

13.

[403.] *Kolozsvár, (1682.)*

ARTICULUS DOMINORUM MAGNATUM | & NOBILIUM TRIUM NATIONUM REGNI | Noſtri Tranſylvaniae & partium Hungariae eidem annexarum, in | Generalibus eorundem Comitiis ad diem 1. Menſis Auguſti Anni | praeſentis 1682. in Poſſeſsionem Gerla ex edicto noſtro | Principali indictis & celebratis, Concluſus.

2r. 2 levél.

Datum in Poffefsione Gerla die 4. Menfis | Augusti. ultimâ videlicet Congregationis noftrae. Anno Do- | mini, Millesimo, Sexcentefimo, Octuagefimo Secundo | praenotato.

14.

[404.] *Kolozsvár, (1707.)*

ARTICVLI DOMINORVM MAGNATVM & Nobilium Trium Nationum Regni Transylvaniae & Par- | tium Regni Hungariae eidem Annexarum, in Generalibus Eo- rum Comitiis, ad diem vigefimum octavum Menfis Martii Anni praefentis Millefimi Septingentefimi Septimi, ex Edicto Suae Serenitatis Principalis in Civitatem Maros-Vásárhely indictis & celebratis, Concluſi.

2r. A—F_2=12 sztlan levél.

Datum in Civitate Nostra Maros Vásárhely, | *Die vigefima prima currentis Menfis Aprilis, ultimâ videlicet dictae Gene- | ralis Nostrae Diaetae, Anno Domini Millesimo Septingen- | tesimo Septimo.*

TÁRCZA.

LEVÉLTÁRI VITA AZ ORSZÁGGYÜLÉSEN.

Az 1897. évi költségvetés országgyülési tárgyalása alkalmával f. évi január hó 29. és 30. napjain érdekes vita folyt le a képviselőházban. *Eötvös Károly* orsz. képviselő a belügyminiszteri tárcza XVI. fejezete 1. czímének tételénél, mely a m. kir. országos levéltár dologi kiadásait 6307 frtban irányozta elő, magvas beszédet tartott, s azon kulturális feladatok fontosságát méltatva, a melyek betöltésére a levéltárak hivatva vannak, kimutatta az e czélból rendelkezésre bocsátott anyagi eszközök elégtelen voltát és egyben kiterjesztve figyelmét a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárára, valamint a vidéken őrzött hiteles helyi, hatósági s egyéb levéltárakra, elsőrangú, sürgős állami feladatként hangoztatta az egész hazai levéltári ügy rendezésének szükségét. Az igaz ügyszeretettel és lelkesedéssel megindított vitát valódi tudományos magaslatra emelte *Thaly Kálmán* kitűnő történetirónk másnap elmondott beszéde, a melyben a szaktudós harmincz éves személyes tapasztalatai útján szerzett adatokkal egészítve ki Eötvös Károly állításait, még élesebben mutatott reá azokra a hiányokra, a melyekkel a hazai levéltári ügynek ma tényleg meg kell küzdenie.

Mindkét beszédet s az általuk provokált hivatalos válaszokat egész terjedelmükben közölve, ezzel első sorban jelezni kivánjuk azt a fontosságot, melyet a kérdésnek tudományos szempontból tulajdonitanunk kell. Alkalmat akarunk másrészt szolgáltatni illetékes szakembereinknek, hogy a tárgyhoz szóljanak, azt minden oldalról, minden szempontból megvitassák. Az eszmecsere, a melynek megindítására s folytatására a hivatott tényezőket ezennel felhívjuk, meggyőződésünk szerint csakis hasznára válhat a kérdésnek, melynek helyes megoldása mindannyiunk régi vágyát képezi.

A megvitatandó kérdések sarkalatos pontjai már a lefolyt képviselőházi vitában kellő megvilágitást nyertek. Két dologról van szó: az országos levéltár anyagi eszközeinek szaporitásáról és a vidéken jórészt hozzá férhetetlenül, s ép ezért felhasználhatatlanul heverő hivatalos levéltári anyag értékesitéséről. Az első kivánság okadatolására nincs szükség: a magyar királyi országos

levéltár ma, sajnos, sem anyagának elhelyezése, sem tisztviselőinek száma és javadalmazása tekintetében nem áll azon a színvonalon, a melyen a magyar állam hivatalos levéltárának állani kellene. Hogy ezen segíteni kell, azt az illetékes hivatalos körök maguk sem tagadhatják. A második pontban, a vidéken levő hivatalos jellegű levéltárak jövendő sorsának rendezésében két szempont érvényesülhet; egyik az összes hiteles helyek, törvényhatóságok s egyéb hivatalos testületek országos és köztörténeti jellegü iratait az országos levéltárban kívánja egyesíteni; a másik szempont négy vagy öt vidéki központ szervezését javasolja, szoros kapcsolatban a felügyeleti joggal felruházandó budapesti országos levéltárral. Mindkét szempontnak meg vannak a maga előnyei; s következetesen végrehajtva mindkét mód megfelel a tulajdonképeni czélnak, hogy t. i. hazánk történelmének forrásai kellő gondozás alatt az utókor számára megőríztessenek és a történelmi kutatások rendelkezésére álljanak.

E czél hangoztatásánál azonban szükségkép figyelemmel kell lennünk a magánkezekben levő óriási anyagra is, a családi levéltárakra, a tudósok és amateurök oklevélgyüjteményeire; sőt ha a bizonytalan sorsot tekintjük, a melyeknek az ily magántulajdont képező iratok ki vannak téve, első sorban és legsürgősebb szükségként azok biztosítását kell a levéltári ügy rendezése feladatának tekintenünk. És itt az a körülmény, hogy úgy Eötvös Károly, mint Thaly Kálmán a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárát is bevonták a vitába, kedvező alkalmat nyujt nekünk, hogy e tekintetben röviden körvonalozzuk álláspontunkat. Ha az okleveleket csupán mint a történelem forrásait tekintjük, levéltárak és levéltárak között nincs különbség, és Thaly Kálmánnak bizonyára ez a szempont lehegett szemei előtt, midőn a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárát az országos levéltárral vélte egyesítendőnek. De más'ént áll a dolog, ha az egyes levéltárakat jogi természetük szempontjából vesszük tekintetbe. Az országos levéltár és a Magyar Nemzeti Múzeum levéltára, igaz, mind a kettő a magyar állam tulajdona; de amaz, mint fentebb már hangsulyoztuk, az állam hivatalos levéltára, történelmi jogainak őre; ez — alapitványi jellegétől teljesen eltekintve — részben állami pénzen, vétel utján, részben ajándék és letéteményezés által szaporodó gyűjtemény, melynek gyarapodását ily módon jobbára véletlen körülmények befolyásolják. Mint kizárólag tudományos czélokat szolgáló intézet, a múzeumi levéltár a vallás- és közoktatásügyi miniszterium alá tartozik; az országos levéltár ellenben, mint az állam hivatalos levéltára s mint az állami közigazgatás szerves kiegészítését képező hivatal, a belügyminiszteriummal áll szervezeti kapcsolatban s ha az alól kivétetnék, leghelyesebben a miniszterelnökség hatásköre alá volna helyezendő. Ismételten hangsulyozva

azonban a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárának szorosan tudományos jellegét s hivatkozva arra a köztudomású tényre, hogy a lefolyt húsz év alatt 34 magyar főrangú és nemes család tette itt örök letéteményezés utján levéltárát a tudományos kutatás közkincsévé, magától látjuk kidomborodni a hivatást, a mely a Magyar Nemzeti Múzeumra a levéltári ügy országos rendezése esetén vár. Ha bekövetkezik amaz általunk rég várt idő, a mikor az államhatalom a magyar levéltári ügyet a megillető figyelemben részesítheti, levéltáraink sorsának biztosítására két nagy országos czentrum áll rendelkezésünkre: a magyar királyi országos levéltár, mint a hivatalos jellegű levéltárak központja, és a Magyar Nemzeti Múzeum, a melyben nemesi családaink levéltárai, a ma jobbára elkallódófélben levő nemesi levelesládák, a magánkézből megszerezhető gyüjtemények s egyes darabok találnak majd biztos menedékre.

De nem akarunk a kérdés taglalásába bocsátkozni. Csupán elismerésünket és köszönetünket ismételjük közéletünket jeleseivel szemközt, a kik felszólalásukkal napirendre hozták hazai levéltáraink elhanyagolt ügyét.

Sch. Gy.

1.

Eötvös Károly beszéde.

T. képviselőház! Az Országos Levéltár rovatánál óhajtok felszólalni és levéltáraink országos ügyét akarom én annak a kabinetnek a figyelmébe ajánlani, a mely néhány perczczel ezelőtt még létezett, most azonban, úgy látom, már nem létezik.

Mielőtt azonban erre térnék, a t. ház kegyes engedelmével nehány megjegyzést akarok tenni a t. belügyminiszter urnak épen az imént tett előterjesztésére, melyben szives volt néhány állításommal foglalkozni, és a melyben arra törekedett, hogy az általa érintett állításaim erősségét meggyöngitse. *(A szónok itt a vármegyei közigazgatás körébe vágó kérdésekkel foglalkozva, azután így folytntja beszédét):* T. képviselőház! áttérek most arra, a miért tulajdonképen fel akartam szólalni, az országos levéltár kérdésére. Az országos levéltár kérdését én rendkivül fontosnak tartom. Nem csak az ezredéves emlékünnep alkalmából jöttem rá ennek a fontosságára s nem csak pusztán kormányzati és igazgatási indokok vezettek engem arra, hogy e kérdésben felszólaljak, de vezettek különösen ifjuságunk nevelésének nagy érdekei; mindazon körülmények, melyek e nagy érdekekkel össze vanak kötve. Azt hiszem, egyetért velem mindenki e házban, ha azt mondom, hogy nemzetünk története, hozzá méltó és igazi története, az elmult korszakok nagy férfiaihoz méltó története még megirva nincs. Mindenki egyet ért velem, ha azt mondom, hogy magasabb társadalmi osztályaink növendék-leányai

és ifjai kezében, szemük előtt és gondolkozásukban oktató olvasmányul ezer és ezer számra vannak idegen népek és nemzetek történelmi dolgozatai s idegen férfiak életrajzai és leirásai, a helyett, hogy kezükben s szemük és lelkük előtt a mi nemzetünk multjából vett, költőileg is szép, történetileg is kitünő rajzok és történetünk azon nagy alakjainak életleirásai, melyek nemzeti önérzetünket emelik, volnának egyedüli olvasmány tárgyai.

Egy nagy nemzet történetének megirásához kell a legnagyobb, a legmélyebb, a legbecsesebb és a legkiterjedtebb irói géniusz; az igazi nagy történetirók az emberiségnek voltaképen a leggazdagabb szellemei, mivel egy nemzet történetét jól megirni a legnehezebb elmemű; hadvezérek nagy számmal vannak, dráma-irók is nagy számmal vannak, egyéb elmeművek alkotói is minden téren nagyobb számmal vannak, mint a történetirás terén, ez a legritkább és legnehezebb munka.

Erre alkalmas irói géniusz született volna már minálunk is, de az önérzetes irói géniusz bizonyos félelemmel és aggodalommal kezd ahoz a tárgyhoz, nemzetünk történetéhez, mikor tudja, hogy a multunkra vonatkozó okiratoknak százezrei, sőt milliói vannak még, a melyek a napvilág elől el vannak vonva, a melyekben csak a rendet és a sort felfedezni is egy emberélet szükséges s melyek nem csak hazai nyelven nincsenek kiadva, de nincsenek eredeti nyelvükön sem, sőt melyek még regestálva nincsenek, de még katalogizálva sincsenek.

Itt van nekünk egy országos levéltárunk, a melyben mint értesülök, csupán az antemohácsiának 36,000 darabot tesznek; a mohácsi csata után való okiratok száma pedig sok százezerre, talán milliókra rug. Ott van például egy rész, az ugynevezett limbus. História-iróink egy pár decennium óta egyébnek nem nevezik, mint limbusnak. Azt hiszem, a t. belügyminiszter ur, mint Tolna vármegye egykori vezértisztviselője, tudja azt, mi a limbus, mert hiszen Tolna vármegyében volt elég, van most is. Limbusnak hivja a magyar nép azt a mocsarat, a melyik feneketlen; azt a mocsarat, a melyben hasznavehetetlen állatok és növények tenyésznek, egyéb semmi; azt a mocsarat, melyhez nem lehet épkézláb hozzáférni, a ki pedig beleesett, nem tud belőle kikeveredni. Ime, ennek nevezik az országos levéltár egy részét a mi tudósaink évtizedek óta. A mely erők ott vannak az országos főlevéltárban: a főlevéltárnok, 4 országos levéltárnok, 4 levéltári fogalmazó és 1 fogalmazó gyakornok — meggyőződtem róla közvetlenül — feladatukat ismerik, hivatásukat érzik, idejüket, erejüket, munkájukat feladatuk teljesítésére fordítják, de én biztosítom a t. belügyminiszter urat, ha csak ennyi erővel akarja ezt rendezni, az ujabb ezredév bekövetkezik és a limbus akkor is megmaradt tolnavármegyei bőségben és terjedelemben. Pedig az országos levéltár aktái még csak nem is nagyobb része az ország és nemzet

tulajdonában levő összes történelmi érdekü és fontosságu leveleknek. Hogy milyen a t. kabinetnek igazgatása, a melyhez pedig a vármegye nem fér hozzá, még a főispán sem, csak egy esetet hozok fel. Ott van a cs. és kir. — vagy az »és« kimarad — cs. kir. udvari kamarai levéltár Bécsben. Ebbe a cs. kir. udvari kamarai levéltárba a mult századok folyamán a magyar családokat és magyar dolgokat, azok közt várakat és vármegyéket érdeklő nagy fontosságu köziratoknak egész serege vándorolt át illetéktelenül, helytelenül, alaptalanul. De minthogy minden cs. kir. bécsi hivatal Magyarországot és annak minden dolgát Csáky szalmájának tekintette, nem sokat törődött azzal, hogy ezek az okiratok Magyarországot érdeklik és illetik, és azért ott összehalmozták őket. De én úgy vagyok értesülve, hogy már az osztrákok sem fektetnek nagy sulyt arra, hogy ezek az iratok ott legyenek, sőt ők maguk szivesen belenyugszanak abba, hogy ezen az egykori cs. kir. udvari kamara barlangjaiban lévő magyar okiratok onnan hozzánk visszahozassanak. Úgy vagyok értesülve, hogy ezelőtt már 13—14 esztendővel bele is egyeztek; ugy vagyok értesülve, hogy a mi bölcs kormányunk 13—14 esztendő óta tünődik, intézkedik, igazgat, adminisztrál, dekretel, korrespondeál ez ügyben és azok az iratok még most is csak ott vannak. Ha már maga az, hogy országunk tulajdona, ezen nagybecsü levéltár, visszahozassék — a minek voltaképen semmi legyőzhetetlen akadály sem áll utjában — sem történhetik meg 13 - 14 esztendő alatt, mit várjunk mi a kormány miniszteri felelősségétől, igazgatási képességétől s a nemzet e közkincse iránti érdeklődésétől? Hát mért nem hozzák vissza? Mert nincs ember, a ki feldolgozza, mert nincs hely, a hova elhelyezzék, s igy holt tőke marad még 33-ik unokánk idejében is.

Itt van a nemzeti múzeum kezelése alatti országos levéltár, — mert az is országos. Ott is van antemohácsiána talán 6000, pusztán azokból a levelekből, melyek általában a muzeum kezelése alá tartoznak. Azonkivül ott van több mint 30 előkelő történelmi család levéltára, melyek ott vannak deponálva. Azokat is rendbe kell hozni, portól, egértől óvni. Épen most értesültem, hogy egy ilyen levéltárban egészen eleven egérfészket fedeztek fel apával, fiaival s azok most preparálva ott vannak a múzeumban! Miért van ez igy? Mert nincs személyzet. S miért nincs személyzet? Mert nincs rá való pénz. Mert a mi minisztereink előtt a legutolsó pezsgős lakoma is fontosabb, mint az országnak ez a fontos dolga. Majd a kereskedelmi tárczánál lesz szerencsém felhivni a t. képviselő urak figyelmét arra, mennyi pezsgő fogyott el a milleniumi ünnepeken. Ha e pénznek csak felét fordítanák e szent czélra, nem egerek gazdálkodnának ebben a nagy nemzeti kincsben.

Itt vannak a kerületi táblák iratai. E táblák előtt ezer meg ezer pör folyt, melyekben nagy fontosságu régi okiratok szerepeltek. E táblák közül a nagyszombatinak iratait már áthozták ide, de nem

tudnak neki helyet adni; itt vannak beszegezve, nem tudom, miféle szekrényekben. Ott van a kőszegi, a debreczeni, a felvidéki, gondolom eperjesi. Tudja-e a miniszter ur, hogy e levéltárak milyen állapotban vannak? Van-e ott kellő kezelés, ellenőrzés? Van-e szakember, a ki rendben tartja, portól, nedvességtől óvja, katalogizálja, kivonatolja őket s kiadásukat előkészíti? A miniszter ur erről nem tud semmit, én sem tudok semmit, pártja sem tud semmit, mert mindezekben nem történik semmi. Egy 600 frtos irattári tiszt kezeli a nemzet történetirásában mélyreható fontosságu okiratok ezreit, egyik-másik törvényszéki épületben, mert a kerületi táblák iratait ide tették át.

Itt vannak az egykori hiteles helyek, a káptalanok, apátságok, prépostságok és nem tudom, miféle egykori egyházi hatóságok levéltárai. Azok nem egyházi dolgok, talán Molnár János t. képviselő ur lesz kegyes beleegyezni, hogy azok a nemzet tulajdonai.

(Thaly Kálmán közbeszólása:) Van a káptalannak is külön levéltára!

Eötvös Károly: Azok a nemzet tulajdonai, azok az ország tulajdonai, mint egyéb közhitelességü helyek gyüjteményei. Már most a régebb időben, 1848 előtt ezen nemes káptalanok kebelében volt ember, a ki értett az iratok kezeléséhez vagy volt legalább olyan a ki erre törekedett vagy legalább olyan, a kiről azt hittük, hogy érti. De ma nézze végig azt a 33, vagy nem tudom hány hiteles helyet a t. belügy-, kultusz- és igazságügyminiszter, hány nemes káptalanban talál szakembert, aki evvel foglalkozik? Egy-két helyen, talán Esztergomban vagy Nagy-Váradon van ilyen, de nézze meg Veszprémet, Szombathelyt, vagy Nyitrát. És hozzáteszem, t. belügyminiszter úr, hogy ezekről a nagyfontosságu levéltárakról még katalogus sincsen, igazi és tökéletes, az ország és a felelős miniszter kezében, sőt van egy pár hiteles hely, a hol épen semminemű katalogus sincsen, a hol nem csak senki sem dolgozik azon, hogy ezen okiratok regestái elkészüljenek, ezek kiadása előkészíttessék, de még arra sem ügyel senki, hogy ezek biztosítása mindenképen megnyugtató módon történjék.

Itt vannak a felső birószágok levéltárai. Én magam láttam egykor a maros-vásárhelyi kir. tábla előszobájában, melléktermeiben és folyosóin faragatlan deszkaszekrényekben 10—20—30 halom régi irást, a melyek Erdély legelőkelőbb családait érdeklik. Senki sem őrzötte; sem iktatva, sem kezelve, sem garantálva nincsenek senki által.

Itt van a kúriának és a budapesti kir. itélőtáblának levéltára, semmi különösebb ellenőrzés alatt nincsen. Pedig mi volna hát a teendő? Hiszen mindenki előtt, a ki egy pillanatig gondolkozik a tárgyról, tisztán áll, hogy a végczél az volna, hogy mindezen iratok a tudomány mai állása szerint birálatilag megállapítva, sajtó utján a nemzetnek, sőt az emberiségnek közkincsévé tétessenek. De a mig ezt a nagy czélt elérjük, addig mulhatlanul el kell

érni mielőbb azt, hogy ezek legalább regestával láttassanak el s az iratok mellett annak boritékán mindenütt rajta legyen az iratok regestája.

De ha ezt sem érhetjük el, oda kell törekednünk, hogy legalább még a mi életünkben az országban létező összes iratokról egy egyetemes, összhangzó katalogus készittessék és az a sajtó utján nyilvánosságra hozassék, hogy a tudománynak ugy hazai, mint külföldi buvárlói tudomással birjanak arról, hogy ezen iratokban mily kincsek rejlenek a nemzeti és egyetemes történelemre nézve. De avval az erővel — igen kérem a t. miniszter urat, fordítsa figyelmét erre a kérdésre — azzal az erővel, a mellyel most rendelkezünk, ugy az országos levéltárban, mint a nemzeti muzeumban még a tökéletes katalógizálás czélját sem érhetjük el soha.

De ott vannak a vármegyék, törvényhatóságok és városok levéltárai. Valóban kötelességemnek tartom, de nagyon kedves kötelességemnek tartom, mint e parlament tagja, elismerésemet kifejezni azon családok iránt, a melyek áldozatot és munkát nem kimélve, levéltáraik gazdag tartalmát a sajtó utján a hazai és külföldi tudós világnak részint már rendelkezésére bocsátották, részint most bocsátják. Itt vannak a Zichy és Károlyi grófi familiák és legujabban ugy értesültem: a Teleki és a Sztáray családok, ott vannak a Palásthy és Nedeczky családok s talán van még egy pár több is. De én meg vagyok arról győződve, hogy, ha a t. kabinet tagjaiban érdeklődés volna ezen nagy nemzeti ügy iránt és ha azok a főispán és alispán urak nagyobb sulyt fektetnének erre, mint a mandátum-szerzésre, hát akkor minden vármegye meghozná azt az áldozatot munkában és pénzben, hogy a maga levéltárának gazdag tartalmát a tudományos világ rendelkezésére bocsássa. Minden vármegye és minden város; csak egy lelkes vezető, egy lelkes hang, a nemzeti érdekek iránt érzékkel biró, kötelességét ismerő, lelkes államférfiu kellene s mindez megtörténnék néhány év alatt. Akkor azután a tudomány hivatott bajnokai képesek lennének arra, hogy egyetemes áttekintést nyujtó katalógus állíttassék össze legalább a tartalmáról ezeknek az okiratoknak, évszám szerint, tárgy- és betűrendben. Ez a legkevesebb, a mit a történetirás tárgyát képező oklevelekre nézve el kell érnünk. És erre legalább az eszközöket meg kell szereznünk; de azon 10 — 12, vagy nem tudom hány ezer frttal, a mely most a költségvetésbe fel van véve, ismételten és ismételten kijelentem, ezt a czélt meg sem közelítjük soha.

Ma pl. a nemzeti múzeumban azon örvendetes mozgalom után, hogy egyes kiváló családok levéltáraikat ott helyezik el, a melyeket még rendezni kell, a nemzeti múzeum szakszemélyzetének tetemes idejét erre kellvén fordítani, még a folyó ügyeket sem képesek elvégezni. Úgy hogy részemről szükségesnek tartom — határozati javaslatot nem adok be e tárgyban, mert attól félek, hogy a t. többség

leszavazza — felhivni a t. belügyminiszter úr figyelmét két dologra. Az egyik az, hogy a mennyiben az országos levéltár mai helyiségei megengedik, a szakerők ott annyi fogalmazó gyakornokkal szaporíttassanak, a mennyi találkozik s a levéltári fogalmazói és országos allevéltárnoki teendők végzésével megbizott férfiak száma még legalább tizzel szaporíttassék s valamennyi tisztességes fizetéssel legyen ellátva. Csak magában az országos levéltárban kell ekkora szaporítás, tekintettel arra, hogy, a mint hallatszik, a bécsi cs. kir. udvari kamara magyar iratai is ide mihamarabb visszajönnek. Minthogy pedig előmenetel, előmozdítás ebben a hivatalban sincs, mert hiszen egy főlevéltárnak van, az pedig, — ha az isteni gondviselés úgy akarja — még 30 évig is élni és dolgozni fog, tehát az a levéltárnoki gyakornok oda fel nem juthat; sőt az a két allevéltárnok is, még ha az isten egészségüknek kedvez, legalább annyi ideig él, hát előmozdításra kilátás itt sincs; úgy hogy azok a tudományos képzettséggel biró fiatal emberek megőszülhetnek, megkopaszodhatnak, életük minden örömét és virágát elhullathatják abban a nyomorúságos fogalmazói vagy titkári fizetésben, ennélfogva legalább azon skála szerint, a mely skála szerint egyéb közigazgatási szakokban az előmozdítás történik, ezen férfiak fizetése javíttassék. Hiszen nem közönséges tisztviselők, nem közönséges hivatalnokok ezek. Ők a tudomány bajnokai, a kik a tudomány érdekében napról-napra nehéz harczot folytatnak, nehéz csatákat vivnak, egészségük és életük örömeinek rovására.

Nem egyetemes tudományossági czélokért — ámbár erre is áldozni kell az olyan nemzetnek, mint a miénk — hanem saját namzeti czéljainkért hozzuk ezt az áldozatott.

És ha megnézzük a nagyvilágnak, idegen nemzeteknek tudományos irodalmát, minden nemzet számára megvan a hely, minden nemzetnek meg van állapítva a szerepe, a melyet a művelődés nagy történetében elfoglal, fel van tüntetve állása és hivatása, melyet minden nemzet a tudomány és a közművelődés haladásában az emberiség jólétére elfoglal és teljesít. De a magyar nemzeté nincs, arról az idegen tudomány, a német, orosz, franczia, angol igen keveset tud. És nemzetünk ezer éves multját, azt a fenséges szerepet, melyet az emberiség javára ez a nemzet ezer éven keresztül vitt és visel, kellőképen feltüntetve nem találjuk sehol. Miért nem találjuk? Mert az idegen nemzetek tudományos férfiai a mi nemzetünk fiaitól várják azt, hogy az erre vonatkozó anyagot a mult századok sötétjéből kihozzák a napvilágra és az egyetemes tudományosság rendelkezésére bocsássák. Ezt nem teheti más nemzet, csak a magyar. Ezért nem áldozhat más, csak a magyar nemzet. Ezt más tudományos világ férfiai el nem végezhetik sok minden oknál fogva, csak a magyar tudományos világ férfiai. (Helyeslés).

A mit Thaly Kálmán t barátom egy rövid, de fenséges kor-

szakra nézve napvilágra hozott, tegye meg a nemzet egészében legalább egy más téren; annyit talán megtehet, amennyit egy ember a maga szűk erejével képes volt megtenni. Én a XVI. századnál fényesebb korát nemzetünknek nem ismerem. Annyi hősi jellem, annyi fenség, annyi elszántság, olyan irtóztató küzdelem kelet és nyugat felől, mint amennyit a nemzet akkor tanusított azon vadsággal szemben, melylyel a mohamedanizmus ránk rontott és azon vadsággal szemben, melylyel az önkényuralom nyugat felől rontott ránk: soha a nemzet oly erős, oly szép és fenséges nem volt. És ennek a XVI. századnak roppant gazdag kincsei eltemetve hevernek, legalább rendszeresen nem ismeri senki, nem is ismerheti azokat senki. A rendezés nagy munkájához miért nem látunk hát hozzá? Miért nem akad egyszer egy államférfi, aki ama nyomorult szűk körben, melyet a 67-es dolgok meghagytak számunkra, legalább a nemzetünk szive közepén élő értelemnek meg tudna és meg akarna felelni? Miért nem akad egy államférfi, a ki egyszer már kész volna arra, amivel nemzeti önérzetünket is emelhetjük és a világtudományt is előmozdíthatjuk? (Helyeslés.)

Miért nem akad államférfi, a ki élére állna ennek az ügynek, mikor ez nem kerül milliókba, mint sok minden más, a minek nemzetünk alig veszi hasznát?

Ezeket tartottam szükségesnek elmondani. Határozati javaslatot nem adok be, de a t. miniszter úr és a többség figyelmét felhivom erre a kérdésre. (Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbalon.)

2.

Latkóczy Imre államtitkár válasza Eötvös Károly beszédére.

T. ház! Az előttem szólott képviselő úr imént elhangzott beszédjének azon részéhez, melyben az országos levéltár ügyével foglalkozott, óhajtok néhány megjegyzést fűzni.

Az országos levéltár mostani alakulatában működése és hatásköre alapszik részben törvényen, részben a kormány intézkedésén; túlnyomó részben azonban a gyakorlat révén fejlődött. Az országos levéltár alapját megvetette az 1723: XLV. t.-cz. abbeli rendelkezése, mely szerint az állam a fontosabb közjogi természetű és egyéb okmányokat, úgyszintén egyes családoknak és magánegyéneknek kiválóan nagy fontosságú okiratait az országos levéltárban őríztette. Ujabb törvényhozásunk csak az 1882: XXIII. t.-cz.-ben intézkedik az Országos Levéltár kibővítése és gyarapítása érdekében, amennyiben elrendelte, hogy a két erdélyi országos levéltár, jelesen a gyulafejérvári káptalan, valamint a kolozs-monostori konvent kezelése alatt levő levéltárak az országos levéltárral összeolvasztassanak.

Thaly Kálmán: És a kamarai.

Latkóczy Imre: A törvény tehát az országos levéltár gyara-

pitása, kibővitése érdekében egyéb intézkedést nem tett, de igenis tett a kormány adminisztrativ úton, jelesen már a 70-es évek elején intézkedett az iránt, hogy a régi erdélyi, ú. n. »gubernium« iratai beolvasztassanak, a mi megtörtént; legújabban pedig végrehajtatott a kormánynak azon intézkedése, mely szerint a thesauratus aktái szintén beolvasztandók. Tárgyalások vannak folyamatban és részben már eredményre is vezettek és végre is hajtattak az iránt, hogy a horvát országos levéltárból az 1849 és 50-es években elvitt iratok visszakerüljenek, azok részben már itt is vannak, csak a Nádasdy és Zrinyi-családokra vonatkozó okmányok nincsenek még itt, de ezekre nézve is alapos kilátás van arra, hogy a tárgyalások kellő eredményre fognak vezetni. (Helyeslés.)

A t. képviselő úr különösen két óhajának adott kifejezést: hogy a hiteles helyek gondozása alatt lévő levéltárak egyesíttessenek, és hogy a fennállott kamarából a magyar érdekeket érintő okmányok visszakerüljenek. Hivatalos tudomásom révén kijelenthetem, hogy mindkét irányban már régebb idő óta tárgyalások vannak folyamatban. A hiteles helyek által kezelt levéltárak visszaszerzése tekintetében még bizonyos elvi nehézségek vannak; viszont az udvari kamarai iratok kettéválasztása hosszabb időt fog igénybe venni; e részben tehát, habár elvi nehézség nem áll fenn, még egy kis ideig türelemmel kell lenni, míg a kormány által több izben hangoztatott s visszhangra is talált óhaj megvalósul. Ismételem tehát, hogy a kormány intézkedett a törvényhozás kezdeményezése nélkül is, hogy az országos levéltárba belekerüljenek mindazon okmányok, amelyeknek bármi tekintetben országos, közjogi fontossága van. (Helyeslés.)

Midőn 1867-ben az egyes miniszteriumnak hatásköre szabályoztatott, az országos levéltár adminisztrativ tekintetben a belügyminiszterium alá helyeztetett; ezóta a tulajdonképeni levéltári funkczión kivül kettős irányban működik még: tudományos és közigazgatási irányban. Tudományos tekintetben talán nem szükséges reflexiókat tenni, mert épen az előttem szólott képviselő úr a belügyi költségvetés ú. n. általános tárgyalása alkalmával elismerőleg nyilatkozott e tekintetben. A közigazgatásira nézve szükségesnek tartom érinteni, hogy a levéltárnak ezen hatásköre kizárólag a gyakorlat alapján fejlődött. Ezt az állapotot a jelen kormány úgy találta, hogy novumakat nem létesített. Közigazgatási tekintetben az országos levéltár véleményező szakközege a belügyminiszteriumnak minden oly közigazgatási irányu ügyek elintézésénél, a melyekre vonatkozólag az országos levéltárban vagy okiratok, vagy más adatok léteznek. Czélja ennek az, hogy azon részint közjogi természetű, részint a multakra kiható ügyek a meglevő hagyományokkal és a nemzeti traditiókkal összhangzó szellemben intéztessenek el. E részben tehát, azt hiszem, a belügyminiszteriumot szemrehányás nem érheti.

Áttérve már most a t. képviselő úr által hangoztatott két

óhajra, t. i. a személyzet szaporítására és a helyiség kibővítésére: legyen szabad megjegyeznem, hogy a személyzet elégtelenségére vonatkozó panasz reám az ujság ingerével hat.

Thaly Kálmán: Évek előtt említettem.

Latkóczy Imre: Az országos levéltár főnöke, a ki e tekintetben legalább is illetékes egyén, e miatt sohasem panaszkodott, soha a személyzet szaporítása végett a belügyminiszteriumnak előterjesztést nem tett.

Arra, hogy a személyzet elégséges és a levéltár hivatását kellőleg betölti, bizonyíték az, hogy a hozzá intézett ügyek igen gyorsan intéztetnek el, és ha egyik vagy másik elmarad, annak nem a személyzet elégtelensége, hanem az az oka,

Thaly Kálmán: Ez nem a tudományos működés!

Latkóczy Imre: hogy az egyes okmányok, különösen a régiek irása oly hibás, hogy ezeket tulajdonképen dechiffrirozni kell, a mi hosszabb időt vesz igénybe. Ez az oka annak, hogy egyikmásik ügy hosszasabban intéztetik el. De hogy a személyzet nem elégtelen, kitetszik abból is, hogy az orsz. levéltárból a törvényhatóságok megkeresése folytán gyakran küldetnek ki szakértők az illető törvényhatósági városi levéltárak rendezése czéljából és az ily kiküldetés folytán támadó hézag az ügyek elintézésén nem látszik meg.

Thaly Kálmán: Majd reflektálunk reá!

Latkóczy Imre: Ezt, mint a közbeszólásból kivettem, ne méltóztassék pusztán bürokratikus érvelésnek venni, hanem úgy, a mint a magyar közmondás tartja: Néma gyereknek az anyja se érti a szavát. Ha az, a ki nemcsak egy fél órára jön be, mint Eötvös Károly t. képviselő úr,

Thaly Kálmán: Én évtizedekig jártam be!

Latkóczy Imre: . . . hanem évtizedek óta szakszerűen foglalkozik ez ügyekkel, nem emel panaszt és nem nyilvánit óhajt e tekintetben akkor azt hiszem, t. ház, hogy legalább is komoly megfontolás tárgyát kell hogy képezze a t. képviselő ur által előadott kivánság, a ki mintegy szatirával mutatott rá arra, hogy az országos levéltárban egy-egy 600 frttal dotált iroda-tiszt hogyan birjon annyi szakértelemmel, hogy feladatát kellő mérvben megoldhassa. Hát engedelmet kérek, az országos levéltárban 600 frttal dotált egyén nincs is.

Thaly Kálmán: Nem azt mondta; az az igazságügyi kezelésre vonatkozott.

Latkóczy Imre: Én úgy értettem a felszólalásából. (Mozgás. Elnök: csenget), hogy egész általánosságban kiterjeszkedett az országos levéltár összes ügyeire. A mi pedig a kérdés juridicus oldalát illeti, úgy hallom, hogy az igazságügyi minister úr ő nagyméltósága kiván e részben válaszolni.

Hogy a személyzet a mai viszonyoknak teljesen megfelelő és kielégítő, azt mutatja a költségvetéshez mellékelt részletezés. Nem

akarom fárasztani, a t. ház türelmét ennek előadásával, hanem csak általában megjegyzem, hogy ott 18 egyén van alkalmazva az öt hivatalszolgán kivül, mert hiszen méltóztatik tudni, hogy a levéltári funkcióknál ezekre is szükség van.

Ami már most a helyiség elégtelensége tárgyában emelt panaszt illeti, az csak időleges lehet; a mai viszonyok között a levéltár még teljesen elegendő az általa befogadandó okiratok elhelyezésére; valószínű azonban, hogy a közel jövőben, amidőn az általam jelzett tárgyalások sikerrel be fognak fejeztetni és nagyobb számu okiratok fognak az országos levéltárba bekebeleztetni: már elégtelen lesz. A helyiség bővitése azonban bizonyos kapcsolatban áll a f. évi január hó 1-én felállitott közigazgatási bírósággal. A mint méltóztatnak talán tudni, a közigazgatási bíróság csak ideiglenesen van elhelyezve és pedig a fennállott pénzügyi közigazgatási bíróság, valamint a Fortuna helyiségeiben és ezenkívül még 8 szobában, a mely mintegy tartalékját képezte az országos levéltári helyiségnek és eddig nem lett felhasználva.

Minthogy pedig a közigazgatási bíróság elhelyezése — ismétlem — csak ideiglenes és ez a bíróság minden valószinüség szerint a közel jövőben megfelelő helyiségben másutt lesz elhelyezve: az igy felszabadulandó és az országos levéltárnak részint kiegészítő részét képező, részint azzal tőszomszédságos helyiségek felhasználásával a képviselő úr által hangoztatott óhajnak a levéltári helyiségek kibővítésére nézve elég lesz téve. Ezeket kivántam a t. képviselő úr szavaira válaszolni. (Helyeslés jobbfelől.)

3.

Thaly Kálmán beszéde.

T. ház! Egy nagy fontosságú kulturintézménynél, az országos levéltárnál, melynek rovata a belügyi költségvetésnél a tegnapi napon fordult elő, két felszólalást hallottnak. Az egyik Eötvös Károly t. barátomé volt, a ki a tőle megszokott ékesszólással egy kissé bővebben foglalkozott azzal a tárgygyal, és elmondott dolgokat, melyek azon nagy fontosságú kulturintézmény állapotát ismertetik, részben új dolgokat, részben olyanokat, melyek e teremben már hosszú évek előtt elhangzottak volt. Akkor volt is momentán némi eredménye a felszólalásnak, azután megint abban maradt magyar mód szerint a dolog, hogy reá érünk arra még. Én igen szeretem, hogy Eötvös Károly t. barátom ezen dolgokat előhozta, felmelegitette, hiszen egy évben egyszer van alkalom ezekről szólani, pedig nagy fontosságuak és ez alkalom épen a belügyminiszterium költségvetésének jelenleg tárgyalás alatt levő rovata. Legfeljebb még per associationem idearum — a közoktatásügyi miniszterium tárczájánál a múzeumról szóló rovatnál, a múzeumi levéltár czimén lehetne ezen dologhoz szólani.

Eötvös Károly t. barátom szellemes felszólalását, úgy láttam, az

egész ház figyelemmel és érdekkel hallgatta. Többen azonban a képviselő urak közül, kik jelen voltak, nem ugyan nyilvános, de magán megjegyzéseket tettek a beszéd hatásáról, hogy csak egyszer-kétszer volt az archivumban, nem ismerheti jól stb. Ezért tökéltem el magamat, hogy én is hozzá szóljak ez ügyhöz, nem először a házban, mert Tisza Kálmán belügyminisztersége idejében többször, még bővebben, mint Eötvös Károly tegnap, szóltam e dolgokhoz, tehát ha Eötvös Károly barátomra vonatkozólag — bármily szellemes és magas röptü lett légyen az ő felszólalása — azok a kifogások, melyeket érintettem, tehetők, azért állok fel, hogy ezeknek a kifogásoknak a szemébe nézzek, annyiban a mennyiben netalán reám is vonatkoznának. Ezért szükséges, mielőtt a dolog meritumába mennék, megemlitenem, hogy szakszerüleg szólhatok és nem mint laikus ehez a tárgyhoz, hogy épen most február hóban lesz 30 esztendeje, a mióta én ezen levéltárakat ismerem, bennük dolgozom és pedig 1867-től kezdve, mikor Lónyay pénzügyminiszterré kineveztetett és legelőször nyilt meg ezen, addig a kamara zárai alatt nagy titokban őrzött archivum és különösen annak limbusa a történetkutatók előtt. Én voltam az első, a kinek a limbus megnyittatott, 8 vagy 9 esztendeig mindennap bejártam, mindennap dolgoztam a pénzügyminiszter engedelmével s 50 darabonként a nem regestált iratokat haza is vihettem, hogy délután is dolgozhassam. Miután a Rákóczi-kort és a vele összefüggő Thökölyikort csak ezen levéltárban, 8—9 esztendő alatt birtam feldolgozni, ugy hogy a még fokozatosan utána is előkerülteket azután dolgoztam föl, erre az egy korszakra vonatkozó adatokat, több száz ívet, még másolatokat, regestákat készítettem, azzal igazolhatom, hogy magamnak saját kezemmel leirt több mint 1500 sürű ívnyi jegyzetem van csak a Rákóczi korból és csak a limbusából ezen országos levéltárnak.

Ezt azért hoztam fel, hogy láthassa a t. ház, mennyire dúsgazdag, kimeríthetetlen forrása ez a történeti adatoknak mindennemű irányban, és hogy csak egy ember egy korszakra vonatkozólag is jóformán élete javát, vagy egész életét töltheti ezeknek buvárlatával és feldolgozásával. Az Archivum Rákoczianum és az akadémiai Monumentákban általam kiadott nagyobb terjedelmű okmányokon kivül, másfél ezer iv regestám van, mely a feldolgozást várja.

Ha visszagondolok ezekre és ottani hosszas kutatásomra, önkéntelenül a klasszikus költő sóhaja eszembe jut: »Heu mihi praeteritos Iupiter si redderet annos!« De »si redderet annos« akkor is ott kezdeném, és nem bánnám meg a rá forditott sok időt, mert az ily szellemi munka közben maga a munka gyönyöre a legszebb jutalom. (Élénk tetszés.) Nemzetünk legmagasztosabb alakjait, a legönzetlenebb szabadságharczéit, pl. II. Rákóczi Ferenczet, Bercsényit, a kiknek köszönhetjük, hogy van még Magyarország és még beszélnek magyarul, és a kikre az idegen, főkép osztrák történészek annyi sarat kentek: ezen archivumokból lehetett csak tisztára mosni és visszaadni fényét

az idegenektől beszenyezett e márvány alakoknak. Nem hiába dolgoztunk tehát, én és többi történetbuvár társaim. Még az osztrák vezérkar irói is kénytelenek most már tudomást venni e limbus adatairól; már nekik sem »Rebell« többé Rákoczi hanem »Fürst der Conföderirten Stände,« mint a szathmári béke- okmányban áll; már ők sem pecsovicsabbak III. Károlynál, a ki megadta a fejedelemnek az őt megillető czimet. Mert az osztrákok nem értenek magyarul, leforditttatjuk ez okmányokat németre és szemük közé vágjuk.

És itt hálásan kell megemlékeznem Falk Miksa igen t. régi barátomról, a ki nagyon elterjedt lapját ily czélokra mindig örömmel nyitja meg. Most egy éve, hogy a hires ónodi gyülésről általam felfedezett titkos aktákból irt tanulmányomat hat vezérczikkben közölte: hadd tudja meg a külföld, hogy a magyar nemzetre hamisitott diplomatiai okmányok alapján ráfogott szennyfolt el van mosva a hazai archivumok kétségtelen adatai alapján.

Ilyen és számtalan egyéb hasonló czélra való az országos levéltár. Eötvös Károly t. képviselő társam erről tegnap itt, a tudomány magasztos szempontjából kiindulva, magasröptü beszédet tartott. Reformeszméket ajánlt, hogyan kell a nemzet e kincsesbányáját értékesiteni. És mi lett a válasz? Előállt a kormánynak egy tagja, a ki — nem vonom kétségbe — igen szorgalmas és derék főhivatalnok lehet, és ad olyan választ, melyben mindennek van nyoma, csak az országos levéltár tudományos feladatának nem.

Beszél arról, hogy a személyzet elég gyorsan teljesíti a rábizottakat, hogy, ha a belügyminiszterhez fordulnak a megyék, a levéltárban eleget tesznek kivánságuknak, és hogyha némely ügy nem megy eléggé gyorsan, ennek az az oka, hogy egyes aktáknak hibás az irása és hogy azokat dechiffrirozni kell. Elmondja, hogy néma gyermeknek anyja sem érti szavát, hogy a főnök sohasem tett előterjesztést a személyzet elégtelen volta miatt stb.

No hát, t. államtitkár ur, én, a ki évtizedeket töltöttem e levéltárban s most is bejárok, ha érkezésem van, noha már nagyjában befejeztem ott kutatásaimat, ismerem azt a derék személyzetet, nagyon qualifikált emberek egytől-egyig, tudósok, a kik elismerésre méltó tudományos munkákat adnak ki az akadémia vagy egyéb közegek utján a magyar történelem számára. Oly paleografus az egytől-egyig, a ki szakvizsgát tett és nincs egy se, a kinek valami nehézséget okozna akár egy Zsigmond korabeli okmánynak az olvasása, pedig ezek a legrosszabbak. A dechiffrálás tehát nekik nehézséget nem okoz, és e tekintetben készséggel elismerem az ő tudományukat.

Ott vannak pl. I. Rákóczi György marginalis konczeptusai, gr. Pekry Lőrincz levelei. Ezek okozhatnak nehézséget, de nem azért, mintha az illetők ne volnának erősek a paleografiában, hanem csak készakarva voltak úgy irva, hogy csak a titkáraik olvashatták el.

De a paleografiában ottan baj nincsen, e tekintetben ott kész emberekkel rendelkezünk.

A mi a személyszaporítást illeti, hát azt ne várja t. államtitkár ur, hogy a levéltárnak érdemes főnöke tegyen e tekintetben előterjesztést, várhat in infinitum. Mert Pauler Gyula, a milyen nagy tudós, ép annyira szerény ember is és különben is jól tudja, hogy a pénz önöknek először a választásokra és más politikai czélokra kell és kegyelemmorzsa csak, a mit helylyel-közzel a tudománynak oda dobhatnak, hogy tessék-lássék valami. (Ugy van! a szélsőbaloldalon.) A t. államtitkár ur tegnapi felszólalásában tisztán az adminisztrativ szempontra fektette a fősulyt. Hát arra elégséges a személyzet, ha valaki kamarás akar lenni önök közül; oda megy, és ha őseit nem tudja, kinyomozzák, ha nemesi levelét akarja valaki, a Liber Regiusból kiirják, hitelesítik is, ha tudniillik benne van; határigazitásoknál szintén kiszolgáltatják a szükséges adatokat. A kurrens ügyek tehát úgy folynak ott, mint a karikacsapás. De nem ez a főczél, mert ha a »historia magistra vitae« nagy elvének értékesítésére van szükség valahol, akkor mi magyarok vagyunk azok, mert történeti jogon fekszik a mi nemzeti alapunk, a melyről ha leléptünk, végünk van. Ha valamely nemzetnek ápolni kell a levéltári okmányokban fekvő kincseket, akkor a magyar van arra hivatva. Erre pedig az a személyzet nem elégséges. Fenntartja ugyan valahogy a kurrens ügyeket, de hogy azokat a regestákat elkészíthesse, vagy egy oly generális katalogust teremtsen, a milyent Eötvös Károly t. képviselőtársam tegnap említett, azt ne várja, t. államtitkár ur.

Ha a t. házat érdekli, elmondom, hogy miként állnak az ügyek abban az országos levéltárban, mint olyan ember, a ki 30 esztendeig jártam oda. (Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.) Köszönöm az éljeneket, de én ezt nem tulajdonítom érdememnek, mert nekem benső ösztönöm sugallta e munkát és megnyugtat az a tudat, hogy dolgoztam. (Éljenzés.)

Az országos levéltárnak magva tehát a régi kamarai levéltár. Én még mint olyanban dolgoztam több esztendeig benne. Ennek kihalt vagy kimenekült emigráns nemes családok lefoglalt birtokain talált levélgyüjtemények képezik a kincseit, s ezekkel mi történt? A mi jószágaikra vonatkozott, azt a szepesi, budai, pozsonyi kamarák okmányaiból átvizsgálták és a mit jogilag értékesnek találtuk ezekből, azokat regestálták és lajstromba vették. A magánlevelezéseket pedig és kulturtörténeti adatokat, a melyek reánk, hisztorikusokra a legnagyobb kincset képezik, mint haszontalanokat: »Inutilia,« »Nullius valoris« félre dobták. Igen jó, hogy mind meg nem semmisitették, hiszen utóbb majdnem valamennyit is ez a sors érte. Ezek képezik a mostani diplomaticum archivum legnagyobb részét: hozzájárul még a káptalani levéltárak és egyéb okmánytárak, mint pl. mostanában a Hunyadi-levéltár, a mely Münchenből haza szereztetvén, oda oszta-

tott be. Ez a csekély személyzet igenis dolgozott rendszeresen, és munkásságának eredménye az, hogy a diplomatikai archivum 1526-ig, tehát egész a mohácsi vészig teljesen katalogizálva és rendben van; de már a czédula-katalogus, a regestában, a mely a rendszeres archivumhoz hozzátartozik, még csak 1400 közül jár. Ez után jönnek a Zsigmond-kori hosszú okmányok, melyek innen az ajtóig érnének és a melyeknek száma iszonyu tömeg, mert roppant sok okmány kelt úgy Zsigmond hosszu uralkodása alatt, mint az utána következő Mátyás alatt. Hogy a mohácsi vészig ez a személyzet elérjen a regestákkal, azt én nem fogom megérni.

De most áttérek a limbusra, a hogy mondják, a melyben az újabb kornak, különösen a XVI—XVII. és a mult század levéltárainak legnagyobb kincsei rejlenek. És itt be kell vallanom egy régibb bünömet. (Halljuk! Halljuk!) Jobb is azt bevallanom, mert megkönyebbszik utána a lelkem. Én abban a bűnben leledzettem 30 évvel ezelőtt, a miben t. kollégám, Molnár János apát ur, csakhogy én csak egyszer cselekedtem meg. Ő pedig nagyon sokszor, t. i. én is elkereszteltem, úgy mint a limbust. (Derültség) Ez a limbus be volt dobálva, zsufolva a szekrények fölé, a szekrények alá, a zugokba, folyosókra stb. Porolták is ezeket sulyos vessszőkkel, hogy szétszakadtak az okmányok minden évben kétszer. Ez iratoknak nem volt nevük, olyanok voltak, a melyek Rákóczi, Bercsényi és más kibujdosott jó hazafiak lefoglalt levéltáraiból kerültek ide.

A rengeteg jószágaikat elkobozó kamarai hivatalnokok ezen iratok közül a birtokokra és jogokra vonatkozókat registrálták; hanem a művelődéstörténeti adatokkal telt nagy becsü diplomacziai és hadi leveleket, mint semmit érőket, inutiliákat félredobták. Ez még csak megjárta volna, de tettek egyebet is. (Halljuk. Halljuk.) Volt az egyetemnek egy papirosmalma Körmöczön s nyomdája Budán. Midőn a nagy tót szekerek a kész papirost hozták Budára, hogy üresen vissza ne terjenek, a kamarai archivumból megrakták azokat kiselejtezett actákkal, sókönyvekkel, melyek iszonyú nagy protokollumok voltak. Ilyenkor a limbusból, a nullius valoris inutiliákból, vagyis a XVI., a XVII. és a XVIII-ik századbeli nem regestált okmányokból annyit raktak a tót szekerekre, a mennyi rájuk fért. Azokat elvitték Körmöczre, hol sokat áldoztak Neptunnak, mert mint anyagot beáztatták a papirosmalomban. Ha azonban valaki ezen okmányokért valamivel többet igért, mint a mennyit maga a papiros megért: vehetett annyit, a mennyi neki tetszett. Ekképen mentették meg az actáknak egy kis részét, a melyek közül azok, a melyeket a tudós Jerney vett meg, jelenleg Kecskeméten a kollegiumi könyvtárban őriztetnek.

Szerencse, t. ház., hogy ezekből az iratokból általában valami megmaradt, de még ezt is nagy veszedelem fenyegette 1866-ban, mikor az akkori nagy hatalmu kamarai elnök Marcher a helyiségeket a szerencsétlen hadjárat után a sebesültek kórházává akarta átalaki-

tani. Az akkori archivum direktora azonban, a ki egy becsületes kamarai tanácsos volt, a kinek szakképzettsége nem volt, az archivumokhoz nem igen értett, jó magyar ember lévén, hogy a kapott utasításnak megfelelhessen és a kórodát berendezhesse, inkább felrakatta a szekrények tetejére, azok alá a folyosókra a fütő lyukakba, és oda a hol csak helyet kapott ezen limbus aktáit csak hogy ne kelljen azokat megsemmisítés végett Körmöczre küldeni. Ez a derék ember Gervay Károly volt. Hálásan ejtem ki nevét, mert közvetve neki köszönhetem, hogy ottan 10 évig dolgozhattam, s mert ha ő igy nem jár el: ma nem volna semmink e nevezetes limbusból.

Igy menekült meg, t. ház, a miről Eötvös Károly t. képviselőtársam tegnap tett szót, és a mi legnagyobb kincse levéltárunknak. Igaz ugyan, hogy ez még rendezve nincs, és hogy csak nagy fascikulusokban van elhelyezve, mikor én ott dolgoztam, számuk »Nro 903.« vagy pedig »Ad Nrum 903.« volt.

Ebből sohasem jöttem én ki 8 esztendeig, még mindig Nr. 903 volt a kezemben, némelyikben 5—6 száz, a másikban 40—45 darab. Az egyik aktának eleje hiányzott az egyik csomagban, a másik aktának a vége a másikban; sem számozva, sem rendezve nem volt semmi. E tekintetben utóbb annyira mentünk, éppen az akkori felszólalásom következtében, mikor még Tisza Kálmán volt a belügyminiszter, hogy Pauler úr az országos levéltárnok a személyzet egy részét azzal bizta meg, hogy ezen limbust legalább évek és napok szerint rendezze. A mi az említett elkeresztelést illeti, nem azért neveztem én azt el limbusnak, mert olyan zsombékos, süppedékes mocsár, a milyenek Tolnában is vannak, és a mint azt Eötvös t. barátom mondta, hanem azért, mert mint a limbusban várják az elkárhozott lelkek a felszabadulást, úgy itten az akták. Ez az én elkeresztelésem és ebben a bűnben leledzem én együtt Molnár János t. képviselő úrral. Ezt az elnevezést azután továbbra is megtartották. E nagy mennyiségű, becses akták Pauler levéltárnok úr és a személyzet buzgalmából most már legalább fasciculusokba vannak rakva napok és évek szerint, a mennyire lehetséges volt. Katalogusok azonban még nincs, mert arra nem értek még rá; azonban meg kell adni, a tisztviselők annyira lelkiismeretes pontossággal jártak el a rendezésnél, hogy ha pl. a Rákóczi-korból egy csonka akta került elő dátum nélkül: akkor hozzám jöttek, mint a ki évekig dolgoztam e korról s kértek, hogy segítsem meghatározni az akták idejét és én lehetőleg a pontos vagy legalább megközelítő dátummal láttam el valamennyit. A hivatalnokok elkövettek mindent, a mi lehető volt és erejüktől tellett, de nagyobb rendet ennél létrehozni nem birtak. Ez azonban nem elégséges, mert index nincs s mert ezek a missilis levelek tartalmazzák: a hadi, diplomacziai és belügyi aktákat és leveleket. Ezekre nézve én akkori beszédemben azt a módot ajánlottam Tisza Kálmán belügyminisztersége alatt, hogy miután a személyzet

elégtelen volt, megbizható idősebb embereket, latin nyelvet értő nyugdíjazott tanárokat és papokat kérjenek fel, kik állásuknak megfelelő 3, 4, 5, 6 frt napidíj mellett dolgozzák fel az anyagot. Ezen eszme ellen Paulernak scrupulusa volt és azt mondotta, hogy ezeknek a nagy kincseknek mivoltát, nagy értékét ismerve, nem tud megnyugodni, mint az archivum főnöke, abban, hogy hivatali esküt nem tett emberek kezelésére bizassék a rendezés, bármi szigorú felügyelet alatt is, mert igen könnyen megtörténhetik, hogy egyes óvatlan pillanatban mégis csak el fognak egyes fontos akták tünni. Igaza volt; én azonban ezen ügygyel azóta is sokat foglalkoztam, hogy mi módon lehetne mégis segíteni a bajon? Tehát most már más czélszerűbb módot ajánlok a t. belügyminiszter úrnak. Ez a mód pedig az, hogy, miután az archivum tisztviselői azon órákban tartoznak dolgozni, melyekben a miniszterium többi tisztviselői vannak elfoglalva s a melyekben azok meg is teszik kötelességüket, s miután az avancement ott a szakma szűk voltánál és a személyzet csekélységénél fogva mégis nagyon lassú, a mint Eötvös Károly t. barátom nagyon helyesen hangsúlyozta, minél fogva a tisztviselők kénytelenek szabad óráikban az akadémia által kiadandó, díjazott történeti munkákkal foglalkozni, a mit helyesen cselekszenek, szólittassanak fel, hogy illő külön díjazás mellett szabad óráikat az archivum javára töltsék el. Igy Pauler skrupulusának is elég lesz téve, ha felesküdött hivatalnokok járnak be délután 3-tól 6-ig, 7-ig, hogy a limbus katalogusát elkészítsék külön átalány mellett, melyre pár ezer forintot évenkint szívesen megszavazhatnánk. Ez által az archivum szakszerűen fel lesz dolgozva és a hivatalnokok a történetirás és az archivum rendezése javára tölthetik azt az időt, melyet különben másutt kénytelenek tölteni. Igy 5—6 év alatt a limbus katalogizáltatnék.

Eötvös Károly t. képviselőtársam és a t. államtitkár úr is említették a hiteles helyek és a bécsi udvari kamara levéltárának lehozatalát, amennyiben minket illet és a nemzeti múzeum levéltárát. Ezekről is szólanunk kell, mert kapcsolatban vannak az országos levéltár ügyével.

A hiteles helyekre nézve igaza van Eötvös Károly t. képviselőtársamnak. Azoknak iratai kétfélék. Azokat, a melyek birtokaikra vagy egyéb ügyeikre vonatkoznak, tőlük elvenni nem lehet, mert magántulajdont képeznek, de a mint az állam felügyel arra, hogy birtokaikat ne devasztálják, ép úgy joga van felügyelni közérdekű irataikra is.

A locus credibilisek némelyikében vannak most is, akik értenek hozzá, így Esztergomban, Pannonhalmán; Szombathelyen tudomásom szerint nincs, onnan tehát kopizálni lehetetlen. Hogy Veszprémben van-e, azt nem tudom. Váradon van, de ott meg okirat nincs, a sok háboru következtében a régiebbek elpusztultak. Leleszen ágyufojtásnak használták az okmányokat, gróf Bercsényi Miklós, a

nagy kurucz vezér vette el a tűzérektől s ő küldte vissza Leleszre. Ma is akta Bercsényianá-nak nevezik azokat, melyek legjobban érdeklik az alföldet, mert az alföldre vonatkozó iratokat Lelesz őrizte. Itt nincs senki, a ki képes volna lemásolni régi okmányokat. Nyitrán van ugyan egy kanonok, de ez sem a hiteles hely levéltárával, hanem csak a káptalanival foglalkozik. Ismerem a nyitrai levéltárat. Magamnak is majdnem áldozatul esett az egyik szemem, oly nyomorultan van elhelyezve a levéltár a vártoronyban.

Ezekre a kincsekre teljes joga van az országnak. Azt mondja a t. államtitkár ur, hogy nézetkülönbségek forognak fenn az átvételre nézve. Engedelmet kérek, itt nézetkülönbség nem foroghat fenn. A birtokaikra vonatkozó levéltár kétségtelenül a káptalané vagy a konventé. A többire az országnak kétségtelenül joga van, ha az illető káptalan vagy konvent nem akar gondoskodni arról, hogy mindenütt egy, vagy — hogy a helyettesítés eszközölhető legyen — két, a paleografiai szakvizsgát letett egyén alkalmaztassék, hogy a szokásos taksa mellett, akárminő korbeli okmány másolatát ki lehessen adni a feleknek, ha nem akarják, kényszeríteni kell őket arra, hogy a hiteles helyek úgy kezeltessenek mint az országos levéltár.

Ez a legegyszerűbb megoldási mód. Nagyon kérem a t. miniszter urat, ne procrastináljuk ezt a dolgot sokáig, mert még úgy járhatunk, mint a gyulafejérvári levéltár, melynek nagy része az újabb időben semmisült meg.

Kolos-Monostorról is felhozták a levéltárat és ott hagyták a monostorra magára vonatkozó magán levéltárt, az ott helyben van, de a közlevéltárt baj nélkül ide lehetett hozni. Ha pl. valaki, mint az egri érsek vagy a pannonhalmi főapátság, ragaszkodik ahhoz, hogy tovább is ott kezeltessék a hiteles helyi archivum, tartson mindig kéznél képzett paleografusokat, mert telik a tudós papokból és benediktinus szerzetesekből elég. Ily feltétel alatt ott lehet hagyni, de reverzálist kell venni a főpaptól, hogy tőlük bizonyos taksáért kikaphasson akármely fél pragmatikus hiteles másolatát valamely okmánynak. Mert Esztergomban például nem lehet követelni Pór Antal kanonoktól, hogy 2 frtért másolja le nekem azt az okmányt, a mit keresek, vagy nem lehet azt kívánni Knauz Nándor préposttól sem, hogy tegye meg ugyanezt a pozsonyi káptalan archivumára nézve. Ezek tudják az okmányokat olvasni, más ott alig képes erre, de ezen urak 2 vagy 5 frt vagy nem tudom mennyi taksáért nem fognak bárkinek is okmányokat másolni.

Ezeken a helyeken tehát annak, a ki meg akarja tartani a hiteles helyet, tessék szakszemélyzetet is tartani. Nagyon kérném különben ezeknek a káptalani levéltáraknak mielőbbi bevonását, mert az országos levéltárban a diplomatikai aktáknak beleolvasztása az ante-mohácsiánába akkor fog csak befejeztetni, ha e hiteles helyek országos érdekű iratai mind be lesznek vonva.

A mi most már a bécsi udvari kamara okmányait illeti, itt tömérdek van magyarországi eredetű. Mikor lefoglalták itt a kihalt családok vagy kibujdosott főurak, nemesek birtokait, a budai, szepesi, pozsonyi s más kamarák beszedték az iratokat is s azután a limbust itt hagyták. A birtokokra vonatkozó részt a bécsi kamara illetéktelenül bekivánta informáczió végett, hogy az érték czím mellett megállapíthassák, hogy a birtokot zálog- vagy örökjogon birták-e, hogy kiterjedt-e az adomány a női ágra, vagy nem, mert ehhez képest taksálták meg az új vevőt. Ilyen aktát tömérdeket vittek Bécsbe. Az udvari kamara kivonta belőle a kivonandókat, hogy itéletét megalkothassa s mikor véleményét megalkotta, az aktákat örök időre ott felejtette, csak az elintézést küldte ide vissza.

Ott maradtak továbbá a Nádasdiak pottendorfi uradalmára, vagy a határszéli pozsonyi vidékekre vonatkozó irományok.

Nagyon jó forrásból tudom, hogy e magyar aktáknak az országos levéltárba való bekebelezése ellen semminemű elvi akadály nem forog fenn. De az a baj, hogy, ha nem élünk az idővel, ez a mostani jó alkalom elröppen. Nem akarok világosabban beszélni, de jól tudom az osztrákok nagy irigységét mi irányunkban minden szempontból. A kedvező alkalmat nem szabad »ad kalendas graecas« halasztani, mert ha a a közös pénzügyminiszteriumban változás lesz, majd találnak ők akkor ürügyet arra, hogy a magyarokat jogosan megillető akták soha haza ne kerüljenek. (Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.) Ezért kell sietni a dologgal, úgy is hosszú évek óta így van már s én tudnám az okot is, miért van így? A mostani bécsi főlevéltárnoknak és a melléje rendelt személyzetnek nincsen elég érkezése a szeparáczióra s talán ezen múlik. Ez legalább az egyik ok. Ha ezek a sokféle hasznos foglalkozással, közügyi dolgokkal annyira el vannak foglalva, hogy ezt nem végezhetik el, akkor nincs más mód, mint innen küldeni ki az országos levéltár személyzetéből egy-két szakembert a kiválasztás végett, hogy haza hozzák. A mi minket illet, mert — ismétlem — elröppen a mostani jó alkalom, s azután hiába a kapaszkodásunk utána.

Eötvös Károly: Három év óta van ez az alkalom, de Latkóczy úr nem tud róla.

Thaly Kálmán: S akkor, ha ez meg lesz, azokat a generális indexeket, a melyekről Eötvös Károly t. barátom a tegnapi napon oly szépen nyilatkozott a tudomány magas szempontjából és a magyar nemzeti szempontból, csak akkor lehet elkészíteni s közzé tenni. Ha akkorra a limbus is oly módon lesz rendezve, a mint mondottam, és a hiteles helyek archivumai olyatén módon bevonatnak, a mint ajánlám, mert olyatén módon lehető, ha az udvari kamarai levéltár is itt lesz, akkor lesznek majd azok a szakszerű regesták kinyomathatók, kötetenkint kiadhatók, mert az egész művelt világon ritka nemzetnek

maradtak meg levéltárai úgy, mint nekünk — hála Istennek — minden viszontagságok daczára.

Akkor majd Kálmán király okmányaitól kezdve, a melyek a legrégibbek, a szatmári békéig temérdek kötetben lesznek ezen kincsek közzétehetők.

Eötvös Károly t. barátom a nemzeti múzeum levéltáráról is megemlékezett, a mely utóbbi időben jelentékenyen szaporodott; igen előkelő nagy családoknak, mint a gróf Forgách-családnak, amely a legrégibb ma is élő arisztokrata család az országban, mely IV. Bélától kezdve mindig zászlósúri szerepet vitt, okmányaival, egész levéltárával és sok másokéval is, igy a báró Balassáékkal is ide került; ezeknek rendezése foglalja el a múzeum nagyon szűkre szabott levéltári osztálya szakerőit.

Eötvös Károly t barátom emlitette tegnap jó humorral, hogy egy egér-fészket mutogatnak ott, amelyben az egerek apraja-nagyja tanyáz. Ez igy is van. Akit érdekel, menjen el a múzeumba a levéltári osztályba, lát ott furcsa vashengereket, görgeteg formáju okmánytartókat, a melyeket, ha az ellenség jött, arra használtak, hogy belerejtették az okmányokat; kocsira rakták, tiszta vasból való záros hengerek ezek, a melyeket török-tatár, német elől félreeső helyeken mocsárokba rejtették, ezekbe viz sem hatolhatott, — egyéb, csinosan faragott tölgyfa-ládák és vasszekrények között mutogatnak, mondom, egy egérfészket is. Úgy tudom, hogy a Balassáék szekrényei közül való, de meg kell adni, hogy nem a múzeumban fészkelték bele magukat az egerek, hanem Hrabóczon, Zemplén vármegyében. És oly művésziesen van okiratszalagokból összerágicsálva, hogy becsületére válik azon tudós egereknek, s mint kuriózumot mutogatják a múzeumi levéltárban. Ez azonban az illető urak gondossága rovására ne értessék: mert ők kellőképen őrzik ezeket; az egerek pusztitása ezelőtt történt. Mennyi kincs pusztul el ily módon! Magam is kéményekből, padlásokból szedtem össze sok dolgot, igy a gróf Cziráky-családnak 1254-ből való legrégibb okmányát a mosókosárban, a kocsisok és lovászok számadásai között találtam meg Pozsonyban, az Esterházy-palotában. Most persze már büszkén őrzik, mint nevezetességüket. Némely helyen lószerszámot tisztogatnak okmányokkal a nagy uraknál, másutt a kertészeknek adják ki, kik az üvegházak ablakait törülgették ilyen jeles aktákkal. Efféle helyekről kellett megmenteni, elhozni s a nemzeti múzeumban deponálni azokat. Az országos levéltárban is vannak ilyen letéteményezett családi levéltárak, a melyek gondosan őriztetnek és, amennyire a személyzet elégtelensége engedi, lassacskán ezek is rendeztetnek. Szóval a mint ezek, úgy a limbus rendezését is, ha azon módon, a mint ajánlottam, megkezdjük, 5—6 év alatt meg lehet csinálni 1400-tól 1526-ig a regesztálást, azonban a jelen személyzettel én legalább meg nem érem. A katalogusok kinyomatását

pedig addig nem lehet elkezdeni sem. Idegen tudósok előtt most is szégyen azokat megmutatni.

A mit Eötvös Károly t. barátom említett, hogy 600 frtos szakavatatlan irodatisztek őrzik e kincseket és a mire az államtitkár úr azt felelte, hogy ilyen fizetésüek nincsenek is; arra vonatkozólag azt kell megjegyeznem, hogy itt tévedés forog fenn. Mert Eötvös Károly t. barátom fölhozta a régi kerületi táblákat, mint Kőszeg, Nagyszombat, Eperjes, Debreczen. Ezekre mondta ő, hogy a levéltárakat 600 frtos tisztviselők kezelik. A nagyszombati talán itt van, de a másik, pl. az eperjesi, az ott maradt Eperjesen, a törvényszék irattárnokának, ilyen 600 frtos hivatalnoknak a felügyelete alatt áll. Ott tessék a baj okát keresni, nem hogy azok mulasztanának, a kik itt vannak az orsz. levéltárban.

A múzeumba akárki megyen, láthatja, hogy ott nagy rakásokban vannak a családi iratok, személyzet nincs annyi, hogy rendbe szedhesse azokat, noha folytonosan dolgoznak.

T. ház! E dolgokat alaposan kell orvosolni és azok módszerét is más nyélbe ütni, mint eddig volt. Azt mondta a t. államtitkár úr és igen helyesen, hogy az országos levéltárnak mostani funkcziója részben tradicziók útján fejlett úgy ki, a mint kifejlett és nem ujabbi beosztás. 1867-ben azért osztatott be a belügyminiszteriumhoz, mert az öreg Török János volt akkor ott nádori levéltárnok. Ott volt egy kis egy emeletes házikó a belügyminiszterium mellett, abban volt a nádori levéltár és a belügyminiszterium, illetőleg a helytartó tanács felügyelete alá tartozot. Mikor a pénzügyministerium épületéből a dúsgazdag kamarát, a levéltárt is, a melyben én dolgoztam évekig a limbussal, elvitték, ez is a belügyminiszterium hatásköre alá adatott. Tisztelem én a közigazgatási hatáskört, de hogy az országos archivum és az abban levő roppant fontosságu iratok egynehány kamarásságot kereső, a Liber Regiusokban nemesi diplomákat kutató kedvéért ott maradjon, ez aránylag csekélység, és ezen archivumnak nemzeti és tudományos fontosságához képest, a melyre reá mutat Eötvös Károly t. képviselőtársam és a melyet csak szakszerű tudományos kezelés mellett lehet értékesiteni, a mi mostani állapotánál fogva, de egyéb okoknál fogva is aligha történhetik.

Mi történik a külföldön? Minden közarchivum tudományos intézetnek tekintetvén, a közoktatásügyi miniszter hatásköre alá tartozik. Tudjuk, hogy a nemzeti múzeumnak levéltára is oda tartozik. Ezen nemzeti múzeumi levéltárat, melynek nagyon szükre szabott személyzete van, egyesiteni kellene az országos levéltárral, mert rokon szakok; a ki a nemzeti múzeum levéltárában dolgozik, az, tudjuk, hogy nem fog dolgozni pl. mineralogiai determinatiókkal, és ha igy e két levéltár személyzete egyesittetik, megnagyobbodván a létszám, mégis valamivel nagyobb lesz az előléphetési reményük is az ott levő tisztviselőknek, és biztosak lehetünk arra nézve is, hogy azok szak-

emberek lesznek. Mig igy két ministerium alatt lévén a két levéltár, különböző és nagyon nehézkes a kezelés, a feldolgozás; pedig ha a belügyminiszterium hatásköre alól kivétetnék az országos levéltár, amint ezt a tudományos szempont kivánja és a közoktatásügyi miniszter hatásköre alá tétetnének: a két levéltárban alkalmazott tisztviselők egy nyomon, egy módszer szerint működhetnének.

Miután ehhez a fontos kérdéshez csak egyszer lehet egy évben szólni, nagyon jól tette Eötvös Károly t. képviselőtársam, hogy felszólalt. Én, mint aki ez ügygyel ismerős vagyok, mert mesterségem, kötelességemnek tartottam elmondani azokat, a miket elmondtam, sine ira et studio. Hiszen elvihetné az Ármány, vagy mondjuk magyarán, elvihetné az ördög a dolgot, hogyha még az ilyenekben is a pártpolitikai tekinteteket vennők figyelembe. Kulturális ügyekben a pártpolitikának helye nincs. (Helyeslés jobbfelől.) Itt, csak úgy mint a kultuszminiszterium számos feladatánál, tisztán magyar nemzeti és tudományos szempontból kell felfogni a kérdést és azért kérem az igen t. túloldalt: vegyék azon jóindulattal az én felszólalásomat, mint a minő jóindulattal tettem, és ne idegenkedjék tőle különösen a t. kormány, netalán azért, hogy ellenzéki oldalról jött, mert hiszen oly embertől vitattatott meg most ez a kérdés, a ki életének java részét, 30 esztendőt szentelt a történeti kutatásoknak. (Éljenzés.) Talán némileg jogosulva vagyok e szerint hozzászólani, tehát a mi megvalósítható, méltóztassanak megvalósítani és ne vegye zokon indítványomat a t. belügyminiszter úr sem, — hiszen ez nem személye ellen irányul — hiszen ő ugyis másnemű igen fontos ügyekkel foglalkozik. én elvi okokból, a történelmi tudományszak szempontjából ajánlom azt, hogy az országos levéltár vétessék ki az ö tárczája köréből és tétessék át a kultuszminiszteréhez. Igy van az egész művelt világon és Magyarország csak a czivilizált államok példáját fogja e tekintetben követni. (Helyeslés a szélő baloldalon és jobbfelől.)

Ezen dolgokat én sem egyéni, sem pártszempontból, hanem a nemzeti tudományosság és a magyar kultura rám nézve egyedül irányadó szempontjából tartottam szükségesnek elmondani. A tétel ellen különben kifogásom nincs, sőt részemről oly csekélynek tartom azt, hogy erre a czélra, a magyar történetkutatás czéljaira, többet is hajlandó volnék megszavazni. (Általános helyeslés és éljenzés.)

4.

Perczel Dezső belügyminiszter beszéde, Eötvös Károly és Latkóczy Imre felszólalásai.

T. ház! Nagyon röviden kivánok azon kétségtelenül nagyérdekü vita után, amely az országos levéltár tételénél a tegnapi és a mai napon elhangzott, felszólalni és nem annyira azon czélból, hogy én is bebocsátkozzam azon tudományos értékű fejtegetésekbe, melyeket hallottunk, hanem hogy néhány kijelentést tegyek, a melyek

egynémelyike talán alkalmas lesz ugy a ház tagjait, mint a nagy közönséget is megnyugtatni.

Legelső sorban kijelenteni tartozom, hogy az országos levéltár élén ez idő szerint szerencsénk van oly egyént birni, aki úgy is mint köztisztviselő, úgy is mint tudományos szakember, az országnak kétségtelenül elismerését, valamint az én bizalmamat is a legmagasabb mértékben kiérdemelte. (Helyeslés.)

Én tehát mindazon dologban, amelyek a országos levéltárnak úgy is mint hivatalnak, úgy is mint tudományos eszköznek vezetését és kezelését illeti, a leghatártalanabb bizalommal viseltetvén iránta, javaslatainak mindenkor a legkészségesebben adok helyet.

Meg kell nyugtatnom a t. házat az iránt is, hogy igenis tudom, hogy valóban igen sok alapja van annak, amit a képviselő urak felhoztak; de másrészt hozzá kell tennem, hogy azért az országos levéltár rendezetlenségéről vagy pongyolaságáról szólni nem lehet; mert igaz ugyan, hogy az tudományos szempontból nincs egészen felhasználva, de hiszen a felszólaló képviselő urak sem fogják tagadásba vonni, amint épen az akadémiának legtöbb kiadványában látható, hogy igenis felhasználták azt az anyagot, a mely az országos levéltárból rendelkezésükre bocsáttatott. (Igaz! Ugy van!) De a levéltár fejlesztésére is az utóbbi időben igen sok történt. Itt van a Hunyadi-levéltár megszerzése, mely az 1896. évben hajtatott végre. (Igaz! Ugy van! jobbfelől.) Bajorországból szerencsések voltunk megkapni a Hunyadi-levéltár egyes darabjait. A kamarai levéltár Magyarországra vonatkozó részének átvétele és részünkre való kiszolgáltatása iránt abszolute a legkisebb elvi vagy más akadály sem forog fenn, tisztán csak az egyes daraboknak kiválasztása és elküldése van hátra. Ez folyamatban van és biztosithatom a t. házat, hogy ennek siettetése, a mennyiben az én hatáskörömbe tartozik, rajtam mulni nem fog. (Helyeslés.)

Ép igy vagyunk a hiteles helyek levéltárainak átvételével. Ez régi dolog, régóta levélváltás folyik e tekintetben. Épen e napokban, talán 10 nap előtt, voltam abban a helyzetben, hogy megsürgettem két káptalant, a melyek válaszaikkal még hátrálékban vannak. Mihelyt ezek megérkeznek, úgy a mint eddig foglalkoztunk vele, siettetni fogja a belügyminiszterium azt is, hogy ezen levéltáraknak — értve mindig a publikus részt, mely nem a káptalant, mint birtoktulajdonost illeti — az országos levéltárba való beszállítása biztosíttassék.

Eötvös Károly: Még meg sem kezdődött!

Perczel Dezső belügyminiszter: A képviselő ur itt azt kiáltatta közbe, hogy meg sem kezdődött Az átvétel nem, de a tárgyalás igen.

Felhozom az egri káptalan esetét. Ez a leghatározottabban megtagadta az átadást.

A kérdés tehát nem olyan, a mely a belügyminiszter egy toll-

vonásával elintézhető volna. De biztosithatom a t. házat, hogy a tárgyalás folyik, és mihelyt alkalmas stádiumba jut, a megoldás be fog következni.

Itt van továbbá a levéltár helyiségének a kérdése. Teljesen igazuk van a t. képviselő uraknak, hogy az a helyiség, melyben az országos levéltár ez idő szerint van elhelyezve — a régi helytartósági levéltárnak egy része — semmiféle szempontból nem felel meg a czélnak. De e tekintetben, és hozzá tehetem hogy épen azon alkalomból, hogy a most életbe léptetett közigazgatási biróságnak alkalmasabb elhelyezése szempontjából a belügyminiszteriumi épületet abban a részében, a mely a vár uri-utczai vonalát képezi, ki kell épiteni, e részben már is megkerestem a kereskedelemügyi ministert, hogy ily tervet készittessen, a melyben e bíróság elhelyezhető lesz és ezzel kapcsolatosan a belügyminiszterium udvarában a két traktus az országos levéltár elhelyezésére a mostani kor igényeinek teljesen megfelelő helyiséget nyujthasson. (Helyeslés.)

Végre, t. ház, még csak Eötvös Károly t. képviselő urnak egy megjegyzésére kell hogy kiterjeszkedjem, arra, melyben a megyei levéltárakról szólt. (Halljuk! Halljuk!) Én teljesen méltánylom és teljesen értem is e felszólalását, örömmel is fogadom annyiban, a mennyiben ez az egy felszólalás igen alkalmas arra, hogy egymagában megdöntse azt a két napi érvelést, a melyben a t. képviselő ur itt e házban az önkormányzat érdekében kifejtett. (Tetszés jobbfelől.) Mert ha valami sajátos tulajdonsága van a vármegyének, a saját székházán kivül, a levéltára az. (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) Már most ha ennek a kezelése, tudományos felhasználása is olyan, mely nem az önkormányzat körébe tartozik, hanem ezt is a kormánytól kivánja, akkor ennél flagransabb bizonyítékot nem szolgáltathatott arra, hogy a tekintetben a mi álláspontunk a helyes. (Helyeslés és tetszés jobbfelől.)

Maga a tétel nem támadtatván meg, kérem a t. házat, méltóztassék azt elfogadni. Végezetül csak kijelenthetem, hogy a legnagyobb örömmel veszem azt a minden oldalról nyilvánuló áldozatkészséget, melylyel a ház az országos levéltárnál esetleg általam javaslatba hozandó személyszaporitás irán[illegible] most már előleges készségét kinyilvánítani szives volt. (Általános élénk helyeslés.)

Eötvös Károly: T. képviselőház! Félreértett szavaim helyreigazítása czimén óhajtom a t. ház kegyes figyelmét egy pillanatra igénybe venni. Nem a t. államtitkár ur tegnapi beszédére reflektálok, mert ő nem szavaimat értette félre, egész beszédemet félre értette, sőt egész beszédemet meg sem értette (derültség a bal- és szélsőbaloldalon), hanem a t. belügyminiszter úr által a vármegyék levéltáráról mondottakra. Én nem azokat értettem, hanem a városi, törvényhatósági levéltárakról beszéltem, a melyek között még becsesebbek is vannak, mert a török, tatár és német barbarizmus

által nem dulattak fel annyira némely felvidéki városban. Én azokat is említettem, de a t. belügyminiszter úr szintén alaposan félreértett, mert én nem azt mondtam, nem is gondoltam, hogy a kormány, vagy a miniszter avatkozzék bele, hogy mi történjék a vármegyék és törvényhatóságok levéltárával — hanem abból az analogiából, hogy egyes előkelő, főbb, de köznemes családok is elég anyagi áldozatokkal, erkölcsi érzékkel, fáradalommal és buzgalommal családi levéltárukat sajtó utján a nemzet tudományossága rendelkezésére bocsátották és bocsátják, következtettem, hogy mennyivel inkább megtennék ezt azok a vármegyék, ha volna egy férfiu, egy államférfiu, a ki ennek az eszmének az élén állana, buzdítólag, serkentőleg, a tudományosságnak és a hazafiságnak nagy szempontjai által engedve magát vezéreltetni. Azt mondtam, fáj nekem, hogy ezt az államférfit azokon a piros székeken nem látom 30 esztendő óta és keletkezőben sem látom ma sem. Nem az önkormányzatot akarom ezzel megtámadni, ámbár megjegyzem: minden vármegye a leghazafiasabb, a legszivesebb örömmel venné, ha az ország kormánya a tudomány nevében és érdekében oda szakférfiakat küldene ki időnként. Minden vármegye a legnagyobb buzgalommal nyitná meg levéltárát, hogy azok a szakférfiak abba betekintsenek s a mi rendezésbeli hézag ott van, annak pótlására segédkezet nyujtsanak és azt az anyagot tudományos feldolgozásra alkalmasabbá tegyék. A mit pedig a vármegyék és a vármegyei törvényhatóságok hazafias örömmel vesznek, abban az önkormányzat megtámadása nincs. A tudomány és a hazafiság érdekéről van itt szó, nem pedig nagy politikai elvek ilyen vagy olyan valósításáról. Várom a t. belügyminiszter urtól . . .

Elnök: Kérem, a képviselő ur nagyon is megmagyarázta szavait, méltóztassék ehhez tartani magát. (Derültség.)

Eötvös Károly: Bocsánatot kérek, befejezem rögtön. Én azt gondolom, erre a nagy megmagyarázásra nagy szükség is volt.

Még csak azt jegyzem meg, hogy abban az igen t. belügyminiszter urral egyetértek, hogy az az érdeklődés, mely itt a házban az ügyet most kisérte, csakugyan üdvös dolog lehet, de csak akkor, ha a t. belügyminiszter ur mai állásában ennek az ügynek tovább is élén marad és tovább is azzal az érdeklődéssel és buzgalommal intézi, mint a minőt most igérni szives volt.

Madarász József: Csak hozzák haza az iratokat!

Latkóczy Imre: Személyes kérdésben kérek szót. Az előttem szólott t. képviselő ur tegnapi beszédére utalva azt mondta, hogy én azt meg nem értettem. Ez kétségtelenül csak beszédjének egy részére vonatkozhatott, mert azokra a kivánalmakra, a miknek kifejezést adott a képviselő úr, én tegnap — legalább ugy emlékszem — és Thaly Kálmán ur mai felszólalása is igazolja, ezt a választ megadtam. Ha nem értettem meg beszédjének egy részét, helyesebben félreértettem, annak nyitja épen az ú. n. tudományos irányban

rejlik, a melyre nézve Eötvös Károly ur már a költségvetés általános vitája alkalmával elismerőleg nyilatkozott, tegnapi beszédjében pedig épen ezt tette kritika tárgyává. (Tetszés jobbfelől.)

Eötvös Károly: Személyes kérdésben kérek szót. (Élénk derültség.)

Elnök: De kérem, miben lett a képviselő ur megtámadva?

Eötvös Károly: Személyes felszólalás czimén, tiz szóval elintézem.

Elnök: Kérem, tessék; hiszen joga van a képviselő urnak, de kérem ehhez tartani magát és nem czáfoló beszédet mondani.

Eötvös Károly: T. képviselőtársam, az államtitkár ur felszólalása oly szinben tüntethetné fel az enyémet, mint ha én az országos levéltár személyzetének tudományos működését biráltam volna. Ez nem történt, sőt az ellenkező történt. Tegnapi beszédemben kijelentettem, hogy azok a férfiak, kik ott állanak, mint köztisztviselők az országos levéltár kezelését teljesítve, mind kormányzati, mind igazgatási, mind különösen tudományos feladatukat teljes buzgalommal és elismerésre méltó sikerrel végzik. Csak azt jelentettem ki, hogy erejök tökéletesen elégtelen e czélra. (Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL.

1896. OKTÓBER 1-TŐL DECZEMBER 31-ÉIG.

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 1465 db., ajándék útján 493 db., vétel útján (1071 frt 95 kr. értékben) 416 db. és a Lanfranconi-könyvtárból kiválasztott 1366 művel 3182 kötetben, vagyis összesen 5556 db. nyomtatványnyal s ezenfelül még 1051 db. apró nyomtatványnyal gyarapodott.

A könyvtár helyiségeiben 3956 egyén 8344 kötet nyomtatványt, kikölcsönzés útján pedig 243 egyén 833 kötetet használt.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Le siege de Bude. Páris, 1684. La suite du siege de Bude. Páris, 1684. 2. Sik riiul de aur. Karte de propovedanie la mwrczi. Szász-Sebes, 1683. 3. Epistolae Magni Turci, hely és év n. ősnyomt. 4. Theses de Morbo Hungarico. Bázel, 1597. 5. Petőfi Sándor, Tigris és Hiena. Pest, 1847. 6. Michael de Hungaria: Evagatorium. Strassburg, 1503. 6. Atlas archéologique de la Russie Européenne par le comte Jean Potocki. Szent-Pétervár, 1823. 7. Comestor, Historia Scholastica, 1473. 8. Deutsche Reichstagsakten. Münster, 1867-től

Ajándékaikkal a következők gyarapították könyvtárunk anyagát: Ambrozovics Béla (2 db.), Az állatvédő egyesület, Áldásy Antal (2 db.), Zalatnai Benel Ferencz (4 db.), Bernát István, Bobula János (4 db.), Bonnange Ferdinánd Palaiseauból, Brázay Kálmán, a budapesti kereskedelmi és iparkamara, Cserny Simon Magyar-Besnyőről (5 db.), Csuday Jenő (9 db.), a Délmagyarországi tört. és rég. Értesítő szerkesztősége, Dudás Gyula Zombor (7 db.), Ddvorzsák János (89 db.). az Egyesült Budapesti Fővárosi takarékpénztár igazgatósága, Érdujhelyi Menyhért Kis-Kőrösről, Gulácsi Farkas Anna (30 db.), Garda Samu Fehértemplomról, Garzsó Gyula Gyomáról (4 db), Goll János (25 db.), Gombos Ferencz Kolozsvárról, Hahnekamp György Győrből (2 db.) Hazslinszky Károly (24 db.), Hornyánszky Viktor, Rónai Horváth Jenő (9 db.). a »Kazatelna« szerkesztősége Rózsahegyről (25 db.), a »Le monde moderne« szerkesztősége Párisból, Loubat herczeg Párisból (4 db.), Mand Bernát, a »Magyar kisdednevelés es népoktatás« szerkesztősége Eperjesről (3 db.), a Magyar szent korona orsz. békeegyesülete. Pelikán Krizsó Pozsonyból, Peisner Ignácz, Radnóti Dezső Kolozsvárról (4 db.), Récsey Viktor Pannonhalmáról, a sanfranciscoi »Mercantile Library« társaság. Singer Fülöp (15 db.), Storch Emil Bécsből (12 db.), Szádeczky Lajos Kolozsvárról (12 db.), a szegzárdi takarékpénztár igazgatósága, a »Szent család kis követe« szerkesztősége (12 db.), idősb Szinnyei József (81 db.), Vagner József Nyitráról. Varju Elemér, Végh Artur, Winkler Lajos, Zachár Gyula (4 db.) és Zábrák Dénes Sopronból.

A lefolyt negyedévben 891 munkáról lett czímlap készítve és 2136 munka repertorizálva. E számban benne van az a 471 munka is, a mely a Horváth Árpád könyvtárából került feldolgozás alá. Kötés alá 130 mű készíttetett 203 kötetben. Ugyancsak e negyedévben reklamáltuk meg a hiányos folyóiratokat is, számszerint 53-at. Ezek közül 27 szerkesztőség volt szíves a kért számokat megküldeni, vagy legalább valamely útbaigazító választ adni, a mit e helyen is kötelességünknek ismerünk hálásan megköszönni.

II.

A kézirattár a lefolyt évnegyedben 22 kézirattal gyarapodott, és pedig ajándék útján (Madarász Gyulától, Bajai Bélától báró Podmaniczky Frigyestől) 4 kötettel, vásárlás útján 12 kötettel, míg 6 kötet a nyomtatványok osztályában földolgozás alatt állott Lanfranconi és Horvát Árpád-féle könyvtárak anyagából kiválasztva, tétetett át. E kéziratok között legnevezetesebbek a következők: Galeottinak »De homine libri duo, in quibus, de humani corporis tam extimis, quam intimis erudite diseritur« czímű 1471-ben Vitéz Jánosnak ajánlott anatomikus munkájának XV.

századi kézirat; e munka J. Rosenthaltól került hozzánk, ki azt a cheltenhami könyvtárnak második aukcióján szerezte meg a Phillipps örökösök hagyatékából. Hasonlóan érdekes Fr. Raynerius Summa de catharis et leonistis seu pauperibus de Lugduno című munkájának XV. századi kézirata, mely az eredetinek bővebb átdolgozásaul tűnik föl. Egy 1614-ből való latin formuláskönyv s Ménhard szepesmegyei községnek 1588—1816. vezetett német jegyzőkönyve mellett különös érdekűek a Mansperger-féle gondos oklevél-másolatok, s egy Holmi-versek című gyűjtemény, mely a reformkor, a szabadságharcz s az elnyomatás éveinek politikai hangulatait és uralkodó politikai érzelmeit ez időszakok költői termékeivel érteti meg és magyarázza. Báró Podmaniczky Frigyes Naplótöredékeinek új (XV.) kötetét küldte be az előbbiekhez kiegészitésül. Nem kell mondani, hogy az 1896. év történetét magába foglaló kötet úgy az iró, mint a közélet érdekes volta miatt mennyire figyelemre méltó.

A lefolyt évnegyedben 65 kutató 167 kéziratot használt.

Az időközi gyarapodások feldolgozása mellett folyamatban volt a régi szerzeménykönyv restitucziója, s e munka eredményeképen 56 kézirat vétetett föl újonnan 76 új czédulával, míg 56 régi czédulát részben kijavítva, részben újjal pótolva, át kellett dolgozni, s e szerint 132 czédula osztatott be. Elkészült végül az 1888—89. évekről szóló újonnan restituált növedéki napló.

III.

A *hirlaptár* gyarapodását a következő adatok tüntetik fel: köteles példányként beérkezett 44 évf. 6015 száma, Russu Aurél urtól (7 frtért) megvásároltatott a Foia Dumineciji 1838. I. évf. 26 száma, az összes gyarapodás 45 évf. 6041 számban.

Ezeken kívül Szinnyei József a következő bibliografiai segédkönyveket ajándékozta a hirlaptárnak: Grant, The Newspaper Press. London, 1871. Két kötet, kötve. Hatin, Bibliogr. de la Presse. Páris, 1866. kötve. Hirlapjaink. (Monografiák.) Budapest, 1896. Négy kötet, Kötve. Maillard, Histoire des Journeaux sous la Commune. Páris, 1871. kötve. Néptanitók Lapja Repertóriuma. Budapest, 1893. Fűzve. Rowell, American Newspaper. New-York, 1871. Kötve. Sell's Dictionnary of the Worldl Press. London, 1888. Kötve.

Beköttetett 188 kötet hirlap; kötésekért utalványoztatott (a múlt évnegyedi szállítmányért járó 180 frt 80 krral együtt) összesen 442 frt 16 kr.

Reklamáló levél 152 iratott; ezekben kértünk 1357 számot; beérkezett eddig 892 hirlapszám.

Czéduláztatott 120 hirlap és 326 évfolyam.

Az olvasók száma 397 volt; ezek 1035 kötet hirlapot használtak.

IV.

A levéltár ajándék útján (Bartha József dr., Bánóczi Miklós, Zalatnai Benel Ferencz, Czerny Béla dr., Dessewffy Arisztid, Madarász Gyula dr., Szentiváni Mészáros Károly, Schönherr Gyula és Stephani Albert lovag, hamburgi osztrák-magyar főkonzul ajándékából) 377 irattal, 3 nyomtatvánnyal, 2 fényképpel, vétel útján (91 frt értékben) 95 db. irattal, összesen 477 dbbal, örök letétemény útján 886 dbbal gyarapodott Az összes gyarapodás száma 1363 db.

A levéltári törzsanyag egyes csoportjai közül ez új szerzeményekből a középkori iratokra 15, az újabbkoriakra 424, a levelekre 7, az 1848/49-iki szabadságharcz irataira 22, a czímeres levelekre 2, a vegyes iratokra 4, a fényképgyűjteményre 3 szaporodás esik.

Az új szerzemények közül egy Bella Lajos soproni főreáliskolai tanártól megszerzett gyűjtemény emelendő ki, mely 13 középkori oklevelet (az 1382., 1413., 1429., 1431., 1435., 1438., 1462., 1468., 1494., 1499., 1510. és 1522. évekből) és 15 db XVI—XVII. századi iratot tartalmaz; ezek legnagyobb része dunántúli családokra, a XVI. századiak Zalay János pozsonyi főispánra vonatkoznak.

A nemesi iratok gyűjteményének újabb gyarapodásai: 1. 1563 deczember 4. Biroweczi Boroszlói (Wratislaviensis) Márton czímeres levele I. Ferdinándtól. 2. 1792 július 26. Stur János József czímeres levele Ferencz királytól. Ez utóbbi az 1887. február 22-ikén néhai Stur egyetemi tanár hagyatékából megvásárolt iratokat egészíti ki.

A letéteményezett levéltárak száma 34-re emelkedett az Alapi Salamon család levéltárával, melyet özvegy Alapi Salamon Vinczéné úrnő férje óhajtására helyezett el a Magyar Nemzeti Múzeumban. Az örök letétemények anyagát azon kívül Thaly Kálmán orsz. képviselő és Thaly Géza kir. t. bíró úr a Thaly család levéltárának kiegészítéseül 101 db. irattal, Görgey István a Görgey család levéltárának kiegészítéseül 101 db. irattal gyarapította.

A lefolyt évnegyedben 25 kutató 2842 iratot és 1 pecséthasonmást, összesen 2843 dbot használt. Külső használatra kikölcsönöztetett 32 térítvényen 422 irat, 8 pecsét, 28 pecséthasonmás, 3 fénykép: összesen 461 db.

Az ujabb szerzemények osztályozásán és elhelyezésen kivül feldolgoztatott és felállíttatott az Alapi Salamon család levéltára: ez az évszám szerinti lajstromos kimutatás szerint a XIII. századból 2, a XIV. századból 24, a XV. századból 10 és a XVI. század első negyedéből 3, összesen 37 eredeti középkori iratot s 4 mohácsi vész előtti okirat másolatát s fordítását, továbbá 2 db. XVI., 108 db. XVII., 413 db. XVIII., 89 db. XIX. századi iratot, 5 db. családfát és 3 db. levéltári lajstromot, összesen tehát 662

dbot tartalmaz. Rendeztetett és felállíttatott továbbá a Thaly család levéltára, mely a legutóbbi küldeményekkel együtt 15 db. XIII. századi, 146 db. XIV., 133 db. XV. és 36 db. XVI. századi, összesen 330 db. mohácsi vész előtti eredeti iratot és 19 db. másolatot, a mohácsi vész után pedig 23 db. XVI., 294 db. XVII., 1318 db. XVIII—XIX. századi iratot, 26 db. genealogiai jegyzetet és czímerrajzot s végül Thaly Kálmán 51 db. jegyzetét tartalmazza; az iratok összes száma tehát 2061 db. A letéteményezők különös óhajtására a levéltár lajstromozása már most munkába vétetvén, elkészült eddig 1038 db. regesta.

Az 1848/49-iki szabadságharczra és szereplőire vonatkozó gyűjtemény rendezése befejeztetett és a gazdag anyag, mely a gróf Kreith Bélától megvásárolt iratokon kívül ajándék és vétel útján a legkülönbözőbb forrásokból szereztetett meg, mint a nemz. múzeumi levéltár egyik, számra és tartalomra legértékesebb csoportja, véglegesen felállíttatott. A gyűjtemény 1848 márczius 15-től napjainkig 3338 db. iratot, 30 kötet naplót, 1415 nyomtatott kiáltvány és falragaszt 2325 példányban és 212 országgyűlési nyomtatványt 407 példányban, összesen 6103 dbot foglal magában. Ehez járul a Vörös Antal-féle, mintegy 3000 db. iratból és nyomtatványból álló gyűjtemény, melynek iratai már több éve rendezve vannak, nyomtatványai most vétettek revideálás alá, továbbá az olaszországi magyar légió irattára 1860-tól 1867-ig, egy rendkívül becses gyűjtemény, mely évtizedek előtt került a nemz. múzeumba, s melynek iratai számát hozzávetőleg 6000 dbra lehet tenni. Végül ki fogják egészíteni a csoportot Kossuth Lajosnak a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszterium által két év előtt megvásárolt iratai, melyek rendezése, az adásvételi szerződésben kikötött kettős zárlat határideje 1896 deczember 31-ikével lejárván, a legközelebbi jövő feladatát fogja képezni. És ha mindezekhez hozzá számítjuk Görgey Arthurnak a Görgey család levéltárával letéteményezett 1848/49-iki iratait, a Magyar Nemzeti Múzeum levéltára a szabadságharcz iratainak oly gyűjteményével dicsekedhetik, melylyel — talán a bécsi udvari és állami levéltárt kivéve — egyetlen hivatalos állami levéltár sem veheti fel a versenyt.

A levéltár egy másik rendkívül becses csoportját, a pénzügyi iratok csoportját fogják képezni a kézirattárból az 1875—78. években áttett kamarai, városi és vegyes iratai, melyeknek a kézirattár repertóriumaival és czédulakatalogusával való összehasonlítása, abból a czélból, hogy a többi levéltári csoportokkal egyöntetüleg, időrendben legyenek véglegesen elhelyezhetők, most van folyamatban.

Végül folytattatott a családi levéltárak megbélyegzése és az egyes csoportokba vissza helyeztettek azok az iratok, a melyek az ezredéves országos kiállitás történelmi főcsoportjában a Magyar Nemzeti Múzeum részéről ki voltak állítva.

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET KÖNYVTÁRA 1895-BEN.

Az *Erdélyi Múzeum-Egylet* deczember hó 2-ikán tartotta Kolozsvárt közgyűlését. A jelentések során dr. *Ferenczi Zoltán*, az egyetemi és múzeumi könyvtárak igazgatója, az Erdélyi Múzeum könyvtárának 1895. évi működéséről a következő jelentést tette, melyet a közgyűlés lelkes éljenzéssel vett tudásúl.

I. Az 1895. évben a könyvtár gyarapodott vétel útján 249, ajándékban 515, köteles példányban 491 kötettel és füzettel. Összes gyarapodás e szerint 1253 kötet és füzet. Könyveket adományoztak: Böhm Mihály, a berlini akadémia, Magyar Tud. Akadémia, Palacky, a budapesti magyar nemzeti múzeum növénytani osztálya, dr. Gyalui Farkas, a Katona-kör, Ferenczi Zoltán, Flatt Károly, Réső Emil, a bécsi császári tud. akadémia, a pozsonyi takarékpénztár, az esztergomi érseki hivatal, Veiics László, Tóth Imre, Janet Charles, dr. Schneller István, Weiszberger Ödön, a földmivelésügyi miniszterium, a képviselőház, Reizner János, Nyiri Elek, dr. Szamosi János, dr. Márki Sándor, Hory Béla, Széchy-Lorenz Josephine urnő, dr. Abt Antal, Veress Endre, br. Bánffy Dánielné ő excja, Kiss Bálint, Kaliáni Ádám, a belügyminiszterium, Budapest főváros tanácsa, dr. Finály Henrik, Kovács Pál, dr. Schulek Vilmos. Az ajándékok közül, mint nagyobbak, kiemelendők az özv. br. Bánffy Dánielné ő excjáé, ki mint már megelőző évi jelentésemben szerencsém volt kiemelni, a Vasárnapi Ujság egy teljes pompás gyüjteményét s 1852-től egy teljes színlapgyüjteményt adományozott; az 1895-ik évben adományozni méltóztatott az Über Land und Meer 45 kötetét, a Vasárnapi Ujság 1890—1894 évfolyamát, a Magyar Geniusz I. évfolyamát és egy csomó Fővárosi Lapokat, melyekből saját hiányos példányunkat pótoljuk ki; továbbá a Kaliáni Ádám urét, ki 37 művet 37 kötetben, számos képet és czimerrajzot, dr. Finály Henrik urét, ki 7 művet 23 kötetben s a dr. Márki Sándor urét, ki 5 művet 11 kötetben adományozott. Az adományok legnagyobb részét egyébként az itt föl nem sorolt cserepéldányok teszik, melyek szépen kárpótolják egyletünket egyebek mellett a kiadványaira tett költségekért, kivált az orvos-természettudományi szakosztály részéről. A vétel útján szerzett könyvekre kiadatott 1820 frt 68 kr, könyvköttetésre 420 frt, vegyesekre s részben szintén könyvekre 187 frt 70 kr, összesen tehát 2428 frt 38 kr.

A könyvtári munkálatok közül kiemelendők a következők: A szakkatalogus teljesen elkészülvén, ennek folytatólagos kiegészítése az új könyvekről állandóan megtörténik s így állandó teljes szakczímtár áll a tudománynyal foglalkozó közönség rendel-

kezésére. E tekintetben hátralék semmi sincsen. Továbbá ismeretes, hogy az 1895. év október—november havában az egyetemi könyvtárral együtt az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtára is a kijelölt új helyiségbe költözött át, az új egyetemi épület szinház-utczai szárnyának I. emeletére. A költöztetés összesen 6 hetet vett igénybe, melynek költségeit a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszterium fedezte. Azonban egyletünk egyrészről Gazelli Árpád egyet. napdijas ur, másrészről Borbély Márton és László József szolgák buzgalmát e nagy munka körül jutalmazni kivánván, 20—20 frttal járult a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur által kiutalt jutalomhoz. Meg kell említenem, hogy e helyiségben könyvtárunk, noha szintén csak ideiglenesen, az előbbinél jóval kellemesebb, száraz és egészséges helyiséghez jutott, azonban jóval szűkebb az előzőnél, úgy hogy a legközelebbi jövőben már szükséges lesz a helyiségek szaporítása, különösen azért, mert könyvtárunk évről-évre nagyobb gyarapodását örvendetes tény gyanánt kell kiemelnem. Ezzel kapcsolatban örvendetes tényként kell jeleznem azt is, hogy *egy modern berendezésü, egészen önálló könyvtárépület emelése elhatározott tény a nm. vallás- és közoktatási miniszteriumban* s e czélra egyetemünk t. tanácsa közbenjárására Kolozsvár város nemes közönsége ingyen telket ajánlott fel a Bel- és Kül-Torda-utczák szögletén, 1050 □ m. terjedelemben. Ezzel kapcsolatban áll más részről az a terv, hogy a jelenlegi szinház telket vegye meg a vallás- és közoktatásügyi miniszterium s oda, mint szomszédos telekre épüljön a könyvtár, minthogy a telek is nagyobb, majdnem kétakkora s igy a jövő terjeszkedés inkább lehető. E terv is mindenesetre komoly figyelemre és tanulmányra való; azonban egy modern berendezésü könyvtárt csak akkor lehet rá épiteni, ha a rajta álló jelenlegi összes épületek lerontatnak, s ez csakugyan a conditio sine qua non. Előre haladt a kézirattár fokozatos rendezése is s ebből foly az, hogy ennek újonnan rendezett részéből már is becses adalékokat bocsáthattunk a történelemmel foglalkozók rendelkezésére; azonban a haladás csak lassú lehet, mert munkaerőnk kevés és igénybe vett el nem halasztható tennivalókra, melyek szintén évről-évre szaporodnak, személyzetünk pedig csak a régi.

II. Könyvtárunk használatáról a következőkben adhatok számot: Az egyetemi könyvtárral közös olvasótermünkben az 1895/96. iskolai évben 10 hó alatt megfordult 5988 olvasó, kikből egy hóra esik 750, egy napra 26. Az olvasók száma legnagyobb volt márczius hóban, átlag 20—58 között s legkisebb 1895 szeptember havában, midőn 2—16 között váltakozott. Indexet könyvkivételre letettek 522 darabot, helyi használatra kiadatott 1812 mű, házi használatra 1107 mű. Általában a könyvtár használatában úgy az egyetemi, mint egyletünk könyvtáránál örvendetes a gyarapo-

dás, a mit annak lehet és kell tulajdonítanunk, hogy először a helyiség jobb, kellemesebb, másodszor, hogy egyetemünk hallgatóságának létszáma gyarapodik évről-évre s így e tekintetben folytonos és állandó növekedés lesz tapasztalható előreláthatólag. Könyvtárunk személyzetében 1895-ben változás nem történt.

A SZEGEDI SOMOGYI-KÖNYVTÁR 1895/96-BAN.

A »Somogyi-Könyvtár« 13-ik, azaz 1895/96. évi állapotáról, a könyvtár használatáról, gyarapodásáról, a czímtározási munkálatok előhaladásáról Reizner János könyvtári igazgató a következő kőnyomatban sokszorosított jelentésben adott számot.

Az olvasó terem 1895. évi szeptember hó 1-én megnyittatván, a város által megszerzett természetrajzi gyűjteménynek átdolgozása és rendezése miatt f. évi június hó 15-ig állott a közönség használatára.

A 220 látogató napon 2513 olvasója volt a könyvtárnak, a kik összesen 2795 munkát használtak.

A 2513 olvasó közül a délelőtti időszakban 54, hétfőn és csütörtökön pedig a délutáni 6—7 órai időszakban 144 olvasó használta a könyvtárt.

A könyvtár havonkénti használatát a következő táblázat tünteti fel:

Év és hó	Hány nap volt nyitva	Az olvasók száma				Az olvasók száma		A használt munkák száma
		dél-előtt	dél-után	össze-sen	napi átlag	legna-gyobb	leg-kisebb	
1895 szeptember	26	4	207	211	$8\ ^{3}/_{26}$	14	2	283
» október	24	11	295	306	$12^{18}/_{24}$	28	3	325
» november	25	5	534	539	$21^{14}/_{25}$	42	6	567
» deczember	18	9	236	245	$13^{11}/_{18}$	24	4	287
1896 január	24	18	266	284	$11^{20}/_{24}$	29	3	343
» február	24	1	394	395	$16^{11}/_{24}$	29	6	399
» márczius	23	2	258	260	$11\ ^{7}/_{23}$	23	5	267
» április	18	3	122	125	$6^{17}/_{18}$	15	2	174
» május	26	1	114	115	$4^{11}/_{26}$	7	2	115
» június	12	—	33	33	$2\ ^{9}/_{12}$	4	1	35
Összesen	220	54	2459	2513	$11^{93}/_{220}$	—	—	2795

A 2513 olvasó közül, a társadalmi állást és foglalkozást tekintve, volt: 6 lelkész, használt 15 munkát (1 hírlapot, 1 egyemes földrajzi, 4 magyar történelmi, 3 magyar oklevéltani, 1 magyar földrajzi, 3 magyar irodalomtörténeti, 1 magyar szépirodalmi munkát és 1 vegyes tartalmú folyóiratot); 126 tanár, tanító, használt 296 munkát (13 hírlapot, 2 természettudományi, 1 szépmű-

vészeti, 1 neveléstani, 11 egyetemes történelmi, 2 egyetemes földrajzi, 203 magyar történelmi, 14 magyar oklevéltani, 2 magyar régészeti, 37 magyar földrajzi, 3 magyar irodalomtörténeti, 7 magyar szépirodalmi munkát); 2227 tanuló, használt 2271 munkát (7 hittudományi, 18 jogtudományi, 95 államtudományi, 2 orvostudományi, 9 mennyiségtani, 242 természettani, 80 természetrajzi, 41 mérnöki, 1 gazdaságtani, 14 bölcseleti, 27 szépművészeti, 21 neveléstani, 103 egyetemes történelmi, 209 egyetemes földrajzi, 49 egyetemes irodalomtörténeti, 278 magyar történelmi, 14 magyar oklevéltani, 7 magyar régiségtani, 5 magyar földrajzi, 352 magyar irodalomtörténeti, 8 klasszikai-filologiai, 464 magyar szépirodalmi, 5 idegen szépirodalmi, 119 enciklopediai, 2 gyűjteményes munkát, 51 vegyes tartalmú folyóiratot és 48 hírlapot); 10 író, használt 11 munkát (1 jogtudományi, 2 természettudományi, 2 egyetemes történelmi, 1 idegen szépirodalmi munkát és 5 hírlapot); 2 művész, használt 3 munkát (1 egyetemes történelmi munkát és 2 hírlapot); 2 ügyvéd, használt 3 munkát (1 bölcseleti munkát és 2 hírlapot); 10 katona, használt 12 munkát (4 mennyiségtani, 3 egyetemes földrajzi, 3 magyar történelmi, 1 magyar oklevéltani munkát és 1 vegyes tartalmú folyóiratot); 5 törvényhatósági tisztviselő, használt 5 hírlapot; 45 állami tisztviselő, használt 95 munkát (5 hírlapot, 8 természettudományi, 20 magyar történelmi, 1 magyar oklevéltani, 25 magyar irodalomtörténeti, 11 magyar szépirodalmi, 4 enciklopediai munkát és 21 vegyes tartalmú folyóiratot); 21 pénzintézeti, biztosítási, közlekedési hivatalnok, használt 22 munkát (5 hírlapot, 1 magyar irodalomtörténeti, 12 magyar szépirodalmi, 2 enciklopediai munkát és 2 vegyes tartalmú folyóiratot); 1 orvos, használt 1 magyar földrajzi munkát; 1 gazdatiszt, használt 1 magyar szépirodalmi munkát; 3 építész, használt 3 munkát (2 építészeti és 1 szépművészeti munkát); 2 építészeti hivatalnok, használt 5 munkát (2 egyetemes történelmi, 2 egyetemes földrajzi és 1 magyar szépirodalmi munkát); 3 kereskedő, használt 3 munkát (1 hírlapot, 1 magyar történelmi munkát és 1 vegyes tartalmú folyóiratot); 7 kereskedelmi hivatalnok, használt 7 munkát (1 egyetemes földrajzi, 1 magyar oklevéltani, 5 magyar szépirodalmi munkát); 16 házbirtokos és magánzó, használt 16 munkát (1 hírlapot, 1 magyar történelmi, 10 magyar szépirodalmi, 1 encyclopaediai munkát és 3 vegyes tartalmú folyó iratot); 26 nő, használt 26 munkát (1 természettudományi, 4 magyar oklevéltani, 5 klasszikai-filologiai, 9 magyar szépirodalmi, 3 idegen szépirodalmi munkát és 4 vegyes tartalmú folyóiratot).

A könyvtár gyarapodása 1895. évi július hó 1-től 1896 június hó 30-ig vétel és adományozás utján a következő volt:

Az 1895. évre könyvbeszerzésekre előirányzott 1000 frt alapnak még meglevő részéből s a f. évre felvett beszerzési alap terhére véte-

tett 167 munka 227 kötetben, továbbá 6 hírlap, 16 szaklap és folyóirat, 9 füzetes vállalat és 12 fénykép, összesen607 frt 01 kr. értékben.

Az 1895. és 1896. évekre póstaköltségekre s apróbb sürgős kiadásokra felvett alap terhére beszereztetett 7 mű, 10 kötetben, összesen 42 frt 70 kr. értékben.

A múzeum gyarapitására az 1896. évre felvett alap terhére vétetett 5 mű, 5 kötetben, összesen 4 frt 40 kr. értékben.

Alapítványi tagilletmény czímén a könyvtár 10 művel, 11 kötetben, gyarapodott.

Beköttetett 40 munka, 65 kötetben, összesen 126 frt 90 kr. értékben.

Adományokból befolyt 575 kötet, 665 füzet, 283 lapszám. 2 apró nyomtatvány, 1 csomag kézirat, 1 oklevél, 1 czímer, 37 térkép, 9 kép és 4 fénykép.

Az adományozók sorából a jelentés Álgya Sándor, Endrényi Imre. Kass János. néhai Kovács Albert urak és Réthy Mária úrnőnek jelentékeny számú adományáról tesz említést és kiemeli, hogy a M. Tud. Akadémia, a magyar földrajzi társulat, a m. kir. földtani intézet, a magyar mérnök- és épitész-egylet hivatalos kiadványait ezen évben is megküldötte.

A könyvtárak rendezett és czímtározott állománya az 1895. június hó végével 25.086 műre terjedett, a mely 52.177 kötetet, illetőleg 47,892 darabot képviselt.

A f. évi június hó 30-án megejtett lezárás szerint a rendezett és czímtározott állomány a következő:

Inc.	137	mű	152	kötet	127	drb.
A. (Hittudom.)	6703	»	12117	»	10722	»
B. (Jogtudom.)	2154	»	3381	»	3090	»
C. (Államtud.)	783	»	1282	»	1198	»
D. (orvostud.)	1117	»	1765	»	1585	»
E. (Termtud.)	2220	»	4069	»	3823	»
F. (Bölcs., nevelést.)	2255	»	4001	»	3707	»
G. (Történelem.)	5419	»	10872	»	10308	»
H. (Szépirodalom.)	4017	»	8420	»	7384	»
I. (Vegyes)	821	»	6819	»	6625	»
Összesen	25,626	mű	52,878	kötet	48,569	drb.

Ezen mennyiségből a városi beszerzésből és adományból befolyt 6283 mű, a mely 11,071 kötetet, illetőleg 10,356 darabot képvisel.

A könyvtárnak még czímtározatlan állományát a hírlaposztály, a miscellaneák s az apró nyomtatványok képezik. Ezeknek czímtározását és rendezését a könyvtár jelenlegi helyiségének szűkös volta okozta, s a felvétel csakis a közművelődési palotába való áttelepítés után leszen lehetséges.

Az iktatóba a mult év folyamán 138, s a f. évben június hó 30-ig 90 ügydarab érkezett, a melyek mind elintéztettek.

SZAKIRODALOM.

A magyar könyvkiadók milleniumi könyvjegyzéke. *Kiadják a magyar könyvkiadók az ezredéves országos kiállítás alkalmából. Budapest, 1896.* Nagy 8°.

Önkéntelenül is meg-meglepik a milleniumi hangulatok azt, a ki a magyar könyvkiadóknak ezt az impozáns díszes jegyzékét végig lapozgatja. S egy kis vissza felé való pillantás révén irodalmi viszonyaink s kulturánk mai állapotának ez a hiteles dokumentuma a büszkeségnek tisztességes fokára jogosít fel. A ki azt tűzi ki vizsgálódása tárgyául, hogy a sajtó működéséből milyen fokú kulturára lehet következtetni, annak ez a kötet komoly elmélkedésekre szerezhet inspirációt. Mert a könyv nem tekintve az irodalmi vagy művészeti értéket, fontos. nevezetes kulturális tényező, melynek jelentősége az irodalmi szempontok által vont határokon kivül, nemzetgazdasági s más tekintetekből is figyelmet érdemel. Közműveltségünk rohamos fejlődését több irányban is megfigyelhetjük, de az, melyet e kötet megjelöl, a legmeglepőbb eredmények egyikéhez vezet. A kulturhisztorikusok, statisztikusok és nemzetgazdászok kétségkivül meg fogják állapitani tanulságait s a nemzeti hiúságnak ettől semmi esetre sem kell rettegni. A mi reflexióink valamivel szükebb határok között maradnak, sőt arról is le kell mondanunk, hogy bár e határok között, apróra vehessük e könyv egyes adatait. Mert jóllehet csak tizenkilencz magyar kiadó szerepel, a kiadványok összessége sokkal nagyobb, hogysem részletes vizsgálatukba mélyedhessünk.

Lássuk mindenekelőtt, hogy kik azok, a kik az ezredik év nemzeti kulturájában e nagy fontosságú tevékenységi ágat képviselik? A milleniumi jegyzék nyomán a következő névsort állíthatjuk össze: az *Athenaeum r. t., Dobrowsky és Franke, Eggenberger*, a *Franklin T., Grill Károly, Hornyánszky V., Kogutowitz és társa, Lampel Róbert, Lauffer Vilmos, Légrádi testv., ifj. Nagel Ottó*, a *Pallas r. t., Ráth Mór, Révai testv. r. t., Rózsa Kálmán és neje, Singer és Wolfner, Stampfel Károly*, a *Szent-István-Társulat*,

Várnay L. Valamennyi jó hangzású czég, melyek ez idő szerint a legélénkebben működnek a magyar könyvek kiadása körül. Egy pár nevet sajnosan nélkülözünk a sorozatból, így pl. *Aigner Lajosét,* kinek könyvkiadó vállalata különösen a magyar irodalom történetet igen sok értékes publikáczióval ajándékozta meg. Nagy kár, hogy e lelkes kiadó pár év óta abbahagyta tevékenységét. A vidéket mindössze két név: *Stampfel* (Pozsony) és *Várnay* (Szeged) képviseli. Miért maradtak el a többiek? Bármily szerény készlettel is, meg kellett volna jelenniök ezen az ünnepélyes beszámoláson, már csak a teljesség kedveért is.

Még egy általános megjegyzést! Vajjon mi az oka annak, hogy mindössze két kiadóczég tartotta szükségesnek egy kis történeti vázlattal ellátni jegyzékét? Pedig ez a könnyű munka a kötet maradandó értékét nagyban emelte volna. S alkalmasabb hely a magyar könyvkiadás történeti adatainak összegyüjtésére alig fog kinálkozni. A Lampel Róbert czég és a Révai testvérek r. t. határozottan elismerést érdemelnek, hogy jegyzéküket összeállításakor erről sem feledkeztek meg.

Egyébként a kötet összeállítása dicséretes műgondra és bibliografiai érzékre vall. Az összes jegyzékeket 78 oldalra terjedő betűrendes tartalommutató előzi meg, melybe minden egyes mű föl van véve s a megfelelő czég jegyzékére utalással az egész anyag könnyen áttekinthetővé van téve. Ezen kivül majdnem minden nagyobb czég külön betűrendes tartalommutatót csatolt a saját jegyzékéhez. Ily módon igen kényelmesen ellehet igazodni a könyvczímeknek ebben a tömkelegében s az egyes kiadókat külön-külön is szemügyre lehet venni. Az újabb idők könyvtermése úgy szólván a maga teljességében szemünk elé tárul; mindössze az akadémia és nehány irodalmi és tudományos társaság kiadványai hiányzanak. Minduntalan érdekes emlékek újulnak meg bennünk, a mint lapozgatunk e kötetben. Nevezetes irodalmi események, különböző irányok vetélkedései, szóval irodalmi életünknek egész hullámzása s az egyes kiadók egyéniségei úgy szólván maguktól öltenek alakot vizsgálódásunk közben.

Első sorban a *Ráth Mór* jegyzékének komoly egyszerüsége hivja fel figyelmünket, a mi annyira illik a belső tartalom magas irodalmi szinvonalához. Az ő nagy kiadványai *(Arany János, Shakespere, Eötvös)* épp úgy, mint kisebb vállalatai *(A magyar család könyvtára)* egyaránt fölöslegessé teszik a reklám minden eszközét. Minden dolga előkelő, komoly szempontokra mutat. A »*spe et labore*« egyszerü jeligével ellátott bélyegét csak valóban értékes alkotásokra nyomja rá. Hanem az ilyeneket igen éber figyelemmel kiséri s minden irányban rájuk akad. Van bátorsága *Benvenuto Cellini* költséges, díszes kiadására, szivesen közrebocsát nevezetesebb hazai vagy külföldi történeti műveket, de ezek

mellett a legujabb keletű klasszikusokra is ügyet vet, s pl. *Guy de Maupassantnak* legremekebb novelláihoz is általa jutottunk lelkiismeretes, gondos fordításban. A földrajz is sokat köszönhet neki, Hübner, Holub, Stanley s más nevezetes útleírások szabatos kiadásáért. Hanem, hogy mennyire át van hatva kiadói hivatásának érzetétől, legjobban az *Arany* kiadásai mutatják. Ezt a klasszikusunkat a ponyvától kezdve mindenféle fokozaton törekszik a könyvpiaczra bocsátani, s pl. a Zichy Mihály rajzaival ellátott balladakiadás egyszerűen a legnagyobbakkal vetekszik az egész világ könyvpiaczán. Igen öntudatos törekvéseket és komoly buzgalmat árul el az *Athenaeum* is, mely különösen, mióta hirlapvállalatai egy részét abban hagyta, minden eszközét a könyvkiadás terén összpontosítja. Legmonumentálisabb vállalata a Milleniumi Magyar Történet, melylyel elévülhetetlen érdemeket szerzett, nevezetes hiányt pótol illusztrált magyar irodalom-története is, melynek most készülő második kiadása, úgy látszik, külső megjelenése szerint is díszesebb lesz az elsőnél. Nagy szolgálatot tesznek kézikönyvei is, s újabban a jelenkori magyar szépirodalom is buzgó kultiválót talált az Athenaeumban. *Olvasótár*-ában igen jeles külföldi s több érdemes eredeti elbeszélő műve jelent már meg. Legujabban az izléstelen rajzú zöld boritékot elhagyták a népszerű kötetekről. De miért lépett a zöld helyébe a vörös? A vörös boritékú regénygyűjteményeknek se szeri se száma az egész világon. Egy kis változatosság semmi esetre sem ártana. Általában a könyvek külső stilszerűségére nagy gondot kellene fordítaniok kiadóinknak. A jó akarat meg is van, sőt néha tulbuzgóság is észlelhető. Miért kellett pl. a *Beöthy* »Irodalmi Kis Tükré«-nek olyan szentimentalis szerelmes regényekhez illő külsőben megjelenni? Stilszerüsége révén is igen nevezetes kiadványnyal térhetünk át minden sorrendi czélzatosság nélkül — a *Pallas* r. társaságra, melynek a Nagy Lexikon kulturtörténelmi jelentőségű kötetein, s más hasznos dolgokon kivül az egyik legérdekesebb, némileg kuriózum számba menő, de mindenkép becses magyar könyvet köszönhetjük. És ez Tóth Béla deáknak »*A mi urunk Jézus Krisztus gyermekségéről irott könyve,*« melyben »valamint a szerző a XVI. század magyar nyelvének hagyományait követte, a külső forma is a régi izlés szerint igazodik és nyomtatás, papiros, kötés dolgában a legszebb ódon tipográfiai remekeket másolja«. Igazi bibliofil-kiadás különösen az, a melyik Dürer Albert rajzaival van gazdagitva.

A magyar bibliofilség persze még gyermekkorát éli, s épen ezért az efajta kiadványoknak nincs valami nagy keresletök. Természetes tehát, hogy nagyon ritka madár nálunk a külsőjével is magasabb igényeket provokáló könyv. Iróink nem is sokat vesződhetnek alkotásaiak felöltöztetésével, s *Szana Tamás*nak kevés

társa van, a ki mint ő, ép oly műgonddal őrködik könyveinek nyomása, fűzése, fölvágása és kötése fölött, mint a mily ambiczióval írja azokat. Hanem az igaz, hogy minden nevét viselő könyv stilszerű a legapróbb részletekig. Igy pl. a Révai testvéreknél s részben Hornyánszkynál megjelent »*Magyar Művészek*« kötetei, vagy a *Grill* által kiadott »*Petőfiné Szendrei Julia*«, a Hornyánszky kedves kiadványa »*A könyv régen és most*« stb. díszei lehetnek minden könyvgyüjteménynek vagy szalonnak.

Beható tanulmányt kellene irnunk, ha minden észrevételünkről be akarnánk számolni. Igy hát csak futtában említjük meg, hogy a Franklin-társulat jegyzéke a legterjedelmesebb s a népszerűvé vált kiadványok egész tömegéről számol be. (Kár, hogy egy pár elavult dolog (pl. *Weber* különben igen használható Világtörténetének egy régi kiadáson alapuló ízléstelen fordítása) még mindig szerepel a jegyzékben. Élénk és igen változatos a *Lampel*-féle jegyzék. *Dobrowszky* és *Franke* jegyzékét különösen orvosok tanulmányozhatják érdeklődéssel, míg a legújabb magyar szépirodalom a *Singer és Wolfner* czég jegyzékének gazdag de erősen reklámizű lapjain mutatkozik be a maga változatosságában. A vidéki kiadók közül *Stampfel* több életrevaló vállalatával határozottan elismerésre tarthat számot.

Lehetne most szólani azokról is, a mik nincsenek a nagy jegyzékben. Mert bármennyire imponálhat is e nagy tömeg, egy kis körültekintés sok hiányosságra rávezethet. Csakhogy a mi észrevételeinknél sokkal hathatósabb figyelmeztetést szolgáltat majd a fölmerülő közszükséglet, melynek minden jogosult hangját kétségkivül meg fogja hallani könyvkiadóink derék gárdája. Nemes foglalkozás az, mely az üzleti érdekeket nagy nemzeti művelődési törekvésekkel egyesítheti. *E—r.*

Nouum Teſta | mentum *feu quattu | or euangeliorũ volumina lingua Hunga- | rica donata, Gabriele | Pannonio Pesthino | Interprete. — Wÿ Teſtamentum ma- | gÿar nÿeluen. Cum gratia & pri- | uilegio Romanę Re | giae Maieſtatis ad | quinquennium. | 1536. Kiadja a magyar tud. Akadémia. Budapest, 1895.* 8.-r. 8+245+3 levél + 17 lap.

Minden bibliofil, ki a »habent sua fata libelli« mondás igaz voltáról meggyőződést szerzett, örömmel üdvözölte a m. tud. Akadémia irodalomtörténeti bizottságának azt a határozatát, hogy legrégibb s kevés példányban fennmaradt magyar nyomtatványainkat betűhíven újra kiadja. A ki behatóbban soha nem foglalkozott is könyvészettel s a régi könyvek és könyvtárak sorsa iránt legfeljebb egy dilettans érdeklődésével viseltetett, az is tudja, hogy mennyi magyar unikum-nyomtatványunk pusztult el csak a közel múltban is 1848—49-ben, Nagy-Enyed feldúlásakor, menynyi vándorolt külföldre, pl. a Nagy István könyvtárából a British

Museumba, a honnan reményünk se lehet, hogy valaha a hazába visszakerüljenek.

A nyelvészeti és irodalomtörténeti érdekeken kívül ez lebegett az Akadémia előtt is, midőn említett határozatát hozta, melynek eredménye gyanánt már egész sorozat jelent meg: *Komjáthy Benedek »Az Zenth Paal leueley magyar nyeluen 1533.«* (1884.). *Telegdi Miklós »Az keresztyensegnec fondamentomirol valo roeuid keonywechke 1562«*, a *Szegedi Gergely énekeskönyve 1569-ből* és most *Pesthy Gábor Uj Testamentuma*, s mindenik az eredetit lapról lapra s betűről betűre hiven utánzó kiadásban, egytől egyig Szilády Áron gondos felügyelete alatt.

A szerkesztő minden egyes mű végén »*Jegyzetek*« czím alatt összefoglalja mindazt, a mit az író életrajzára, működésére, külföldi tudósokhoz való viszonyára vonatkozólag az újabb kutatás, nagyobb részt azonban saját maga kideríthetett. Közöljük az uj kiadvány jegyzeteiből röviden mi is a Pesthyre vonatkozó főbb adatokat.

Pesthy Gábor, mint maga említi, a »Mysser nemzetből való« volt, mely név a csallóközi Misér községet juttatja eszünkbe s talán egynek vehető a Mysel nemzetség nevével, melynek több tagja egy 1408-ik évi oklevélben a somogyvármegyei vasadi nemesek között szerepel. Mikor költözött a család Pestre, nem tudjuk, de már 1503-ban a pesti esküdtpolgárok között előfordúl Miztér Mihály neve; itt született Pesthy Gábor is, itt élt anyja és Margit nevű testvére, a ki Tornai Jánoshoz ment férjhez. Születési évét adatok hiányában nem lehet meghatározni, de 1510-nél előbbi időre már a miatt sem lehet tenni, mivel 1538-ban megjelent Nomenclaturáját ifjúkori művének (iuvenilis opera) mondja. 1536-ban még a theologiai tanfolyamot hallgathatta és pedig valószínűleg a bécsi egyetemen; nevét ugyan az egyetem hallgatói között nem találjuk, de Brassicanusnak e mű előtt álló üdvözlő verseiből, melynek feliratában tanítványának nevezi, következtethetjük ezt. Irodalmi munkássága alatt folyvást Bécsben tartózkodott, legalább fennmaradt három művének (Uj Testamentum 1536, Aesopus meséinek fordítása 1536, Nomenclatura 1538) ajánlását ott irta. Egy levele szerint 1538-ban már megérlelődött benne az elhatározás, hogy nem lép a papi pályára, melyre készült és a melyre anyja is szánta; egy másik ugyancsak 1538. évben kelt levelében Ujlaki Ferencz győri püspök pártfogását sürgeti, hihetőleg valami állás elnyerése végett, még mielőtt Bécset elhagyná, de ennek, úgy látszik, nem volt meg a kivánt sikere. Ez adatok világosan mutatják, hogy ez a Pesthy Gábor nem egy személy azzal a hasonló nevű kortársával, a ki gyulafejérvári kanonok és ugocsai főesperes volt, és a kivel Bod Péter és utána számos irodalomtörténetíróink összetévesztették. A későbbi évekből még csak

egy reá vonatkozó adat ismeretes: 1542-ben Izabella királyné megbízásából Czéczey Lénárt kassai kapitánytól három ládát vett át elszállítás végett, a melynek átvételéről adott elismervényén aule reginalis maiestatis familiaris-nak írta alá magát.

Pesthy felekezeti álláspontjára vonatkozólag figyelemreméltó a Szilády észrevétele. Őt is csak úgy, mint Komjáthy Benedeket, hol egyik, hol másik felekezet vallotta magáénak, egyszer a katholikus, másszor a protestáns bibliafordítók közé sorozták, ezután erasmistáknak kell őket tekinteni. Mindkettő Erasmusnak volt lelkes követője, az ő bibliafordítását követik, nem csatlakoznak a reformációhoz, jobban megfelel gondolkozásmódjuknak az Erasmus mérsékelt álláspontja. Pesthynél ezt bizonyítja az is, hogy a három tudós (Brassicanus, Fábri Ulrich és Lazius Farkas), kik Új Testamentuma elé üdvözlőverset írtak, szinte Erasmus irányát követte s a papi pályától való idegenkedése is ebből fejthető meg.

Miként a fent czím szerint felsorolt kiadások, úgy ez is azonkívül, hogy az eredeti szöveggel lapról lapra, betűhiven megegyez, egyszersmind híven reprodukálja az eredeti díszes czímlapját, a szövegben előforduló képeket, initialekat, czímiratokat, széljegyzetek, cul-de-lampeokat stb. *D. L.*

Magyar Könyvészet. 1895. *Szerkesztette: Glück Soma. Budapest, 1896. Kiadja a magyar könyvkereskedők egylete.*

Mindig örömmel fogadjuk, ha egy-egy könyvészeti munka jelenik meg a magyar könyvpiaczon. Mert tagadhatatlan tény, hogy valamely nemzet irodalmának emelkedését, szellemi munkásságának haladását, fejlődését, egyedül könyvészete mutathatja ki.

A könyvészet, míg egyrészt az irodalom fejlődéséről beszámol, másrészt megkönnyíti a tudomány művelőinek az önálló búvárkodást; felvilágosítja őket az irodalom minden jelenségéről. Csakhogy mindeddig nélkülözünk oly évenkint megjelenő magyar könyvészetet, a mely a tudomány czéljainak teljesen megfelelne.

Az előttünk fekvő kötet, a melyet a magyar könyvkereskedők egylete évenkint kibocsát, inkább könyvárusok, mint a tudomány művelői használatára van összeállítva. A betűrendes részben a bibliografia hiányos. A gyüjteményes munkálatok tartalma nincs részletezve. Nincsenek feldolgozva a tudományos évkönyvekben és a középiskolai értesítőkben megjelent dolgozatok.

A könyvészet tudományos szakmutatója a következő tartalmak szerint van osztályozva: I. Vegyes tudományos művek és gyüjtemények. II. Hittudomány. Egyházi beszédek. III. Jog- és államtudományok. Politika. Statisztika. IV. Orvosi tudományok. V. Természettudományok. VI. Bölcsészet. VII. Nevelés és oktatástan. Tanügy. Tornászat. Gyorsirászat. Ének. Zenészet. VIII. Ifjúsági iratok. IX. Nyelvtudomány. X. Görög és latin remekírók.

XI. Történelem. Életrajzok. Emlékiratok. Levelezések. Régészet. Hitregetan. XII. Földrajz. Népisme. Utazások. Térképek. XIII. Menynyiségtan. Csillagászattan. Műtan. XIV. Hadtudomány. Lóisme. Sport. XV. Ipar és kereskedelem. XVI. Hazai és mezei gazdaság. Erdészet és vadászat. Állattenyésztés és állatorvostan. XVII. Költemények. XVIII. Regények, beszélyek, adomák, mesék. XIX. Színművek. Monologok. XX. Naptárak. Évkönyvek. Czim és névjegyzékek. XXI. különfélék.

Jelen rendszerében követelményeinknek ez sem felel meg, a mennyiben a bibliografia csak akkor nyujt hasznot, ha mindenki megtalálja könnyen azt, a mit keres; ha a bibliografus a legparányibb kicsiségre is szorgos gondot fordít.

A tudomány érdekében hasznos munkát végezne a magyar könyvkereskedők egylete, ha évenkint megjelenő bibliografiáját oly tudományos tárgymutatóval bővitené ki, a mely specziális tárgyak szerint osztályozva a legapróbb részletezésig tájékozást nyújtana a magyar irodalom minden ágáról. *Barcza Imre.*

Bibliographie générale des inventaires imprimés. *Par Fernand de Mély et Edmund Bishop. Paris, Leroux, 1892/94.* 2 kötet.

A franczia közoktatásügyi miniszterium megbizázából kiadott ezen munka a szocziális életre, a kultúrtörténetre megbecsülhetetlen anyagot rejt magában. Felöleli az egyes európai országokban kiadott inventáriumok, ingóságok, ingatlanok stb. jegyzékét a legrégibb időktől egész a múlt század végéig. Megközelítő teljességgel kapjuk itt az adatokat, melyeknek összegyűjtése különben nagy fáradsággal és idővesztéssel járna. Az első kötet tisztán Franczia országot és Angoliát foglalja magában. A második kötet, melyből eddig csak az első rész jelent meg Németországot, Dániát, Skócziát, Spanyolországot, Hollandiát, Magyarországot, Irlandot, Olaszországot, Lengyelországot, Svéd-Norvégiát, Svájczot tartalmazza, végül pótlásokat ad Franczia,- Angol- és Skótországhoz. A második kötet II. fele eddig még nem jelent meg, ez az előszó szerint tartalmazni fogja a részletes bevezetést. Sajnos, hogy a kiadók, szerzők stb. neveit tartalmazó index szintén még nem jelent meg, miáltal a munka használhatósága meg van egy kissé nehezítve. Az elrendezés az egyes országokon belől szigorúan korrendben történt. Az egyes országok anyaga, mint látszik, eléggé ki van aknázva, legalább a külországok anyaga ezt mutatja. Nem mondhatjuk azonban ezt a Magyarországról szóló részről. Itt mindjárt az első pillanatra látjuk, hogy a szerzők által felhasznált bibliografiai anyag nem teljes. Mert a pár német és latin nyelven megjelent munkán kívül alig egy pár magyar nyelvű munkát idéz. Legsürübben használja Radvánszky 1879-ben megjelent munkáját, a Századokat is ennek

idézetei után idézvén. Az azóta megjelent, a Magyar Könyvszemlében, a Történelmi Tárban és egyebütt közzétett inventáriumokból mit sem ad a munka. Ebből is látható, hogy a Magyarországra vonatkozó anyag nagyon hiányos. a mi annál is feltűnőbb, mert egyes jegyzetekből azt következtethetjük, hogy a magyar nyelvet értő egyén dolgozta föl. Nem ártana. ha hazai kultúrtörténészeink egyike a kiadókkal érintkezésbe lépve, egy esetleges pótlékban kiegészitené a nagyon is könnyen kipótolható hiányokat. *Á. A.*

Illustriertes Handbuch der Ex-libris-Kunde. *Von Gustav A. Seyler. Kanzleirath, Bibliothekar und Lector im Ministerium für Handel und Gewerbe. Berlin, S. A. Stargardt. 1895.* 8-r. VIII+88. l.

Szana Tamás egyik nehány évvel ezelőtt kiadott szellemes kis dolgozatában *(A könyv régen és most. Budapest. 1888.)* az ex-libriseknek is szentel nehány sort s többek közt fölemliti, hogy ezek ma már oly változatosságban fordulnak elő, melynél fogva Poulet-Malassis ábrákkal kisért, önálló tanulmányt irhatott róluk. Ez a tanulmány (Ex libris français depuis leur origine jusqu'a nos jours. Paris. Roquette) 1875-ben jelent meg, s az azóta lefolyt pár évtized az ex-libriseknek egész kis irodalmát teremtette meg. A németeknél Hildebrandt, Kissel, Otto, Warnecke, Leiningen-Westerburg gróf s mások, a svéd Carlander, franciák, mint Henri Bouchot, Hamilton, Jardére a gyűjtés és feldolgozás terén nagy munkásságot fejtettek ki. Angliában is nagyban üzik az ex-librisek tanulmányozását (Egerton Castle, W. Griggs, Hardy.) sőt egyik fiatal tudósunk *Varjú Elemér,* a magyar ex-libris gyüjtést is megindította a Magyar Könyvszemlében megjelent, »Magyar könyvgyüjtők ex-librisei« czimü becses közleményével. Ezt a tevékenységet nagyban előmozditják a német, franczia és angol ex-libris-egyesületek, szakközlönyeikkel és rendszeres gyüjtésükkel.

Seyler tehát elég anyag birtokában irhatta meg az ő kis kézikönyvét. Azonban az a nagy baj, hogy erről a nagy készletről csupán a könyvéhez csatolt repertóriumban emlékszik meg, fejtegetéseiben pedig kizárólag egy-két német forrásból merit s nagyon távol van attól, hogy általános áttekintést nyujtson az ex-librisekben megnyilatkozó kis-művészet egész területéről. Arra se igen törekszik, hogy a művészeti szempontot élénkebben kiemelje, s igy egyoldalúsága mellett szárazzá is lesz. Már pedig szellemi háztartásunk effajta apróságaihoz nem nagyon illik a Leitfadenek és Kathekismusok merev stilusa. Nagyszámu ábrái érdekesek és tanulságosak, csakhogy mondhatni kizárólag német termékekkel ismertetnek meg, pedig a szerző repertóriuma ugyancsak kivánesivá tesz, hogy vajjon franczia és olasz földön, a könyved művészeteknek kipróbált képviselői ugyan mit alkottak ezen

a téren, nem is szólva az angolokról és az amerikaiakról, kik az ilyen praktikus jellegű művészetekben annyira ki szoktak tünni. A Seylertől közöltek között is akadnak figyelemre méltó darabok, de egészben véve azt hiszem: több bennük a heraldikai és történeti érdekesség, mint a művészeti. Természetesen a kulturhistorikust ezek is módfelett érdeklik. Az 54. oldalon bemutatott ex-librisen (a XVIII-ik század elejéről) a czímer körül a legkülönbözőbb hangszerek láthatók. A mi kézikönyvünk pedig erről a legkedvesebb komolysággal így nyilatkozik: »Das Bücherzeichen kann als das eines *passionirten Musikliebhabers* bezeichnet werden.« Mindjárt a következőben a czímer körül sziklákon mászkáló zergéket veszünk észre. A különös tüneményt Warnecke azzal magyarázza, hogy ez feltétlenül egy zergevadász ex-librise. Az egész oldalakat elfoglaló rajzok között szerényen húzódik meg *Goethének* az a kis mintája, melyet a nagy költő lipcsei diák korában Schönkopfék számára készített, ártatlan szimbolizással boros üvegeket helyezve a szőlőfürtök közé.

Hanem ha a kérdés művészeti oldalát mellőzi is a szerző, annál buzgóbb a pontos megkülönböztetésekben és rendszerezésben. Mindjárt az első fejezetben a könyvjelzések öt nagy csoportját sorolja föl, melyek közül az utolsó foglalja magában a tulajdonképeni ex-libriseket. Ennek meghatározása így hangzik: »Das Einkleben selbständiger, beweglicher Merkzeichen, die im Voraus durch irgend ein Druckverfahren hergestellt werden, die mit dem Buche verbunden und wieder beseitigt werden können, ohne den Einband zu schädigen.« Ezek ismét kétfélék, a szerint, a mint a könyvek tulajdonosa maga készíttette, vagy pedig későbbi örökösök a könyvtáralapító emlékének megőrzése végett. *(Eigner-Zeichen, Memorien-Zeichen.)* Az igazi ex-librisnek két főkelléke: a rajz és a tulajdonos neve. Ezek után a történeti fejlődést vázolja Seyler, majdnem teljesen német adatok és emlékek nyomán.

Legelső nyom gyanánt azt az aranybetűs evangeliumos könyvet említi föl, melyet Theophanus császár özvegye († 991) és fia III. Ottó ajándékoztak az epternachi kolostornak. E könyvnek tábladiszét a királynak és anyjának egymással szembenéző képei alkotják a megfelelő föliratokkal. *(Stacke,* Deutsche Geschichte I. Band. 280.) Még nehány ilyen adat följegyzése után megemlékezik a Corvináról is, melynek könyvein a királyi czímer a tulajdonos jelzésének egyik igen érdekes példája. Nevezetes e téren a szerzetes rendek eljárása; a klastromok könyvei mind pontos jelzésekkel voltak ellátva. A »*Buch der empter der swestern prediger ordens*« czimű könyv (1454) külön fejezetet szentel a könyvtárnokságnak (Buchmeisterei), s ebben határozottan előírja a könyvek egyöntetű rendszeres jelzését.

Seyler könyvének egy további fejezete részletesen megismertet a különböző ex-librisek alkatrészeivel s kitér röviden a heraldika alapkérdéseire is. Külön szól az olyanokról, melyek régebbi tulajdonosok emlékezetét őrzik (Memorien-Zeichen), megemlékszik a kettős exlibrisekről s azokról, melyek arczképpel vannak ellátva, vagy pedig a tulajdonos hazájára, foglalkozására s könyvkedvelésére utaló vonatkozásokat tartalmaznak a rajzban vagy a felirásban. A könyvek jelzésének czéljáról és használ is külön fejezetet találunk; az utolsó előttiben pedig a gyüjtők nyernek útbaigazitást az egyes daraboknak a könyvekből való kiszedésére, megőrzésére és rendszerezésére nézve. Ismerteti a különböző nézeteket, igy a Warneckeét, ki az alfabetikus csoportositást ajánlja, továbbá a Leiningen-Westerburg grófét, ki határozottan a művészeti szempont mellett foglal állást. Úgy látszik, ő nézte a dolgot leginkább művészszemekkel, mint ez Seyler közölte ama nyilatkozatából is kitünik, mely szerint az ex-libris gyüjtemények értékét az egyes darabok »művészi tartalma« állapitja meg. Épen azért »az elrendezésnél is ennek a körülménynek kell irányadónak lenni. Az ex-libris gyüjteményeket feltétlenül a stilkorszakok vagy legalább is időrend szerint kell osztályozni.« Seyler közli is azt a rendszert, melyet az ex-librisek ez a lelkes barátja a saját gyüjteményénél alkalmazott.

A könyv végén, a kérdés irodalmát pontosan feltüntető repertóriumon kivül, a szakegyletek, gyüjtemények s az ex-librisekkel foglalkozó rajzolók és metszők részletes adatait is megtalálhatjuk, a melyek mindenesetre emelik annak praktikus értékét. *E—r.*

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

I.

HAZAI FOLYÓIRATOK.

Az Egyetemes Philologiai Közlöny *XXI. évfolyama II. füzeteben* (1897 február) *Bleyer* Jakab a magyar vonatkozású német történeti népénekekről, s az azok kéziratai és nyomtatott forrásairól értekezik. *Vári* Rezső folytatja a firenzei S. Gregorius Nazianzenus-kódex variánsainak ismertetését. A *III. füzetben* (1897 márczius) *Fináczy* Ernő a húsz év óta fennálló folyóirat történetét adja, közleményeinek statisztikájával s a munkatársak teljes névsorával. Ugyanitt *Bleyer* Jakab folytatja fentebb emlitett czikksorozatát.

Az Erdélyi Múzeum *XIV. kötetének I. füzetét* (1897 január 15.) *Finály* Henriknek A Múzeum czímű czikke nyitja meg, mely a múzeum fogalmának általános szempontú fejtegetése után az Erdélyi Múzeum-egyletnek tudományos társasági jellegét veszi tárgyalás alá s arra az eredményre jön, hogy elérkezett az idő egy határozott

akadémiai jellegű Kolozsvári tudós társaság megalapítására. A Szakirodalom rovatában *Szamosi* J. ismerteti a Minerva 1896/97. évi folyamát. — A *II. füzetben* (1897 február 15.) *Szádeczky* Lajos egy pusztuló bányászati levéltárra, az 1880-ban felosztalott kolozsvári bányaigazgatóság irataira hivja fel a figyelmet, melyek a zalatnai bányahivatalban, alkalmas helyiség hiányában, egy kapufülkében felhalmozva védtelenül ki vannak téve az elkallódásnak.

A Grafikai Szemle *VI. évfolyama 12. számában* (1896 december) egy könyvbarát Milleniumi könyvemlék czímen a magyar könyvkiadók könyvjegyzékét ismerteti. *Lubik* Zoltán folytatja A magyar nyomdászat korszakai című czikksorozatát. A Vegyesek rovatában a Magyar nyomdászok 1897-diki évkönyvének megjelenéséről s a Gutenberg-jubileum érdekében Németországban megindúlt mozgalomról találunk rövid hireket. A *VII. évfolyam 1. számában* (1897 január) *Lubik* Zoltán czikksorozatának folytatása után egy névtelen czikk a papir vízjeléről értekezik. A Vegyesek rovatában egy f. évi ápril havában a budapesti vakok intézetében rendezendő nemzetközi hirlapkiállítás tervéről nyerünk értesítést. — A *2. számban* (1897 február) *Lubik* Zoltán czikke folyik; s a Vegyesek rovata fölveti a nyomdászczímer kérdését, megemlékezik Márki Sándor közleménye nyomán az első magyar térképkészítőről, Honter Jánosról és ismerteti a Magyar kereskedelmi Múzeum könyvtárának nemrég megjelent katalogusát.

Az Irodalomtörténeti Közlemények *VI. évfolyamának IV. füzete* a következő tartalommal jelent meg: *Széchy* Károly, Adalékok a régibb magyar irodalomhoz. — Dr. *Versényi* György, Hóry Farkas. — *Borsos* István, Petőfinek egy ismeretlen költeménye. — Dr. *Illésy* János, Balassa Bálint nyugtái. — *Wertheimer* Ede, Fejér kineveztetése a pesti egyetemi könyvtár prefektusává (1822.). — *Kandra* Kabos, Az ősmagyar csillagos ég. (II. és bef. közlemény.) — Adattár: *Illésy* János, Görcsöni Ambrus. — Dr. *Dézsi* Lajos, Cornides Dániel levele Sinai Miklóshoz. — *Lévay* József, Fábián Gábor levelei Édes Alberthez. (II. közlemény.) — Dr. *Récsey* Viktor, Révai Miklós levelei Paintner Mihályhoz. (VI. közlemény.) — *H. Kiss* Kálmán, A Mondolatperhez. — *Czékus* László, Jászay Pál naplója. (XII. közlemény.) — *Ádám* Károly, Bernát Gáspár egy levele. — Codexeink forrásai III. — Ismertetések, bírálatok: Szabó Károly és Hellebrant Árpád, Régi Magyar Könyvtár III. kötet. (Dr. Dézsi Lajos.) — Békefi Remig, Emlékkönyv, melyet Magyarország ezeréves fennállásának ünnepén közrebocsát a hazai cziszterczi rend. (D.) — *A VII. évfolyam I. füzetének* tartalma: Dr. *Badics* Ferencz, Az első magyar irodalomtörténetíró. (I. közlemény.) — *Tóth* Rezső, Fazekas Mihály. (I. közlemény.) — *Sz. Á.*, Pasquillus. Cantio

apologica. — Adattár: Dr. *Dézsi* Lajos, Heyden Sebald gyermeki beszélgetései 1531-ből. (I. közlemény.) — *Ferenczi* Zoltán, Adatok az iskolai színjáték és Felvinczi György életéhez. — Dr. *Récsey* Viktor, Révai Miklós levelei Paintner Mihályhoz. (VII. közlemény.) — *Lévay* József, Fábián Gábor levelei Édes Alberthez. (III. közlemény.) — Dr. *Borovszky* Samu, Kölcsey levele. — *Czékus* László, Jászai Pál naplója. (XIII. közlemény.) — Ismertetések, bírálatok: Endrődy S., Kurucz nóták. — Mindkét füzet végén: Irodalomtörténeti repertorium *Hellebrant* Árpádtól.

A Századok *XXX. évfolyamának 10. füzetében* (1896 december 15.) *Békefi* Remig ismerteti Vagner József Adalékok a nyitrai székes-káptalan történetéhez című munkáját, mely a káptalan levéltárának és a székesegyházi iskolának múltjához sok becses középkori adatot tartalmaz.

A *XXXI. évfolyam 1. füzete* (1897 január 15.) *Wertheimer* Edének Adalékok a Magyar Kurir történelméhez című czikkét közli. Ugyanitt a Történeti irodalom rovatában *Kardos* Albert Finászy Ernőnek A magyarországi középiskolák múltja és jelene című munkáját, *M. S.* Hochsmann Jánosnak Johannes Honter, der Reformator Siebenbürgens und des sächsischen Volkes című munkáját ismerteti, dr. *Váczy* János pedig a középiskoláink történetét tárgyaló milleniumi kiadványokról kezd hosszabb ismertetést. — A *2. füzetben* (1897 február 15.) *Sörös* Pongrácz Forgách Ferencz történelmét véve vizsgálata tárgyául, ismerteti a munka kéziratait. *Békefi* Remig az anjoukorbeli székesegyházi iskolák szervezetéről értekezik. A Történelmi Irodalom rovatában *Váczy* János folytatja Középiskolák története című könyvismertetését, —*s*— Békefi Remignek A cisztercziek középkori iskolázása Párisban című munkáját, *Érdujhelyi Menyhért* Récsey Viktornak a pannonhalmi apátság levéltáráról írt ismertetését teszik bírálat tárgyává. — A Tárcza rovatban —*R*— megemlékezik a képviselőházban lefolyt levéltári vitáról. *D. Gy.*

II.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK.

Archivalische Zeitschrift. *Új folyam, VI. kötet.* Dr. Ludwig von *Rockinger*, Die Verwaltung der bayerischen Landesarchive. — Karl *Primbs*, Mittheilungen über Wappen und Adelsverleihungen. — *P. P.* Verzeichnisse der in Ländern der westlichen Hälfte der österreichischen Monarchie von Kaiser Joseph II. 1782—1790 aufgehobenen Klöster. — Dr. Julius *Grossmann*, Das königlich Preussische Haus-Archiv zu Charlottenburg. — Dr. Herm. *Keussen*, Die Vereinigung von Archivaren in den Niederlanden. — Zur Errichtungsurkunde des Stiftes Schamhaupten.

Centralblatt für Bibliothekswesen. *XIII. évfolyam 12. füzet* (1896 deczember.) G. *Milchsack,* Doppeldrucke. — Chr. *Berghoeffer,* Die Entwicklung der Freiherrlich Carl v. Rothschildschen öffentlichen Bibliothek zu Frankfurt a. M. während der Jahre 1891—1895. — Recensionen und Anzeigen: Dr. Adalbert Ebner, Quellen und Forschungen zur Geschichte und Kunstgeschichte des Missale Romanum im Mittelalter. (G. F.) Katalog der Bibliothek des Baron Bruckenthal'schen Museums in Herrmanstadt. (M. P.)

XIV. évfolyam, 1. füzet. (1897 január.) C. *Haeberlin,* Griechische Papyri. — Adolf *Schmidt,* Untersuchungen über die Buchdruckertechnik des 15. Jahrhunderts. — Dr. H. *Düring,* Bibliothekstechnische Mittheilungen. — Recensionen und Anzeigen: Die Jenaer Liederhandschrift. (W. Brambach.) W. Weisbach, Die Basler Buchillustration des 15. Jahrhunderts. (Rudolf Kautzsch.) R. Foulché-Delbose, Bibliographie des voyages en Espagne et en Portugal. (K. Haebler.)

2—3. füzet. (1897. február-márczius.) Adolf *Schmidt,* Untersuchungen über die Buchdruckertechnik des 15. Jahrhunderts. — Dr. H. *Düring,* Bibliothekstechnische Mittheilungen. — Al. *Reifferscheid,* Zwei Anträge auswärtiger Bibliothekarstellen für Georg Friedrich Benecke. — F. W. E. *Roth,* Jakob Theodor von Bergzabern (Tabernaemontanus). — Dr. Anton *Schubert,* Die beiden ältesten vollständigen Biblia bohemica-Inkunabeln. — Recensionen und Anzeigen: Dr. Fr. Clemens Elrard, Die Stadtbibliothek in Frankfurt am Main. (A. Hackradt.) Katalog der Bibliothek des Reichstages. (K. Boysen.) Katalog der Bibliothek der kön. Kunstgewerbe-Schule zu Dresden. (W. Sch.) Serrurier L., Bibliothèque japonaise. (Ernst Roth.) August Müller, Orientalische Bibliographie. (H. Schnorr v. Carolsfeld.) Karl Goedeke, Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung aus den Quellen. (W. Sch.) Georg Maas, Bibliothekumzüge. (F. Mentz.)

Állandó rovatok: Mittheilungen aus und über Bibliotheken. — Vermischte Notizen. — Neue Erscheinungen auf dem Gebiete des Bibliothekswesens. — Antiquarische Kataloge. — Personalnachrichten.

A folyóirat legutóbb megjelent mellékletei *(Beihefte zum Centralblatt für Bibliothekswesen):* XIV. *P. G. Reichart,* Beiträge zur Incunabelnkunde. I. kötet. — XV. Dr. *P. Dahlmann,* Jesuitendramen der niederrheinischen Ordensprovinz. — XVI. *J. L. Heiberg,* Beiträge zur geschichte Georg Vallas und seiner Bibliothek. — XVII. *P. G. Meier,* Heinrich von Ligerz Bibliothekar von Einsiedeln im 14. Jahrhundert.

Deutsche Litteraturzeitung. *XVIII. évfolyam, 1. sz.* (1897 január 2.) Hastings *Rashdall,* The universities of Europe in the middle age (Fr. Paulsen.) Gregorius Zereteli, De compendiis scrip-

turae Graecorum praecipue Petropolitanorum et Mosquentium anni nota instructorum. (W. Wattenbach.) — *2. sz.* (1897 január 9.) Bibliographica papers on books, their history and art. (K. Dziatzko.) — *3. sz.* (1887 január 23.) Edward G. *Browne*, A catalogue of the Persian manuscripts in the library of the University of Cambridge. (Oskar Mann.) — *5. sz.* (1897 február 6.) August *Potthast*. Bibliotheca historica medii aevi. (Wilhelm Bernhardi.) — *6. sz.* (1897 február 13.) Institut International de Bibliographie. Bulletin. 1re année nr. 1—6. (A. L. Jellinek.), Ch.—V. *Langlois*, Formulaires de lettres du XIIme, du XIIIme et du XIVme siècle. (W. Wattenbach.) — *7. sz.* (1897 február 20.) John *Gwynn*, The Apocalypse of St. John. in a Syriac version witherto unknown. (O. v. Gebhardt.), Edmund *Hauler*, Eine lateinische Palimpsestübersetzung der Didascalia apostolorum. (F. v. Funk.) *Palat*, Bibliographie générale de la guerre de 1870—1871. (Paul Hirsch.)

Institut International de Bibliographie. Bulletin. *I. évfolyam. 6b. füzet.* Chronique. — Acta. — Charles *Richet*, La Bibliographie décimale et le congrès de la société Royale de Londres (1896). — Paul *Otlet*, La Statistique internationale des imprimés. — La coopération nationale et internationale au Repertoire bibliographique Universel. — Variétés. — Julius *Ponbiser*, Une nouvelle application du Système décimal à la Bibliographie. — Notes, Documents et Analyses: Deuxième conférence bibliographique internationale en 1897. Bibliographia universalis. Conférence bibliographique de Florence. Annuel meeting of the library association. Congrès international des éditeurs. Union internationale de Photographie. Exposition bibliographique des Bruxelles. Les fiches bibliographiques annexées aux livres nouveaux.

Revue des Bibliothèques. *VI. évfolyam, 11 - 12. füzet* (1896 november—deczember.) Joh. *Bresciano*, Ad catalogum historico-criticum editionum Romanorum saeculi XV. 1—3. Audifredo auctore supplementum. (Befejező közlemény.) — Léon-G. *Pélissier*, Les registres Panigarola et le Gridario generale de l'Archivio di Stato de Milan pendant la domination française. (1499—1513.) (Folytatás.) — M. *Pellechet*, Le feu et les Bibliothèques. — L. *D.*, Le manuscrit Mexicain Vatican 3773, notice traduite de l' italien. — Léon *Dorez*, Études Aldines. IV. Alde le Jeune et Nicolo Manassi. — E. *C.*, Le prêt des livres envoyés en province par la bibliothèque de l'université de Paris. — Personnel des Bibliothèques. — Bibliographie: Henri Omont, Bibliothèque Nationale. Catalogue général des manuscrits français, tomes II., et III. (Léon Dorez.) — Dr. Gottfried Zedler, Geschichte der Universität zu Marburg von 1527—1887. (L. D.) — Giuseppe Ottino e G. Fumagalli, Bibliotheca Bibliographica Italica. Catalogo degli scritti di bibliologia, bibliografia e biblioteconomia publicati in Italia publicati all' estero

Primo supplemento annuale. (L. D.) — Carlo Castellani, Pietro Bembo bibliotecario della libreria di S. Marco in Venezia. (1538—1542.) (Léon Dorez.) — Ulrico Hoepli, XXV. anni di vita editoriale. (L. A.)

Állandó rovat: Chroniques des Bibliothèques.

Revue internationale des Archives des Bibliothèques et des Musées. *I. kötet, 2. sorozat: Bibliothèques. 2. füzet.* Ch. V. *Langlois.* A propos de l'Institut international de Bibliographie. — Melanges: Ch. *Mortet,* La réforme de la bibliographie scientifique aux congrès de Bordeaux et de Berne (1895). — Rafael *Altamira,* Les Bibliothèques en Espagne. — Gustavo *Cini,* Ordinamento delle Notizie biografiche nella Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze. — Chronique: Allemagne. États-Unis. Italie (Milano, Napoli, Roma.) France. Bibliographie rétrospective des periodiques: Centralblatt für Bibliothekswesen. 1884—1887. (L. Herr.) The Bookworm. 1893—1894. Revue Universelle des Arts. 1856. I., 1860. I., 1862. II. (F. Mazerolle.) Revue des Deux-Mondes. 1852, 1872, 1875, 1883. (I. Petit.) Comptes rendus: Otto Baschin, Bibliotheca geographica. (L. Gallois.) O. von Heinemann, Die herzogliche Bibliothek zu Wolfenbüttel. (C. E. R.) W. A. Copinger, Supplement to Hains Repertorium bibliographicum, or collections towards a new edition of that work. (A. M.) H. Lammens, Les manuscrits syriaques du désert de Nitrie. (A. V.) Montagne Rhodes James, Descriptive Catalogue of the Mss. in the Fitzwilliam Museum. (A. V.) A. Oechelhauser, Die Miniaturen der Universitäts-Bibliothek zu Heidelberg. (A. M.) Henri Jadart, Les bibliophiles Rémois. (A. V.) A. Claudin, Les débuts de l'imprimerie à Poitiers, dans la Revue de Saintonge et d' Aunis. (A. V.)

Állandó rovat: Inventaires, catalogues et publications annoncées sommairement.

Rivista delle Biblioteche e degli Archivi. *VII. évfolyam, 1—4. szám.* Orazio *Bacci,* Il codice Mediceo Palatino 234,2° della R. Biblioteca Mediceo-Laurenziana. — Enrico *Rostagno,* Il codice »Angelucci« ora Laur.-Aschburnhamiano del Canzoniere di Giusto de' Conti. — Curzio *Mazzi,* Di antichi manoscritti dell' Abbazia di S. Galgano. — A. *Moschetti,* Notizia bibliografica Petrarchesca. — Tommaso *Catini,* Il libro d' Augubio. — G. B., Lettere inedite di Lodovico Antonio Muratori ad Apostolo Zeno e di questo a lui. — Leo S. *Olschki,* Delle biblioteche dalla loro origine fino all' età di Augusto. — Rivista bibliografica: Alessandro Lisini, R. Archivio di Stato in Sinea. (Curzio Mazzi.) Castellani C., Catalogus codicum graecorum qui in Bibliothecam D. Marci Venetiarum inde ab anno MDCCXL ad haec usque tempora inlati sunt. (E. R.)

H. S.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Miniszteri köszönet. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Thaly Kálmán* orsz. képviselőnek, ki a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárát 41 db. XVI—XVII. századbeli igen becses okirattal gyarapitotta, továbbá dr. *Faltay Lászlóné* szül. *Szigligeti Ferike*, dr. *Kétly Károlyné*, özv. *Törs Kálmánné*, dr. *Hutiray Ferenczné* és *Szigligeti Mária* urnőknek, a kik néhai *Szigligeti Ede* irodalmi hagyatékát és emléktárgyait a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozták, köszönetét nyilvánitotta.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának költségvetése a folyó évben 90,147 frt személyi járandósággal, 76,552 frt dologi kiadással, az átmeneti kiadások s beruházások rovatában 44,000 frttal, összesen tehát 210,699 frttal van beállítva az 1897. évi állami költségvetésbe. Az előző évi költségvetéshez hasonlítva, a többlet a személyi járandóságoknál 7148 frt, a dologi kiadásoknál 1300 frt, az átmeneti és beruházási tételeknél 500 frt; összesen 8948 frt. A múzeumi könyvtár a költségvetésben — a személyi járandóságoktól eltekintve — a következő önnálló tételekkel szerepel: A hirlapkönyvtár gyarapítása 1200 frt, a Széchenyi-országos könyvtár gyarapítása 6000 frt, könyvkötések 200 frt; alapítványi illeték a Széchenyi-könyvtár gyarapítására 470 frt: a levéltári osztály kiegészítésére 3. részlet 20,000 frt; a könyvtár butorozására és egyéb átalakításokra 2500 frt. A többi osztályokkal közös tételek: gyűjtemények vásárlására 5500 frt, a Magyar Nemzeti Múzeum kiadványaira 4000 frt (ebből a Magyar Könyvszemlére 1200 frt esik), kisebb bútorozásokra 1000 frt, utiköltségekre és napidijakra 3000 frt, házi szükségletekre 8720 frt, irodai költségekre és vegyes házi kiadásokra 3500 frt, bútorozási költségekre 4000 frt; a levéltár új helyiségeinek és az állattári helyiségek bútorozására szükséges 6000 frt első részlete: 3000 frt. Mint teljesen uj tételt, ez utóbbit a vallás- és közoktatásügyi miniszter a következő megokolással vette fel a költségvetésbe: »A nemzeti múzeumba letéteményezett családi levéltárak ujabban három nagybecsű gyüjteménynyel gyarapodtak, a gróf Széchenyi, a gróf Bethlen és a báró Mednyánszky családok részéről. Mostanig ez érdekes anyagot helyszüke miatt kicsomagolni sem lehetett; előreláthatólag a családi

oklevelekből álló anyag a hazai történetbúvárlat nagy hasznára még ezentúl is tetemesen fog szaporodni, kell tehát gondoskodni arról, hogy azok megőrzése és rendszeres kezelése czéljából hely is álljon rendelkezésre. Minthogy ez idő szerint az egyik igazgatóőri lakás megüresedett, az átvett okmányok lajstromozására és osztályozott elhelyezésére e lakást szándékozom berendezni, a legszükségesebb butorozással.« A könyvtár személyzete az új költségvetésben csupán egy új szolgai állás rendszeresítésével gyarapodott. *(Sz.)*

Az »Egyetemes Philologiai Közlöny« története. Az ezredéves kiállításra minden hazai folyóirat és hirlap elkészítette rövid élettörténetét. A budapesti filologiai társaság szakközlönyének legujabb füzete némileg átdolgozva s a XX. évfolyam adataival megtoldva közli azt a czikket, mely pályafutásának nevezetesebb adatait magában foglalja. Fináczy Ernő — a czikk irója — visszapillantva a Közlöny húsz évfolyamára, teljes joggal állíthatja, hogy »nincsen a filologiai tudománynak egyetlen ága sem, mely a Közlöny valamelyik kötetében helyet ne kért volna a maga számára, s érdekes anyagot talál ép' ugy a keleti nyelvek kutatója, mint a classica és modern philologia vizsgálója, az irodalomtörténész, a szövegkritikus, az archaeologus, a történetiró, *sőt nem kis mértékben a bibliografus is.*« Ime e husz éves történet főbb eredményei és eseményei a jelzett czikk nyomán . . . A Közlöny 20 év folyamában és 2 pótkötetében 849 önálló tudományos czikk, értekezés és dolgozat található, a vegyesek rovatán és a könyvismertetések és birálatokon kivül. E czikkek közül 366 classico filologiai tárgyu, a többi 483 pedig a magyar, német, franczia, olasz, angol, szláv nyelvek és irodalmak, a keleti nyelvek, az összehasonlító nyelvészet, általános nyelvtudomány és irodalomtörténet stb., tág köreiben mozog. 340 iró működésének köszönhető ez az eredmény, kiknek neveit Fináczy föl is sorolja, külön megemlékezve az elhunyt nagyobb dákokról, minők *Ábel Jenő, Arany János, Ballagi Mór, Budenz, Csiky Gergely, Greguss Ágost, Hunfalvy Pál, Szabó István és Szarvas Gábor.* 1029 hazai filologiai műről jelent meg ismertetés, olykor rövidebb hosszabb tartamu polemiákra nyujtva alkalmat. Az ismertetett külföldi művek száma 1147. Igen változatos volt a vegyesek rovata s nagyon hasznosak *Hellebrandt Árpád* nagy szorgalommal összeállított bibliografiai jegyzékei. Az I. évfolyam 32 nyomtatott ívvel indult, mig a XX. kötet 60 ívet foglal magában. A Közlöny megindításának nagy fontosságát különösen *Ponori Thewrewk Emil* hangoztatta már az 1876 év október 15-én tartott értekezleten, s már november 8-án a társaság ülésén az elnök »a budapesti tudomány egyetemi tanárok szerkesztése mellett a jövő 1877 év elejétől megjelenő »*Egyetemes Filologiai Közlöny*«-ről értesíthette a tagokat.« Ez év január havában meg is indul a folyóirat *Ponori Thewrewk Emil* és *Heinrich Gusztáv* szerkesztése mellett. 1887-ben harmadik szerkesztőnek hozzájuk szegődött *Ábel*

Jenő is s ennek korai halála után 1890-ben *Némethy Géza*. 1891 végén a legelső szerkesztők vissza léptek, s ettől kezdve a mai napig közreműködésük mellett *Némethy Géza* és *Petz Gedeon* végzik a szerkesztői teendőket. Az első kiadó a Weismann testv. czég volt, aztán Knoll Károly, 1880 óta a Franklin Társulattal szerződött a társaság 1883-tól kezdve a munkatársak rendszeres dijazásban részesülnek. *(e.)*

»**Régi magyar könyvtár**« című uj irodalomtörténeti gyüjtemény indult meg a Franklin Társulat kiadásában. A vállalatnak czélja »nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hü szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzá férhetővé tenni.« Eddig négy füzet jelent meg, u. m.: I. *Aranyos-Rákosi Székely Sándor: A székelyek Erdélyben.* Hősi költemény. 1822. Kiadta Heinrich Gusztáv. 123 l. 60 kr. II. *Pálos iskoladrámák a XVIII. évszázból.* A M. Tudományos Akadémia kéziratából kiadta Bayer József. 80 l. 40 kr. III. *Csiksomlyói nagypénteki miszteriumok.* A XVIII. századi kéziratból kiadta Fülöp Árpád. 244 l. 1 frt. IV. *Heltai Gáspár csopusi meséi.* Colosvárot. 1566. kiadta Imre Lajos 304 l. ára 1 frt. 20 kr. S még egy igen hosszú sorozatban jelzi a prospectus a legközelebbi publicatiokat. Az egész vállalatról, melyet *Heinrich Gusztáv* szerkeszt, közelebbről részletesebben meg fogunk emlékezni. *(e)*

Magyar Gyüjtők Lapja czímmel *Erdős Miksa* és *Bustin S.* kéthetenként megjelenő folyóiratot indítottak meg, mely magyarországi régiségek, természetrajzi tárgyak, okmányok, könyvek stb. gyüjtői érdekeit van hivatva programmja szerint képviselni. Az uj vállalatból addig a f. évi február 15-én megjelent első számot láttuk. Ennek tartalma a következő: Programmunk; Régi Magyar könyvgyüjtők, *Erdős* Miksától; Magyar könyvgyüjtők ex-librisei, *Schwarz* Ignácztól; XV. és XVI. századbeli magyar érdekü fa- és rézmetszetek, *Somogyi* Károlytól; A gyűjtés lélektana, *Bustin* S.-tól; s apróbb rovataiban: Néhai Jamniczky Lajos könyvtára; Uj könyvjegyzékek; Hungaricák a külföldi könyvpiaczon; Ujabbkori hazai nevezetesebb leletek; Vegyes közlések; Folyóiratok szemléje. Előfizetési ára egész évre 6 frt; egyes szám ára 25 kr.

† **W. N. du Rieu.** A leideni egyetemi könyvtár igazgatója azok közé tartozott, kiknek munkásságát mindenütt figyelemmel kisérik és nagyra becsülik. Épen azért keltett 1896. decz. 21-én bekövetkezett halálának híre oly élénk részvétet a történetirás, de különösen a bibliografia művelőinek körében az egész művelt világon. Életét teljesen a tudománynak szentelte. 1829-ben született Leidenben. 1856-ban avatták doktorrá: De gente Fabio czimü értekezése alapján. Olaszországi tanulmányútja befejeztével szülővárosában telepedett meg s az ottani egyetemi könyvtárnál különféle állásokban működött, mig 1880-ban annak vezetőjévé lett. Hazája történetére vonatkozó

munkálatait igen nagyra becsülik, bibliografiai dolgozatai pedig, melyeket részben német, franczia és latin nyelveken is közreboesátott, a legelőkelőbb szakfolyóiratokban jelentek meg. Utolsó nagy vállalkozása az európai könyvtárak legbecsesebb kéziratainak hiteles reprodukcziókban való kiadása volt. Mikor azonban az első kötet, az ó-testamentumnak Sorrovianus-Colbertinus-féle kódexe megjelent, du Rieu már nem volt az élők sorában. *(e.)*

»**Zeitschrift für Bücherfreunde**« czímű havi folyóiratot indít meg ennek az évnek április havában *Fedor V. Zobeltitz* Berlinben. Prospektusában felölel mindent, a mi a bibliofilség körébe vág, s főczéljául azt tüzi ki, hogy a németországi könyvbarátoknak állandóan szolgálatára legyen. E végből közölni fogja a legkülönbözőbb irodalmi és nyomdászati ritkaságok, kéziratok, xylografok, ősnyomtatványok, editio princepsek stb. stb. ismertetését; továbbá a könyvkötészet s általán a könyvek külsejére vonatkozó czikkekre is nagy gondot fog fordítani, s igy az ex-librisek, könyvtáblák stb. gazdag illusztrácziókban fognak megjelenni. Kisebb rovatai is a bibliofilek érdekeit fogják szolgálni, kérdezősködések, feleletek stb. alakjában. A »Magyar Könyvszemle« szerkesztőségéhez intézett magánlevél szerint a magyar bibliofileknek a nyugat-európaiakkal való szorosabb összekapcsolása szintén egyik terve a kiadónak. Ezeknek száma ugyan ma még nem nagy, de napról-napra örvendetesebb jelenségekkel találkozunk e téren is s ha a német folyóirat kiválóbb franczia, angol és olasz társainak magas szinvonalán fog állani, kétség nélkül kedvező hatással lesz. Az első szám megjelenése után behatóbban is megemlékezünk az uj vállalatról, melynek előfizetési ára egy évre 24 márka s Velhagen és Klasing kiadásában fog megjelenni. *(e.)*

A könyvtári tisztviselők czimei már eddig is igen sokat foglalkoztatták az illetékes köröket. Az osztrák könyvtáregylet (Österreichischer Verein für Bibliothekswesen) deczember 5-iki gyülésén dr. Frankfurter S. beható fejtegetés kapcsán elevenítette fel a kérdést, mely bizony nem csak az osztrák könyvtárnokoknak elintézetlen ügye. Természetes, hogy nem életbe vágó kérdésről van szó, de azt sem lehet kétségbe vonni, hogy alkalmas, egyöntetű, kifejező és jó hangzásu czímek mindenféleképen hasznára válnak az egyes tisztviselő csoportoknak. S hogy a könyvtári tisztviselői állások elnevezése mily sok anomaliára szolgáltatott alkalmat s mennyi változáson ment keresztül, azt a jelzett előadás, melynek főbb pontjait a Centralblatt (1897. 2—3 füzet. 133 l.) ismerteti, elég meggyőzően kifejti. A bibliothekar, custos, amanuensis, scriptor stb. elnevezések bizonytalansága és bonyolodottsága helyett Frankfurter a következő jelzeteket ajánlja: *a)* direktor, *b)* oberbibliothekar *c)* bibliothekar, *d)* unterbibliothekar. Ha pedig ez az utóbbi rosszhangzásunak találtatnék, a legalsó fokozat jelzésére szolgálhatna a custos czim. Ez utóbbi ajánlatra igen helyesen jegyzi meg valaki az emlitett helyen, hogy a custos czim megbontaná

az egyöntetűséget s inkább a harmadik fokozatot *c)* kellene 1-ső és 2-ik osztály megkülönböztetésével ketté osztani. Mindezekkel a kérdésekkel egy bizottság fog foglalkozni, amelyik lehetőleg egységes tervet fog kidolgozni az osztrák tartományok részére. Talán nálunk sem volna időszerütlen épen most az általános múzeumi mozgalom révén ehez a kérdéshez hozzá szólni illetékes köreinknek. *(e.)*

Guttenberg születése 500-ik évfordulójának megünneplésére mint már említettük, nagyban készülődnek Németországban. Most már, mint az Allg. Zeitung (1896. No. 291. Beilage) irja, Mainzban az ünnep napját is megállapították. E szerint *1900 junius 24-én* nagy internacziónalis akadémikus jellegü ünnepély lesz, a melyre nagy népünnepély fog következni. Alapítanak Mainzban székelő »Guttenberg-Gesellschaft«-ot, melynek feladata lesz a Guttenberg-múzeum megteremtése és tudományos szakmunkák kiadása. Azt hiszszük, hogy mindezekről nálunk is idejében tudomást szereznek az illetékes körök, s igy a mi részvételünk is méltó lesz a nagy kulturális eseményhez. *(e.)*

Bastard munkája a miniatürökről. Legutóbbi füzetünkben hirt adtunk a felől, hogy *Bastard* Ágost gróf hires munkája a *Peintures et ornements de manuscrits*, egy műmellékletei száma tekintetében unikumnak nevezhető példányban került könyvpiaczra. Mint az áruba bocsátó czégtől *Hiersemann* K. W. lipcsei antiquártól értesülünk, a nagybecsü művet a kinálati áron, 12,000 márkáért. a müncheni királyi könyvtár szerezte meg. *Sz.*

Hazai antiquáriusaink jegyzékei ez évben különösen gazdag tartalommal dicsekedtek. *Dobrowsky Ágost* megvette a tavaly elhunyt kiváló gyűjtő *Jamniczky Lajos* könyvtárát, s a hétezer darabot meghaladó gyűjteményről eddig két füzetnyi katalogust bocsátott közre. A könyvtár mintegy 200 kötet 1711 előtti hazai nyomtatványon és magyar vonatkozású munkán kivül majdnem teljes magyar szépirodalmi kollekcziót tartalmazott. *Ranschburg Gusztáv* terjedelmes jegyzéke elsőrendű magyar könyvészeti ritkaságok egész seregét kinálta, meglehetős magas árakon. Hasonmásokkal diszített katalogusa különben egyike az eddig megjelent magyar antiquárjegyzékek legszebbjeinek. Becses és ritka teljességű történelmi könyvgyűjteménye ugyanitt volt felsorolva. Két kisebb jegyzéket is adott ki a modern irodalom termékeiről. *Révai Leó* vegyes tartalmu havi katalogust, *Kún* S. tartalmas történelmi jegyzéket küldött szét. E jegyzék legérdekesebb száma volt *Éber Nándor* tábornok, a hires emigranshoz intézett 251 levél, az 1859—1883. évekből, állitólag nagy fontosságú politikai tartalommal. *Pollák Zsigmond* 4. sz. jegyzéke a tudományok minden ágára kiterjeszkedett s különösen a nagy közönségnek szánt olcsó munkákat tartalmazott. *(V. E.)*

Mandello Gyula, Marczali Henrik, Márki Sándor, Márm.-szigeti áll. tanitóképző, Márm.-szigeti kegyesr. gimnázium, Miskolczi ev. egyházmegyei könyvtár, Nagykőrösi ref. tanitóképző, Nagyváradi kir. jogakadémia. Országos levéltár, Ortvai Tivadar, Pápai ref. főiskola, Pénzügyminiszterium elnöki osztálya, Pozsonyi ev. liceum, Pozsonyi kath. főgimnázium, Pozsonyi kir. jogakadémia, Ranschburg Gusztáv, Rumbold Bernát, Sárospataki áll. tanitóképző, Sárospataki ref. főiskola, Sátoraljа-ujhelyi kath. főgimnázium, Selmeczbányai ev. liceum, Sopron város tanácsa, Szabadkai közs. főgimnázium, Szent-István-társulat, Szent-Iványi Zoltán, Szilágyi István, Szily Kálmán, Szombathelyi kath. főgimnázium, Szombathelyi papnevelő intézet, Tagányi Károly, Temes várm. alispáni hivatala, Temesvári kath. főgimnázium, Thim József, Toldy Lajos, Tóth Samu, Varju Elemér, Zalán Lipót János.

Az 1897. évi folyamra: Andrássy János, Babics József, Beszterczei polg. fiuiskola, Budapesti VIII. ker. főgimnázium, Debreczeni János, Dévai áll. főreáliskola (2 frt), Gerold és társa, Honvédelmi miniszterium (1 frt 50 kr.), Hradsky József, Kammerer Ernő, Karácsonyi János, Keszthelyi gróf Festetich-könyvtár, Kolozsvári ref. főiskola, Kolozsvári unitárius főiskola, Losonczi áll. főgimnázium, Ludovika-akadémia, Major Lajos, Marosvásárhelyi ref. főiskola, Meliorisz Béla, Mednyánszky Dénes báró, Miskolczi polg. iskola, Nagykőrösi ref. tanitóképző, Palczer Ernő, Pannonhalmi főapátság könyvtára, Pénzügyminiszterium elnöki osztálya, Récsey Viktor, Révai Leo (2 pld.), Sárospataki áll. tanitóképző, Selmeczbányai ev. liceum, Stein János, Szamosujvári áll. főgimnázium, Szegedi Somogyi-könyvtár, Szendrei János, Szent-Iványi Zoltán, Székelyudvarhelyi ref. főiskola, Szombathelyi papnevelő-intézet, Ungvári kath. főgimnázium, Váczi kegyesr. főgimnázium, Vigyázó Ferencz gróf, Zimmermann Ferencz, Zirczi apátsági könyvtár.

Az 1898. évi folyamra: Kolozsvári ref. főiskola (1 frt.)

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát inditotta meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozditására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könytár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és speciális bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és bibliografiai irodalom termékeiről s figyelemmel kiséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június szeptember és deczember hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 3 frt; a könyvárusi forgalomban 4 frt; egy-egy füzet ára 1 frt.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények **a szerkesztő czimére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Nemz. Múzeum könyvtárának kiadásában megjelent és *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében s általa minden könyvárusnál kapható: *A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának czímjegyzéke. I. Ősnyomtatványok. (Catalogus bibliothecae Musei Nat. Hungarici I. Incunabula.)* Leírta Horváth Ignácz könyvtári segédőr. Ára 2 frt.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque du Musée National Hongrois
sous la rédaction de M. le dr. Jules Schönherr.

Quatre livraisons par an; prix du volume 3 florins = 6 francs = 5 marcs.

Nouvelle série. V. volume. 1. livraison. Janviers-Mars 1897.

Sommaire.

Guillaume Fraknói. La vie, les oeuvres et la bibliothèque de Nicolaus évêque de Modrus. (Avec deux planches) ... 1
La bibliothèque du Musée National en 1896 ... 24
François Kollányi. Monumentum actorum comitialium provinciae Hungariae Salvatoris ... 33
Dr. Jean Illésy. L'examen de la bibliothèque de l'université en 1780 ... 45
Bibliothèque hongroise. (Nouvelles pièces relatives au Répertoire des vieux livres hongrois imprimés jusqu'à l'année 1711.) Les décrets des diètes de Transylvanie dans la bibliothèque du Musée Transylvanique. Par *Zoltan Ferenczi* ... 51
Indicateur officiel. La question des archives dans le parlement hongrois 57
Rapport sur l'état de la bibliothèque du Musée National dans le 4. trimestre 1896 ... 83
La bibliothèque de la société du Musée Transilvanique en 1895 88
La bibliothèque Somogyi de Szeged en 1895/96 ... 90
Littérature. Le catalogue millénaire des éditeurs hongrois. Par *E—r.* — Bibliographie hongroise. 1896. Par *Émeric Barcza.* — Fernand de Mély et Edmond Bishop, Bibliographie générale des inventaires imprimés. Par *A. A.* — Gustav A. Seyler, Illustriertes Handbuch der Ex-libris-Kunde. Par *E—r.* — Revue des revues bibliographiques. I. Revues hongroises. Par *D. Gy.* II. Revues étrangéres. Par *H. S.* ... 92
Notices. Remerciment du ministre. Le budget de la bibliothèque du Musée National. *(Sz.)* L'histoire de la »Revue universelle philologique.« *(e.)* Journal des amateurs hongrois *(Sz.)* † W. N. du Rieu *(e.)* Zeitschrift für Bücherfreunde *(e.)* Répertoire des vieux livres hongrois *(e.)* Les titres des employés des bibliothèques. *(e.)* Le cinquième centennaire de Guttenberg *(e.)* L' oeuvre du comte Bastard sur les miniatures. *(Sz.)* Catalogues des marchands de livres d' occasion hongrois. *(V. S.)* ... 108

Adresse de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle. Budapest, Musée National Hongrois.*

A Magyar Könyvszemle régi folyamának két teljes példányát (I—XVI. kötet) 25 frtjával, a II—XVI. köteteket egyenként 2 frton, együtt 20 frton bocsátjuk előfizetőink rendelkezésére. Megrendelések a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához intézendők, mely az összeg előzetes beküldése esetén a szállitást bérmentesen eszközli.

Budapest, 1897. Az Athenaeum r. társ könyvnyomdája.

A HAZAI HIRLAPIRODALOM
1897-BEN.

I.
A magyar hirlapirodalom.

Id. Szinnyei Józseftől.

I. POLITIKAI NAPILAPOK.*

BUDAPESTEN.

Pesti Napló. Főszerk. Neményi Ambrus; felelős szerk. Balla Mihály; kiadótulajd. a Kosmos hírlapkiadó részvénytársaság. XLVIII. évf. Ára 14 frt.

Magyar Állam. (Idők Tanuja.) Főszerk. dr. Hortoványi József; felelős szerk. Szemnecz Emil; laptulajdonosok: Lonkai Antalné örökösei. XXXVIII. évf. Ára 20 frt.

Fővárosi Lapok. Szerk. Virág Béla; XXIV. évf. Ára 14 frt. (Megszünt.)

Budapesti Közlöny. Hivatalos lap. Szerkesztő Vadnay Károly. XXXI. évf. Kiadja az Athenaeum. Ára »a Hivatalos Értesítő«-vel együtt 20 frt.

Egyetértés. Szerk. és kiadó-tulajdonos Csávolszky Lajos; főmunkatárs Kossuth Ferencz. XXXI. évf. Ára 20 frt.

Budapest. Szerk. Gracza György; kiadó-tulajdonos Wodianer F. és fiai. XXI. évf. Ára helyben 10 frt; vidékre 12 frt.

Pesti Hirlap. Szerk. dr. Kenedy Géza; kiadják a Légrády-testvérek. XVIII. évf. Ára 14 frt.

Budapesti Hirlap. Főszerk. Rákosi Jenő; felelős szerk. Csajthay Ferencz; kiadó és laptulajdonos a Budapesti Hirlap ujság vállalata. XVIII. évf. Ára 14 frt.

Nemzet. Főszerkesztő Jókai Mór; felelős szerk. Gajári Ödön; kiadó-tulajdonos az Athenaeum. XVI. évf. Ára 24 frt.

Kis Ujság. Szerk. Gara József; kiadótulajdonosok Wodianer F. és fiai. XI. évf. Ára helyben 7 frt 20 kr.; vidékre 9 frt.

Magyar Hirlap. Fel. szerk. Fenyő Sándor; kiadó-tulajdonos Magyar Hirlap kiadó részvény-társaság. VII. évf. Ára 14 frt.

Magyar Ujság. Főszerk. Gajári Ödön; fel. szerk. Kende Zsigmond; kiadó-tulajd. az Athenaeum IV. évf. Ára 12 frt.

Szabad Szó. Szerk. M. Horváth Károly; kiadó-tulajd. a Kosmos hirlapkiadó részvény-társaság. V. évf. Ára helyben 10 frt, vidékre 12 frt.

Hazánk. Szerk. Jancsó Dezső; kiadja az »Európa« irodalmi és nyomdai részv.-társaság. IV. évf. Ára 14 frt.

Magyarország. Szerk. Holló Lajos; helyettes szerk. Inczédy László; laptulajdonos a »Magyarország« hírlapkiadó részv.-társaság. IV. évf. Ára 14 frt.

Magyar Esti Lap. Szerk. Szalay Mihály; kiadó-tulajd. Magyar irodalmi részvény-társaság. IV. évf. Ára 4 frt 80 kr.

Nemzeti Ujság. Főszerk. Günther Antal; szerk. Korbuly József, kiadja egy társaság. IV. évf. Ára 14 frt. (Megszünt a 33. számmal.)

Alkotmány. Szerk. Dugovich Imre; kiadó-tulajd. az »Alkotmány« könyvny. II. évf. Ára 10 frt.

Budapesti Napló. Főszerk. Vészi József; fel. szerk. Braun Sándor; kiadja a szerkesztőség. II. évf. Ára 14 frt.

Esti Ujság. Szerk. Barna Izidor; kiadó-tulajd. Rákosi Jenő Budapesti Hirlap ujságvállalata (Zilahy Simon.) II. évf. Ára helyben 4 frt 80 kr; vidéken 6 frt 60 kr.; számonként 1 kr.

Friss Ujság. Szerk. Halom József; kiadó-tulajd. a »Magyar-Hirlap-kiadó-társaság.« II. évf. Ára 7 frt 20 kr.

Függetlenség. Szerk. és tulajd. Dr. Székely Béla. II. évf. Ára 10 frt.

* Az egyes szakokban a lapok keletkezési idejök szerint vannak sorozva. — Ez összeállitás, mely 1894-ig a Vasárnapi Ujságban jelent meg, az 1895. évtől kezdve a Magyar Könyv Szemle rendes mellékletét képezi.

Esti Hirlap. Szerk. Neszmély Artur; kiadó-tulajd. a Magyar Hirlapkiadó R.-Társaság. I. évf. Ára 7 frt 20 kr. számonként 1 kr.

VIDÉKEN.

Győri Hirlap. (Győri Közlöny, Győr.) Szerk. és kiadó-tulajd. Szávay Gyula; társszerk. Hegyi Jenő. XLI. évf. Ára 10 frt.

Szegedi Hiradó. (Szeged.) Szerk. Palócz László; kiadó-tulajd. Endrényi Imre. XXXIX. évf. Ára 14 frt.

Alföld. (Arad.) Szerk. Edvi-Illés László; kiadja Réthy L. és fia. XXXVII. évf. Ára helyben 12 frt, vidéken 14 frt.

Nagyvárad. (Nagy-Várad.) Kiadótulajd. Lang József; szerk. Fehér Dezső XXVIII. évf. Ára helyben 12 frt; póstán küldve 14 frt.

Pécsi Figyelő. (Pécs.) Szerk. Pleininger Ferencz; laptulajd. Szautter Gusztáv; kiadó Taizs József. XXV. évf. Ára 10 frt.

Sopron. (Sopron.) Főszerk. Rábel László; szerk. Zombory József; kiadó Litfass utódja Röttig Gusztáv XXVII. évf. Ára helyben 10 frt, vidékre 12 frt. (A 19. számtól kezdve **Soproni Hirlap.** cz. és a Soproni Ujságnak a Sopronnal való egybeolvadásával keletkezett.)

Torontál. (Nagy-Becskerek.) Szerk. dr. Brájjer Lajos; kiadja Pleitz Ferencz Pál. XXIV. évfolyam. Ara 12 frt.

Debreczeni Ellenőr. (Debreczen.) Szerk. Koncz Ákos; kiadó-tulajd. a »Csokonai« ny. és r.-t. XXIV. évf. Ára 10 frt.

Szegedi Napló. (Szeged.) Szerk. Kulinyi Zsigmond; kiadó Engel Lajos. XX. évf. Ára 14 frt.

Délmagyarországi Közlöny. (Temesvár.) Szerk. Lendvai Miklós; kiadótulajdonos Lendvai Sándor. XVIII. évf. Ára 14 frt.

Ellenzék. (Kolozsvár.) Főszerk. Bartha Miklós; szerk. és kiadó-tulajd. Magyary Mihály. XVIII. évf. Ára 16 frt.

Győri Hirlap. (Győr.) Szerkesztő és kiadó-tulajd. Szávay Gyula; társ-szerk. Hegyi Jenő. XVIII. évf. Ara 12 frt.

Arad és Vidéke. (Arad.) szerk. Tiszti Lajos; kiadó-tulajdonos Gyulai István. XVII. évf. Ára helyben 12 frt, póstán küldve 14 frt.

Szabadság. (Nagy-Várad.) Főszerk. Szunyog Szabolcs; fel. szerk. Halász Lajos; laptulajd. és kiadó Laszky Ármin. XVII. évf. Ára helyben 12 frt, vidéken 14 frt.

Pécsi Napló. (Pécs.) Főszerk. Lenkei Lajos; fel. szerk. Várady Ferencz; kiadótulajd. a pécsi irod. és könyvny. részvénytársaság. XVI. évf. Ára 12 frt.

Felső Magyarország. (Kassa.) Szerk. és kiadó Ries Lajos. XIII. évf. Ára 10 frt.

Aradi Közlöny. (Arad.) Szerk. Vass Géza; kiadja az »Aradi nyomda-társaság«, XII. évf. Ara 12 frt.

Kolozsvár. (Kolozsvár.) Szerk. Hindy Árpád; kiadja Ajtai K. Albert. XI. évf. Ára 10 frt.

Nyugatmagyarországi Hiradó. (Pozsony.) Szerk. és laptulajd. dr. Vutkovich Sándor. X. évf. Ára 12 frt.

Debreczeni Hirlap. (Debreczen.) Szerk. Koncz Ákos; kiadó-tulajd. Kutasi Imre. VII. évf. Ára 10 frt.

Debreczeni Reggeli Ujság. (Debreczen.) Szerk. Than Gyula; kiadó-tulajd. a Csokonai-nyomda. IV. évf. Ára helyben 6 frt, vidékre 9 frt.

Tiszántúl. (Nagyvárad.) Főszerk. dr. Persz Adolf; fel. szerk. . . . laptulajd. »A Szent-László-Nyomda« r.-társaság. III. évf. Ára 6 frt.

Soproni Napló. (Sopron.) Szerk — tulajd. Rábel László. I. évf. Ára . . .

Összesen 46.

II. POLITIKAI HETILAPOK.

BUDAPESTEN.

Politikai Ujdonságok. Szerk. Nagy Miklós; kiadó-tulajdonos a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. XLIII. évf. Ára 5 frt; a »Vasárnapi Ujság«-gal együtt 12 frt.

Képes Néplap és Politikai Hiradó. Szerk. Nagy Miklós; kiadja a Franklin-Társulat. XXV. évf. Ára 2 frt 40 kr., a »Világkrónikā«-val együtt 4 frt.

Nemzeti Hirlap. Szerk. Gáspár Imre; laptulajdonos Rózsa Kálmán és neje. XIII. évf. Hetenként kétszer. Ára 6 frt.

A Nép Zászlója. Szerk. és kiadótulajdonos Lukáts Gyula. XII. évf. Ára 4 frt.

Magyar Néplap. Szerk. Lepsényi Miklós és Németh Gellért. VI. évf. Ára 1 frt 80 kr.

Politikai Hetiszemle. Szerk. és laptulajd. Székely Sámuel. IV. évf. Ára 10 frt.

Független Ujság. A magyar gazda-

szövetség közlönye. Szerk. Zsitvay Sándor. III. évf. Ára 2 frt.

Kossuth Hirlapja. Szerk. Hentaller Lajos; lapvezér és kiadó-tulajd. Kossuth Ferencz. II. évf. Ára 4 frt.

Magyar Szabadság. Független elvű keresztény politikai hetilap. Szerk. Kovács Kálmán és Hölgye Sándor I. évf. Ára 3 frt.

Népszövetség. Szerk. Szederkényi Nándor; kiadó-tulajd. Ugron Gábor, Bartha Miklós, Szederkényi Nándor. I. évf. Ára 3 frt 20 kr.

VIDÉKEN.

Máramaros. (Márm.-Sziget.) Szerk. Dobay Sándor laptulajd. Várady Gábor; kiadja Sichermann Mór. XXXIII. évf. Ara 6 frt.

Somogy. (Kaposvár.) Szerk. és tulajd. Roboz István; lapkiadó Hagelman Károly. XXXIII. évf. Ára 5 frt.

Vasvármegye. (Szombathely.) Szerk. Kőváry Kaffehr Béla; kiadó-tulajd. Bertalanffy József. XXXI. évf. Hetenként 2-szer. Ara 8 frt.

Debreczen. (Debreczen.) Szerk. Kohányi Gyula; kiadók Hoffmann és társa. XXIX. évf. Hetenként ötször. Ára 10 frt.

Maros. (Makó.) Szerk. dr. Baán Zsigmond; kiadó-tulajdonos Gaal László. XXVIII. évf. Hetenként kétszer. Ára 5 frt.

Abauj-Kassai Közlöny. (Kassa.) Szerk. Ladomérszky Gyula; kiadó-tulajd. Timkó József. XXVIII. évf. Ára 6 frt.

Székely Lapok. (Marosvásárhely.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Fenyvesi Soma. XXVII. évf. Hetenként 2-er. Ára . . . (A Székely Hirlap és Marosvidék egyesüléséből keletkezett.)

Szentesi Lap. (Szentes.) Főszerk. Sima Ferencz; fel. szerk. Pintér Gyula; kiadja a szentesi első könyvny. részvénytársaság. XXVII. évf. Hetenként háromszor. Ára 6 frt.

Kecskemét. (Kecskemét.) Szerk. dr. Horváth Ádám; kiadó-tulajd. Sziládi László. XXVI. évf. Ára 5 frt.

Nógrádi Lapok és Honti Hiradó. (B.-Gyarmat.) Szerk. Horváth Danó; kiadó-tulajdonos a balassa-gyarmati könyvnyomda r. társaság. XXV. évf. Ára 5 frt.

Székesfehérvár és Vidéke. (Székesfehérvár.) Szerk. dr. Rádai; kiadó-tulajd. »A székesfehérvári politikai hirlapkiadótársaság.« XXV. évf. Hetenkint 3-szor. Ára 8 frt.

Zala. (Nagy-Kanizsa.) Szerk. dr. Lőke Emil; kiadó-tulajd. Fischel Fülöp. Hetenként kétszer. XXIV. évf. Ára 6 frt.

Békésmegyei Közlöny. (Békés-Csaba.) Szerk. Verner László; kiadja a »Corvina« könyvnyomda. XXIV. évf. Hetenként kétszer. Ára 6 frt.

Ujvidék. (Ujvidék.) Szerk. Zanbauer Ágoston. XXII. évf. Ára 6 frt.

Bácska. (Zombor.) Szerk. dr. Baloghy Ernő; laptul. és kiadó Bittermann Nándor. XX. évf. Hetenként kétszer. Ára 6 frt.

Kalocsai Néplap. (Kalocsa.) Szerk. Mócsy Antal. XX. évf. Ára 2 frt.

Nyitramegyei Közlöny. (Nyitra.) Szerkesztő és kiadó-tulajd. dr. Bangha Sándor. XVII. évf. Ára 6 frt.

Borsodmegyei Lapok. (Miskolcz.) Szerk. és kiadó Forster Rezső; laptulajd. Buthy Lajos. és Forster Rezső. XVII. évf. Hetenként kétszer. Ára 6 frt.

Dunántul. (Szombathely.) Szerk. és kiadó Gaszner Imre. XVI. évf. Ára 5 frt.

Közérdek. (Nagy-Enyed.) Szerk. dr. Magyari Károly és Török Bertalan; kiadók Cirner és Lingner. XVI. évf. Hetenként 2-szer. Ára 6 frt.

Sárosmegyei Lapok. (Eperjes.) Szerk és kiadó-tulajd. Hedry Bódog. XVI. évf. Ára 5 frt.

Székelyföld. (Kézdi-Vásárhely) Szerk. Dobay János; kiadó-tul. ifj. Jancsó Mózes. XVI. évf. Hetenként kétszer. Ára 6 frt.

Torontáli Közlöny. (Nagy-Kikinda.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Kiss Károly. XVI. évf. Hetenkint 2-szer. Ára 5 frt.

Zombor és Vidéke. (Zombor.) Szerk. dr. Alföldi Árpád; kiadó-tulajd. dr. Molnár Gyula. XV. évf. Ára 12 frt.

Székely Nemzet. (Sepsi-Szent-György.) Szerk. Málik József; laptulajd. és kiadó a »Jókai-nyomda-részv.társulat.« XV. évf. Hetenként négyszer. Ára 10 frt.

Máramarosi Lapok. (M.-Sziget.) Szerk. Szépfaludy Örlősy Ferencz; kiadja Sicherman Mór. XII. évf. Ára 6 frt.

Gyulafehérvári Hirlap. (Gyula-Fehérvár.) Szerkesztő és laptulajd. Issekucz János; kiadó Papp György. XI. évf. Ára 4 frt.

Makói Hirlap. (Makó.) Szerk. Csukási Mór; kiadó-tulajdonos Neumann József. XI. évf. Hetenként kétszer. Ára 4 frt.

Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lapok. (Szolnok.) Szerk. Zrumetzky Béla;

kiadja Vezéry Ödön. VIII. évf. Hetenként kétszer. Ára 6 frt.

Tolnavármegye. (Szegzárd.) Szerk.-tulajd. dr. Leopold Kornél; segédszerk. Székely Ferencz. VII. évf. Ára 6 frt.

Heti Szemle. (Szatmár.) Szerkesztő Báthory Endre; kiadó a »Pázmány-sajtó.« VI. évf. Ára 3 frt.

Ujvidéki Hirlap. (Ujvidék.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Nemes Sándor. VI. évf. Ára 6 frt.

Határőr. (Pancsova.) Szerk. Feymann Gyula; kiadó-tulajd. Wittigschlager Károly. VI. évf. Ára 5 frt.

Szabadság. (Miskolcz.) Szerk. és laptulajdonos dr. Kontz Miklós; kiadó Ruttkay Menhyért. VI. évf. Hetenként kétszer. Ára 5 frt.

Nyitramegyei Szemle. (Nyitra.) Szerk. és laptulajd. dr. Tóth József; társszerk. dr. Dudek János. V. évf. Ára 5 frt.

Egri Hiradó. (Eger.) Szerk. dr. Csutorás László; kiadó-tulajd. az érseki lyceumi nyomda. V. évf. Hetenk. 2-szer. Ara 5 frt

Mezőtúri Hiradó (Mező-Túr.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Bentsik László. V. évf. Ára 4 frt.

Hevesmegyei Hirlap. (Eger.) Főszerk. Babocsay Sándor; fel. szerk. dr. Pásztor Bertalan; kiadó-tulajd. az egri nyomda részvény-társaság. V. évf. Hetenként 3-szor. Ára 6 frt.

Pécsi Közlöny. (Pécs.) Szerk. Lincab Adolf; laptulajd. Rézbányay János; kiadó Madarász Béla. V. évf. Hetenként háromszor. Ára 6 frt.

Szabadka és Vidéke. (Szabadka.) Szerk. Czeisz Máté; laptulajdonosok az alapitók. V. évf. Ára 3 frt.

Veszprémi Hirlap. (Veszprém.) Főszerk. dr. Vadnay Béla; fel. szerk. Várkonyi Dezső; kiadó-tulajd. a veszprém-megyei egyesült ellenzék. V. évf. Ára 6 frt.

Zombori Hirlap. (Zombor.) Szerk. dr. Pataj Sándor; kiadó-tulajd. Oblát Károly. V. évf. Hetenként kétszer. Ára 6 frt.

Besztercze. (Besztercze.) Szerk. és kiadó-tulajd. Balázs József. IV. évf. Ára 4 frt.

Dunántúli Hirlap. (Győr.) Szerk. Árvay Sándor; kiadó a Győregyh.-megye könyvnyomda. IV. évf. Hetenként 2-szer. Ára 6 frt.

Fejérmegyei Napló. (Székesfejérvár.) Szerk. Németh Ödön; kiadó-tulajd. Miller József. IV. évf. Hetenként 2-szer. Ára 5 frt.

Brassói Lapok. (Brassó.) Szerk. dr. Vajna Gábor; kiadótulajdonos a »Brassói magyarság intéző bizottság.« III. évf. Hetenként 3-szor. Ára 7 frt.

Egri Ujság. (Eger.) Szerk. dr. Schvarc (Setét) Sándor; segédszerk. Kolacskovszky Sándor; kiadja Löw Sámuel. IV. évf. Hetenkint 2-szer. Ára 6 frt.

Soproni Ujság. (Sopron.) Szerk. Koór József; kiadó-tulajd. Romwalter Alfréd. III. évf. Ára helyben 8 frt, vidékre 10 frt.

Szombathelyi Ujság. (Szombathely.) Szerk. Császár József; laptulajd. az egyházmegyei könyvny. III. évf. Ára 5 frt.

Esztergom. (Esztergom.) Szerk. és kiadó-tulajd. Keményfy Kálmán Dániel. II. évf. Ára 5 frt.

Nógrád-Honti Ellenzék. Szerk. Pozsonyi Gábor; laptulajd. a nógrádmegyei egyesült ellenzék. II. évf. Ára 4 frt.

Győri Független Ujság. (Győr.) Szerk. Rónai Etel; kiadó-tulajd. Mailänder Izidor. II. évf. Ára 6 frt.

Gyulafehérvári Közélet. (Gyulafehérvár.) Szerk.-tulajd. Dr. Téri Ödön II. évf. Ára 4 frt.

Székesfehérvári Hirlap. (Székesfehérvár.) Szerk.-tulajd. Tóth Arthur. II. évf. Hetenként 3-szor. Ára 8 frt.

Összesen 64.

III. VEGYES TARTALMU KÉPES HETILAPOK.

BUDAPESTEN.

Vasárnapi Ujság. Szerk. Nagy Miklós; kiadó-tulajdonos a Franklin-társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. XLIV. évf. »Regénytár« heti melléklettel. Ara 8 frt; a »Politikai Ujdonságok«-kal együtt 12 frt.

Képes Családi Lapok. Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Murányi Ármin; szerk. Tolnai Lajos; XIX. évf. Ára a »Hölgyek Lapja« havi melléklappal 6 frt.

Ország-Világ. Szerk. dr. Várady Antal; kiadója az Országos Irodalmi részvény-társaság. XVIII. évf. Ára 8 frt.

Magyar Nők Lapja. Szerk. Beksics Gusztávné. XVI. évf. Ára 6 frt.

Magyar Figaró. (Pikáns Lapok.) Szerk. Satanello (Márkus József); kiadótulajdonos Kunosi Vilmos és Frigyes. XIV. évf. Ára 8 frt.

A Hét. Szerk. és kiadó-tulajd. Kiss József. VIII. évf. Ára 10 frt.

Magyar Génius. Szerk. Hevesi József VI. évf. Ára 8 frt.

Uj idők. Szerk. Herczeg Ferencz; kiadja Singer és Wolfner. III. évf. Ára 8 frt.

Kedves Órák. Szerk. és kiadó-tulajd. Faragó Simon. III. évf. Ára 6 frt.

Magyar Társadalom. Főszerk. dr. Hollósy István; Szerk. és kiadó-tulajd. Szilágyi Gyula és Gyene Aladár. II. évf. Havonként 2-er. Ára 8 frt.

Vasárnapi Lapok. Főszerk. Beniczkyné-Bajza Lenke; fel. szerk. Prém József; szerk. Miskolczi Henrik. I. évf. Ára 8 frt.

A Világ Szemléje. Szerk.-tulajd. dr. Sziklay János, kiadja a »Hunnia« könyvny. vállalat. I. évf. Ára 5 frt.

Összesen 12.

IV. EGYHÁZI ÉS ISKOLAI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Religio. Vallás. Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Breznay Béla. LVI. évf. Hetenként kétszer. Ára 10 frt.

Protestáns Egyházi és Iskolai Lap. Szerk. és laptulajd. Szőts Farkas; kiadja Hornyánszky Viktor. XL. évf. Ára 9 frt.

Népnevelők Lapja. Szerk. Koncsek Lajos; kiadó »Minerva« nyomda; laptulajd. a »Népnevelők budapesti egyesülete.« XXXII. évf. Ara 4 frt.

Néptanitók Lapja. Kiadja a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium. Szerk. Ujvári Béla és dr. Göőz József. XXX. évf. Ára 5 frt.

Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny. Szerk. Alexander Bernát. XXX. évf. A tagok tagsági dij (4 frt) fejében kapják.

Kisdednevelés. Szerk. Peres Sándor; kiadja a »Kisdednevelők orsz. egyesülete«. XXVI. évf. Havonként 2-szer. Ára 4 frt.

Kis Lap. Szerk. Forgó bácsi (dr. Ágai Adolf); kiadó-tulajd. az Athenaeum. XXVI. évf. Ára 4 frt.

Hasznos Mulattató. Szerk. és kiadja Dolinay Gyula. XXV. évf. Ára 6 frt.

Lányok Lapja. Szerk. és kiadó-tulajd. Dolinay Gyula. XXIII. évf. Ára 4 frt.

Téli Ujság. Vallásos irányú olvasmányok a magyar nép számára. Szerk. Budai János; kiadja a vallásos iratokat terjesztő egyesület. XIX. évf. Decz., jan. és febr. hónapokban minden szerdán. Egyes szám ára 2 kr.

Egyenlőség. Zsidófelekezeti és társadalmi hetilap. Szerk. Szabolcsi Miksa. XVI. évf. Ára 8 frt.

Népnevelő. Kath. nevelés-oktatásügyi közlöny. Szerk. Ember Károly; kiadja a Szent-István társ. XIV. (Uj F. III.) évf. Ára 3 frt.

Egyetemi Lapok. Szerk. Sebesi János Miklós, Baross János és Haendel Vilmos; kiadó-tulajdonos az egyetemi kör. X. évf. Hetenként kétszer. Ára 5 frt.

Katholikus Egyházi Közlöny. Szerk. Grenner Lajos IX. évf. Ára 5 frt.

Az én Ujságom. Szerk. Pósa Lajos; VIII. évf. Ára 4 frt.

Kis Világ. Szerk. Kürthy Emil; kiadótulajd. a »Magyar Hirlap« kiadó r.-társ. VII. évf. Ára 3 frt.

Kis Tükör. Képes családi hetilap. Főszerk. Szőts Farkas; fel. szerk. Kecskeméthy István; kiadó Hornyánszky Viktor. V. évf. Ára 2 frt.

Nemzeti Iskola. Szerk. és tulajd. Benedek Elek. IV. évf. Ára 4 frt.

Tanulók Lapja. Szerk. és tulajd. dr. Rupp Kornél; kiadja a Kosmos műintézet. IV. évf. Ára 4 frt.

Magyar Lányok. Szerk. Tutsek Anna; kiadja Singer és Wolfner. IV. évf. Ára 6 frt.

Az Igazság Barátja. A magyar Baptisták közlönye. Szerk. és kiadó Meyer H. III. évf. Havonk. kétszer. Ára 1 frt 60 kr.

Katholikus Tanügy. Főszerk. dr. Komlóssy Ferencz: laptulajd. és fel. szerk. dr. Zelliger Viktor. III. évf. Havonként 4-szer. Ara 3 frt.

Zsidó Hiradó. Orthodox zsidó felekezeti és társadalmi hetilap. Laptul. és szerk. Viador. III. évf. Ára 6 frt.

A Biblia és a Tudomány. Főszerk. dr. Csuday Jenő; fel. szerk. Dugovich Imre. II. évf. Kéthetenként.

Evangelikus Családilap. Szerkesztő Paulik János. II. évf. Havonként kétszer. Ára 1 frt.

Szabad Sajtó. Protestáns egyháztársadalmi hetilap. Szerk. Péntek Ferencz és Halom József. II. évf. Ára 6 frt.

Arany Ifjuság. Szerk. Serényi Schmeiszl K. F.; kiadó-tulajd. Hölgye Sándor. I. évf. Ára 5 frt.

Autonomia. Szerk. és kiadja Dedek Crescens Lajos. I. évf. Havonként 2-er. Ára 10 frt.

Szövétnek. Szerk. Szivós Béla. I. évf. Ára 2 frt.

VIDÉKEN.

Debreczeni Főiskolai Lapok. (Debreczen.) Szerk. Fél Boldizsár; kiadja: A magyar irodalmi önképző társulat. XXXIX. évf. Havonként 3-or. Ára 3 frt. (Előbb mint irott v. kőnyom. lap jelent meg.)

Néptanoda. (Pécs.) Szerk. és kiadótulajd. Schneider István. XXX. évf., jul. és aug. hónapokban szünetel. Ára 4 frt.

Egri Egyházmegyei Közlöny. (Eger.) Szerk. dr. Böhm János. XXIX. évf. Minden hó 1-én és 16-án. Ára 2 frt.

Protestáns Közlöny. (Kolozsvár.) Szerk. és kiadó Szász Gerő. XXVII. évf. Ára 6 frt.

Család és Iskola. (Kolozsvár.) Szerk. Fazakas József; kiadja a kolozsmegyei tanítótestület. XXIII. évf. Jul. és aug. hónapokat kivéve, havonkint kétszer. Ára 3 frt.

Közművelődés. (Gyula - Fehérvár.) Szerk. Pál Antal; kiadja az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. XX. évf. Ára 4 frt.

Debreczeni Protestáns Lap. (Debreczen.) Szerk. és laptulajd. Csiky Lajos. XVII. évf. Ára 5 frt.

Iskolai Szemle. (Csurgó.) Szerk. és kiadó-tulajd. Adorján Miklós. XVII. évf. Jul. és aug. hónapokat kivéve, minden hó 10-én és 25-én. Ara 3 frt.

Sárospataki Lapok. (Sárospatak.) A sárospataki irodalmi kör közlönye. Szerk. dr. Tüdős István. XV. évf. Ára 5 frt.

Evangelikus Egyház és Iskola. Orosháza.) Szerk. és kiadó Veress József. XV. évf. Ára 6 frt.

Szabad Egyház. (Lugos.) Szerk. Rácz Károly; kiadja Traunfeller Károly. XIII. évf. Minden hó 1-én és 16-án. Ára 2 frt 50 kr.

Őrangyal. (Győr.) Szerk. Kárpáti Endre; kiadó Gladich Pál. XII. évf. Havonként kétszer. Ára 80 kr.

Kelet. (Ungvár.) Magyarországi görög katholikusok érdekeit képviselő hetilap. Főszerk. és laptulajdonos Neviczky Konstantin; szerk. Jovanovics János; kiadja a »Kelet« könyvnyomdája. X. évf. Ára 4 frt.

Téli Esték. (Szatmár.) A keresztény családok lapja. Szerk. Bodnár Gáspár; kiadó Morvai János. X. évf. November—február hónapokban. Ára 1 frt.

Dunántuli Protestáns Lap. (Pápa.) Szerk. dr. Antal Géza. VIII. évf. Ára 4 forint.

Tanítók Lapja. (H. - Böszörmény.) Szerk. és tulajd. Dobó Sándor. VIII. évf. Ára 4 frt.

Tanügy. (N.-Várad.) Szerk. Vaday József. V. évf. Havonkint 2-szer. Ára 3 frt.

Az Evangyelista. (Békés-) Református néplap. Szerk. és kiadó Kecskeméti Ferencz III. évf. Havonként 2-er. Ára 1 frt.

Egységes Nemzeti Közoktatás. (Kapnvár.) Szerk. Deme Károly. I. évf. Havonként. Ára 3 frt.

Magyar Egyház. (Csurgó), ev. ref. egyházi közlöny. Szerk. Begedi Lajos; kiadó: Vágó Gyula. I. évf. Tiz szám 1 frt.

Összesen 49.

V. SZÉPIRODALMI ÉS VEGYES TARTALMU LAPOK.

BUDAPESTEN.

Magyar Bazár mint a nők munkaköre. Szerkeszti Wohl Janka; kiadja az Athenaeum. XXXII. évf. Minden hó 1-jén, 8-án, 16-án és 24-én. Ára 6 frt.

Budapesti Bazár. Szerk. és kiadótulajd. Király János. XXV. évf. Havonként kétszer. Ára 10 frt.

Divat-Salon. Szerk. Fanghné-Gyujtó Izabella; kiadó-tulajd. Mezei Antal. X. évf. Havonként 2-szer. Ára 6 frt.

Magyar Szemle. Főszerk. és kiadótulajd. Kaczvinszky Lajos; szerk. Kaposi József. X. évf. Ára 6 frt.

Buda és Vidéke. Szerk. és kiadó-tul. mindszenti Erdélyi Gyula; V. évf. Ára 6 frt.

Párisi Divat. Szerk. Győry Ilona; kiadjak a Légrády-testvérek. III. évfolyam. Ára 18 frt.

Népvezér. Képes hetilap. Szerk. és kiadó: Tóth Pál. II. évf. Ára 4 frt.

Kőbányai Hirlap. Szerk. Barabás Albert. I. évf. Ára 8 frt.

Közvélmény. Szerk. Somfai János és Izsák Jenő. I. évf. Ára 5 frt.

Reggeli Ujság. Szerk. Áldor Imre. I. évf. Ingyen ujság.

KÜLFÖLDÖN.

Amerikai Nemzetőr. (New-York.) Szerkesztő és kiadótulajd. özv. Erdélyi Sz. Gusztávné. XIV. évf. Ára 7 frt, 50 kr.

Bécsi Közlöny. (Bécs.) Szerk.-tulajd.

Darvas Aladár. XIII. évf. Havonként kétszer. Ára 10 frt.

Szabadság. (Cleweland.) Szerkesztő és kiadó Kohányi Tihamér. VII. évf. Ára 6 frt.

Magyar Hiradó. (New-York.) Szerk. Singer Mihály; kiadó tulajd. Koháry A. Sándor és Berkovics D. Géza.. IV. évf. Ára 5 frt.

Amerikai Népszava. (Cleweland és New-York.) Munkás közlöny. Szerk. Szombati sat.; kiadja a magyar munkások nyomdája és lapkiadó szövetkezete. III. évf. Havonként kétszer. Ára 1 frt 50 kr.

Clevelandi Magyar Recorder. (Cleveland.) Szerk. és kiadó Roth L Ignácz II. évf. Ára 2 dollár.

Összesen 16.

VI. HUMORISZTIKUS LAPOK.

BUDAPESTEN.

Üstökös. Szerk. Szabó Endre; kiadótul. a »Kosmos«. XL. évf. Ára 8 frt

Borsszem Jankó. Szerk. Csicseri Bors (dr. Ágai Adolf); kiadó-tulajd. az Athenaeum. XXX. évf. Ára 8 frt.

Bolond Istók. Szerk. és tulajd. Don Pedrő (Bartók Lajos.) XX. évf. Ára 8 frt.

Urambátyám. Szerk. és laptulajd. Baróti Lajos. XII. évf. Ára 8 frt.

Mátyás Diák. Szerk. Murai Károly; kiadják Wodianer F. és fiai. X. évf. Ára 6 f.

Herkó Páter. Szerk. és tulajdonos Markos Gyula. V. évf. Ára 4 frt.

Sipulusz Lapja Kakas Márton. Szerk. Sipulusz (Rákosi Viktor); kiadótulajdonos Rákosi Jenő Budapesti Hirlap ujságvállalata. IV. évf. Ára 4 frt.

Kedélyes Élet. Szerk. Boccaccio; kiadó-tulajd. a »Hirlapterjesztő-vállalat.« I. évf. Ára 1 frt, 50 kr.

Telefon. Napi élczlap. Szerk. Miskolczi Henrik. I. évf. Számonként 2 kr.

Vig Lapok. Szerk. Királyfi Pál. I. évf. Hetenkét. Egyes szám 2 kr.

VIDÉKEN.

Virgács. (Kolozsvár.) Szerk. Vessző Tamás. II. évf. Havonk. 2-szer. Ára 2 frt.

Összesen 11.

VII. SZAKLAPOK.

BUDAPESTEN.

Gazdasági Lapok. Szerk. Ordódy Vilmos és Igali Szvetozár; laptulajdonos Ordódy Lajos. XLIX. évf. Ára 8 frt.

Orvosi Hetilap. Szerk. és kiadótulajd. Hőgyes Endre. XLI. évf. Ára 10 frt.

Vadász- és Verseny-Lap. Főszerk. és kiadó-tulajd. Sárkány János Ferencz; fel. szerk. Ferdinandy Béla. XLI. évf. Ára 12 frt.

Gyógyászat. Szerk. és kiadó Schächter Miksa tr., XXXVII. évf. Ara 10 frt.

Gyógyszerészi Hetilap. Szerk. és kiadja id. Schédy Sándor. XXXV. évf. Ára 10 frt.

Jogtudományi Közlöny. Főszerk. dr. Dárday Sándor, fel. szerk. dr. Fayer László, kiadó-tulajd. a Franklin-Társulat XXXII. évf. »Curiai Határozatok« melléklappal. Ára 12 frt.

Posta-Közlöny. Szerk. Jancsó Dezső; kiadó-tulajd. Böszörményi Ilona. XXXI. évf. Havonként háromszor. Ára 5 frt.

A Magyar Királyi Posta és Távirda Rendeletek-Tára. Kiadja a kereskedelemügyi miniszterium. XXXI. évf. A postai és távirdai hivataloknak ingyen küldetik.

Typographia. Szerk. és kiadó Lipp Károly. XXIX. évf. Ára 3 frt. (»Gutenberg« német melléklettel.)

Vasuti és közlekedési Közlöny. Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Heltai Ferencz. XXVIII. évf. Hetenként 3-szor. Ára 12 frt.

Rendőri Közlöny. Kiadja a m. kir. belügyminiszterium. XXVII. évf. Valamennyi törvényhatóságokhoz ingyen küldetik. Naponként. Ára 3 frt.

Sorsolási Tudósító. Szerk. és kiadja Aradi Rezső. XXVII. évf. Minden huzás után magyar és német szöveggel. Ára 1 frt.

Ugyanezen szöveggel:

Fortuna.

Uj Mercur.

Kis Mercur.

Hiteles Sorsolási Értesitő.

Ellenőr.

A budapestl árú- és értéktőzsde árjegyzései. Kiadja a miniszteri tőzsdebiztos; szerk. Keményfi G. A XXIV. évf. Minden tőzsdenapon. Ára 10 frt; postán 14 frt.

Statisztikai Heti Kimutatás. Szerk. Kőrösi József; kiadja a fővárosi stat. hivatal. XXV. évf. Ára 3 frt.

Gazdasági Néplap. Szerk. Liebbald Béni. XXIII. évf. Ára . . . (Ezelőtt »Falusi Gazda.«

Borászati Lapok. Szerk. kiadó Baross Károly. XXIII. évf. Ára 5 frt.

Pénzügyi Közlöny. Kiadja a m. kir.

pénzügyminiszterium. XXIV. évf. Havonként többször. Ára 2 frt.

Rendeleti Közlöny. A magyar királyi honvédség számára. XXIII. évf. Megjelen havonkint 2—3 szám.

Mercur. Hiteles sorsolási tudósító. Szerk. Berger Mór. XXII. évf. Minden húzás után magyar és német szöveggel. Ára 2 frt. Ugyanezen szöveggel:

Magyar Mercur.
Budapesti Mercur.
Fővárosi Mercur.
Magyar Fővárosi Mercur.
Pesti Mercur.
Sorsolási Mercur.
Tőzsdei Mercur.
Uj Mercur.
Pénzügyi Mercur.

Központi Értesítő. Kiadja a kereskedelmi m. k. ministerium; szerk. Szász Róbert. XXII. évf. Hetenkint kétszer, évenként mintegy 250 iv. Ára helyben 8 frt; vidéken 10 frt.

Épitő Ipar. Szerk. Ney Béla; kiadó a »Patria« irod. vállalat és nyomdai részvény-társaság. XXI. évf. Ára 8 frt.

Népszava. A magyarországi általános munkáspárt központi közlönye. Szerk. és kiadó-tulajd. Faragó K. XXI. évf. Ára 2 frt 40 kr.

Gazdasági Mérnök. Szerk. és kiadótulajd. Gonda Béla. XXI. évf. Ára 12 frt.

Corvina. A magyar könyvkereskedők egyletének közlönye. Szerk. Petrik Géza. Tulajd. a magyar könyvkereskedők egylete. XX. évf. Minden hó 10., 20. és 30-án. Ára 5 frt. Az egylet tagjai ingyen kapják.

Közegészségügyi Kalauz. Szerk.-tulajd. dr. Lőrinczy Ferencz. XIX. évf. Ára 10 frt.

Községi Közlöny. Szerk. dr. Lipcsey Ádám; laptulajd. és kiadó az orsz. közp. jegyzői egylet. XIX. évf. Ára 6 frt.

Állami Tisztviselők Lapja. Szerk. és kiadótulajdonos Csikvári Jákó. XVIII. évf. Havonként háromszor. Ára 5 frt. (Mult évben »Magyar Tisztviselő« czimmel.)

Vadász-Lap. Szerk. Egerváry Gyula; kiadó-tulajd. Sárkány János Ferencz és Egerváry Gyula. Minden hó 5-, 15- és 25-én. XVIII. évf. Ára 6 frt.

Vállalkozók Lapja. Szerk. és kiadótulajd. Lakatos Lajos; társ-szerk. Bendik Géza. XVIII. évf. Ára 8 frt.

Büntető Jog Tára. Szerk. és kiadja Németh Péter. XVIII. évf. Ára 8 frt.

Budapesti Lloyd. Hiteles sorsolási tudósító. Szerk. Engel Zsigmond. XVIII. évf. Havonként 3—4-szer. Ára 1 frt 50 kr.

Magyar Kereskedők Lapja. Szerk. Kormos Alfréd. XVII. évf. Ára 8 frt.

Magyar Pénzügy. Szerk. Kormos Alfréd. XVII. évf. Ára a »Kereskedelmi Közlemények«-kel és »Hiteles Sorsolási Értesítő«-vel 10 frt.

Országos Törvénytár. Kiadja a m. kir. belügyminiszterium. XVI. évf. Évenként 20—24 szám. Ára 4 frt.

A M. Mérnök- és Épitész-Egylet Heti Értesitője. Szerk. Mihályfi József; kiadja a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet. XVI. évf. Az egyesület tagjainak minden utánfizetés nélkül küldetik.

A Jog. Szerk. és kiadják dr. Révai Lajos és dr. Stiller Mór. XVI. évf. Ára 6 forint.

Magyar Közigazgatás. Szerkesztő és kiadótulajd. Boncza Miklós. XV. évf. Ára 8 frt.

Értesités a budapesti hitelezői védegylet tagjaihoz. XV. évf. Havonként kétszer. Az egylet tagjainak ingyen küldetik.

Színészek Lapja. Szerk. Mészáros Kálmán; kiadja a magyar színész-egyesület központi igazgató tanácsa. XV. évf. Minden 10 napban. Ára 4 frt.

Magyar Vas- és Gépujság. Szerk. és tulajd. Nagel J. XV. évf. Havonként 3-szor. Ára 6 frt. (Magyar és német szöveggel; eddig németül jelent meg.)

Magyar Nemzetgazda. Szerkesztő és kiadó-tulajdonos Mende Bódog. XIV. évf. Ára 10 frt.

Herkules. Testgyakorlási közlöny. Szerk. Porzsolt Jenő és Porzsolt Kálmán. XIV. évf. Megjelen havonként kétszer. Ára 4 frt.

Magyar Dohány-Ujság. Szerk. és kiadó-tulajd. Daróczi Vilmos. XIV. évf. Megjelenik minden hó 1-én és 16-án. Ára 6 frt.

Ügyvédek Lapja. Szerk dr. Wolf Vilmos és dr. Löwy Gábor. XIV. évf. Ára 6 frt.

A Főváros. Szerk. - kiadó-tulajdonos Pichler N. István. XIII. évf. Ára 6 frt.

Gyógyszerészi Közlöny. Szerk. és kiadja K. Karlovszky Géza; segédszerk. Grósz Samu. XIII. évfolyam. Ára 8 frt.

Vendeglősök Lapja. Szerk. tulajd. Ihász György. XIII. évf. Ára 6 frt.

Katonai Lapok. Szerk. Cerri Gyula; kiadó Várnai F. XII. évf. Minden hó 1., 10. és 20-án. Ára 8 frt.

Magyar Királyi Postatakarékpénztári Közlöny. Kiadja a »magyar kir. postatakarékpénztár«. XII. évf.

Orvosi Heti Szemle. Szerk. és kiadó: dr. Flesch Nándor. XII. évf. Ára 8 frt.

Szárnyasaink. Szerk. Parthay Géza. Az országos baromfitenyésztési központ hivatalos közlönye. XII. évf. Havonként kétszer. Ára 2 frt.

Iparügyek. Szerk. dr. Horváth János; laptulajd. Ráth Károly. XI. évf. Havonként 2-szer. Ára 6 frt.

Magyar Királyi Államvasutak Hivatalos Lapja. Kiadja a magyar kir. államvasulak igazgatósága. XI. évf. Havonként 4—5 szám. Hivatalból küldetik.

Sorsolási Közlöny. Kiadó-tulajdonos Beimel Lajos. XI. évf. Minden huzás után. Ára 1 frt.

Budapesti Lakáshirdető. Szerk. és laptulajd. Weiss Mór. X. évf. Havonként háromszor magyar és német nyelven. Ára 4 frt.

Harmonia. Zene Ujság. Szerk. dr. Hubay Károly. IX. évf. Évenként 3-szor. Ingyen küldetik.

Kávésipar Szakközlöny. Szerk. Wagner József. IX. évf. Havonként kétszer magyar és német szöveggel. Ára 6 frt.

Közgazdaság. Szerk. Gömöry Lajos. IX. évf. Havonként 2-szer. Ára 12 frt.

Technologiai Lapok. Szerk. és kiadja Táborsky Ottó. IX. évf. Havonként kétszer. Ára 8 frt.

Földmivelési Értesitő. Kiadja a földmivelésügyi m. kir. ministerium. VIII. évf. Hivatalból küldetik.

Fővárosi Közlöny. Budapest főváros hivatalos lapja. Szerk. Hajnal István; kiadja Budapest főváros közönsége. VIII. évf. Hetenként kétszer. Ára 6 frt.

Tűzrendészeti Lapok. Szerk. és laptulajdonos Breuer Szilárd és Markusovszky Béla. VIII. évf. Havonként kétszer. Ára 3 frt.

Adók és Illetékek Közlönye. Szerk. és kiadó Roth Albert; VIII. évf. Havonként kétszer. Ára 4 frt. Magyar és német szöveggel.

Magyar Fém- és Gépipar. Szerk. Neufeld Ármin és Spitzer S. VIII. évf. Havonként háromszor. Ára 6 frt.

Gyakorló Orvos. Szerk. és kiadótulajd. dr. Roth Adolf; segédszerk. dr. Mosonyi Ignácz. VIII. évf. Havonként kétszer. Ingyen küldetik.

Kőfaragó. Szerk.-kiadó Jászai S. VIII. évf. Havonként 2-szer. Ára 1 frt 40 kr. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Pénzügyőr. Szerk. Iklódy Győző. VIII. évf. Ára 6 frt.

Színészeti Közlöny. Szerk. és kiadótulajd. Réthy L. Pál. VIII. évf. Havonként 2-szer. Ára 4 frt.

Vizügyi és Hajózási Közlöny. Szerk. és kiadó-tulajd. Krisztinkovich Antal. VII. évf. Ára 8 frt.

Czimbalmozók Folyóirata. Szerk. Késmárky Árpád. VII. évf. Havonként kétszer. Ára 4 frt 80 kr.

A Czipész. Fel.-szerk. Poór J. Árpád; kiadó-tulajd. a »Czipész« alapitói. VII. évf. Havonként kétszer. Ára 1 frt 40 kr.

Gyümölcskertész. Szerk. Molnár István; kiadja a földmivelésügyi magyar kir. miniszterium. VII. évf. Havonként kétszer. Ára 1 frt.

Kereskedelmi Takarék- és Hitelszövetkezet Sorsolási Tudósitója. Szerk. Aradi Rezső. VII. évf. Minden huzás után. (Magyar és német szöveggel.) Ára 1 frt.

Köztelek. Főszerk. és a kiadásért felelős Forster Géza; szerk. Szilassy Zoltán. Az orsz. magyar gazdasági egyesület tulajdona. VII. évf. Hetenként kétszer. Ára 10 frt.

Magyar kereskedelmi Muzeum. (Kereskedelmi Közlemények.) kiadja a Magyar kereskedelmi múzeum. Szerk. a M. K. M. tudakozó irodája. VII. évf.

Magyar Királyi Adóhivatalok Lapja. Szerk. Dr. Exner Kornél; és dr. Lehrer Péter. VII. évf. Havonként kétszer. Ára 4 frt.

Magyar Utazó Kereskedő. Szerk. dr. Gutmann Adolf; kiadja a magyarországi utazók egyesülete. VII. évf. Havonként kétszer. Ára 4 frt.

A Mi Zászlónk. A magyar demokrata munkáspárt közlönye. Szerk. Szikora Zoltán; kiadó Engel Tóbiás. VII. évf. Ára 1 frt 80 kr.

Vasut és Hajózás. Szerk.-tulajd. és kiadó Csete Lajos. VII. évf. Havonként 2-szer. Ára 3 frt.

Magyarországi Asztalosok Szaklapja. Szerk. Waltner Jakab kiadótulajd. 9-es lap-bizottság«. V. évf. Havonként 2-szer. Ára 1 frt 40 kr. (Ezelőtt »Asztalosok Szaklapja.«)

Budapesti Szállodasok, Vendéglősök, Korcsmárosok ipartársulatának Közlönye. Szerk. a társ. titkár. VI. évf. Társulati tagok ingyen kapják.

Italmérés. Adóügyi szaklap. Szerk. Hoffmann Mihály Miksa; kiadó-tulajd. dr. Hoffmann A. VI. évf. Ára 6 frt.

Igazságügyi Közlöny. Kiadja a m. kir. igazságügyminiszterium. VI. évf. Ára 2 forint.

Klinikai Diagnostika. Szerk. Tauszk Ferencz. VI. évf. Havonként 2-szer. Ára 6 forint.

Magyar Czipész-Ujság. Szerk. Szenes Izidor. VI. évf. Havonként 2-szer. Ára 4 frt.

Magyar Czukoripar. Szerk. és kiadó dr. Telbisz János. VI. évf. Havonként 3-szor. Ára 6 f. (Magyar s németszöveggel.)

Magyar Gépipar. Szerk. Becsky Antal. VI. évf. Havonként 2-szer. Ára 6 frt.

Társulati Értesitő. Szerk. dr. Gyürky Ödön; kiadja a Szent-István-Társulat. VI. évf. Havonként 2-szer. Ára 2 frt.

Fodrászok és Borbélyok Szakközlönye. Szerk. Breitfeld Alajos. V. évf. Havonként 2-szer. Ára 4 frt.

Hermes. Sorsolási értesitő. Szerk. és tulajd. Fleissig Sándor. V. évf Havonként 2-szer. Ára 4 frt.

Hivatalos Közlöny. Kiadja a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium. V. évf. Havonként 2-szer. Ára 2 frt 50 kr.

Magyar Sport lap. Szerk. Salamon József; kiadó-tulajd. Fogl József Lajos. V. évf. Havonként 2-szer. Ára 4 frt.

Nemzetközi Művészeti Szemle. Főszerk. Valentin Lajos; fel. szerk. Miskolczi Henrik. V. évf. Havonta 2-szer. Ára 4 frt. (Magyar és német szöveggel.)

Egészségügyi Értesitő. Szerk. dr. Heltai Manó; kiadja a m. kir. belügyminiszterium. V. évf. Havonként 2-szer. Ára 2 frt.

Hungaria. A »Hungaria« magyarországi sütőiparos-egylet szaklapja. Szerk. Mezey László. V. évf. Ára . . .

Magyar Malom és Gazdasági Értesitő. Szerk. Gondos Jenő; kiadó-tulajd. Weiss Lajos. V. évf. Havonként 2-szer. Ára 6 frt. (Magyar és német szöveggel.)

Mészárosok és Hentesek Lapja. Lapvezető: Komáromi Sándor; szerk. Schatz Ármin. V. évf. Ára 6 frt.

Tőzsdei Értesitő. Szerk. dr. Félegyházi Ágost; kiadja: a budapesti áru- és értéktőzsde tanácsa. V. évf.

Vas- és Fémmunkások Szaklapja. Szerk. Schimek Károly; laptulajd. »A magyarországi vas- és fémmunkások intéző bizottsága.« V. évf. Havonként kétszer. Ára 1 frt 20 kr.

Gyógyszerészi Értesitő. Szerk. és tulajd. Lukács István. IV. évf. Havonként 2-szer. Dijtalanul küldetik.

Néplap. Gazdasági heti közlöny. Szerk. István gazda. IV. évf. Ára 1 frt, 50 kr.

Sport-Világ. Szerk. és kiadja a »Sport-Világ társaság«; képviseli Iszer Károly. IV. évf. Ára 4 frt.

Állategészségügyi Értesitő. Kiadja a kereskedelmi m. kir. miniszterium. IV. évf. Hivatalból küldetik.

Bőripar. Szerk. és kiadó Meller Jerome. IV. évf. Havonként 3-szor. Ára 6 frt. (Magyar és német szöveggel.)

Divat-Ujság. Szerk. Csepreghy Ferenczné; kiadó-tulajd. Rákosi Jenő. IV évf. Havonként 2-szer. Ára 4 frt.

A **»Hermes«** magyar általános váltóüzlet részvény-társaság pénzügyi közlönye és sorsolási Értesitője. Szerk. Guttmann Lajos. IV. évf. Ára 2 frt.

Könyvkötők Lapja. Kiadó Kraml Nándor. IV. évf. Havonként 2-szer. Ára 2 frt 40 kr.

Magyar Bőripar. Főszerk. és kiadótulajd. Leitersdorfer Lipót; szerk. Wiesel Károly. IV. évf. Havonként 3-szor. Ára 6 frt. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Fakereskedő. Szerk. és kiadó tulajd. Székely Ignácz. IV. évf. Havonk. 2-szer. Ára 4 frt, 70 kr.

Magyar Gazdák Lapja. Főszerk. Herényi Gothárd Sándor; fel. szerk. Szabó Ferencz. IV. évf. Ára 8 frt.

Magyar Közlekedés. Szerk. Hunyady Ferencz; kiadja a lap kiadó-vállalata. IV. évf. Havonként 3-or. Ára 6 frt.

Magyar Mezőgazdák Szövetkezetének Üzleti Értesitője. Szerk. fel. Vidats Elemér. IV. évf. Havonként 2-er. A tagok ingyen kapják.

Molnárok Lapja. Az »Országos Molnár-Egyesület Hivatalos Közlönye.« Szerk. Jutassy Ödön. IV. évf. Havonként 2-szer. Ára 4 frt.

Pénzügyi Hirlap. Szerk. Lendvay Sándor; kiadó-tulajd. a »Pénzügyi Hirlap« részvénytársaság. IV. évf. Havonként kétszer. Ára 1 frt.

Rendőri Lapok. Kiadó-tulajd. Mezei Sándor; szerk. Endrődy Géza. IV. évf. Ára 7 frt.

Sebészet. Szerk. és kiadó dr. Kertész József. IV. évf. Ára 10 frt.

Közlekedési Közlöny. (Tarifa Ujság.) Szerk. és kiadó-tulajd Ösinger János. IV. évf. Havonként 2-er. Ára 5 frt.

Békehirnök. Szerk. Udvarnoki András és Csopják Attila. III. évf. Havonként 2-szer. Ára 1 frt 80 kr.

Biztositási és Közgazdasági. Lapok. Szerk. Török Jenő Endre III. évf. Havonként 2-er. Ára 10 frt.

Évszak. Divat- és kézimunka folyóirat. Szerk. Faylné Hentaller Mária; kiadó »Könyves Kálmán« m. irod. részvény társaság. III. évf. Havonként 2-szer. Ára 6 frt.

Gyorsirászati Hirlap. Szerk. és kiadja Rosenthal Mór. III. évf. Havonként kétszer. Ára 2 frt 50 kr.

Háztartás. Szerk. Kürthy Emilné; kiadó-tulajd. a Magyar nyomda. III. évf. Havonként 3-szor. Ára 6 frt.

Magántisztviselők Lapja. Főszerk. Kreutzer Lipót és Bálint Dezső. III. évf. Havonként 2-szer. Ára 4 frt.

Magyar Bortermelők Lapja. Szerk. Rombay Dezső. III. évf. Ára 4 frt.

A Kert. Szerk. és tulajd. Mauthner Ödön; fel. szerk. Igali Szvetozár. III. évf. Havonként kétszer. Ára 4 frt.

Magyar Főváros. Szerk. Gelei József. III. évf. Ára 8 frt.

Magyar Közvetitő Ujság. Szerk. és kiadó Gerő Mór. III. évf. Havonként 2-szer. Ára 5 frt.

Magyar Téglaipar és Épitők Közlönye. Szerk Kállai Leó; kiadó E. Misráhy. III. évf. Havonként 2-er. Ára 6 irt. (Magyar és német szöveggel.)

Vállalkozók Közlönye. Szerk. Komor Marczell; kiadó-tulajd. Várnai F. III. évf. Havonként háromszor Ára 6 frt.

Szőlő és Borgazdasági Lapok. Főszerk. Engelbrecht Károly; fel. szerk. és kiadó báró Radossevich Tódor. II. évf. Ára 5 frt.

Budapesti Tattersall Értesitője. Kiadja a lótenyésztés emelésére alakult részvénytársaság. II. évf. Havonkint. Ára 2 frt. (Magyar német és fraczia szöveggel.)

Épitő munkás. Szerk Bokányi Dezső; tulajd. Bauer János. II. évf. Havonként kétszer. Ára 1 frt 40 kr.

A Fillér. Kiadó tulajdonos az Által. Visszat. Pénztár-Részvény társaság. II. évf. Havonkint 2-er. Ára 48 fillér.

Földmivelő. Szerk. Várkonyi István; kiadója: A földmivelő munkás szegény nép szakegyesülete. II. évf. Ára 1 frt 90 kr.

Magyar Gazdatiszt. Szerk. Mihályfalvy J.; kiadó tulajd. Szaiff Kálmán. II. évf. Hetenként 2-szer. Ára 6 frt.

Magyar Molnár Ujság. Szerk. Jancsó Dezső. II. évf. Havonként 2-er Ára 4 frt.

Órás- és Ékszerész Szemle. Szerk. Molnár Gyula; kiadja ae Orás- és Ékszerész Szemle vállalat. II. évf. Havonként 2-er. Ára 3 frt. (Magyar és német szöveggel.)

Pinczérek Lapja. Szerk. és kiadótulajd. Ihász György. II. Havonként 2-szer. Ára 3 frt.

Sportélet. Szerk. Őszi Kornél. II. évf. Ára 12 frt.

Szabadalmi Közlöny. Szerk. Frecskay János. II. évf. Ára 10 frt.

Székesfővárosi Lakáshirdető. II. évf. Havonként 3-szor. Ára 3 frt. (Magyar és német szöveggel.)

A Szijgyártó és Nyerges. Főszerk. és kiadó-tulajd. ifj. Leitersdorfer Lipót; szerk. Wiesel Károly. II. évf. Havonként 2-szer Ára 5 frt.

Világosság. A könyvnyomdászok és betüöntők haladó-szervezetének közlönye. Szerk. és kiadó: Rothenstein Mór II. évf. Ára . .

Agrar Értesitő. A magyar gazdaszövetség közlönye. Szerk. Bálint Imre. I. évf.

Állam nélkül. Az idealisztikus anarkisták közlönye. Szerk. és kiadótulajd. dr. Schmitt Jenő, I. évf. Ára 1 frt 50 kr.

Állami Tisztviselők Közlönye. Szerk. Dugovich Titus. I. évf. Ára 5 frt.

Anyakönyvi Közlöny és eljegyzési Értesitő. Szerk. Krishaber Győző. I. évf. Ára 10 frt.

Belügyi Közlöny. Szerk. dr. Némethy Károly; kiadja a m. kir. belügyministerium. I. évf. Havonként 2-er. Hivatalból küldetik.

Budapesti Házfelügyelők Lapja. Szerk. Tóth Pál; kiadótulajd. Hölgye Sándor. I. évf. Havonkint 3-szor. Ára 4 frt.

Erdészeti Ujság. Szerk. és kiadótulajd. Podhradszky Emil. I. évf. Ára 4 évf.

Az Ezeréves Magyarország. Szerk. és kiadó-tulajd. Laurencic Gyula I. évf. Havonkint 2-er. (Német-franczia szöveggel.)

Földművelők Szaklapja. A magyarországi szoczialdemokrata földművelők szaklapja. Szerk. Urbán Pál. I. évf. Havonként 2-szer. Ára 80 kr.

Fűszerkereskedők Lapja. Főszerk. Soós Antal; fel. szerk. Bolgár K. I. évf. Havonként 3-or.

Gazdasági Tudósító. Szerk. Tokaji László. I. évf. Havonként többször. Ingyen.

Hivatalos Vásárcsarnoki Értesitő. Szerk. Budapest Székes-főváros vásárcsarnokainak igazgatósága; kiadja: Budapest székes főváros közönsége. I. évf. Hetenként 2-szer. Ára 4 frt.

A Jövő. Társadalmi és tudományos felekezeti hetilap. Szerk. Dr. Weiszberg Gyula. I. évf. Ára 6 frt.

Kereskedelmi Hetiszemle. Főszerk. Steinbach Mór; fel. szerk. Deák Marczel; laptulajd. Pasics Géza. I. évf. 6 frt.

A Kereskedő-Segéd. Szerk. és kiadó Kugler Gyula; laptulajd. a kereskedősegédek lapbizottsága. I. évf. Havonként 2-er. Ára 1 frt 20 kr.

Magyar Biztositási Hirlap. Szerk. László Mihály; tulajd. Gelléri J. I. évf. Havonként. 2-er. Ára 4 frt.

Magyar gyüjtők Lapja. Szerk. és kiadják: Erdős Miksa és Bustin S. I. évf. Havonként 2-er. Ára 6 frt. (A 2. számmal megszünt.)

Kagyar Kritika. Szerk. Benedek Elek; kiadja a szerkesztő- és kiadó-bizottság. I. évf. Havonként 2-er. Ára 5 frt.

Magyar Munkások Lapja. Szerk. Lázár Vilmos; kiadó: Hölgye Sándor I. évf. Ára 4 frt.

Osztálysorsjáték. Szerk. és kiadja az Osztálysorsjáték kiadó-hivatala. I. évf. Havonként 2-szer. Ára 3 frt.

Ős-Budavári Hiradó. Szerk. Sztojanovits Jenő; kiadó-tulajd. az Ős-Budavár részvénytársaság. I. évf. Naponként. Ingyen.

Pénzügyi Ellenőr. Főszerk. báró Fiáth Gyula; fel. szerk. Török István. I. évf. Havonként 2-er. Ára 2 frt.

Rejtelmes Világ. Főszerk. báró Mikos Janos; segédszerk Hoffmann Ottó; kiadó-tulajd. Déri L. Anna. I. évf. Ára 10 frt.

Reklám. Ipar- és kereskedelmi utmutató. Szerk.-tulajd. Jámbor Tivadar; társszerk. Hecht Márk. I. évf. Ingyen.

Szinházi Lapok. Szerk. Forrai Soma. I. évf. Naponként. Ára 18 frt.

Szinházi Ujság. Művészeti napilap. Szerk. Békefi Antal; kiadó-tálajd. Gönczi I. József. I. évf. Egyes szám 1 kr.

A Természet, állattani és vadászati folyóirat. Szerk. Dr. Lendl Adolf és csikszentsimonyi és ernyesi Lakatos Károly. I. évf. Havonként 2-er. Ára 3 frt.

Vas- és Fémmunkások Szaklapja. Szerk. Rádi Sándor; laptulajd. A vas- és fémmunkások 6-os bizottsága. I. évf. Havonként 2-szer Ára 1 frt 20 kr.

Vásárcsarnoki Értesitő. Szerk. és kiadó-tulajd. Pártos Nándor I. évf. Ára 4 frt.

Vasutasok Lapja. Szerk. Boross Vilmos és Csoór Gáspár. I. évf. Ára 4 frt.

VIDÉKEN.

Bányászati és Kohászati Lapok. A m. kir. bányászati Akadémia közlönye. (Selmecz.) Szerk. Litsehauer Lajos. XXX. évf. Minden hónap 1. és 15-én. Ára 8 frt.

A Nyitravölgyi Gazdasági Egylet Közlönye. (Nyitra.) Szerk. báró Friesenhof Gergely. XXII. évf. Havonként kétszer Ára 3 frt.

Értesitő a kolozsvári orvos-természettudomány-társulat gyüléseiről. (Kolozsvár.) XX. évf. Havonként 2—3 szám.

Szőlőszeti és Borászati Lap. (Kassa.) Szerk. és kiadó-tul. Maurer János és Steiger Ferencz. XVIII. évf. Ára 4 frt.

A Zalamegyei Gazdasági Egyesület Értesitője. (Zala-Egerszeg.) XVIII. évf. Havonként. Az egyesület tagjai ingyen kapják.

Időjárási Naptár Magyarország számára. (Ó-Széplak.) Kiadja a nyitravölgyi gazdasági egylet agrármeteorologiai observatoriuma. XIV. évf. Ára 4 frt.

Közérdek. (Debreczen.) A magyarországi pinczérek szakközlönye. Szerk. és kiadó-tulajd. Than Gyula. IX. évf. Havonként kétszer. Ára 5 frt

Kassai Jogi Közlöny. (Kassa.) Szerk. dr. Glück Lipót; kiadja Bernovics Gusztáv. VII. évf. Ára 5 frt.

Szegedi Jogász-Lapok. (Szeged.) Szerk. Reiniger Jakab. VI. évf. Ára 6 frt.

1848—49. Történelmi Lapok. (Kolozsvár.) Szerk. Kuszkó István. VI. évf. Havonként kétszer. Ára 4 frt.

Magyar Műkertészek és Kertészgazdák Országos Szakközlönye. (Szeged.) Szerk. Mayer Mik-

lós; laptulajdonosok a magyar műkertészek. VI. évf. Havonként 2-szer. Ára 3 frt.

Pályázat. (Székesfehérvár.) A magyar izr. hitközségi hivatalnokok közlönye. Szerk. Péterfi J.; kiadó-tulajd. Singer Ede. VI. évf. Ára 4 frt.

Fényképészeti Értesítő. (Győr.)Szerkesztő és kiadó dr. Moller Miklós. V. évf. Havonként 2-szer. Ára 1 frt 50 kr. (Múlt évben Fényképészeti Lapok volt a címe.)

Magyar Kerékpáros. (Szombathely.) Szerk. dr. Korchmáros Kálmán. V. évf. Havonként háromszor. Ára 3 frt.

Gazdasági Értesítő. (Nyiregyháza.) Szerk. Simitska Endre; kiadja a felső-tisza-vidéki gazdasági egyesület. IV. évf. Havonként 2-szer. Ára nem egyesületi tagok részére 5 frt.

Pécsi Jogi Közlöny. (Pécs.) Szerk. Pleininger Ferencz. IV. évf. Ára 4 frt.

Iparosok Lapja. (Szabadka.) Főszerk. és kiadó-tulajd. Hirth Lipót; fel. szerk. Pataky Lénárd. II. évf. Ára . . ?

Kerékpár-Sport. (Pécs.) Szerk. Bolgár Tivadar. II. évf. Havonként 2-er. Ára 3 frt.

A Baraczk Hiradó. (Kecskemét.) Szerk. és kiadja: az Első Alföldi Cognacgyár. Részvénytársaság Kecskeméten. I. évf. Ingyen küldetik.

Búziás-gyógyfürdő. (Buziás.) Szerk. és társtulajdonos; S. Márton János; kiadótulajd. Ullmann Ferencz. I. évf. Ára 4 frt, 60 kr.

Iparosok Lapja. (Pécs.) Szerk. fel. Ballier Sándor; lapkiadó-tulajd. A pécsi ipartestület. I. évf. Ára 8 frt.

Napi Közlöny. (Trencsén.) A magyar orvosok és természetvizsgálók Trencsénben 1897. aug. 22—25. tartott XXIX. nagygyűléseiről. Szerk. Biringer Ferencz dr., Lakits Ferencz. dr. Prochnov József dr. és Rauchbauer József dr. Tagok ingyen kapták.

Népbarát. (Pécs.) A munkásnép érdekeit képviselő közlöny. Szerk. és kiadótulajd. Brüsztl Lajos. I. évf. Havonként 2-szer. Ára 1 frt 20 kr.

Reclam. (Pécs.) Szerk. és kiadók: Wessely és Horváth. I. évf. Havonként 2-er. Ingyen.

Végtárgyalási Napló. (Hód-Mező-Vásárhely.) Kiadó Lávai F. I. évf. Megjelenik a végtárgyalás tartama alatt minden nap. Egyes szám 2 kr.

Összesen 212.

VIII. VIDÉKI LAPOK

(nem politikai tartalommal.)

Debreczen-Nagyváradi Értesítő. (Debreczen.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Zichermann H. LV. évf. Ára 2 frt.

Zalai Közlöny. (Nagy-Kanizsa.) Szerk. dr. Kiss Ernő; kiadó ifj. Wajdits József. XXXVI. évf. Ára 5 frt.

Szepesi Hirnök. (Lőcse.) Szerk. és kiadó-tulajd. Hoepfner Gusztáv. XXXV. évf. Ára 4 frt. (Magyar és német szöveggel.)

Ung. (Ungvár.) Szerk. Tabódy Jenő; kiadó-tulajd. Székely és Illés. XXXV. évf. Ára 4 frt.

Borsod. (Miskolcz.) Szerk. Miskolczy Pál; kiadó-tulajd. Forster Rezső XXXI. évf. Ára 4 frt.

Szamos. (Szatmár.) Szerk. dr. Hant Jenő. XXIX. évf. Hetenként kétszer. Ára 4 frt.

Nyitrai Lapok. (Nyitra.) Szerk. és tulajd. Weiss József. XXVIII. évf. Ára 5 frt 20 kr. (Magyar és német szöveggel.)

Zemplén. (Sátoralja-Ujhely.) Szerk. Dongó Gy. Géza; kiadó-tulajd. Éhlert Gyula. XXVIII. évf. Ára 6 frt.

Hód-Mező-Vásárhely. (Hód-Mező-Vásárhely.) Szerk. ifj. Szilágyi Gyula, kiadó tulajd. a nyomda- és kiadó-részvénytársaság. XXVII. évf. Hetenként 2-szer. Ára 4 frt.

Tolnamegyei Közlöny. (Szegzárd.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Boda Vilmos. XXV. évf. Ára 6 frt.

Bereg. (Beregszász.) Szerk. Janka Sándor és Krémer István; kiadótulajd. a »Haladás« könyvnyomdája. XXIV. évf. Ára 4 frt.

Pápai Lapok. (Pápa.) Szerk. Körmendy Béla; laptulajd. dr. Fenyvessy Ferencz; XXIV. évf. Ára 6 frt.

Vágvölgyi Lap. (Trencsén.) Szerk.-kiadó Skarnitzl X. Fer. XXIII. évf. Magyar és német szöveggel. Ára 4 frt.

Szatmár. (Szatmár.) Szerk. Nagy Lajos; kiadó-tulajd. Nagy Lajosné. XXIII. évf. Ára 2 frt 80 kr.

Nagybánya és Vidéke. (Nagy-Bánya.) Szerk. Riszdorfer János; kiadó-tulajd. Molnár Mihály. XXIII. évf. Ára 4 frt.

Veszprém. (Veszprém.) Szerk. felelős Krausz József; kiadó-tulajd. Krausz Ármin fia. XXIII. évf. Ára 6 frt.

Szabadkai Közlöny. (Szabadka.)

Szerk. és kiadó-tulajdonos Schlesinger Sándor. XXII. évf. Ára 2 frt.

Szolnok-Doboka. (Deés.) Szerk. és kiadó Veress Dezső. XXII. évf. Ára 6 frt.

Felvidéki Szemle. (Eperjes.) Szerk. és kiadó-tulajd. Hedry Bertalan. XXII. évf. Hetenkint kétszer. Ára 5 frt.

Nagy-Kunság. (Karczag.) Szerkesztő Sződi Miksa. XXII. évf. Ára 4 frt.

Szatmármegyei Közlöny. (Nagy-Károly.) Szerk. Baudisz Jenő; tulajdonos ifj. Roth Károly. XXI. évf. Ára 4 frt.

Hunyad. (Déva.) Szerk. Kun Róbert; laptulajd. Réthi Lajos; kiadó Hirsch Adolf. XXI. évf. Ára 4 frt.

Bajai Közlöny. (Baja.) Szerk. és tulajd. Erdélyi Gyula; kiadó Steintz Gyuláné. XX. évf. Ára 5 frt.

Nagy-Kőrösi Hírlap. (Nagy-Kőrös.) Főszerk. Tóth József; szerk. ifj. Takács Béla; társszerk. Plager Gyula és dr. Joó Imre; laptulajd. Plager és társai. XX. évf. Ára 5 frt.

Rozsnyói Hiradó. (Rozsnyó.) Szerk. Krasznai K. G.; kiadja Kovács Mihály. XX. évf. Ára 6 frt.

Keszthelyi Hirlap. (Keszthely.) Szerk. dr. Lovassy Sándor; főmunkatárs Imrik János; kiadótulajd. Mérei Ignácz. XX. évf. Ára 5 frt.

Felvidéki Közlöny. (Kassa.) Főszerk. és laptulajd. Hedry Bertalan; szerk. Rossler István. XIX. évf. Hetenként kétszer. Ára 5 frt.

Gyöngyösi Lapok. (Gyöngyös.) Szerk. és kiadó tulajd. Rigó Alajos. XIX. évf. Ára 4 frt.

Krassó-Szörényi Lapok. (Lugos.) Szerk. fel. és kiadó-tulajd. Virányi János. XIX. évf. Ára 6 frt.

Orosházi Közlöny. (Orosháza.) Szerk. fel. Harsányi István; kiadó-tulajd. Press N. XIX. évf. Ára 4 frt.

Bácskai Ellenőr. (Szabadka.) Szerk. Stoczek Károly. XIX. évf. Hetenként kétszer. Ára 6 frt.

Ungvári Közlöny. (Ungvár.) Szerk. Schürger Ferencz; kiadó-tulajd. Lévai Mór. XXI. évf. Ára 4 frt.

Váczi Közlöny. (Vácz.) Szerk. és laptulajd. Varga Mihály. XIX. évf. Ára 6 frt.

Esztergom es Vidéke. (Esztergom.) Szerk. Munkácsy Kálmán; kiadó-tulajd. dr. Prokopp Gyula. XIX. évf. Hetenként kétszer. Ára 6 frt.

Esztergomi Közlöny. (Esztergom.) Szerk. és kiadó-tulajd. Haan Rezső. XIX. évf. Ára 4 frt.

Szentes és Vidéke. (Szentes.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Mátéffy Ferencz, társszerk. Bánfalvi Lajos. XVIII. évf. Hetenként 2-szer. Ára 5 frt.

Jászberény és Vidéke. (Jászberény.) Szerk. felelős a kiadó-tulajdonos Brünauer Adolf. XVIII. évf. Ára 4 frt.

Komáromi Lapok. (Komárommegyei Közlöny.) (Komárom.) Főszerk. Tuba János; fel. szerk. Hittrich József. XVIII. évf. Ára 5 frt.

Nyirvidék. (Nyiregyháza.) Szerk. Inczédy Lajos; kiadó-tulajd. Jóba Elek. XVIII. évf. Ára 4 frt.

Tata-Tóvárosi Hiradó. (Tata-Tóváros.) Főszerk. Baur Ödön; Pontelinácz Sándor; kiadótulajdonos Engländer és társa. XVIII. évf. Ára 5 frt.

Losoncz és Vidéke. (Losoncz.) Szerk. Laszly István; lap-tul. képviselője Kovács Ferencz. XVIII. évf. Ára 5 frt.

Gömör-Kishont. (Rimaszombat.) Szerkesztő dr. Veress Samu; XVII. évf. Ára 4 frt.

Szekszárd Vidéke. (Szekszárd.) Szerk. és laptulajd. Geiger Gyula; hely. szerk. Schneider János. XVII. évf. Ára 6 frt.

Kőszeg és Vidéke. (Kőszeg.) Szerk. Wittinger Antal; kiadó-tulajd. Feigl Gyula. XVII. évf. Ára 4 frt.

Veszprémi Független Hirlap. (Veszprém.) Szerk. Kompolthy Tivadar. XVII. évf. Ára 6 frt.

Békés. (B.-Gyula.) Szerk. Kohn Dávid: kiadótulajdonos Dobay János. XVI. évf. Ára 5 frt.

Mohács és Vidéke. (Mohács.) Szerk. Margitai Péter; lapkiadó Blandl János. XVI. évf. Ára 4 frt.

Orosházi Ujság. (Orosháza.) Szerk. és kiadó Veres Lajos. XVI. évf. Ára 4 frt.

Felvidéki Hiradó. (Turócz-Szent-Márton.) Szerk. Fehér János; kiadó a Magyar nyomda. XVI. évf. Ára 4 frt.

Zalamegye. (Zala-Egerszeg.) Szerk. és kiadó-tulajd. Udvardy Ignácz. XVI. évf. Ára 4 frt.

Borsod-Miskolczi Közlöny. (Miskolcz.) Szerk. dr. Ferenczi Henrik. XV. évf. Ára 6 frt. Hetenként kétszer.

Félegyházi Hirlap. (Félegyháza.) Szerk. Dobák Ferencz; kiadja Ranczay József. XV. évf. Ára 5 frt.

Rábavidék. (Körmend.) Szerk. Rábai

Zsigmond; kiadja a Körmendi részvénytársaság. XV. évf. Ára 4 frt.

Vásárhely és Vidéke. (Hódmező-Vásárhely.) Főszerk. és kiadó-tulajd. dr. Endrey Gyula; fel. szerk. Bibó Lajos. XIV. évf. Hetenként kétszer. Ára 4 frt.

Czegléd. (Czegléd.) Szerk. dr. Fischer László; kiadó-tulajd. Sebők Béla. XV. évf. Ára 4 frt.

Szilágy. (Zilah.) Szerk. dr. Kincs Gyula és ifj. Kapus Samu; kiadó Seres Samu. XV. évf. Ára 4 frt.

Szilágy-Somlyó. (Szilágy-Somlyó.) Szerk. és kiadó-tulajd. Bölöni Sándor. XV. évf. Ára 4 frt.

Szarvasi Lapok. (Szarvas.) Szerk. és kiadótulajdonos Szikes Antal; társ-szerk. Mihálfi József. XIV. évf. Ára 5 frt.

Munkács. (Munkács.) Szerk. és lapkiadó-tulajd. Kozma László; társ.-szerk. Gottier Lajos. XIII. évf. Ára 4 frt.

Muraköz. (Csáktornya.) Szerk. Margitai József; kiadó Glád Ferencz. XIV. évf. Ára 4 frt.

Nagy-Károly és Vidéke. (Nagy-Károly.) Szerk. Papp Béla; kiadó-tulajd. Sarkadi Nagy Zsigmond. XIV. évf. Ára 4 frt.

Telecska. (Kula.) Szerk. Lackner Fülöp; kiadó-tulajd. Berkovics Márk. XIV. évf. Ára 2 frt. (Magyar és német szöveggel.)

Szatmár és Vidéke. (Szatmár.) Szerk. dr. Fejes István; kiadó-tulajd. Morvai János. XIV. évf. Ára 3 frt.

Muraszombat és Vidéke. (Muraszombat.) Szerk. Csorna Jenő; társszerk. és kiadó Khál Elek muraszombati gazdasági fiókegylet. XIII. évf. Ára 3 frt.

Szabolcsi Szabad Sajtó. (Nyiregyháza.) Szerk. Sipos Lajos; kiadó-tulajd. Piringer János. XIII. évf. Ára 4 frt.

Érsekujvár és vidéke. (Érsekujvár.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Illényi István. XIII. évf. Ára 5 frt.

Mezőtur és Vidéke. (Mezőtur.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Dunsits Dezső. XIII. évf. Ára 4 frt.

Orsova és Vidéke. (Orsova.) Szerk. és laptulajd. Glaser Simon. XIII. évf. Ára 5 frt. (Mult évben »Orsova« cz. jelent meg.)

Szepesi Lapok. (Igló.) Szerk. és tulajd. Zimann János; kiadó Csetenyi Emil. XIII. évf. Ára 4 frt.

Ugocsa. (Nagy-Szőllős.) Szerk. Papp Zsigmond; segédszerk. Pilisi Sándor; lapkiadó-tulajdonos Zinner Mór. XIII. évf. Ára 4 frt.

Kaposvár. (Kaposvár.) Szerk. és laptulajdonos Csondor János. XII. évf. Hetenként 2-szer. Ára 6 frt.

Szabadkai Hirlap. (Szabadka.) Szerk. és tulajd. Székely Simon. XII. évf. Hetenként kétszer. Ára 6 frt.

Árvamegyei Hirlap. (Alsó-Kubin.) Szerk. és kiadó Trnkócy József. X. évf. Ára 4 frt.

Barsi Ellenőr. (Aranyos-Marót.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Bottka Győző. IX. évf. Ára 4 frt.

Beszterczebánya és Vidéke. (Beszterczebánya.) Főszerk. Áldor Imre; fel. szerk. Singer Jakab; kiadó-tulajd. Singer és Sonnenfeld. X. évf. Ára 4 frt.

Jászság. (Jász-Berény.) Szerk. és kiadó-tulajd. Hild Victor. X. évf. Ára 4 frt.

Kisvárdai Lapok. (Kisvárda.) Szerk. és laptulajdonos dr. Vadász Lipót. X. évf. Ára 4 frt.

Pestmegyei Hirlap. (Kecskemét.) Szerk. és kiadja Somogyi János. X. évf. Ára 6 frt.

Siklós és Vidéke. (Siklós.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Rédey Károly. X. évf. Ára 4 frt.

Zólyomvármegyei Hirlap. (Zólyom.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Nádosy Gyula. X. évf. Ára 4 frt.

Csiki Lapok. (Csik-Szereda.) Szerk. dr. Bocskor Béla; kiadó-tul. Györgyjakab Márton. IX. évf. Ára 4 frt.

Ó-Becse és Vidéke. (Ó-Becse.) Szerk. dr. Grünbaum Pál; kiadó-tulajd. Lőwy Lajos. IX. évf. Ára 4 frt.

Szalontai Lapok. (Nagy-Szalonta.) Szerk. Nagy Márton és Czajlik György; lapkiadó-tulajdonos Reich Jakab. IX. évf. Ára 4 frt.

Közérdek. (Maros-Vásárhely.) Szerk. és kiadó tulajd. Pálffy Mihály; IX. évf. Ára 6 frt.

Moór és Vidéke. (Moór.) Szerk. Reszler Jakab. IX. évf. Ára 5 frt.

Zentai Közlöny. (Zenta.) Szerk. és kiadó-tulajd. Schvarcz Sándor. IX. évf. Ára 5 frt.

Rábaközi Hirlap. (Kapuvár.) Szerk. Kőhalmi M. Béla és dr. Laufer S.; kiadótulajd. Buxbaum József. VIII. évf. Ára 4 frt.

Selmeczbányai Hiradó. (Selmeczbánya.) Szerk. Vörös Ferencz; kiadók Joerges Ágost özv. és fia. VIII. évf. Ára 4 frt.

Szarvas és Vidéke. (Szarvas) Szerk. Sámuel Adolf. VIII. évf. Ára 4 frt.

Tiszavidék. (Csongrád.) Szerk. és kiadó Szilber János. VIII. évf. Ára 3 frt.

Aranyos-Vidék. (Torda.) Szerk. Nagy Albert; kiadó-tulajd. Nagy Olivér és társai VII. évf. Ára 4 frt.

Bártfa és Vidéke. (Bártfa.) Szerk. Arányi Dezső; kiadótulajd. Blayer M. VII. évf. Ára 4 frt.

Tapolcza és Vidéke. (Tapolcza.) Szerk. és kiadó-tulajd. Feleki Alajos. VII. évf. Ára 5 frt.

Csongrádi Lap. (Csongrád.) Szerk. Éder János; kiadó-tulajd. Weisz Márk. VII. évf. Ára 4 frt.

Kis-Küküllő. (Dicső-Szent-Márton.) Szerk. Gvidó Béla; kiadó-tulajd. Hirsch Mór. VII. évf. Ára 4 frt.

H.-Böszörmény és Vidéke. (H.-Böszörmény.) Szerk. Porcsalmy Gyula; kiadó-tul. Szabó Ferenczné. VII. évf. Ára 4 frt.

Komárommegyei Értesitő. (Komárom.) Szerk. és kiadó-tulajd. Jankovich Lajos. VII. évf. Ára 5 frt.

Pápai Közlöny. (Pápa.) Szerk. és kiadótul. Pollatsek Frigyes. VII. évf. Ára 6 frt.

Szoboszló és Vidéke. (Hajdu-Szoboszló.) Szerk. és kiadó-tulajd. Fehér Gábor. VII. évf. Ára 4 frt.

Túrkeve. (Túrkeve.) Szerk. és laptul. Bentsik E. VII. évf. Ára 4 frt.

Ada-Moholi Közlöny. (Ada.) Szerk. és kiadó-tulajd. Berger Adolf. VI. évf. Ára 5 frt.

Délvidék. (Versecz.) Szerk. Perjéssy Lajos; kiadja a Kirchner-féle nyomda. VI. évf. Ára 5 frt.

Esztergomi Lapok. (Esztergom.) Szerk. és tulajd. Gerenday József. VI. évf. Hetenként kétszer. Ára 6 frt.

Hevesmegyei Lapok. (Gyöngyös.) Szerk. kiadó-tulajd. Vadász Lajos; VI. évf. Ára 6 frt.

Kisbér és Vidéke. (Kisbér.) Szerk. és laptulajd. Semper Idem. VI. évf. Ára 4 frt.

Módos és Vidéke. (Módos.) Szerk. Oblát Sándor; kiadó-tulajd. Staits György. V. évf. Ára 3 frt.

Munkács és Vidéke. (Munkács.) Szerk. Tulcsik Ferencz; kiadó-tulajd. Farkas Kálmán. VI. évf. Ára 3 frt.

Déva és Vidéke. (Déva.) Szerk. Szentirmay Alajos; kiadó-tulajd. Kroll és társa. V. évf. Ára 4 frt.

Liptó. (Liptó-Szent-Miklós.) Szerk. és kiadó-tul. Steier Izidor. V. évf. Ára 4 frt.

Magyar Tengerpart. (Fiume.) Szerk. és kiadó-tulajd. Kőrösi Sándor. V. évf. Ára 5 frt.

Mátészalka és Vidéke. (Máté-Szalka.) Főszerkesztő Endrédy József; kiadó Weisz Zsigmond. V. évf. Ára 4 frt. (Megszünt ápr. 1.)

Csurgó és Vidéke. (Csurgó.) Szerk. dr. Nagy Sándor; kiadó-tulajd. Vágó Gyula. V. évf. Ára 4 frt.

Kisujszállás és Vidéke. (Kisujszállás.) Szerk. és kiadó-tulajd. Szekeres József. V. évf. Ára 4 frt.

Népszava. (Szabadka.) Szerk. és tulajd. Terbe Vincze. V. évf. Ára 6 frt.

Sümeg és Vidéke. (Sümeg.) Szerk. Eles Károly; V. évf. Ára 4 frt. (Mult évben »Sümeg-Szent-Grót.«)

Zempléni Hirlap (Sátoralja-Ujhely.) Szerk. Jurcsó Ágoston. V. évf. Ára 4 frt.

Tokaj-Hegyalja. (Szerencs.) Szerk. és kiadó-tul. Simon József. V. évf. Ára 4 frt.

Ujpesti Közlöny. (Ujpest.) Szerk. és kiadó-tulajd. Mártonffy Imre. V. évfoly. Ára 4 frt.

Zentai Hirlap. (Zenta.) Szerk. és laptulajd. Szigethy István. V. évf. Ára 4 frt.

Aradi Hiradó. (Arad.) Szerk. és laptulajd. Cs. Endes Dániel. IV. évfolyam. Ára 4 frt.

Debreczeni Lapok. (Debreczen.) Szerkesztő és kiadó-tulajd. Schwarz I. Imre. IV. évf. Ára 2 frt.

Csongrádi Közlöny. (Csongrád.) Szerk. és kiadó Hegyi Antal. IV. évf. Ára 2 frt.

Felvidéki Ujság. (Zsolna.) Szerk. Garai Lajos; kiadó az Áldori-féle nyomda. IV. évf. Ára 4 frt.

Siklósi Hirlap. (Siklós.) Szerk. és kiadó-tulajd. Feiler Mihály. IV. évfolyam. Ára 4 frt.

Tisza-Vidéke és Vidéke. (Tisza-Eüred.) Szerk. Milesz Béla; kiadó-tulajdonos Kohn Adolf. IV. évf. Ára 4 frt.

Barcs és Vidéke. (Barcs). Szerk. és kiadó Skribanek Géza. III. évf. Ára 4 frt.

Honti Lapok. (Ipolyság.) Szerk. Halász Ferencz. III. évf. Ára 4 frt 50 kr.

Sátoralja. (Sárospatak.) Szerkesztő és kiadó-tulajd. Steinfeld Jenő. III. évfolyam. Ára 1 frt.

Székely-Udvarhely. (Sz.-Udvarhely.)

Szerk. dr. Vajda Emil; kiadó-tul. Betegh Pál. III. évf. Ára 4 frt.

Félegyházi Hiradó. (Félegyháza.) Szerk. és kiadó-tul. Feuer Illés. III. évf. Ára 4 frt.

Hétfői Értesitő. (Nagyvárad.) Szerk. és tulajd. Sarkadi Ignácz. III. évfolyam. Ára 4 frt.

Kárpáti Lapok. (Ungvár.) Szerk. Romanecz Aladár; kiadó: Jäger Bertalan. III. évf. Ára 4 frt.

Kispesti Hirlap. (Kispest.) Szerk. Holbesz József; kiadó a laptulajdonos bizottság. III. évfoly. Ára 4 frt.

Losonczi Hirlap. (Losoncz.) Szerk. Draskóczy Zsigmond; III. évf. Ára 4 frt.

Selmeczbányai Hetilap. (Selmeczbánya.) Szerk. és kiadó-tulajd. Szentgyörgyi Elek. III. évf. Ára 4 frt.

Bács-Topolyai Hirlap. (B.-Topolya.) Szerk. dr. Fárnek Dezső; kiadó-tulajd. Wilhelm Miksa. II. évf. Áru 4 frt.

Máramarosi Hiradó. (M.-Sziget.) Szerk. Deák Gyula; kiadó-tulajd. Mayer és Berger. II. évf. Ára 4 frt.

Szamosujvár. (Szamosujvár.) Szerk. és tulajd. dr. Fogolyán Tivadar. II. évf. Ára 6 frt.

Szent-Gotthárd. (Szent-Gotthárd.) Szerk. Schmidt Viktor; kiadó-tul. Wellisch Béla. II. évf. Ára 4 frt.

Apatin és Vidéke. (Apatin.) Szerk. Bászler István; kiadó-tulajd. Witzmann József. II. évf. Magyar és német szöveggel. Ára 4 frt.

Érmelléki Közlöny. (Ér-Mihályfalva.) Szerk. Szoboszlay Sándor; kiadótulajd. Beck Adolf. II. évf. Ára 4 frt.

Erzsébetfalvi Közlöny. (Erzsébetfalva.) Srerk. és kiadó-tulajd. Erdélyi Mihály. II. évf. 4 frt.

Felsőbányai Hirlap. (Felsőbánya.) Szerk. Pap Márton; kiadó: Nánásy István II. évf. Havonként 2-er. Ára 2 frt.

Felső-Zemplén. (N.-Mihály.) Szerk. Gál Vilmos; kiadó tulajd. Landesman B. II. évf. Ára 4 frt.

Galántha és Vidéke. (Galántha.) Szerk. és kiadó-tulajd. Heufeld Samu. II. évf. 4 frt.

Halas és Kis Kőrös. (Halas). Szerk. és kiadó-tulajd. Dékáni Árpád; társszerk. Saffáry Gyula. II. évf. 4 frt.

Kassai Hirlap. (Kassa.) Szerk. Kresz János, kiadó-tulajd. Wesselényi Géza. Hetenként 3-szor II. Ára 6 frt.

Közérdek. (Ujpest.) Szerk. Fuchs Antal. II. évf. Ára 4 frt.

Püspökladány. (Püspökladány.) Szerk. és tulajd. Erőss Lajos. II. évf. Havonként 2-er. Ára 2 frt.

Szabadság. (Esztergom.) Szerk.-tulajd. Bártfay Géza. II. évf. Hetenként 2-er Ára 6 frt.

Tiszavidéki Hirlap. (Szolnok.) Szerk. és kiadó-tulajd. Hevessi József. II. évf. Hetenként 2-er. Ára 5 frt.

Visó és Vidéke. (Felső-Visó.) Szerk. Cseh Sándor; kiadó-tulajd. Ocskay H. II. évf. Havonként 3-szor Ára 4 frt.

Zentai Hiradó. (Zenta.) Szerk. és kiadó-tulajd. Kabos Ármin. II. évf. Ára 5 frt.

Abauj-Szántó és Vidéke. (Abauj-Szántó.) Szerk. Csékus László; kiadótulajd. Baksy Barna. I. évf. Ára 4 frt.

Alsó-Lendva és Vidéke. (Alsó-Lendva.) Szerk. Bodnár János és Nagy Ferencz. I. évf. Ára 4 frt.

Bács-Kulai Hirlap. (Kula.) Szerk. és kiadó-tulajd. Berkovits Márk. I. évf. Ára 4 frt,

Balatonvidék. (Keszthely.) Szerk. és kiadó: Magasházy Antal. I. évf. Ára 5 frt.

Buziási Hiradó. (Buziás.) Szerk. S. Marton János; kiadó-tulajd. Ullmann Ferencz. I. évf. Ára 4 frt. 60 krt.

Érmellék és Rézalja. (Székelyhid.) Szerk. fel. és kiadó Kohn Sámuel. I. évf. Ára 4 frt.

Erzsébetfalva. (Erzsébetfalva.) Szerk. Draskovich József; kiadó-tulajd. Matkovich Aladár és Draskovich József. I. évf. Ára 4 frt.

Gyöngyösi Ujság. (Gyöngyös.) Főszerk. Dudás Adolf; fel. szerk. Demjanovich Teodor; laptulajd. Makra Géza; kiadó: a Gyöngyösi Társadalmi kör. I. évf. Ára 5 frt.

Kemenesaljai Lapok. (Kis-Czell.) Szerk-tulajd. Merei Gracza György. I. évf. Ára 5 frt.

Komáromi Hirlap. (Komárom.) Szerk.-tulajd. Dr. Kolbe Dezső. I. évf. Ára 5 frt.

Közérdek. (Szentes.) Szerk. Sz. Kovács Pál; kiadó-tulajd. Hollósi és Vajda. I. évf Ára 3 frt.

Kun-Halas. (Halas.) Szerk. és kiadótulajd. Dr. Hermán Ferencz. I. évf. Ára 5 frt.

Kun-Szt-Márton s Vidéke. (kunszentmárton.) Szerk. Reitz János; kiadótulajd. Csanády József I. évf. Ára 4 frt.

Mosonymegyei Hirlap. (Magyar-Óvár.) Szerk. és kiadó Merényi Kálmán. I. évf. Ára 5 frt.

Nyiregyháza. (Nyiregyháza.) Fel. szerk. Dr. Prok Gyula; társszerk. Sztempák Jenő; kiadó-tulajd. a szerkesztők. I. évf. Ára 5 frt.

Oktató Néplap. (Pozsony.) Szerk.-tulajd. Pelikán Krizsó I. évf. Havonként 2-szer. Ára 2 frt.

Petrosény és Vidéke. (Petrosény.) Szerk. Zádory Károly; laptulajd. Figuli Antal. I. évf. Ára 4 frt.

Rábaközi Ujság. (Kapuvár.) Szerk. Deme Károly. I. évf. Ára 4 frt.

Ráczkeve és Vidéke. (Ráczkeve.) Szerk.-tulajd. Tóth Pál. I. évf. Ára 4 frt.

Ráczkevei Hirlap. (Ráczkeve.) Szerk.-tulajd. Marosi Kálmán. I. évf. Ára 4 frt.

Szalló Levelek. (Zala-Egerszeg.) Szerk. Polgár Béla. I. évf. Havonként 2-er Ára 6 frt.

Szászváros. (Szászváros.) Szerk.-tulajd. Simon Ferencz. I. évf. Ára 4 frt.

Szatmári Ellenőr. (Szatmár.) Szerk. Papp Lajos. I. évf. Hetenként Ára 4 frt.

Szepes. (Lőcse.) Szerk. Dr. Hajnóczi R. József. I. évf. Ára 4 frt. (Megszünt.)

Szepesvidék. (Szepesváralja). Szerk. Karossa Ödön és Telléry Gyula. I. évf. Ára 5 frt.

Sziráki Közlöny. (Szirák.) Szerk. és kiadó-tulajd. Szabó Ferencz I. évf. Ára 4 frt.

Társadalmi Lapok. (Ujpest.) Főszerk. Kárpáti János; fel. szerk. Nádasy Gusztáv. I. évf. Havonként 3-szor. Ára 4 frt.

Veszprémmegye. (Veszprém.) Szerk. és kiadó-tulajd. Aradi T. V. I. évf. Ára 4 frt. (Előbb: Veszprémmegyei Lapok.)

Összesen 181.

IX. HIRDETÉSI LAPOK.

VIDÉKEN.

Nógrádmegyei Hivatalos Értesitő. (B.-Gyarmat.) Kiadja a jegyzői hivatal. XXXV. évf. Hetenként.

Kolozsvármegye Hivatalos Közlönye. (Kolozsvár.) XX. évf. Ára 4 frt.

Megyei Hiradó. Hivatalos hetilap. (Kaposvár.) Szerk. Roboz István. XVI. évf.

Háromszékmegyei Értesitő. (Sepsi-Sz.-György.) Szerk. Vajna Miklós, megyei aljegyző. XIV. évf. Ára 4 frt.

Győr sz. kir. város Hivatalos Értesitője. (Győr.) VIII. évfolyam. Hivatalból küldetik.

Gömör-Kishont t. e. Vármegye Hivatalos Értesitője. (Rimaszombat.) Szerk. és kiadja a vármegyei alispáni hivatal. VIII. évf. Hivatalos hetilap.

Trencsén Vármegye Hivatalos Közlönye. (Trencsén.) Szerk. Baross Jusztin alispán; kiadja Skarnitzl X. Ferencz. VII. évf. Ára 2 frt.

Hontvármegye Hivatalos Közlönye. (Ipolyság.) V. évf. Ára 3 frt.

Pozsony Vármegye Hivatalos Közlönye. (Pozsony.) Szerkeszti és kiadja Klempa Bertalan alispán. V. évf. Havonként 2—3-szor. Ára 2 frt.

Sárosvármegye Hivatalos Lapja. (Eperjes.) Szerk. é» kiadja a Sárosvármegye alispáni hivatala. II. évf. Hetenként.

Szepes-vármegye Törvényhatóságának Rendelettára. (Lőcse.) I. évf.

Összesen 11.

X. FOLYÓIRATOK.

BUDAPESTEN.

Erdészeti Lapok. Az országos erdészeti egyesület közlönye. Szerk. Bedő Albert; főmunkatársak Arató Gyula és Horváth Sándor. XXXVI. évf. Havonként egyszer. Ára 8 frt.

Nyelvtudományi Közlemények. Szerk. dr. Szinnyei József; kiadja a m. tudományos akadémia. XXXVI. évfoly. Évenként 3 füzetben. Ára 3 frt.

Gyorsirászati Lapok. Szerk. Bódogh János, kiadja a budapesti magyar gyorsiró-egylet. XXXIV. évf. Évenként tizszer. Ára 1 frt 50 kr.

Akadémiai Értesitő. A m. tud. akadémia megbizásából szerk. Szily Kálmán főtitkár. Megjelen minden hó 15-én. XXXI. évf. Ára 3 frt.

Századok. A magyar történelmi társulat közlönye. Szerk. Szilágyi Sándor. XXXI. évf. Minden hó 15-én (aug. és szept. hónapokat kivéve.) Ára 6 frt; a társulat tagjai tagdíj (5) frt. fejében kapják.

Archaeologiai Értesitő. Kiadja a m. tud. akadémia. Szerk. Hampel József. XXXI. (Uj foly. XVII.) 5-ször évenként, febr., ápr., jun., okt. és decz. 15-én. Ára 6 frt, a társulat tagjai 5 frt. tagsági díjban kapják.

Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Közlönye. Szerk. Edvi Illés Aladár. XXIX. évf. Ára 10 frt.

Természettudományi Közlöny. Kiadja a magyar természettudományi társulat. Szily Kálmán közreműködésével szerkesztik: Entz Géza és Paszlavszky József. XXIX. évf. Havonk. Ára nem tagok részére a Pótfüzetekkel együtt 6 frt.

Földtani Közlöny. Kiadja a magyarhoni földtani társulat. Szerk. dr. Staub Móricz és dr. Zimányi Károly titkárok. XXVII. évf. Havi füzetekben. Ára 5 frt. A társulati tagok tagsági díjukban kapják.

Magyar Nyelvőr. Szerk. Simonyi Zsigmond. XXVI. évf. Minden hó 15-én. Ára 5 frt.

Magyar Statistikai Évkönyv. Szerk. és kiadja az Országos magyar kir. statistikai hivatal. XXVI. évf. Havonként. Ára 6 frt.

Budapesti Szemle. A m. t. Akadémia megbízásából szerk. Gyulai Pál; kiadja a Franklin-Társulat. XXV. évf. 10 ívnyi havi füzetekben. Ára 12 frt.

Földrajzi Közlemények. Kiadja a magyar földrajzi társaság. Szerk. Berecz Antal. XXV. évf. Évenként 10 füzetben. Ára 5 frt. Társulati tagok tagsági díjuk fejében kapják.

Budapest Főváros Statisztikai havi füzetei. Kiadja a fővárosi stat. hivatal. Szerk. Kőrösi József igazgató XXIV. évf. Ára 4 frt.

A Ludovica Académia Közlönye. Szerk. és kiadja a m. k. honvédségi Ludovica Académia tanári kara. XXIV. évf. Havi füzetekben. Ára 4 frt.

Első magyar-német »Vasuti és Gőzhajózási Kalauz«. Kiadó Goritschnigg Albert. XXIV. évf. Havi füzetekben. Ára 4 frt.

Magyar Igazságügy. Szerk. dr. Tarnai János; kiadja Singer és Wolfner. XXIV. évf. Havi füzetekben. Ára 12 frt.

Izr. Tanügyi Értesitő. Szerk. Barna Jónás; kiadja az »Orsz. magy. izr. tanitóegyesület«. XXII. évf. Havonként egyszer. Ára nem tagoknak 2 frt.

Kelet. Magyarország symbolikus nagy páholyának közlönye. XXI. évf. Havonként.

Magyar Könyvszemle. Szerk. dr. Schönherr Gyula; közrebocsátja a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára. XXII. évf. (Uj sor. V. évf.) Megjelen negyedévenként. Ára 3 frt.

Polgári Iskola. A polg. isk. tan-egyesület közlönye. Szerk. dr. Gőőz József. XXII. évf. Aug. és szept. hónapokat kivéve havonként egyszer. Ára 2 frt. Az egyesület tagjai tagdíj fejében kapják.

Egyetemes Philologiai Közlöny. Heinrich Gusztáv, P. Thewrewk Emil közreműködésével szerk. Némethy Géza és Petz Gedeon. XXII. évf. A szünidőket kivéve, minden hónap elsején. Ára 6 frt.

Magyar Méh. Szerk. Binder Iván; kiadó-tulajd. a magyar méhészek egyesülete. XXI. évf. Havonként. Tagoknak ingyen, nem tagoknak 2 frt.

Természetrajzi Füzetek. Szerkeszti Mocsáry Sándor; kiadja a magyar nemzeti múzeum. XXI. évf. Megjelen negyedévenként. Ára 3 frt.

Közgazdasági Szemle. Szerk. dr. Jekelfalusy József a m. tud. akadémia megbizásából. XX. évf. Havonként. Ara 8 frt.

Történelmi Tár. Évnegyedes folyóirat. Kiadja a magyar történelmi társulat közvetítése mellett a m. tud. akadémia történelmi bizottsága. Szerk. Szilágyi Sándor. XX. évf. Ára a történelmi társulat tagjainak 2 frt 80 kr.; bolti ára 5 frt 20 kr.

Havi Közlemények. Révai-testvérek ódon munkák tárából. Szerk. Révai Leo. XVIII. évf. Havonként.

Nemzeti Nőnevelés. Szerk. Sebestyénné Stetina Ilona; kiadja a VI. ker. állami tanitónő-képző intézet tanári testülete. Évenként 10 füzet. XVIII. évfolyam. Ára 2 frt.

Telekkönyvi Szaklap. Szerk. Tihanyi Ferencz; laptulajd. a telekkönyvvezetők országos egyesülete. XVIII. évf. Havonként. Ára 4 frt.

Tüzoltó-Közlöny. Főszerk. Bárány N. Ernő; szerk. Kálmán Géza; kiadó és tulajd. a budapesti önkéntes tüzoltó-testület. XVIII. évf. Havonként. Ára 2 frt 40 kr.

Gyümölcsészeti és Konyha-Kertészeti Füzetek. Kiadja az országos magyar gazdasági egyesületet. Szerk. Baranyay István. XVIII. évf. Havi füzetekben. Ára 4 frt.

Magyar Ipar. Az országos iparegyesület közlönye. Szerk. Gelléri Mór. XVIII. évf. Havonként. Ára nem tagoknak 4 frt.

Körlevél. A budapesti kereskedő ifjak társulata közlönye. Szerk. Jancsár József és Balla Károly. XVII. évf. Havonként

egyszer. Ára 1 frt. társulati tagoknak ingyen jár.

La Toilette. A férfiszabók szaklapja. Szerk. és kiadó-tulajd. Krausz Adolf. XVI. évf. Havonként egyszer magyar és német szöveggel. Ára 3 frt.

Havi Füzetek. Szerk. Dvorzsák János. XVI. évf. Ára 4 frt.

Utmutató. A magyar és közös közlekedési vállalatok hivatalos menetrendkönyve. Kiadja a »Vasuti és Közlekedési Közlöny« szerkesztősége. XVI. évf. Évenként 8—10-szer, rendesen a hó első napjaiban. Ára 5 frt.

Halászati Lapok. Kiadja az orsz. halászegyesület. XVI. évf. Két havonként. Ára 3 frt. Az egyesület tagjai ingyen kapják.

Jó Pásztor. (Pozsony.) Egyházszónoklati folyóirat. Szerk. és kiadja T. Pelikán Krizsó. XV. évf. Havonként. Ára 4 frt.

Mathematikai és Természettudományi Értesitő. Szerk. König Gyula; kiadja a magyar tudom. akadémia. XV. évf. Havi füzetekben. Ára 5 frt.

Találmányok Leirása. Szerk. Frecskay János; kiadja a keresk. m. kir. minisztérium. XIV. évf.

Felső Nép- és Polgáriskolai Közlöny. Szerk. dr. Kovács János; kiadja a Felső nép- és polgáriskolai tanitók és tanitónők orsz. egyesülete. XIV. évf. Megjelen havonként. Ára 3 frt.

Magyar Szalon. (Otthon.) Szerk. Hevesi József és Kálnoki Izidor XIII. évf. Minden hó 1-én. Ára 10 frt.

Tornaügy. Szerkeszti Kovács Rezső, Maurer János és Szaffka Manó; kiadja a magyarországi tornatanitók egylete. XIV. évf. Havonként. Ára 3 frt.

Turul. A magyar heraldikai és genealogiai társaság közlönye. Szerk. Fejérpataky László és Schönherr Gyula. XV. évf. Évnegyedenkint. A társulat tagjai tagsági díj (5 frt) fejében kapják.

Magyar-Zsidó Szemle. Szerkeszti dr. Blau Lajos. XIV. évf. Évnegyedenként. Ára 6 frt.

Nógrádmegyei Gazdasági Egyesület Értesitője. (B.-Gyarmat.) Szerk. Fáy Árpád. XIV. évf. Megjelenik az igazgató választmányi ülést hövetőleg minden második hóban. A gazdasági egyesület tagjai ingyen kapják.

MagyarJogászegyletiÉrtekezések. Szerk. dr. Fayer László; kiadja a magyar jogászegylet. XIII. évf. Évenkint 8—10 füzet. A tagok (5 frt) tagilletményképen kapják.

Művészi Ipar. Az orsz. magyar iparművészeti múzeum és a m. iparművészeti társulat közlönye. Szerk. Pasteiner Gyula és Radisics Jenő. XII. évf. Negyedévenként. Ára 5 frt.

Magyar Történeti Életrajzok. Szerk. Szilágyi Sándor; kiadja a magyar történelmi társulat. XIII. évf. Évenként 5 füzet. Ára 8 frt.

Bölcseleti Folyóirat. Szerk. dr. Kiss János. XII. évf. Évnegyedenként. Ára 5 frt.

Külföldi Egyházi Szónoklatok. Szerk. és kiadja König Gusztáv. XII. évf. Évnegyedenként. Ára 2 frt 80 kr.

Kertészeti Lapok. Az orsz. magyar kertészeti egyesület havi közlönye. Szerk. zsegrai Sigray Ferencz. XII. évf. Ára 5 frt.

Egyetemes Regénytár. Kiadják Singer és Wolfner. XI. évf. Évenként 18 kötet. Ára 9 frt.

Gyakorlati Kereskedelmi Tudományok. Szerk. és kiadja Zachár Gyula. XII. évf. Havonként. Ára 4 frt.

Katholikus Hitoktatás. Szerkeszti Bognár Ádám. XII. évf. Havonként. Ára 3 frt.

Magyar Tanitóképző. Szerk. Nagy László; kiadja Singer és Wolfner. Havonként. XII. évf. Ara 4 frt

Az Osztrák-Magyar Monarchia Irásban és Képben. Előbb Rudolf trónörökös főherczeg ő császári és királyi Fensége kezdeményezéséből és közreműködésével, most Stefánia özvegy trónörökösné főherczegnő Ő császári és királyi fensége védnöksége alatt. A m. kir. államnyomda kiadása. XII. évf. Havonként kétszer. Ára 7 frt 20 kr.

Keresztyén Népbarát. A Missio- és Gusztáv Adolf-egylet közlönye. Kiadó Hornyánszky Viktor. XII. évf. Minden hóban egyszer. Ára 40 kr.

Apolló. Kargyűjtemény. Szerk. Erkel Sándor és Goll János. XI. évf. Évnegyedenként. Ára 2 frt 50 kr.

Képes Folyóirat. A »Vasárnapi Ujság« füzetekben. Szerk. Nagy Miklós; kiadó-tulajdonos a Franklin-társulat. XI. évf. Havonként kétszer. Ára 7 frt 20 kr.

Katholikus Szemle. Szerk. dr. Mihályfi Ákos; kiadja a Szent-István-társulat. XI. évf. Megjelen évenként ötször. Ára nem tagoknak 5 frt.

Egészség. Szerk. Csapodi István, Frank

Ödön és Rigler Gusztáv; kiadja az orsz. közegészségi egyesület. XI. évf. Kéthavonként. Az egyesület tagjai tagdij (3 frt) fejében kapják.

Havi Szónok. Szerk. és kiadó-tulajdonos Ribényi Antal. Megjelen havi füzetekben. XI. évf. Ára 3 frt.

Szabó-Iparosok Közlönye. Szerk. és kiadja Csontos Imre. XI. évf. Havonként. Ára 2 frt 40 kr.

Pótfüzetek a Természettudományi Közlönyhöz. Szerk. Szily Kálmán közreműködésével Entz Géza, Lengyel Béla és Paszlavszky József; kiadja a m. k. természettud. társulat. XI. évf. Évnegyedenként. Ára a Közlönnyel együtt 6 frt.

Látogatók Lapja. Szerk. dr. Zsengeri Samu X. évf. Havonként magyar, német és franczia szöveggel. Ára 6 frt. (Ezelőtt »Budapesti Látogatók Lapja.«)

Családi Regénytár. Szerk. Ribényi Antal. X. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Magyar Nyomdászat. Szerkeszti és kiadja Pusztai Ferencz. X. évf. Havonként. Ára 3 frt.

Hadtörténelmi Közlemények. Szerkeszti Rónai Horváth Jenő; kiadja a m. tud. akadémia. X. évf. Évenként ötször. Ára 4 frt.

Szent-László-Társulati Értesitő. Szerk. és kiadja az igazgatóság. X. évf. Évenként legalább kétszer. Társulati tagok ingyen kapják.

Szt-Lukácsfürdő. Szerk. és kiadja a Szt.-Lukácsfürdő igazgatósága. Fürdőorvos: dr. Doctor Frigyes. X. évf. Minden évben május 1. és nov. 1-én.

Budapesti Gyorsiró. Szerk Balogh János. IX. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Magyar Tisztviselők Országos Egyesületének Értesitője. Szerk. Jankovich István, egyleti titkár. IX. évf. Negyedévenként. A tagok ingyen kapják.

Erzsébetvárosi Casinó Értesitője. Szerk. Kócsy Ferencz. IX. évf. Havonként. A kör tagjai ingyen kapják.

Könyvkedvelők Lapja. Gerő és Kostyál antiquáriumának időszaki közlönye. IX. évf. Ingyen küldetik.

Turisták Lapja. Szerk. dr. Téry Ödön és Moussong Géza, kiadja a magyar turista egyesület. IX. évf. Havonként. Ára 2 frt. Tagok tagsági dij fejében kapják.

Protestáns Szemle. Szerk. Szőts Farkas. A magyar protestáns irodalmi társaság kiadványa. IX. évf. Évnegyedenként. Ára 4 frt.

Graphica. Szerk. Szőllőssy Mihály; kiadják Pusztafi és Perl. IX. évf. Ingyen küldetik.

A m. kir. Technologiai Iparmúzeum Közleményei. IX. évf. Időhöz nem kötött füzetekben.

Ethnographia. A magyarországi néprajzi társaság értesítője. Szerk. dr. Munkácsi Bernát. VIII. évf. Kéthavonként. A tagoknak 3 frt tagdíj fejében jár. Ára 3 frt.

Gyorsiró. Szerk. Vargay István; kiadja a bpesti VII. ker. áll. főgymn. «Stolze-Fenyvessy gyorsiró-kör. VIII. évf. Havonként. Tagok ingyen kapják.

Hittudományi Folyóirat. Szerk. és kiadja dr. Kiss János. VII. évf. Évnegyedenként. Ára 5 frt.

Népszerű Gyorsiró. Szerk. Nagy Sándor. VII. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Szövetkezés. Társadalmi és közgazdasági folyóirat. Szerk. Bernát István. VII. évf. Havonként. Ára 4 frt.

Szántóvetők Lapja. Szerk. Serfőző Géza. Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun várm. gazd. egyes. közlönye. VII. évfolyam. Havonként. Ára 2 frt.

Grafikai Szemle. Szerk. Tanay József; főmunkatárs Firtinger Károly kiadótulajd. a «Könyvnyomdászok Szakköre«. VII. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Irodalomtörténeti Közlemények. Szerk. Szilády Áron; kiadja a m. tud. akadémia. VII. évfolyam. Évnegyedenként. Ára 5 frt.

Klinikai Füzetek. Szerk. dr. Donáth Gyula. VII. évf. Havonként. Ára 4 frt.

Nemzetgazdasági Irók Tára, kiadja a m. tud. Akadémia nemzetg. és statist. bizottsága. VII. évf. Három hetenként. 10 füzet ára 5 frt.

Az Állatok Őre. Szerk. dr. Szalkay Gyula; kiadja az országos állatvédő-egyesület. VI. évf. Negyedévenként. Ingyen küldetik.

Magyar Orvosi Archivum. Szerk. és kiadják dr. Bókai Árpád, dr. Klug Nándor és dr. Pertik Otto. VII. évf. Két havonként. Ára 10 frt.

Mathematikai és Physikai Lapok. Szerk. Bartoniek Géza és Rados Gusztáv; kiadja a math. és physikai társulat. VII. évf. Évenként 8 füzet. Ára 5 frt.

Czimbalom Családi Körben. Szerk. Allaga Géza; kiadó-tulajd. Schunda V. József. VII. évf. Havonként. Ára 6 frt.

Hivatalos Értesítője a Budapest-fővárosi sütők, czukrászok és mézeskalá-

csosok ipartestületének. Szerk. Tétényi I. VII. évf. Ára 4 frt. (Magyar és német szöveggel.)

Igazságügyi Közlöny. Kiadja a magyar királyi igazságügyministerium. VI. évf. Havonként.

Athenaeum. Szerk. Pauer Imre; kiadja a M. Tud. Akadémia. VI. évf. Évnegyedenként. Ára 5 frt.

Építészeti Szemle. Szerk. Bobula János. VI. évf. Havonként. Ára 8 frt.

Kataszteri Közlöny. Szerk. Dobrovics Viktor; kiadó Spinner György. VI. évf. Havonként. Ára 4. frt.

Szent Család Kis Követe. Szerk. Szemenyei és Mészáros Kálmán. VI. évf. Ára 72 kr.

Haladás. Mezőgazdasági és kereskedelmi Értesítő. Szerk. Királyfalvai Gerhart György; kiadó-tulajd. Szávoszt Emil. VI. évf. Havonként. Ingyen küldetik.

Magyar Paedagogio. A »Magyar paedagogiai társaság« folyóirata. Szerk. Négyesy László. VI. évf. Havonként (a nagy szünidő kivételével.) Ára 5 frt.

Mozdonyvezetők Lapja. Szerkeszti Veres László; kiadó-tulajd. a »Mozdonyvezetők Lapja« alapitói. VI. évfolyam. Ára 2 frt.

Odontoskop. Magyar fogászati folyóirat. Szerk. és tulajd. dr. Iszlai József. VI. évf. Kéthavonként. Ára 2 frt.

Tőzsdei Értesitő. Szerkesztő dr. Félegyházi Ágost. VI. évfolyam. Havonként. Ára 3 frt.

Siketnémák Közlönye. Szerk. és kiadó-tulajd. Oros Kálmán. V. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Az 1896-iki Ezredéves Országos Kiállitás Közleményei. Kiadja az ezredéves országos kiállítás igazgatósága. V. évf. Havonként. Hivatalból küldetik.

Jogi Tanácsadó. Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Istóczy Győző. V. évf. Havonként. Ára 1 frt.

Katholikus Egyházi Zeneközlöny. Szerk. Kutschera József, Erney József és Langer Viktor. V. évf. Havonként. Ára 1 frt 60 kr.

Kereskedelmi Szakoktatás. Szerk. dr. Schack Béla. V. évf. Havonként. Ára 4 frt.

Magyar turista egyesület budapesti osztályának Értesítője. Szerk. dr. Marinovics Imre. V. évf. Havonként. Tagok kapják.

Méhészet. Szerk. és kiadó-tulajdonos Károlyi Gyula. V. évfolyam. Havonként. Ára 2 frt.

Orvos-Irodalmi Közlöny. Szerk. dr. Purjesz Ignácz; kiadja Franke Pál könyvkereskedése. V. évfoly. Kéthavonként. Ára 1 frt.

Szülésznők Lapja. Szerk. dr. Breitenfeld Ferencz; kiadó-tulajd. dr. Temesváry Rezső. V. évf. Ára 2 frt.

Telekkönyvi Szakközlöny. Szerk. Osváth Imre. V. évf. Havonként 2-szer. Ára 4 frt.

Aquila. A magyar madártan központi folyóirata. Szerk. Herman Otto. IV. évf. Évnegyedenként. Ára 3 frt.

Középiskolai Mathematikai Lapok. Szerk. és kiadja Rátz László. IV. Havonként. Ára 4 frt.

Stenographia. Gyorsírónők Lapja. Szerk. Vargay István; kiadja a »Stolze-Fenyvessy« női gyorsiró-kör. IV. évf. Havonként. Ára 1 frt 50 kr.

Bába-Kalauz. Szerk. dr. Dirner Gusztáv. IV. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Balneologiai Értesitő. Szerk. dr. Preysz Kornél. IV. évf. Havonként. Ara 2 frt 50 kr.

A Gólya. Szerk. és kiadja Storch Emil. IV. évf. Havonként. Ingyen küldetik.

Hajnal. Belmissiói folyóirat. Szerk. és kiadja dr. Szabó Aladár. IV. évf. Évenként 10 füzet. Ára 1 frt.

A Magyar Turista-Egyesület Tanitói Osztályának Közleményei. Szerk. Moussong Géza. IV. évf. Havonként. Az egyesület tagjai ingyen kapják.

A budapesti Polgári Lövészegyesület Hivatalos Értesítője. Szerk. Lakner János. IV. évf. Havonként. Az egyesület tagjai ingyen kapják.

Gyermekdivat. Csepreghy Ferenczné; kiadó-tulajd. Rákosi Jenő. IV. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Irodalmi Fecske. Kiadja Singer és Wolfner. IV. évf. Havonként.

Katholikus Egyházi Zeneközlöny. Szerk. Kutschera József. III. évf. Havonk. Ára 1 frt 60 kr.

Krisztus az én életem. Egyházi beszédek. Szerk. Zábrák Dénes. IV. évf. Havonként. Ára 4 frt 50 kr.

Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle. Szerk. Paikert Alajos és Tagányi Károly; kiadja az országos magyar gazdasági egyesület. IV. évf. Évenként 10 füzet. Ára 2 frt.

Nemzeti Társadalom. Szerk. és kiadó-tulajd. Erdődy Károly. IV. évf. Havonként. Ára 40 kr.

Pénz és Föld. Szerk. Gurré Ferencz. IV. évf. Havonként. Ára 6 frt.

TermészetszerűGyógyeljárás. Szerkeszti Vaisz Lajos. IV. évf. Havonként. Ára 1 frt.

Magyar Szabadalmi Hirlap. Szerk. és kiadó-tulajd. Kalmár J. IV. évf. Havonként. Ingyen küldetik.

Folyóirat a perenkivüli törvénykezés és a közjegyzői gyakorlat számára. Szerk. dr. Charmant Oszkár. III. évf. Havonként Ára 5 frt.

Iparosok Olvasó Tára. Szerk. Mártonfy Márton és Szterényi József. III. évf. Évenként 10—12 szám. Ára 3 frt,

Gyógyszerészi Hiradó. Szerk. kiadótulajd. Moder Dezső. III. évf. Havonként. Ingyen küldetik.

Homeopathia. Főszerk. dr. Bakody Tivadar; fel. szerk. dr. Balogh Tihamér; kiadó Hazslinszky Károly. III. évf. Havonként. Ára 3 frt.

Magyar Asztalosok és Kárpitosok Közlönye. Szerk. és kiadó-tulajd. Marossi Sándor. III. évf. Havonként. Ára 4 frt.

Magyar Chemiai Folyóirat. Kiadja a k. m. természettud. társulat chemiai szakosztálya. Szerk. Ilosvay Lajos és Molnár Nándor. III. évf. Havonként. Ára 5 frt.

Nemzeti Szalon. Magyar képzőművészek és műpártolók hivatalos értesítője. Szerk. Palmer Kálmán. III. évf. Kéthavonként. Az egyesület tagjai ingyen kapják.

Örömhir. Szerk. Kováts Lajos és Hetvényi Lajos. III. évf. Jun. jul. és aug. kivételével minden hó végén. Egyes szám 1 kr.

Patyolat. Fehérnemű Ujság. Szerk. Csepreghy Ferenczné; kiadó-tulajd. Rákosi Jenő. III. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Gyógyszerészi Hiradó. Szerk. és kiadó-tulajd. Moder Dénes. III. évf. Havonként. Ára 4 frt.

Az Igazság Tanuja. A magyar baptisták közlönye. Szerk és kiadó Meyer H. III. évf. Havonként. Ára 90 kr. (Mult évben. »Igazság Barátja« volt a czime.)

Magyar Épitők Lapja. Szerk. Komor Marczell; kiadó-tulajd. Várnai F. III. évf. Havonként. Ára 6 frt.

M. A. C. A magyar athletikai club hivatalos Értesitője. Szerk. Dobák Emil. III. évf. Havonk. A tagok ingyen kapják.

Utmutató. Havi folyóirat a vasárnapi iskola és család számára. Szerk. és kiadó Meyer Henrik. III. évf. Ára 80 kr.

Ertesitő. A fatermelő és kereskedő hivatalnokok országos egyesületének hivatalos Közlönye. Szerk. Heidelberg Ödön. II. évf.

Franklin-Társulat Irodalmi Értesitője. Szerk. Tóth Béla. II. évf. Negyedévenként. Ingyen.

Képes Divat Értesitő. Szerk. Boros I.; kiadják: Boros testvérek. II. évf. Időszakonként. Ingyen.

Kneip Lap. Az országos magyar Kneip-egyesület hivatalos Közlönye. Szerk. Árvay-Nagy Kálmán; kiadó és laptulajdonos: Orsz. Magyar Kneipp-Egyesület. II. évf. Havonként. Ára 1 frt.

Közlemények az összehasonlitó élet és kórtan köréből. Szerk. dr. Hutyra Ferencz, dr. Rátz István, dr. Tangl Ferencz kiadja a magyar országos állatorvos-egyesület. II. évf. Időhöz nem kötve. Ára 4 frt.

Népakarat, a magyarországi szocziáldemokrata párt közlönye. Szerk. Galambos Sándor. II. évf. Negyedévenként. Ára 2 frt 40 kr.

Népjog. A magyarországi szocziáldemokratapárt közlönye. Szerk. Schwarz József. II. évf. Havonként. Ára 2 frt 40 kr. (Előbb Népjólét és Népszabadság cz.)

Üzleti Élet. Szerk. és kiadó-tulajd. Osinger János. II. évf. Évnegyedenként. Ára 2 frt.

Egészségőr, a »Zion« jótékonysági egylet népszerű közlönye. II. évf. Havonként. Ingyen küldetik.

Jeleseink. Szerk. Anonymus. II. évf. Havonként. Ára 12 frt.

Keresztyén Hiradó. Szerk. Szabó Aladár. Havonként. Ára 50 kr.

Magyar Gazdák Szemléje. Szerk. Bernát István. II. évf. Havonk. Ára 6 frt.

Magyarországi Szabók Szaklapja. Szerk. Vágó Zoltán; kiadó a szerkesztő bizottság. II. évf. Havonként. Ára 1 frt 20 kr.

Munkás-Családház. Az ált. munkáscsaládház épitő-egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Antal Péter; kiadó-tulajd. Nikelszky Lajos. II. évf. Havonk. Ára 1 frt.

Orvosi Szakvélemények. Szerk. és laptulajd. dr. Lőrinczy Ferencz. II. évf. Havonként. Ára 10 frt.

Örömhir nagyok és kicsinyek számára. Szerk. Kováts Lajos és Biberauer Rikard. II. évf. Havonk. (jun. jul. és aug. hónapokat kivéve). Ára 18 kr.

Állategészség. Folyóirat állategészségügyi ismeretek terjesztésére. Szerk. dr. Rátz István; kiadja Hazslinszky Károly gyógyszerész. I. évf. Havonként. Ára 3 frt.

Budai Könyvtár Közlönye. Szerk. Jurányi Győző; kiadja a budai könyvtáregyesület. I. évf. Évnegyedenként. Ára 50 kr.

A Budapesti Ács-segédek Időszaki Értesitője. Szerk. Schafranek István. I. évf. Megjelenik a szükséghez mérten magyar és német szöveggel. Egyes szám ára ára 1 kr.

Első Magyar Kalapos Ujság. Szerk. Kiss Zsigmond; kiadja: Fáy Antal és társa. I. évf. Havonként. Ingyen.

Elvi Határozatok Gyűjteménye. Hivatalos használatra kiadja a székes főváros tanácsa. I. évf. Meg nem határozott időközökben.

Gyorsirási Olvasmányok. (középiskolai dolgozatok.) Szerk. és kiadja Zvarinyi Lajos. I. évf. Ára 1 frt 20 kr.

Hirlapolvasók Értesitője. Szerk. Székely Viktor. I. évf. Havonként. Ingyen.

Az Időjárás. Népszerű meteorologiai havi folyóirat. Szerk. és kiadja Héjas Endre. I. évf. Havonként Ára 4 frt.

Igazság. (Sopron,) Politikai havilap. Szerk. és kiadja Zsombor Géza. I. évf. Havonként. Ára 1 frt.

Irodalmi Tájékoztató. Szerk. és kiadja Róna Béla. I. évf. Havonként. Ára 1 frt.

Katholikus Paedagogia. Szerk. és kiadja Gyürhy Ödön. I. évf. Havonként. Ára 4 frt.

Krónikás. Szerk. Kabos Ede. I. évf. Havonként. Ára 6 frt.

Lakás Közvetitő. Szerk. és kiadótulajd. Gelb József I. évf. Havonként. Ára 1 frt. 50 kr.

Lakatosok Lapja. Szerk,-tulajd. Pap Tamás. I. évf. Havonként Ára 5 frt.

Le a Szabadkőmivesekkel! Szerk. Dr. Csapó. I. évf. Havonként. Ara 4 frt.

Magyar Fényképészek Lapja. Szerk. Lőwinger Mór. I évf. Havonként. Ára 4 frt.

Magyar Fogászati Szemle. Szerk. és kiadja dr. Bauer Samu. I. évf. Hetenként. Ára 3 frt.

Magyarországi Kéményseprők Lapja. Szerk. és kiadja. Dobsa László. I. évf. Havonként. Ára 4 frt. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Iparművészet. Szerk. Fittler Kamill. Kéthavonként. I. évf. Ára 5 frt.

Az Ostor. Munkás élczlap. Szerk. és kiadó-tulajd. Kalmár Henrik. I. évf. Havonként. Ára 1 frt. (Magyar és német szöveggel.)

Otthonunk. Az »Otthon« irók és hirlapirók köre hivatalos értesitője. Szerk. Sajó Aladár titkár. I. évf. Havonként. Tagok ingyen kapják.

Vasárnapi tanitó. Szerk. Balogh Lajos. I. évf. Havonként. Ára 1 frt. 20 kr.

Villamos Szikrák. Munkás élczlap. Szerk. és kiadó-tulajd. Schafranek István. I. évf. Havonként. Ara 2 frt 40 kr. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Iparoktatás. Szerk. Szterényi József. Havonként. I. évf. Ára 4 frt.

Polgári Iskolai Közlöny. Az országos polgári iskolai egyesület folyóirata. Szerk. Volenszky Gyula. I. évf. Havonként. Ára 4 frt. Az egyesület tagjai tagsági dijuk fejében kapják.)

Reménységünk. (Vácz.) Az oltári szentség-imádás és Mária tisztelet. Szerk. Varga Mihály. I. évf. Ára 80 kr.

Statisztikai Havi Közlemények. Szerk. és kiadja az országos m. kir. statisztikai hivatal. I. évf. Ára 12 frt.

VIDÉKEN.

Jézus Szentséges Szivének Hirnöke. (Kalocsa.) Szerk.-kiadó Tóth Mike. XXXI. évf. Havonként. Ára 1 frt 50 kr.

Erdélyi Gazda. (Kolozsvár.) Az erdélyi gazdasági egylet hivatalos közlönye. Szerkeszti Tokaji László. XXIX. évf. Havonk. Egyleti tagoknak ingyen küldetik.

Keresztény Magvető. (Kolozsvár.) Szerkesztik és kiadják Péterfi Dénes és Kovács János. XXVII. évf. Kéthavi füzetekben. Ara 2 frt 40 kr.

Közlöny. (Debreczen.) A debreczeni hittanszaki társulat köréből. XXVII. évf. Szerk. Kuthy Zsolt és Bagaméry Károly. Évenként 8 szám. Ára 1 frt 50 kr.

Soproni Gyorsiró. (Sopron.) Szerk. Magyar József; kiadja az evang. lyceumi gyorsirókör. XXIII. évf. Évenként 10 szám. Ára 1 frt.

Történelmi és Régészeti Értesitő. (Temesvár.) A délmagyarországi történelmi és régészeti társulat közlönye. Szerk. Patzner István főtitkár. XXIII. évf. Évnegyedes füzetekben. A társulat tagjai ingyen kapják. Nem tagoknak 4 frt.

Gazdasági Néplap. (Pécs.) A baranyamegyei gazd. egyesület hiv. közlönye. Szerk. Liebbald Béni. XXIII. évf. Minden hó 1. napján. Ára nem tagoknak 1 frt.

Orvos-Természettudományi Értesítő. (Kolozsvár.) Kiadja a kolozsvári orvos-természettudományi társulat. Szerkesztő bizottság: Apáthi I., Farkas Gy., Szabó D. XXII. évf. Havonként.

Isten Igéje szent beszédekben. (Esztergom.) Szerk. dr. Halmos Ignácz; kiadja Buzárovics Gusztáv. XXII. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Magyar Növénytani Lapok. (Kolozsvár.) Szerk. és kiadja . . . . XXI. évf. Havonként. Ára 3 frt

Havi Közlöny. Az elméleti és gyakorlati lelkipásztorság köréből. (Temesvár.) Szerk. kiadó Tokody Ödön és Patzner István. XX. évf. Havonként. Ára 4 forint.

Tanügyi Értesítő. (Győr.) Szerk. Ujlaky Géza; kiadja a győrvidéki tanitóegylet. XX. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Protestáns Pap. (Kölcsd.) Szerk. és kiadják Lágler Sándor és Kálmán Dezső. XVIII. évf. Havi füzetekben. Nyom. Kecskeméten. Ára 4 frt.

Egyesületi Értesítő. (Szombathely.) A vasmegyei gazd. egyesület megbízásából. Szerk. Röszler Károly. XVIII. évf. Havonként. Ára nem tagoknak 1 frt.

Gondolat. (Pozsony.) Theologiai és philosophiai folyóirat. Szerk. Dingha Sándor; kiadja a magyarhoni ág. hitv. ev. theol. ifjuság. XVIII. évf. Minden hó végén. Ára 2 frt.

A Kath. Hitterjesztés Lapja. (Nagyvárad.) Képes folyóirat. Szerk. és kiadó Nogely István XVII. évf. 10 füzet évenként. Ára 3 frt.

A Veszprémmegyei Gazdasági egyesület Értesítője. (Veszpém.) Szerk. Nagy Iván. XVII. évf. Havonként. Az egyesület tagjai kapják.

Gyakorlati Bibliamagyarázatok. (Gyoma.) Szerk. Garzó Gyula; főmunkatársak Könyves Tóth Kálmán és Barakonyi Kristóf. XVI. évf. Minden két hóban. Ára 4 frt.

Vegytani Lapok. (Kolozsvár.) Szerk. és kiadja Fabinyi Rudolf. XVI. évf. Negyedévenként. Ára 4 frt.

A Zalamegyei Gazdasági Egyesület Értesítője. (Zala-Egerszeg.) Szerk. Orosz Pál titkár. XVI. évf.

Nevelés. (M.-Sziget.) Szerk. Bökény Dániel; kiadó-tulajdonosa »Máramarosi ált. tanitó-egyesület.« XV. évf. Julius és augusztus hónapokat kivéve havonként egyszer. Ára 2 frt 50 kr.

Vasvármegyei Tanügy. (Szombathely.) A vasmegyei ált. tanitó-testület hivatalos lapja. Szerk. Vargha Lajos. XV. évf. Havonként. Ára nem tagoknak 1 frt.

Mezőgazdasági Szemle. (Magyar-Óvár.) Szerk. és kiadják Cserháti Sándor és dr. Kossutány Tamás. XV. évf. Havonként. Ára 5 frt.

Erdélyi Múzeum. (Kolozsvár.) Az Erdélyi Múzeum-egylet kiadványa. Szerk. dr. Szádeczky Lajos. XIV. évf. Havonként. A helybeli tagok 3 frt, nem helybeliek 2 frt tagsági dij fejében kapják.

Pozsonymegyei Gazdasági Egyesület Értesítője. (Pozsony.) Szerkeszti Földes Gyula. XIV. évf. Minden két hóban. Tagok tagsági díjban kapják.

Tanodai Közlöny. (Veszprém.) Szerk. Nagy Lajos; kiadó-tulajdonos: »A Somlyóvidéki evang. Tanitó-egylet.« XIV. évf. Évenként 4—6 szám. Az egylet tagjai ingyen kapják.

Gyámintézet. (Lovászpatona.) A magyarhoni egyetemes evang. gyámintézet közlönye. Szerk. Bognár Endre. XIV. évf. Évenként háromszor. Ingyen küldetik.

Achilles. (Szabadka.) Testgyakorlati versenylap. Szerk. és kiadja az »Achilles sport-egyesület.« XIII. évf. Nincs időhöz kötve. Ára 4 frt.

Beregmegyei Tanügy. (Beregszász.) Szerk. Baudrexler István; kiadja a »Beregmegyei általános tanító-egyesület« XIII. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Gazdasági Értesítő. (Szolnok.) Szerkeszti Kovács Albert; kiadja a jász-nagykún-szolnokmegyei gazdasági egylet. XIII. évf. Ára 3 frt.

Gazdasági Értesítő. (Csik-Szereda.) Szerk. T. Nagy Imre. XIII. évf. Havonként. A csikmegyei gazd. egyesület tagjai ingyen kapják.

A Hevesmegyei Gazdasági Egyesület Értesítője. (Gyöngyös.) Szerk. Csomor Kálmán: kiadó-tulajd. a hevesmegyei gazdasági egyesület. XIII. évf. Havonként. Ára 1 frt. Az egyesület tagjai ingyen kapják.

A Legszentebb Rózsafűzér Királynéja. (Szombathely.) Kiadó-tulajd. a szent Domonkos-rend zárdája. XIII. évf. Havonként. Ára 1 frt.

Népnevelési Közlöny. (Nagy-Várad.)

A biharmegyei népnevelési egyesület hivatalos értesítője. Szerk. Winkler Lajos. XIII. évf. A nagy szünidőt kivéve, havonként. Az egylet tagjai ingyen kapják.

Sárospataki Ifjusági Közlöny. (Sárospatak.) Szerk. Bertók Béla, Rohoska József és Janka Károly. XIII. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Bács-Bodrog Vármegyei Történelmi Társulat Értesítője. (Zombor.) Szerk. Grosschmid Gábor. XIII. évf. Negyedévenként. A társulati tagok ingyen kapják.

Méhészeti Közlöny. (Kolozsvár.) Szerk. ideigl. fel. Bodor László; kiadja az Erdélyrészi méhész-egylet. XIII. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Szűz Mária Virágos Kertje. (Kalocsa.) Szerk. Tóth Mike. XII. évf. Havi füzetekben. Ára 1 frt.

Concordia. (Pozsony.) Szerk. Mihálovics József; kiadja a »Concordia« Gabelsberger gyorsíró-egylet. XI. évf. Havonként. Ara 1 frt 20 kr.

Gazdasági Értesítő. (Zombor.) Szerk. Rombay Dezső. XI. évf. Havonként egyszer. Az egyesület tagjai ingyen kapják. Ára 2 forint.

Borromaeus. (Győr.) Katholikus hitszónoklati folyóirat. Szerk. és kiadja Nagy Antal. XI. évf. Havonként. Ára 4 frt.

Görög szert. kath. Hitszónok. (Ungvár.) Szerk. Melles Emil. XI. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Magyar Sion. Egyházirodalmi folyóirat. (Esztergom.) Fel. szerk. dr. Kereszty Viktor, dr. Prohászka Ottokár és dr. Walter Gyula. (Kezdettől XXXV.) Uj f. XI. évf. Havi füzetekben. Ára 6 frt.

Armenia. (Szamosujvár.) Szerk. és kiadó-tulajd. Szongott Kristóf. XI. évf. Havi füzetekben. Ára 4 frt.

A Békésmegyei Gazdasági Egylet Értesítője. (Békés-Csaba.) Szerk. Zsilinszky Endre. XI. évf. Évenként 4—6 szám. Társulati tagok ingyen kapják.

Nevelés. (Losoncz.) Szerk. Ember János és Hittre Ferencz; fel. szerk. Peres Endre. XI. évf. Havonként. Ára 3 frt.

Rózsa-Ujság. (Pécs-Szabolcs.) Szerk. és kiadja dr. Kaufmann Ernő. XI. évf. Havonként. Ára 2 frt.

A Torontálmegyei Gazdasági Egyesület Értesítője. (Nagy-Kikinda.) Szerk. Marton Andor. XI. évf. Évenként hatszor. Ára egyleti tagoknak 1 frt, nem tagoknak 2 frt.

Unitárius Közlöny. (Kolozsvár.) Szerkeszti Boros György; kiadja a »Dávid Ferencz« egylet. X. évfolyam. Havonként. Ára 1 frt 20 kr.

Egyleti Értesitő. (Deés.) A szolnok-doboka-megyei gazdasági egylet hivatalos közlönye. Szerk. Szemmáry József. X. évf. Havonként. Egyleti tagok ingyen kapják.

Egyleti Értesitő. (Nagy-Kanizsa.) Hivatalos Tanügyi közlönye a »Veszprém-egyházm. r. k. tanító-egyesület keszthelyi és sümeghi kerületeinek.« Szerk. Pozsogár Gyula. X. évf. Évenként legfölebb kétszer. Egyleti tagok ingyen kapják.

Erdélyi Gazdasági Egylet Könyvkiadó Vállalata (Kolozsvár.) Szerk. dr. Szentkirályi Ákos. X. évf. Évnegyedenként. Ára 1 frt 20 kr.

A Győri Pinczér-Egylet Havi Értesitője. (Győr.) Szerk. Bauer Mihály és Zombor László; kiadja a »Győri Pinczér-egylet.« X. évf. Havonként. Egyleti tagok ingyen kapják.

Kalauz az emberbaráti oktatás és nevelés terén. (Pécs.) Szerk. és kiadó Scherer István. X. évf. Havonként. Ára 2 frt. 50 kr. (Mult évben Budapesten jelent meg.)

Magyarországi Papi Imaegyesület Értesitője. (Győr.) Szerk. Hahnekamp György. X. évf. Evnegyedenként. Ára 1 frt.

Néptanító. (Aranyos-Marót.) Szerk. és kiadó-tulajd. Brunczlik Imre. X. évf. Ára 1 frt.

Petőfi-Múzeum. (Kolozsvár.) Kiadják: dr. Csernátoni Gyula, dr. Ferenczi Zoltán, Korbuly József. X. évf. Minden két hóban. Ára 2 frt 50 kr.

Birósági Végrehajtók Közlönye. (Komárom.) Szerk. és kiadó Somlyói V. Ignácz. X. évf. Havonként. Ára 4 frt.

Evangelikus Népiskola. (Sopron.) Szerk. és kiadó Papp József; fel. szerk.: Simkó Endre. IX. évf. Havonként. Ára 3 frt.

Katholikus Hitvédelmi Folyóirat. (Pozsony.) Szerk. T. Pelikán Krizsó és Keményfy K. Dániel; alapitó-tulajd. Lepsényi Miklós. IX. évf. Havonként. Ára 4 frt.

Hitszónoklati Folyóirat. (Szeged.) Szerk. és kiadja Urbán Juvenális. VIII. évf. vonként. Ára 4 frt.

Hitvédelmi Füzetek. (Arad.) Szerk. és kiadja Makra Imre. VIII. évf. Évenként hat füzet. Ára 6 frt.

Gyorsirók Lapja. (Nagy-Várad.) Szerkeszti Tóth Ferencz. VIII. évf. Havonként. Ára 1 frt 50 kr.

Iskola. (Szatmár.) Szerk. Bodnár Gáspár. VII. évf. Havonként. Ára 2 frt.

A »Tolnamegyei gazdasági egyesület« Értesitője. (Szegzárd.) Szerk. Molnár József. VII. évf. Kéthavonként. A társulat tagjai ingyen kapják. Ára 1 frt 20 kr.

Fiatalság Barátja. (Kolozsvár.) Szerk. Nagy Lajos és Boros György. VI. évf. Évnegyedenként. Ára 1 frt.

Erdély. (Kolozsvár.) Az Erdélyrészi Kárpátegyesület értesítője. Szerk. Radnóti Dezső. VI. évf. Havonként. Ára 3 frt.

A Szőlőben. (Gyöngyös.) Szerk. és kiadó-tulajd. Csomor Kálmán. VI. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Időjárás. (Ó-Széplak.) Szerk. br. Friesenhof Gergely és Wollovich János; kiadja a nyitravölgyi agrarmeteorologiai observatorium. V. évfolyam. Havonként. Ára 4 frt.

Kertgazdasági Lapok. (Kolozsvár.) Az Erdélyrészi Kertész-egyesület havi közlönye. Szerk. dr. Nagy Mór. V. évf. Ára 2 frt 40 kr.

Csendlaki Gazdaság. Általános Ajánlati Lapja. (Csendlak.) Tulajdonos: Csendlaki uradalom. IV. évf. Havonként. Ingyen.

E. M. K. E. (Kolozsvár.) Szerk. Sándor József. IV. évf. Havonként. Ára 1 frt.

Irodalmi Közlöny. (Eger.) Szerk. és kiadó Babik József. IV. évf. Havonként. Ára 1 frt 60 kr.

Lelki Vigasz. (Temesvár.) Szerk. és kiadja Angyal János IV. évf. Havonként. Ára 1 frt 20 kr.

Rovartani Lapok. Szerk. Abafi Aigner Lajos és Joblonowski József. IV. évf. Havonként. Ára 4 frt.

Tanügyi Tanácsadó. (Deés.) Szerk. Kádár József; kiadja: A megyei tanítótestület. IV. évf. Havonként. Ára 1 frt.

Kereskedők Lapja. (Temesvár.) Szerk. Tedeschi János. IV. évf. Havonként 2-szer. Ára 3 frt.

Keresztyén. (Nagy-Becskerek.) Az első magyar misszió-társulat hivatalos lapja. Szerk. és kiadó Szalay József. IV. évf. Havonként. Ara 50 kr.

Táncztanitók Lapja. (Kecskemét.) Szerk. Róka Gyula; kiadó-tulajd. a Magyarországi táncztanitók egyesülete Budapesten. IV. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Vasvármegyei Tüzrendészeti Közlöny. (Szombathely.) Szerk. Barabás István; kiadja a vasvármegyei tüzoltó-szövetség. IV. évf.

Evangelikus Egyházi Szemle. (Békés-Csaba.) Szerk. és kiadó Szeberényi Lajos Zs. III. évf. Havonként. Ára 2 frt.

Adalékok. Zemplén vármegye történetéhez. (Sátoralja-Ujhely.) Szerk. Dongó Gyárfás Géza. III. évf. Havonként. Ára 2 frt 40 kr.

Állatok Védelme. (Kolozsvár.) A kolozsvári állatvédő-egyesület havi közlönye. Szerk. Széchy Károlyné Lorenz Josephine. III. évf. Ára 1 frt.

Magyar Kisdednevelés és Népoktatás. (Eperjes.) Szerk. Láng Mihály. III. évf. Havonként. Ára 3 frt.

Népszerű Bölcsész. (Szarvas.) Szerk. és kiadja Nyiri Elek; III. évf. Ára 1 frt.

Tanügyi Értesitő. (Besztercze.) A Besztercze-Naszódvármegyei általános tanitóegyesület hivatalos közlönye. Szerk. Sebestyén József. III. évf. Évenként 10 sz.

Alföldi Kis Gazda. (Szeged.) Szerk. Bernátski János. II. évf. Ára 2 frt.

Gazdasági Értesitő. (Eperjes.) A »Sárosmegyei gazdasági egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Hreblay Emil. II. évf. Havonként. Ára 2 frt.

A hazában és távolban széttekintő méhész. (Szeged.) Szerk. és kiadótul. Gallovich István. II. évfolyam. Havonként. Ara 2 frt.

Hevesmegyei Tanügy. (Eger.) Szerk. Kolacskovszky János; kiadó-tulajdonos a hevesmegyei általános tanitó-egyesület. II. évf. Ára 2 frt.

Minerva. (Kassa.) A kassai irodalmi társaság folyóirata. Szerk. dr. Fényes Samu. I. évf. Időhöz nem kötve. A társaság tagjai tagsági dijukban kapják.

Munka Óre. (Arad.) Politikai havilap. Szerk. Schuster Ede; kiadó Muzslay Géza. II. évf. Havonként. Ára 1 frt. 20 kr.

Népoktatás. (Lugos.) Szerk. Keszler Károly. III. évf. Havonként (jul. és aug. kivételével.) Ára 4 frt.

Telekkönyv. (Szeged.) Szerk.-tulajd. Káplány Géza. II. évf. Havonként. Ára 4 frt.

Uj Világ. (Arad.) Politikai havilap. Szerk. Liptay István; kiadó: Stern Lipót. II. évf. Ara 1 frt 20 kr.

Védhimlőoltás. (Ó-Lásposbánya.) Szerk.-tulajd. dr. Intze Béla; kiadja az

ó-lápos bányai oltó-intézet. II. évf. Évnegyedenkint. Ára 1 frt 50 kr.

Gyufaujság. (Szeged.) Szerk. Brachfeld Vilmos. I. évf. Havonként. Ingyen.

A Katholikus Család. (Pápa.) Szerk. Lövárdy Alajos I. évf. Havonként. Ára 1 frt.

Kereskedelmi és Ipari Érdekeink. (Marosvásárhely.) Közgazdasági havi folyóirat. Szerk. szenterzsébeti Szakáts Péter; kiadja Adi Árpád. I. évf. Ára 4 frt.

Magyar Egyház. (Csurgó.) Szerk. Begedi Lajos: kiadó Vágó Gyula I. évf. Évenként 10 szám. Ára 1 frt.

Osztálysorsjáték. (Ujpest.) Szerk. Márkus Sándor. I. évf. Havonként. Ára 1 frt.

Zsolna és Vidéke. (Zsolna.) Szerk. Dr. Mayer György; kiadó-tulajd. Áldori Manó. Havonként. I. évf. Ára 4 frt.

Összesen 290.

XI. VEGYES MELLÉKLAPOK.

BUDAPESTEN.

Szemészet. Szerk. Schulek Vilmos tanár iskolája és

Közegészségügy és Törvényszéki Orvostan. Szerk. Fodor József, tanár. Az »Orvosi Hetilap« mellékletei.

Honvédorvos. A »Gyógyászat« havi melléklete.

Curiai Határozatok. A »Jogtudományi Közlöny« melléklapja.

A Budapesti Közlöny Hivatalos Értesitője. XXV. évf. Hetenként hatszor.

Világkrónika. A »Vasárnapi Ujság« s »Politikai Ujdonságok« s a »Képes Néplap« melléklapja. XXI. évf.

Uj Budapest. A »Budapest« képes heti melléklete (Élczlap.) XIX. évf. Ára a főlap nélkül 3 frt.

Magyar Gyógyterem. Melléklet a »Közegészségügyi Kalauz«-hoz. XVIII. évf.

Hiteles Sorsolási Tudósító. A »Magyar Pénzügy« melléklapja. XVII. évf. Minden fontos huzás után.

Magyar Lloyd. A »Magyar Kereskedők Lapja« heti melléklete. XVII. évf.

A »Pénzügyi Közlöny.« melléklapja.

A »Budapest« Regénycsarnoka. Heti melléklap. XV. évf.

Polgári Törvénykezés. A »Büntető Jog Tára« melléklapja. XIV. évf.

Szépirodalmi rész. Heti melléklet a »Magyar Állam«-hoz. XI. évf.

Jogesetek. XIII. évf. Melléklet a »Jog«-hoz és az »Ügyvédek Lapjá«-hoz.

Budapesti Gyorsiró. A »Gyorsirászati Lapok« melléklapja. IX. évf.

Hölgyek Lapja. A »Képes Családi Lapok« heti melléklete. IX. évf.

Magyar Czégek Tára. A »Magyar Pénzügy« és a »Magyar Kereskedők Lapja« rendes melléklete. VII. évf.

Pokrócz Ádám Lapja. A »Vasut és Hajózás« havi melléklete. VII. évf.

Posta és Távirdai Közlemények. A »Posta és Tavirda Rendeletek Tára« melléklapja. VI. évf.

Koszorú. A »Szabad Szó« vasárnapi melléklete. V. évf.

Mezőgazda. A »Magyar Néplap« heti melléklapja. IV. évf.

Gyermekápolás. A »Szülésnők Lapja« évnegyedes melléklapja. III. évf.

Regénytár. A »Vasárnap Ujság« heti melléklete. III. évf.

Nyilvántartás. A »Rendőri Lapok« melléklapja. II. évf. (Magyar és német szöveggel.)

VIDEKEN.

Gazdasági Értesitő. (Nyitra.) A »Nyitramegyei Közlöny« kéthavi melléklete. XIII. évf.

Hivatalos Melléklet a »Torontál«hoz. (Nagy-Becskerek.) XII. évf. Hetenként egyszer.

Tolnamegyei Hölgyek Lapja. (Szekszárd.) A »Szekszárd Vidéké«-nek havi melléklapja. IX. évf.

Torontálmegyei Tanügy. (Nagy-Becskerek.) A »Torontál« heti melléklete. VI. évf.

Hivatalos Közlemények. (Ungvár.) Az »Ung« melléklapja.

Karikás. (H.-M.-Vásárhely.) Melléklet a »Vásárhelyi Hirlap«-hoz. Szerk. és kiadótulajd. Vetro Lajos Endre. V. évf.

Bácskai Karczos. (Zombor.) A »Zombor és Vidéke« heti melléklete. IV. évf.

Tanügyi Értesitő. (Beszterczce.) A Beszterczce havi melléklete IV. évf.

A Kópé. (Temesvár.) A »Délvidéki Ellenőr« heti melléklete. III. évf.

Sopronvármegye Hivatalos Közzétételei. (Sopron.) A »Soproni Hirlap« melléklete.

A Szalontai Lapok szépirodalmi melléklete. III. évf. Hetenként.

Magyar-Román Szemle. (Kolozsv.)

Az »Ungaria« melléklete. Szerk. Moldován Gergely III. évf.

Jász-Nagykun-Szolnokvármegye Hivatalos Közleményei. (Szolnok.) III. évf. (A Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lapok melléklete.)

Hüvelyk Matyi. (Szeged.) A »Szegedi Napló« vasárnapi melléklete.

Karvaly. (Csongrád.) A »Tiszavidék« heti melléklapja. II. évf.

Balaton mellék. (Veszprém.) Szerk. dr. Vadnay Béla. A »Veszprémi Hirlap« heti melléklete. I. évf.

Borsodvármegye Hivatalos Értesitője. (Miskolcz.) A »Borsod« melléklete.

Mosonyvármegye. (Nezsider.) A »Neusiedler Wochenblatt« melléklete. Szerk. Horváth Béla. I. évf.

Paprikás. (Szolnok.) a »Tiszavidéki Hirlap« melléklete. Szerk Hevesi Jenő. I. évf.

Sopron. (Sopron.) A »Sopron« politikai napilap heti melléklete. I. évf.

Összesen 45.

ÖSSZEVONT ÁTNÉZET.

Hirlapirodalmunk *számarányát* 1896. és 1897. elején a következő kimutatásban tüntethetjük föl:

	1896. elején.	1897. elején.	
I. Politikai napilapok	41	46	+ 5
II. Politikai hetilapok	59	64	+ 5
III. Vegyes tartalmú képes lapok	8	12	+ 4
IV. Egyházi és iskolai lapok	42	49	+ 7
V. Szépirodalmi és vegyes tart. lapok	19	16	— 3
VI. Humorisztikus lapok	9	11	+ 2
VII. Szaklapok	192	212	+ 20
VIII. Vidéki lapok nem politikai tartalommal	149	181	+ 32
IX. Hirdetési Lapok ...	10	11	+ 1
X. Folyóiratok	235	290	+ 55
XI. Vegyes melléklapok	37	45	+ 8
Összesen:	801	937	+ 136

Az első magyar hirlap **1780.** jan. 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Mátyás *Magyar Hirmondó*-ja). Budapesten **1788.** okt. 8-án szerdán indult meg az első magyar rendes hirlap *Magyar Merkurius* czímmel, hetenként kétszer járt, és Paczkó Ferencz betűivel nyomatott Pesten. A második lap Pesten az **1806.** jul. 2-án keletkezett *Hazai Tudósitások:* szerk. Kulcsár István. Ez volt az első magyar hírlap, mely 4-rét alakben jelent meg és hosszabb életű volt.

1830-ban **10** magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1840. elején **26** magyar lap volt hazánkban.

1847-ben **33.**

1848—49-ben **86** magyar hirlap jelent meg.

1850. elején **9** lap adatott ki magyar nyetven.

1854. márcz. 5-én. mikor a *Vasárnapi Ujság* megindúlt, ezzel együtt **20** magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1861. elején, midőn az első évi rendes hirlapkimutatást a *Vasárnapi Ujság* közölte, **52** volt a magyar hirlapok és folyóiratok száma.

1862.	elején	**65**	**1880.**	elején	**368**
1863.	»	**80**	**1881.**	»	**356**
1864.	»	**70**	**1882.**	»	**412**
1865.	»	**75**	**1883.**	»	**427**
1866.	»	**81**	**1884.**	»	**482**
1867.	»	**80**	**1885.**	»	**494**
1868.	»	**140**	**1886.**	»	**516**
1869.	»	**163**	**1887.**	»	**539**
1870.	»	**146**	**1888.**	»	**561**
1871.	»	**164**	**1889.**	»	**600**
1872.	»	**198**	**1890.**	»	**636**
1873.	»	**201**	**1891.**	»	**645**
1874.	»	**208**	**1892.**	»	**676**
1875.	»	**246**	**1893.**	»	**699**
1876.	»	**240**	**1894.**	»	**735**
1877.	»	**268**	**1895.**	»	**806**
1878.	»	**281**	**1896.**	»	**801**
1879.	»	**321**	**1897.**	»	**937**

hirlap és folyóirat jelent meg *magyar nyelven.*

II.

A hazai nem-magyar nyelvű hirlapirodalom 1897-ben.

Kereszty Istvántól.

I. TÖBBNYELVŰ LAPOK.

Szaklapok és vegyes tartalmúak.

BUDAPESTEN.

*A Budapesti áru- és értéktőzsde Hivatalos Árjegyző lapja. Amtlicher Cursblatt der Budapester Waaren- und Effecten-Börse [magyar és német] XXXIV. évf.

*Rendeleti Közlöny (a m. kir. honvédség számára). Szabályrendeletek. — Viestnik Naredabah. Za kr. ug. domobranstvo. Normativne naredbe. [Magyar és horvát.] XXIII. évfolyam.

*Rendeleti Közlöny (a m. kir. honvédség számára). Személyes ügyek. — Viestnik Naredabah. Za kr. ug. domobranstvo. Osobni poslovi. [Magyar és horvát.] XXIII. évf.

*Typographia.—Gutenberg. [Magyar és német.] XXIX. évfolyam.

*Mercur, hiteles sorsolási tudósító. — Authent. Verlosungs-Anzeiger. [Magyar és német.] XXIII. évf.

*Magyar Vas- és Gépujság. Ungarischer Metallarbeiter. [Magyar és német.] XV. évf.

*M. Kir. Postai és Távirda-Rendeletek Tára. Sbornik kr. ug. Postanskih és Brzovajnih Naredabah. [Magyar és horvát.] Kiadja a m. kir. kereskedelemügyi miniszter. XII. évf.

*Budapesti Lakáshirdető. Budapester Wohnungsanzeiger. [Magyar és német.] X. évf.

*Látogatók Lapja. The Foreigners' Gazette. — Gazette des Étrangers. — Fremden-Blatt. [Franczia, angol, magyar és német.] X. évf.

Allgemeine Jüdische Zeitung. [Német és héber.] Fel. szerk. tul. Grossberg Lipót. X. évf. Heti 5 szám. Ára 10 frt.

*Kávésipar Szakközlöny. [Magyar és német.] IX. évf.

*A Vendéglős. [Az előbbivel azonos.]

*Adók és Illetékek Közlönye. Organ für Steuer und Gebühren. [Magyar és német.] VIII. évf.

*Magyar Fém- és Gépipar. Ungarische Metall- und Maschinen-Industrie. [Magyar és német] VII. évf.

*Magyar Czukoripar. Die ungarische Zuckerindustrie, *és melléklete:* A Czukorrépa-Termelő. — Der Zuckerrüben-Producent. [Magyar és német.] VI. évf.

*Magyar Malom- és Gazdasági Értesítő. — Ungarischer Mühlen- und Landwirthschaftlicher Anzeiger. [Magyar és német.] V. évf.

*Rendőri Lapok (Magyar Csendőr) [Magyar és német.] IV. évf.

*Szabók Szaklapja. Schneider-Fachblatt. [Magyar és német.] V. évf.

*Bőripar. — Ungarische Gerber-Zeitung. [Magyar és német] III. évf.

*Magyarországi Szabók Szaklapja. Ungarisches Schneider-Fachblatt [Magyar és német.] III. évf.

*Magyar Téglaipar és Épitők Közlönye. Ungarische Ziegel- und Bauzeitung [Magyar és német] III. évf.

*Épitőmunkás. — Der Bauarbeiter. [Magyar és német.] III. évf.

*Székesfővárosi Lakáshirdető. Residenzhaupstädtischer Wohnungs-Anzeiger. [Magyar és német.] II. évf.

*A Szijgyártó és Nyerges. Der Riemer und Sattler [Magyar és német.] II. évf.

*Egészségőr. [Magyar és német.] I. évf.

Die Zugposaune. I. évf. 1896/7; II. évf. 1897/8 uj czime: Bombardon. [Magyar és német; kőnyomat.]

*Villamos Szikrák. Elektrische Funken. [Magyar és német munkás-élclap.] Szerk. tul. Schafranek István. I. évf.

*Világosság. [Magyar és német] II. évf.

*A Budapesti Ács-Segédek Idő-

* A Muzeumba érkezett köteles példányok alapján. A netalán hiányzó lapokat nyomtatójuk — a törvény ellenére — nem küldte be.

** Az elöl *-gal jelölt lapok adatai a magyar nyelvüek közt vannak részletezve: l. id. Szinnyei József jegyzékét.

szaki Értesítője. Zeitweiliger Bericht der Budapester Zimmerergehilfen. [Magyar és német.] I. évf.

*__Vas- és Fémmunkások Szaklapja.__ Fachblatt der Eisen- und Metallarbeiter. [Magyar és német.] I. évf.

*__Az »Osztály-Sorsjáték«.__ »Klassen-Lotterie«. [Magyar és német.] I. évf.

*__Az Ostor.__ Die Geissel. [Magyar és német munkás-élclap.] Szerk. kiadó Kalmár Henrik. I. évf.

*__Magyarországi Kéményseprők Lapja.__ Fachorgan Ungarischer Rauchfangkehrer. [Magyar és német.] I. évf.

VIDÉKEN.

*__Szepesi Hirnök.__ — Zipser Bote. (Lőcse.) [Magyar és német.] XXXV. évf.

*__Nyitrai Lapok.__ Neutra-Trencsiner Zeitung. (Nyitra.) [Magyar és német.] XXVIII. évf.

*__Vágvölgyi Lap.__ (Trencsén). [Magyar és német.] XXIV. évf.

*__Telecska.__ (Kula). [Magyar és német.] XV. évf.

*__Muraköz.__ — Medjimurje. [Magyar és horvát.] XIV. évf.

*__Módos és Vidéke.__ — Modos und Umgebung. [Magyar és német.] VI. évf.

*__Pályázat.__ (Székesfehérvár). [Magyar és német.] VI. évf.

*__Szent-Gotthárd.__ — St.-Gotthard. (Sz.-Gotthárd.) [Magyar és német] II. évf. 1896/7.

*__Apatin és Vidéke.__ — Apatin und Umgebung. [Magyar és német.] II. évf.

*__Népbarát.__ Volksfreund. (Pécs.) [Magyar és német.] II. évf.

__Buziaser Anzeiger.__ Buziási Hiradó. (Buziás.) [Magyar és német.] Szerk. S. Marton János; kiadó Ullmann Ferencz. Heti lap. Ára 4 frt 60 kr.

*__Buziás-gyógyfürdő.__ (Heilbad Buziás.) [Magyar és német] Szerk. és társtul. S. Marton János; tul. Ullmann Ferencz I. évf. Heti lap. ára 4 frt 60 kr.

*__Reklame.__ (Pécs) [Magyar és német.] I. évf.

b) *Folyóiratok.*

BUDAPESTEN.

*__Földtani Közlöny.__ Geologische Mittheilungen. [Magyar és német.] XXVII. — XXIX. köt.

*__Földrajzi Közlemények.__ Bulletin de la Société Hongroise de Géographie. [Magyar és franczia.] XXV. kötet.

*__Budapest Főváros Statisztikai Havifüzetei.__ Monatshefte des Budapester Communal-Statistischen Bureaus. [Magyar és német.] Szerk. Kőrösi József. XXV. évf. Ára 4 frt.

*__Természetrajzi Füzetek.__ Zeitschrift für Zoologie, Botanik, Mineralogie und Geologie nebst einer Revue für das Ausland. — Journal pour la zooiogie, botanique, minéralogie et géologie avec une revue pour l'étranger. — Periodical of zoology, botany, mineralogy, and geology besides a review for abroad. [Magyar, latin és német.] XX. kötet.

*__Aquila.__ [Magyar és német.] Szerk. Herman Ottó; kiadó a Magyar Ornithologiai Központ. IV. évf. Évnegyedes folyóirat. Ára 3 frt.

VIDÉKEN.

__Ungaria. Magyar-Román Szemle.__ (Kolozsvár.) [Magyar és román.] Szerk. Moldován Gergely. VI. (=III.) évf. Havi folyóirat. Ára 6 frt.

II. NÉMET LAPOK.

a) *Politikai tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

__Abendblatt des Pester Lloyd.__ (l. Pester Lloyd.)

__Pester Lloyd.__ Fel. szerk. Falk Miksa; kiadó Pesti Lloyd Társulat. XLIII. évf. Napilap. estilappal. Ára 22 frt.

__Neues Pester Journal.__ Fel. szerk. Bródy Lajos; kiadó-tul. Bródy Zsigmond. XXVI. évf. Napilap. Ára 14 frt.

__Politisches Volksblatt.__ Fel. szerk. Sipos J.; kiadó tul. a »Hungaria« vállalat. XXIII. évf. Napilap. Ára 10 frt.

__Neues Politisches Volksblatt.__ Fel. szerk. dr. Fleischman Sándor; kiadó tul. Mérey Miksa XXI. évf. Napilap. Ára 10 frt., a »Witzrakete« melléklappal együtt 11 frt 20 kr.

__Budapester Tagblatt.__ Fel. szerk. Bolgár Ferencz; kiadja »Europa« r. t. XIV. évf. Napilap. Ára 14 frt.

__Ohne Staat.__ Szerk. tul. Schmitt Jenő H. I. évf. Heti lap. Ára 1 frt 50 kr.

__Neues Kleines Journal.__ Szerk. Weisz V. Félix; tul. »Európa« r. t. I. évf. Ára naponta 1 kr.

VIDÉKEN.

__Pressburger Zeitung.__ (Pozsony.) Fel. szerk. Lövő Rudolf; kiadó tul. Angermayer Károly. CXXXIV. évf. Napilap, esti lappal. Ára 12 frt.

Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürger Boten. (Nagy-Szeben.) Fel. szerk. Roth Frigyes; kiadó Reissenberger Adolf. CXIII. évf. Napilap. Ára 10 frt.

Bács-Bodrogher Presse. (Ujvidék.) Fel. szerk. és kiadó Fuchs Emil. XLI. évf. Hetilap. Ára 5 frt.

Kronstädter Zeitung. (Brassó.) Felszerk. Dörschlag Rudolf; kiadótul. Gött János fia. LXI. évf. Napilap. Ára 9 frt 60 kr.

Temesvarer Zeitung. (Temesvár.) Fel. szerk. Barát Ármin; kiadó-tul. Heim Antal. XLVI. évf. Napilap. Ára 16 frt.

Bács-Bodrogher Presse. (Ujvidék.) Szerk. kiadó Fuchs Emil. XVII. évf. Heti lap. Ára 5 frt.

Werschetzer Gebirgsbote. (Versecz.) Fel. szerk. Million M.; kiadó Kirchner J. E. özv. XLI. évf. Hetenként 2 szám. Ára 5 frt.

Neue Temesvárer Zeitung. (Temesvár.) Fel. szerk. Dévay Ferencz; tul. kiadó Steger E. utódai. XXX. évf. Napi lap. Ára 16 frt.

Oedenburger Zeitung. (Sopron.) Szerk. Marbach Ernő; kiadó Romwalter Alfred. XXX. évf. Napilap. Ára 10 frt.

Fünfkirchner Zeitung. (Pécs.) Fel. szerk. Lenkei Lajos; tul. Guttmann J. özv. XXVIII. évf. Hetenként 2 szám. Ára 8 frt.

Donau-Temes-Bote. vorm. Banater Post. (Pancsova.) Szerk. tul. Wittigschlager Károly. XXVIII. évf. Hetenként két szám. Ára 8 frt.

Westungarischer Grenzbote. (Pozsony.) Fel. szerk. Riepl Farkas; kiadó tul. Simonyi Iván. XXVI. évf. Napilap. Ára 12 frt 16 kr.

Der Landbote. (Temesvár.) Szerk. Schlinger József; tul. kiadó Kanten Mihály XXVI. évf. Hetilap. Ára 2 frt.

Siebenbürgisch-Deutsches Tagblatt. (Nagy-Szeben.) Lapvezér Häner Henrik; fel. szerk. Teutsch Gyula; kiadó Drotleff József. XXIV. évf. Napilap. Ára 14 frt.

Dettaer Zeitung. (Detta.) Fel. szerk. Binder Jenő; kiadó tul. Heldenwanger J. XVII. évf. Hetilap. Ára 4 frt 60 kr.

Der Volksfreund. (Szombathely.) Fel. szerk. és kiadó Gabriel A. XV. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

Eisenstädter Zeitung. (Kis-Marton.) Felelős kiadó Laschober Mátyás. XII. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

Der Freimütige. (Temesvár.) Fel. szerk. és tul. Blaskovics Ferencz. XII. évt. Hetilap. Ára 4 frt 80 kr.

Südungarische Reform. (Temesvár.) Szerk. tul. ifj. Steiner Károly. IX. évf. Napilap. Ára 14 frt.

Westungarisches Volksblatt. (Sopron) Fel. szerk. Binder Pál; az alapitók. IV. évf. Ára a hetenként háromszor megjelenő kiadásé 6 frt, a hetié 2 frt.

Kronstädter Tageblatt. (Brassó.) Fel. szerk. Stoof János; kiadó Hiemesch V. III. évf. Napilap. Ára 10 frt.

Pressburger Tagblatt. (Pozsony.) Szerk. tul. Binder Tódor: kiadó Kath. irodalmi r. t. I. évf. Napi lap. Ára 10 frt.

Ung.-Weisskirchner Volksblatt. (Fehértemplom.) Szerk. Schümicher Jakab! tul. Kuhn Péter I. évf. Heti lap. Ára 4 frt.

Die Reform. (Versecz.) A W. Gebirgsbote melléklapja. Szerk. Adelmayer Ferencz. I. évf. Heti lap. Ára 4 frt.

b) *Szaklapok és vegyestartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Styx. Szerk. Schöpl G. kiadó tul. Singer A. K. özv. XXXVI. évf. Havonta 3 szám. Ára 8 frt.

Pester Medizinisch-Chirurgische Presse. Fel. szerk. dr. Török Lajos; kiadó tul. Mezei Antal. XXXIII. évf. Hetilap. Ára 6 frt.

Saphir's Styx. Fel. szerk. és tul. Saphir Ede. XXIX. évf. Félhavi lap. Ára 8 frt.

Commercieller Beobachter. Szerk. tul. Zwillinger Lipót. XXII. évf. Heti lap. Ára 12 frt.

Volksstimme (előbb: Neue Volksstimme). Szerk. Schafranek István; tul. Magyarország Szociáldémokrata pártja. XXV. (II.) évf. Heti lap. Ára 2 frt. 40. kr.

Der Ungarische Israelit. Fel. szerk. dr. Bak Illés; tul. Bak Ignácz özv. XXIII. évf. Ára 6 frt.

Hans-Jörgel. Szerk.-kiadó Czukelter Ferencz. XX. évf. Kétheti lap. Ára 8 frt., nyilvános helyiségeknek 6 frt.

Volkswirthschaftliche Sonntags-Revue. Fel. szerk. és tul. Reinitz Tódor. XX. évf. Hetilap. Ára 12 frt.

Der Bau-Unternehmer und Lieferant. Fel. szerk. Salzer Izor; kiadótul. Salzer I., Lakatos L. és Bendik G. XVI. évf. Havi 3 szám. Ára 8 frt.

Budapester (Österr.-Ungar.) **An-**

kündigungsblatt. Szerk. és tul. Sikray S. XV. évf. Havonta kétszer. Ára 6 frt.

Budapester Carricaturen und Styx. (A »Styx« havi melléklapja.) Fel. szerk. Schöpl G.; kiadó-tulajd. Singer A. K. özvegye. IX. évf. Ára a főlappal együtt 8 frt.

Montagblatt. Fel. szerk. tul. Viola Miksa. IX. évf. Hetilap. Ára 6 frt.

Der Practische Arzt. A »Gyakorló Orvos« német kiadása. Szerk. dr. König-Mosonyi Ignácz; kiadó »Petőfi« m. központi kiadó intézet. VIII. évf. Ingyen.

Internationale Artisten-Revue. Fel. szerk. és kiadó-tul. Steiner Ferdinand; VII. évf. Havi 3 szám. Ára 6 frt.

Mediascher Wochenblatt. (Medgyes.) Szerk. tul. Reissenberger S. A. V évf. Heti lap. Ára 6 korona.

Kredit und Handel. Szerk. tul. Blum Armin. IV. évf. Havi 2 szám. Ára 8 frt.

Heitere Blätter. Fel. Szerk. Hátsek Adolf; társszerk. Schönmann Vilmos. IV. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

Ungarischer Holzhänder. (A »Magyar Fakereskedő« német forditása.) Szerk. és tul. Székely Ignác; IV. évf. Havonta kétszer. Ára 4 frt, a magy. kiadással együtt 10 frt.

Volksblatt. Fel. szerk. Alföldi. IV. évf. Hetilap. Ára 2 frt.

Die Witzrakete. (Melléklap a Neues Polit. Volksblatthez.) Szerk. Fleischmann Sándor; kiadó a N. P. Vbl. társaság. IV. évf. Ára: a főlap előfizetőinek 1 frt. 20 kr. különben 4 frt. 80 kr.

Ungarische Montan-Industrie und Handelszeitung. Szerk. és kiadó Silberstein Arnold. III. évf. Félhavi lap. Ára 10 frt.

Ungarische Wochenschrift. Szerk. Dornbusch M. III. évf. Hetilap. Ára 6 frt.

Herkó Páter. Fel. szerk. Markos Gyula. II. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

Ungarische Bauzeitnng. Szerk. tul. Sommer József. II. évf. Havi 3 szám. Ára 10 frt.

»Grüss Gott«. Szerk. Gladischefsky Károly. II. évf. Heti lap. Számja 2 kr.

Ungarische Medizinische Presse. Szerk. és kiadó dr. Tuszkai Ödön. II. évf. Heti lap. Ára 6 frt.

Lustiges Leben. Szerk. »Boccaccio«; kiadó: Hirlapterjesztő Vállalat. I. évf. Heti lap. Ára 1 frt 50 kr.

Auszüge aus dem ungarischen amtlichen Patentblatte. Szerk. Ötvös Károly. I. évf. Havi lap Ára 16 korona.

Ungarischer Weinbau. Szerk. Baross Károly és Drucker Jenő; tul. Baross K. I. évf. Heti lap. Ára 6 frt.

Monatlicher Anzeiger des Christlichen Vereins Junger Mäuner. *(Bécs;* nyomt. Bpest.) I. évf. Havi lap, tagilletmény.

Der Hausbesorger. Szerk. »Serényi« (Schmeiszl) K. F.; kiadó Hölgye Sándor I. évf. Havi 3 szám. Ára 5 frt.

Arbeiter-Bildungsverein! Szerk. kiadó Nemec József I. évf. Számja 1. kr.

Budapester Wespen. Szerk. kiadó Glück József I. évf. 1896/7. Heti lap. Ára 6 frt.

VIDÉKEN.

Kaschauer Zeitung. (Kassa.) Eperjesi Értesítő. (Kassa.) Fel. szerk. Rorwell S.; kiadó Werfer Károly. LIX. évfolyam. Heti 3 szám. Ára 5 frt.

Gross-Becskereker Wochenblatt. Fel. szerk. Mayer Rudolf; kiadó Pleitz Ferencz Pál. XLVII. évf. Hetilap. Ára 5 frt.

Krassó-Szörényer Zeitung. (Lugos.) Tul. Virányi János. XL. évf. Hetilap. Ára 5 frt.

Schul und Kirchenbote. (Brassó.) Kiadó Morres Ede. XXXII. évf. Havi lap. Ára 2 frt 50 kr.

Die Nera. (Ung. Weisskirchner Zeitung.) (Fehértemplom.) Szerk. és kiadó Wunder J. XXXI. évf. Hetilap. Ára 4 frt 60 kr.

Oraviczaer Wochenblatt. (U. ott.) Fel. szerk. és tul. Wunder Károly. XXVI évf. Hetilap. Ára 4 frt 60 kr.

Bistritzer Wochenschrift. (Beszterce.) Szerk. kiadó Schell Károly. XXVI. évf. Hetilap. Ára 4 frt 40 kr.

Landwirthschaftliche Blätter. (N.-Szeben.) Szerk. Gottschling Adolf; kiadó az erdélyi szász gazd. egyesület felügyelőbizottsága. XXV. évf. Havonta 2 szám. Ára 1 frt 60 kr.

Orsovaer Wochenblatt. (Orsova.) Szerk. Hutterer Géza; tul. Handl József. XXV. évf. Hetilap. Ára 4 frt 80 kr.

Schässburger Anzeiger. (Segesvár.) Kiadók Jördens testvérek. XXV. évf. Hetilap. Ára 2 frt 50 kr.

Günser Anzeiger. (Kőszeg.) Fel. kiadó Feigl G. Adolf. XXIV. évf. Hetilap. Ára 3 frt 80 kr.

Gross-Kikindaer Zeitung. (N.-Kikinda.) Szerk. tul. Weiner Simon. XXIII. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

Die Berzava. (Resiczabánya.) Szerk. kiadó Eisler József. XXII. évf. Heti lap. Ára 4 frt 80 kr.

Die Posaune. (Temesvár.) Tul. Lechenmayer J. C. XXII. évf. Heti lap Ára 6 frt 40 kr.

Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. (N.-Szeben.) Szerk. dr. Schullerus A. XX. évf. Havi lap. Ára 1 frt.

Gross-Kokler Bote. (Segesvár) Szerk. tul. Horeth Frigyes. XIX. évf. Heti lap. Ára 4 frt.

Oberwarther Sonntags-Zeitung. (Felső-Őr.) Kiadó-tul. Schodisch Lajos. XVIII. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

Karpathen-Post. (Késmárk.) Szerk. tul. Sauter Pál. XVII. évf. Heti lap. Ára 4 frt.

Neue Werschetzer Zeitung. Fel. szerk. Veronits József; kiadó-tul. Wettel és Veronits czég. XVI. évf. Hetenként 2 szám. Ára 5 frt.

Monatsberichte über die regelmässigen Beobachtungen am agrarmeteorologischen Observatorium zu Alt-Krasno vordem Nedanócz. (Ó-Széplak.) Szerk. báró Friesenhof Gergely: kiadó: Nyitravölgyi Gazdasági Egyesület. XVII. évf. Havi lap, tagilletmény.

Pressburger Salonblatt. (Pozsony.) Szerk. tul. Dobay István. XVII. évf. Megjelenési ideje bizonytalan, ára 12 frt!

Csákovaer Zeitung. (Csákova.) Fel. szerk. Chudy Jenő; tul. Chudy testvérek. XVI. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

Günser Zeitung. (Kőszeg.) Felelős kiadó Feigl Gyula. XVI. évf. Hetilap. Ára 2 frt 40 kr.

Torontaler Zeitung. (Perjámos.) Fel. szerk. tul. Pirkmayer Alajos. XV. évf. Hetenként 2 szám. Ára 5 frt.

Der Laubfrosch. (Ó-Széplak.) Szerk. báró Friesenhof Gergely; kiadja a Nyitravölgyi Gazdasági Egyesület Meteorologiai intézete. XIV. évf. Havilap.

Südungarischer Grenzbote. (N.-Becskerek.) Fel. szerk. Jokly Lipót; kiadótul. Jokly J. XIII. évf. Hetilap. Ára 6 frt.

Neue Lippaer Zeitung. (Lippa.) Fel. szerk. kiadó-tul. Zach József. XI. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

Resiczaer Zeitung. (Resicza.) Szerk. és kiadó-tul. Weisz Adolf. XI. évf. Hetilap. Ára 4 frt 80 kr.

Hatzfelder Zeitung. (Zsombolya.) Fel. szerk. és kiadó tul. Wunder Rudolf. X. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

Karansebeser Wochenblatt. (Karánsebes.) Szerk. tul. Jacobovits József. X. évf. Heti lap. Ára 4 frt.

Bácskaer Volksblatt. (Zombor.) Fel. szerk. és tul. Oblat Károly. IX. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

Oraviczaer Zeitung. (Oravicza.) Fel. szerk. Kehrer Viktor; tul. Kehrer L. XI. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

Der Ungarische Landwirth. (Der Volksfreund) (Temesvár.) Szerk. Kraushaar Károly. IX. évf. Hetilap. Ára 2 frt.

Evangelische Glocken. (Pozsony.) Szerk. Hollerung Károly (Modor). IX. évf. Kétheti lap. Ára 2 frt.

Der Vereinsbote. (Felső-Őr.) Szerk. Ruisz Rudolf. (Rába-Füzes). IX. évf. Havilap. A szentgróti gazdasági egyesület tagjainak dijtalanul jár; különben 1 frt.

Neutraer Zeitung. Nyitrai Hirlap. (Nyitra.) Szerk. tul. Grünfeld Náthán. VIII. évf. Heti lap. Ára 6 frt.

Bistritzer Zeitung. (Besztercze.) Szerk. Clemens Frigyes; kiadó Raupenstrauch O. VII. évf. Ára 4 frt.

Krassó-Szörenyer Post. (Német-Bogsán.) Fel. szerk. és kiadó Zeier Ágost. VI. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

Neusiedler Wochenschrift. (Nezsider.) Fel. szerk. és tul. Horváth Béla. VI. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

St.-Gerardusblatt. (Temesvár.) Szerkesztő Schlinger József. Több német lapnak melléklapja. V. évf.

Südungarn. (Lugos.) Szerk. tulajd. Teichner Emil. V. évf. Heti 2 szám. Ára 8 frt.

Allgemeines Offerten-Blatt für die Landwirthschaft, Gartenbau und allen verwandten Zweigen. (Vas-Ferenczfalva.) Szerk. Münz-Berg F. L.; tul. a csendlaki uradalom. IV. évf. Havi lap. Ingyen.

Sächsisch- Regener Wochenblatt. (Szász-Régen.) Fel. szerk. Schebesch Károly; kiadó-tul. Schebesch V. IV. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

Mediascher Wochenblatt. (Medgyes.) Szerk. kiadó Reissenberger G. A. V. évf. Heti lap. Ára 3 frt.

Oedenburger Rundschau. (Sop-

ron.) Fel. szerk. kiadó Zsombor Géza. III. évf. Heti lap. Ára 2 frt 40 kr.

Nagy-Kikinda. (N.-Kikinda.) Szerk. dr. Hochstrasser János; kiadó-tul. Kastory János és Pavlicsek József. III. évf. Heti lap. Ára 2 frt.

Akademische Blätter. (N.-Szeben.) Szerk. Buchholzer Ernő; kiadó Krafft Vilmos. I. évf. 1896/7. Evi 10 szám. Ára 1 frt. 50 kr.

Westungarischer Weinbergsbote. (Sopron.) Szerk. tul. Vetter Pál K. I. évf. Havi 2 szám. Ára 4 frt.

Volksblatt. (Sopron.) Az Oedenb. Ztg. heti melléklapja. I. évf. Ára 2 frt.

Perjámoser Bürger-Zeitung. (Perjámos.) Szerk. tul. Pirkmayer Alajos I. évf. Heti lap. Ára 1 frt 50 kr.

Perjamos und Umgebung. (Perjámos.) Szerk. Gatter Aurél. I. évf. Heti lap. Ára 4 frt.

Correspondenzblatt für evangelische Männer und Jünglingsvereine Augsburgschen Bekenntnisses in Ungarn. (Pozsony.) Szerk. kiadó Schmidt C. E. Havi lap. Ára 25 kr.

Handel und Gewerbe. (Temesvár.) Szerk. tul. Kácser Romulus. I. évf. Havi 3 szám. Ára 4 frt.

Kirchliche Blätter. (N.-Szeben.) Szerk. tul. Josephi J. I. évf. Heti lap. Ára 3 frt.

Anzeiger aus Heilbad Buziás. Szerk. és társtul. S. Marton János; tul. Ullmann Ferencz. I. évf. Heti lap. Ára 4 frt 60 kr.

Károlyfalvaer Wochenblatt. (Károlyfalva.) Szerk. Verner János; tul. Wettel és Veronits. I. évf. Heti lap. Ára 4 frt.

***Frischgestimmte Aeolsharfe.** (Besztercze.) Egyetlen. farsangi szám; kiadja a dalegyesület.

c) *Folyóiratok.*

BUDAPESTEN.

Ungarische Biene. Szerk. Kühne Ferencz; kiadja a Magyar Méhészek Egyesülete. XXV. évf. Havi folyóirat. Ára 3 frt, az egyesület tagjai 2 frt tagdíj fejében kapják.

***Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn.** Szerk. kiadó Herrmann Antal. VI. kötet. Ára 10 frt.

Westöstliche Rundschau. Szerk. Stümcke Henrik *(Berlinben)* és Vikár Béla; kiadó-tul. Vikár B. IV. évf. Havi folyóirat.* Ára 6 frt.

***Zeitschrift für Ungarisches Öffentliches und Privatrecht.** Szerk. Sgalitzer Gyula és Szakolczai Árpád. III. évf. Havi folyóirat. Ára 10 frt.

VIDÉKEN.

Jahrbuch für die Vertretung und Verwaltung der evangelischen Landeskirche A. B. in den siebenbürgischen Landesteilen Ungarns. (Nagy-Szeben.) Kiadja a tartományi consistorium. XXIII. évf. Időhöz nincs kötve. Ára 1 frt.

Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde. (N.-Szeben.) Uj folyam, XLV. évf. Időhez nincs kötve. 27. kötet. Kötete 2 frt. 10 kr.

Der Seelentrost. (Temesvár.) Szerk. kiadó Engels János. II. évf. Havi folyóirat. Ára 1 frt 20 kr.

III. HORVÁT LAP.

Szaklap.

Povlastični Viestnik. (Bpest.. Szerk. Frecskay János. II. évf. Heti lap(Ára 20 korona.

IV. SZERB LAPOK.

a) *Politikai tartalmúak.*

VIDÉKEN.

СТРАЖА. (Ujvidék.) Szerk. Jocits Sztevan; kiadó Jocits A. Szt. V. évf. Hetenként 2 szám. Ára 8 frt.

ЗАЗТАВА. (Ujvidék.) Fel. szerk. Gyorgyevity Gyoka. XXXII. évf. Napilap. Ára 14 frt.

НАШЕ ДОБА. (Ujvidék.) Fel. szerk. Pavlovits István; XIII. évf. Heti 2 szám. Ára 10 frt.

БРАНИК. (Ujvidék.) Fel. szerk. Jokszimovits Miklós; kiadó a »Druzsina Branika.« XIII. évf. Heti 3 szám. Ára 12 frt.

b) *Szaklapok és vegyestartalmúak.*

VIDÉKEN.

ШКОЛСКИ ЛИСТ. (Zombor.) Szerk. kiadó Vukitsevits Miklós. XXIX. évf. Havi lap. Ára 1 frt 50 kr.

ЦОЗОРИШТЕ. (Ujvidék.) Szerk. Hacsits Antal. XXII. évf. Havonta 40 kr.

ГОЛУБ. (Zombor.) Szerk. Blagojevits Jován; kiadó Karakasevits Milivoj könyv-

* Az egyetlen politikai tartalmú folyóirat.

kereskedése. XIX. évf. Félhavi ifjusági lap. Ára $2^1/_2$ dinár.

САДАШЊОСТ. (N.-Kikinda). Fel. szerk. Petrovits Milán. XIV. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

ЖЕНСКИ СВЕТ. (Ujvidék.) Szerk. Varagyanin Árkád. XII. évf. Havi lap Ára 1 frt.

СРПСТВО. (Versec.) Fel. szerk. Velits Antal; kiadó Petko-Pavlovits Milán. III. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

БУБАЊ. (Versecz.) Szerk. Velits Antal; kiadó Kazvulvuc dr. II. évf. Havonta 3 szám. Ára 3 frt.

НАПРЕДАК. (N.-Kikinda.) Szerk. kiadó Pajdák Emil. I. évf. Heti lap. Ára 4 frt.

ШКОЛСКИ ОДЈЕК. (Ujvidék.) Szerk. Milovanovits Kuzman. I. évf. Havi 3 szám. Ára 4 frt.

ТРГОВИНСКО-ЗАНАТЛИЈСКИ ГЛАСНИК. (Versecz.) Szerk. Nikasinovits Velimir; kiadó Petko-Pavlovits Milán. I. évf. Havi 3 szám. Ára 3 frt 60 kr.

ВИНОГРАД. (Ujvidék.) Szerk. tul. Marits Iván. I. évf. Havi lap. Ára 2 frt.

ВРШАЧКА КУЛА. (Versec.) Szerk. Gyorgyevity-Nancsity Velimir; tul. Velity A. M. I. évf. Havi lap. Ára 4 korona.

c) *Folyóirat.*

VIDÉKEN.

УНЧИЋ. (Ó-Becse.) Szerk. és kiadó Manojlovits Joan. IV. évf. Havi folyóirat. Ára ?

V. ROMÁN LAPOK.

a) *Politikai tartalmúak.*

VIDÉKEN.

Gazeta Transilvaniei. (Brassó.) Fel. szerk. Maior Gegrely; tul. Muresianu Aurél. LX. évf. Ára [a napilapé] 12 frt, illetőleg [a vasárnapi kiadásoké] 2 frt.

Telegraful Roman. (Nagy-Szeben.) Ideigl. szerk. Hango Gábor; kiadó a gör. kel. egyházmegye könyvnyomtató intézete. XLV. évf. Hetenként 3 szám. Ára 7 frt.

Tribuna. (Nagy-Szeben.) Fel. szerk. Morariu János; tul. »Tipografia« r. t. XIV. évf. Napilap. Ára 10 frt.

Foaia Poporului. (Nagy-Szeben.) Fel. szerk. Morariu János; tul. »Tipografia« r. t. V. évf. Hetilap. Ara 3 frt.

Dreptatea. (Temesvár.) Fel. szerk. D. Voniga IV. évf. Napilap. Ára 10 frt.

Foia de Dumineca. (Temesvár.) Fel. szerk. Voniga D. IV. évf. Hetilap. Ára 2 frt.

Controla. (Temesvár.) Fel. szerk. és kiadó Barcianu V. Jónás. III. évf. Ára 8 frt.

Tribuna Poporulni. (Arad.) Szerk. világosi Russu János. I. évf. Napi lap. Ara 10 frt.

b) *Szaklapok és vegyes tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Poporul. Fel. szerk. Moš István. IV. évf. Heti lap. Ára 2 frt.

VIDÉKEN.

Familia. (Nagyvárad.) Fel. szerk. és kiadó Vulcanu József. XXXIII. évfolyam. Hetilap. Ára 8 frt.

Biserica şi Şcola. (Arad.) Fel. szerk. Hamsea Ágoston; kiadó az aradi görög kel. egyházmegye. XXI. évf. Hetilap. Ára 5 frt.

Foaia Diecesana. (Karánsebes.) Szerk. Barbu Péter. XII. évf. Hetilap. Ára 5 frt.

Unirea. (Balázsfalva.) Fel. szerk. és kiadó Szmigelski Viktor. VII. évf Hetilap. Ára 6 frt.

Revista Orăstiei. (Szászváros.) Fel. szerk. Muntean Joachim; kiadó Popovici-Barcianu Aurel. III. évf. Hetilap. Ára 3 frt.

Fóia Pedagogica. (N.-Szeben.) Szerk. Barcianu D. P. I. évf. Havi 2 szám. Ára 3 frt. Egyébiránt melléklap a Telegraful Român-hoz.

Foaie Literara. (N.-Várad.) Szerk. Rudow-Suciu Lukréczia; tul. Rudow V. I. évf. Heti lap. Ára 4 frt.

c) *Folyóirat.*

VIDÉKEN.

Transilvania. (Nagy-Szeben.) Szerk. Diaconovich Kornél. XXVIII. évf. Tiz füzet. Ára 3 frt.

VI. TÓT LAPOK.

a) *Politikai tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Slovenské Noviny. Fel. szerk. és kiadó Hornyánszky Viktor. XII. évf. Heti 3 szám. Ára 6 frt.

Opravdový Kresťan. (Az előbbinek heti néplapja.) II. évf. Ára 2 frt.

Kresťan. Fel. szerk. Bleszkány Fer.; kiadó-tul. Lepsényi Miklós és Németh Gellért. IV. évf. Hetilap. Ára 2 frt.

VIDÉKEN.

Národnie Noviny. (Turócz-Szent-Márton.) Fel. szerk. Pietor Ambrus; kiadók Mudron Pál és társai. XXVIII. évf. Napilap. Ára 16 frt.

b) *Szaklapok és vegyes tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Vlast a' Svet. Fel. szerk. »Stefan« gazda. XII. évf Hetilap. Ára 2 frt.

Herkó Páter. Szerk. Markos Gyula. II. évf. Hetilap. Ára 2 frt.

Nova Dobra. Szerk. Svéni Gusztáv; kiadó Tupy Ferencz. I. évf. Havi lap. Ára 1 frt.

Zora. Szerk. Svéni Ágost; kiadó Tupy Ferencz. I. évf. Havi lap. Ára 50 kr.

VIDÉKEN.

Katolicke Noviny. (Nagy-Szombat.) Fel. szerk. és kiadó Kollár Márton. XLVIII. évf. Félhavi lap. Ára 2 frt.

Národni Hlásnik. (Túrocz-Szent-Márton.) Felelős szerk. és kiadó Pietor Ambrus. XXX. évf. Ára 1 frt.

Černokňažnik. (Turócz-Sz.-Márton.) Szerk. Čajda Duro (=György ?) XXI. évf. Havilap. Ára 2 frt.

Cirkevné Listy. (Rózsahegy.) Fel. szerk. Janoška György (Liptó-Szent-Márton.) XI. évf. Havilap. Ára 3 frt.

Pútnik. (Nagy-Szombat.) Szerk. Matzenauer-Benyovszky F. O. X. évf. Havilap. Ára 50 kr.

Ludové Noviny. (Turócz-Sz.-Márton.) Szerk. kiadó Bielek Antal. I. évf. Havi lap. Ára 1 frt.

c) *Folyóiratok.*

BUDAPESTEN.

Nasa Nádej. Szerk. Varga Mihály. I. évf. Havi folyóirat. Ára 80 kr.

VIDÉKEN.

Kazatel'na. (Liptó-Rózsahegy.) XVII. évf. Melléklapja: **Literárne Listy.** VI. évf. Szerk. Osvald Rikhárd (Lengén.) Havi folyóirat. Ára együtt 4 frt.

Slovenské Pohl'ady. (Túrócz-Szent-Márton.) Szerk. és kiadó Škultéty József. XVII. évf. Havi folyóirat. Ára 5 frt.

Dom a Škola. (Liptó-Rózsahegy.) Szerk. Kálal Károly,-társ és kiadó Salva Károly. XII. évf. Havi fotyóirat. Ára 2 frt. 50 kr.

Obzor. (Liptó-Rózsahegy.) Szerk. Salva Károly; fel. kiadó Rizner L. V. IX. évf. Havi folyóirat. Ára 1 frt.

Stráž Na Sione. (Rózsahegy.) Szerk. kiadó Zoch Pál. Havi folyóirat. Ára 1 frt.

VII. BUNYEVÁCZ LAPOK.

Vegyes tartalmúak.

VIDÉKEN.

Neven. (Szabadka.) Szerk. Matković N.; kiadó Bittermann József. XIV. évf. Havilap. Ára 1 frt.

Subotičke Novine. (Szabadka.) Szerk. Karanovič G. M. V. évf. Hetilap. Ára 4 frt.

VIII. OROSZ LAP.

Szaklap.

VIDÉKEN.

ЛИСТОКЪ. (Ungvár.) Szerk. Fenczik Jenő. XIII. évf. Félhavi lap. Ára 4 frt., a ДОДАТКОМЪ melléklappal együtt 5 frt.

НАУКА. (Ungvár.) Szerk. Csucska Gyula; kiadó a Nagy Szent Bazil Társulat. I. évf. Kétheti lap. Ára 2 korona.

IX. FRANCZIA LAP.

Politikai tartalmú.

BUDAPESTEN.

Revue d'Orient et de Hongrie. Szerk. Sasvári Ármin; tul. Gunszt Miklós. XII. évf. Hetilap. Ára 6 frt.

Nem politikai.

BUDAPESTEN.

Le Progrès. Szerk. Lederer I. kiadó Jutassy. E IV. évf. Heti lap. Ára 8 frt.

Összegezés: A magyar nyelvű hirlapirodalmon kivül Magyarországon *211 lap és folyóirat* jelenik meg, és pedig a fővárosban 93, a vidéken pedig 118; részletezve:

többnyelvű:	Budapesten	38,	vidéken	14,	összesen	52*
német:	»	43,	»	55,	»	98
horvát:	»	1,	»	—,	»	1
szerb:	»	—,	»	17,	»	17
román:	»	1,	»	16,	»	17
tót:	»	8,	»	12,	»	20
bunyevácz:	»	—,	»	2,	»	2
orosz:	»	—,	»	2,	»	2
franczia:	»	2,	»	—,	»	2

Azaz 9 nyelven együtt: Budapesten 93, vidéken 118, összesen 211*

* Ebből 48 már a Szinnyei összeállitotta magyar nyelvü hirlapok közt is megvan.

Budapest. 1897. Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.